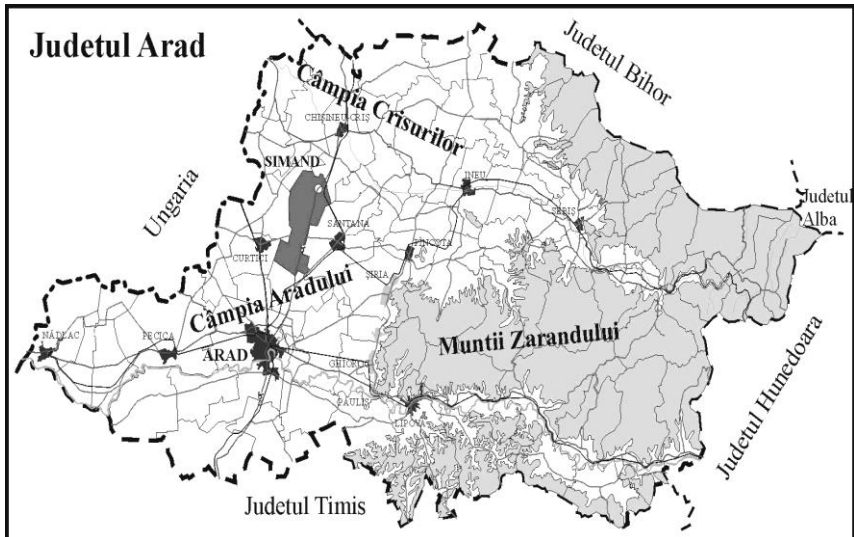

Capitolul I. CADRUL NATURAL

1. Așezare geografică și limite

Comuna Șimand, una din frumoasele comune de câmpie, este situată în nordul Câmpiei Aradului (Fig. 1), parte componentă a Câmpiei de Vest, cunoscută și sub denumirea de Câmpia Banato – Crișană.

Localizată în partea vestică a județului Arad, teritoriul administrativ al comunei Șimand se desfășoară între următoarele puncte: nord – $46^{\circ}27'$, vest – $21^{\circ}21'$, sud – $46^{\circ}17'$ și este $21^{\circ}29'$, pentru ca centrul localității Șimand să fie situat pe coordonata $46^{\circ}25'$ latitudine nord cu $21^{\circ}27'$ longitudine est. Extinzându-se între aceste coordonate teritoriul administrativ al comunei Șimand ocupă o suprafață de $100,49 \text{ km}^2$.

Nefiind un teritoriu situat pe frontieră, comuna Șimand se învecinează cu următoarele teritorii administrative ale unor

comune sau orașe: Socodor în nord – vest; Chișineu Criș în nord și nord – est; Sântana în est; Zimandu Nou în sud și Curtici în vest.

2. Geologie

Ca urmare a consecințelor diferitelor faze ale orogenezei alpine, cu precădere faza stirică, în scoarță s-au acumulat tensiuni ce au determinat fisurarea acestora și mișcarea pe verticală a blocurilor rezultate. Astfel Munții Apuseni s-au ridicat, pentru ca bazinul panonic să se scufunde, rezultând în cuprinsul celui din urmă o structură sub forma unei „table de șah” (M. Paucă 1954), cu compartimente situate la adâncimi diferite. Pe acest fundament s-au depus roci sedimentare, de vârstă terțiară, ajunse la zi prin retragerea lacului panonic până la începutul cuaternarului. Ca atare, identificăm două structuri geotectonice diferite, atât ca vârstă și geneză cât și ca stratigrafie: fundamentul cristalin și depozitele sedimentare terțiare.

Fundamentul aparține orogenului carpatic și apare sub forma unor blocuri, delimitate de falii, situate la diferite adâncimi, sub forma unor grabene (sectoare mai coborâte), respectiv horsturi (sectoare mai ridicate). Partea de nord a comunei Șimand se suprapune pe un sector coborât, cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de grabenul Socodor – Chișineu Criș, care determină fenomene de subsidență. Jumătatea sudică a comunei este suprapusă unui bloc mai ridicat, corespondent cristalinului de Highiș, care suportă o stivă mai subțire de roci sedimentare.

Din punct de vedere petrografic, fundamentul este format din șisturi cristaline, peste care, discordant, există un înveliș sedimentar prelaramic (constituit în special din depozite cretacice), întâlnit în Câmpia Crișurilor.

Depozitele sedimentare terțiare, care acoperă fundamentul cristalin, aparțin cu precădere celei de a doua etape din evoluția bazinului panonic, etapă care începe în badenian. În baza acestor

depozite întâlnim, dispuse discordant pe cristalin, conglomerate și gresii, acoperite de o serie de complexe calcaroase și grezoase. Pliocenului îi sunt atribuite conglomeratele, gresiile, nisipurile și marnele, peste care sunt depuse rocile sedimentare de vârstă cuaternară. Aceste depozite acoperă întreaga câmpie și sunt reprezentate prin argile, nisipuri argiloase, nisipuri fine și grosiere, pietrișuri și bolovănișuri proluviale. În fine, peste acestea s-au depus cele mai recente roci sedimentare (de vârstă holocenă), reprezentate prin pietrișuri, nisipuri și mîl, pentru ca în sectorul Macea - Șimand să întâlnim depozite nisipoase sub forma unor dune fixate și acoperite de un strat de sol.

Sedimentele antrenate în acest proces de acumulare provin, în cea mai mare parte, din eroziunea piemonturilor corespunzătoare zonei colinare din est, prin acțiunea de aluvionare a râurilor actuale (Mureșul și Crișul Alb pentru spațiul corespunzător comunei Șimand), pe fondul unei subsidențe din regiunea Sarethului (Ungaria), pentru ca jumătatea sudică a comunei să se suprapună peste marginea nordică a conului aluvionare al Mureșului.

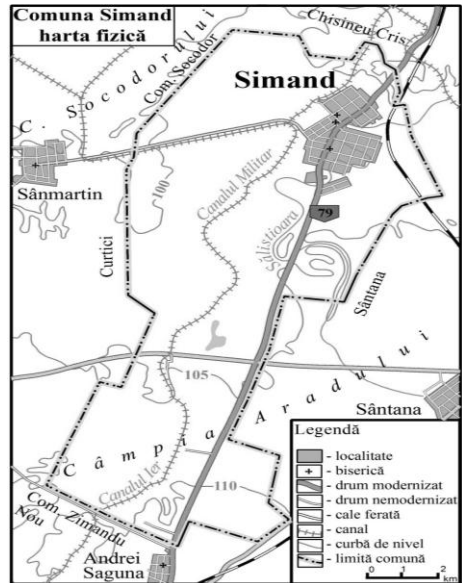

Fig. 2. Comuna Șimand, harta fizico-geografică

3. Relieful

Comuna Șimand este eminentamente o comună de câmpie (Fig. 2), afirmație argumentată de toate caracteristicile cadrului natural întâlnite în perimetrul comunei. Altitudinea câmpiei scade din sud spre nord, influențată fiind de adâncimea diferită a

blocurilor cristaline din fundament. Astfel, cele mai mari valori depășesc ușor cota celor 110 m, altitudine ce corespunde marginii septentrionale a Câmpiei Aradului, câmpie cu caracter tabular. Marginea acesteia este evidentă printr-o denivelare de circa 5 – 10 m, prin care domină câmpia joasă din jumătatea nordică a comunei.

Câmpia Aradului, care ocupă jumătatea sudică a comunei, este o câmpie înaltă, cu caracter tabular, ce etalază largi suprafețe orizontale (Foto 1), cu altitudini ce depășesc de regulă 105 m. Pe anumite suprafețe, localizate cu precădere în jumătatea vestică a comunei (spre Curtici), apar mici denivelări larg ondulate, care corespund nisipurilor eoliene, acumulate sub forma unor dune fixate. De asemenea, ca urmare a procesului neuniform de

Foto 1. Sector din Câmpia Aradului

acumulare fluvială, întâlnim și denivelări pozitive, cu diferențe ce nu depășesc 1 – 2 m față de restul câmpiei.

Câmpia joasă a Crișurilor este prezentă pe suprafețe mai restrânse, prin două subdiviziuni: Câmpia Socodorului, situată în

partea de nord – vest și Câmpia Crișului Alb, situată în nord și nord – est.

Altitudinile sunt, de regulă, mai mici de 100 m și etalează un aspect orizontal, larg vălurit, marcat de meandre părăsite, lipsite de apă în cea mai mare parte a anului, situație întâlnită și în cazul Săliștioarei, care printr-un meandru pătrunde și în localitatea Șimand, despărțind-o în două zone distincte: Șimandul de Jos și Șimandul de Sus. Pe lângă aceste microforme de relief mai întâlnim mici depresiuni de tasare, cursuri de apă părăsite (sub forma belciugurilor) ce mărginesc circular mici popine, care trădează caracterul divagant al cursurilor de apă din acest areal.

Foto 2. Canal de desecare în lungul drumului Curtici - Sântana

Datorită acțiunilor omului de desecare și îndiguire (acțiuni începute încă din prima jumătate a secolului al XIX - lea), caracterul subsident al câmpiei și divagant al cursurilor de apă este estompat, întâlnind caracteristica (enuțată încă din 1966 de geograful Vintilă Mihăilescu) de câmpie aluvionară svântată. Astfel, întâlnim și numeroase forme de relief antropic, unde canalele de desecare sau descărcare a surplusului de apă sunt

reprezentative (Foto 2). Din rândul acestora amintim: canalul Ier, canalul Militar (localizate și în perimetrul comunei Șimand), canalul Budier și canalul Morilor situate în proximitatea comunei. Pe marginea acestora, datorită degradării stratului înierbat, se dezvoltă pluviodenudarea, cu forme incipiente de șiroire, care determină mici acumulări, sub forma unor conuri de dejecție, de sedimente pe fundul canalului.

4. Factorii climatici

Prin poziția sa geografică, la fel ca și teritoriul României pe ansamblul său, comuna Șimand se “bucură” de un climat favorabil prezenței și activităților omului, fiind vorba de un climat temperat continental moderat, cu influențe oceanice care reduc amplitudinile termice anuale și asigură o umiditate mai mare prin valoarea anuală a precipitațiilor căzute. Pe scurt, dar într-o formă relevantă, vom analiza principalii factori meteorologici care se manifestă pe teritoriul comunei sau în proximitatea acesteia. Ca atare, am luat în calcul câțiva parametri înregistrați la stațiile meteorologice din Arad și Chișineu Criș (Tab. 1), localități situate în apropierea comunei și cu caracteristici orografice asemănătoare Șimandului.

Parametru /luna	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Media
Temperatura medie a aerului (°C)	-1,4	-0,1	5,2	10,3	16,1	19,1	20,9	20,4	15,9	10,3	4,3	0,8	10,2
Nebulozitatea (%)	0,72	0,63	0,61	0,59	0,56	0,50	0,41	0,39	0,45	0,47	0,68	0,75	0,56
Precipitații (mm/an, la Arad)	32,3	31,8	32,7	48,6	61,2	85,9	62,4	54,7	46,4	39,5	42,8	50,1	581,8

Tab. 1. Parametrii înregistrați la stațiile meteorologice din Arad și Chișineu Criș

Temperatura medie multi-anuală a aerului (înregistrată la stația meteorologică Chișineu Criș, 1990 - 2005) este de 10,2°C și prezintă un mers lunar simplu, cu o valoare maximă și una minimă (Fig. 3). Valoarea medie maximă este de 20,9°C și corespunde lunii iulie, dar se poate observa că toate lunile de vară (iunie - august) au valori apropiate de 20°C. Valoarea medie minimă este înregistrată în luna ianuarie (-1,4°C), pentru va valori medii negative să se mai înregistreze doar în februarie. Amplitudinea media anuală este 22,3°C, valoare care ilustrează absența caracterului continental al climei, chiar dacă comuna se întinde în totalitate pe un sector de câmpie.

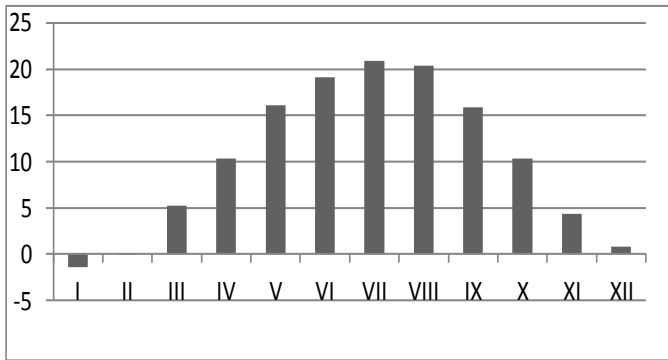

Fig. 3. Regimul termic anual la Chișineu Criș (exprimat în °C)

Nebulozitatea, sau gradul de acoperire al cerului cu diferite formațiuni noroase, este mai ridicată în perioada lunilor de iarnă, când variază între 0,69 și 0,75 %, decembrie fiind luna cu cel mai ridicat grad de acoperire. În schimb, valorile cele mai reduse (< 0.50%) corespund lunilor iule – septembrie. Există o oarecare corelație între acest indicator și regimul precipitațiilor, dar se poate observa că nu neapărat luna cu cele mai multe precipitații se suprapune peste luna cu cel mai ridicat grad al nebulozității.

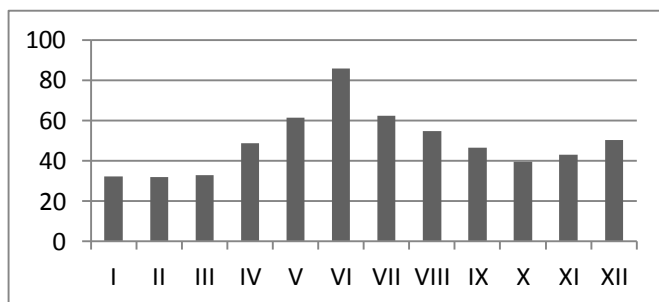

Fig. 4. Regimul pluviometric mediu anual (exprimat în mm/an)

Valoarea media anuală a precipitațiilor căzute (parametru meteorologic înregistrat la Arad, 1954 - 2009) este de 581,8 mm/an, valoare suficientă pentru dezvoltarea vegetației spontane sau culturilor agricole. În regimul anual al precipitațiilor observăm două perioade de creștere (Fig. 4), una mai evidentă în perioada lunilor mai – iulie, cu un maxim de 85,9 mm/an în iunie, respectiv în lunile noiembrie – decembrie. Cele mai mici valori se înregistrează în lunile ianuarie – martie (sub 33 mm/an).

Precipitațiile specifice sunt în stare lichidă, pentru ca cele solide, datorită regimului termic, să cadă cu precădere în perioada lunilor de iarnă. Durata stratului de zăpadă nu depășește, în medie, 35 de zile, pentru ca grosimea medie a acestuia să nu treacă de 31 cm (Pîrvu F., 2001).

Fiind într-o zonă eminentă agricolă, un interes deosebit îl prezintă valoarea temperaturilor medii acumulate în perioada de vegetație (250 - 259 zile/an), parametru specific agroclimatologiei. Astfel, valoarea acestui parametru ajunge la 3802°C, pentru zilele în care temperatura medie este de peste 0°C, respectiv la 2627°C, pentru zilele în care temperatura medie este mai mare de 5°C (Pîrvu F., 2001).

Regimul eolian se încadrează în tiparul specific Câmpiei Banato – Crișene, unde predominante sunt vânturile de vest, aducătoare de precipitații. În mod secundar, mai ales iarna, se resimte un vânt care vine dinspre nord și nord – vest, care

accentuează starea de disconfort, cunoscut de localnicii din Șepreuș (comună situată în apropierea Șimandului) sub denumirea de “orădeanul”.

5. Apele

Cu toate că relieful comunei Șimand este rezultatul acțiunii morfogenetice a apelor, prin colmatarea vechiului lac panonic, în prezent hidrografia comunei este mai puțin evidentă, cel puțin prin apele de suprafață. În schimb, apele subterane joacă un rol important în întreaga regiune limitrofă.

Foto 3. Perimetrul sanitar care delimitează un foraj din frontul de captare al apelor de adâncime

Stratigrafia depozitelor sedimentare terțiare, prin alternanța straturilor permeabile cu cele impermeabile, a favorizat prezența mai multor strate acvifere, sub forma apelor freatice sau de adâncime. Primul strat acvifer se situează undeva între 1 și 3 m adâncime, urmat apoi de un strat situat la o adâncime de circa 10 –

15 m. Aceste strate sunt ușor de valorificat, utilizate mai ales în scop agricol, dar potabilitatea acestora lasă de dorit, ele fiind afectate de prezența areolară a nitriților și nitraților. De asemenea, aceste strate sunt responsabile, în urma precipitațiilor mai abundente, de băltiri și înmlăștiniri, fenomene întâlnite în sectoarele de câmpie joasă, respectiv în perimetrul belciugelor.

În schimb, datorită gradului ridicat de potabilitate și a debitului constant, apele de adâncime au fost captate prin intermediul unor foraje adânci (Foto 3), care depășesc 100 m. Astfel, pe marginea estică a drumului Arad – Oradea, observăm peste 30 de foraje, care constituie principalul front de captare al apelor subterane care alimentează orașul Arad, și câteva localități învecinate, cu apă potabilă. Adâncimea de exploatare variază între 85 – 115 m, și provin din conul sedimentar al Mureșului, acesta fiind și principala sursă de alimentare, secundată de infiltrațiile ce apar la marginea vestică a Munților Zarand.

Apele de suprafață sunt reprezentate prin mai multe canale, care au fost construite în scopul desecării și asanării regiunilor inundabile din perimetrul câmpiilor joase. În același timp, aceste canale, construite începând cu prima jumătate a secolului al XIX – lea, permit și transferul de ape din bazinul hidrografic al Mureșului în cel al Crișului Alb, fie pentru diminuarea excedentului de ape, fie pentru asigurarea apei necesare irigațiilor. Din rândul principalelor canale amintim: Militar, Ier, Budier și Morilor (ultimul fiind situat în apropiere de limita nordică a comunei, dar este amintit datorită importanței sale multiple).

Singurul curs natural de suprafață, dar cu caracter temporar, este dat de pârâul Săliștioara, care descrie meandre largi și pătrunde chiar în centrul localității Șimand (de la sud spre nord), cele două părți ale comunei (Șimandul de Sus și Șimandul de Jos).

6. Elementele bio – pedologice

Factorii orografici și cei climatici își pun amprenta asupra covorului vegetal al comunei Șimand, componentă naturală puternic modificată prin intervenția omului, datorită extinderii suprafețelor agricole pentru a acoperii necesarul de hrană.

Astfel, prin defrișări și deșteleniri, începute încă din zorii secolului al XIX – lea, vegetația spontană și-a redus mult suprafața, cu efecte negative extinse și asupra faunei prin degradarea sau restrângerea habitatelor naturale.

Vegetația caracteristică este cea de silvostepă, unde speciile ierboase sunt dominante, reprezentate prin: festuca, spinul vântului, coada șoricelului, colilia, scaiul vânat etc. Diferite specii de arbuști, reprezentate mai ales prin porumbar și măceș, se dezvoltă cu precădere în lungul canalelor ce fragmentează câmpia, etalând un aspect de galerie (Foto 4), însoțite și de diferite specii higrofile, precum salcia. Din vechea suprafață forestieră prea puțin a mai rămas, existând un trup de pădure la nord de drumul ce leagă localitățile Curtici de Sântana. Speciile constituente sunt quercineele, alături de care mai apar plopul, ulmul, teiul etc.

Foto 4. Vegetație de arbuști dezvoltată sub forma unei galerii în lungul canalelor

Fauna este reprezentată cu precădere de rozătoare (iepure, popândăul, șoarecele de câmp etc), iar păsările de fazan, potârnichea, prepelița, mierla, cucul, uliul etc. Sporadic, putem observa exemplare de cervide, respectiv vulpea. Datorită extinderii terenurilor agricole suprafața habitatelor naturale au fost mult restrânse, astfel că vegetația galerie din lungul canalelor constituie coridoare pentru deplasarea faunei, sau areale de protecție în fața prădătorilor naturali sau a omului.

Solurile comunei Șimand sunt de calitate ridicată, fertile, apte pentru culturile agricole și suport pentru vegetația spontană. În cea mai mare parte aparțin clasei molisolurilor (cu tipurile cernoziom, cernoziom levigat etc), întâlnind sporadic lăcoviște și sărături.

Capitolul II ISTORIA COMUNEI ȘIMAND

Epoca străveche și veche¹

Teritoriul comunei Șimand a oferit condiții prielnice pentru așezările omenești, iar descoperirile arheologice efectuate în mod întâmplător, izolat sau prin săpături arheologice sistematice încadrate în diferite epoci istorice², dovedesc o locuire încă din epoca străveche³.

Grupurile de oameni din acea epocă se ocupau cu agricultura primitivă, culesul fructelor și rădăcinilor, semințelor, creșterea animalelor domestice, vânătoarea și pescuitul în râurile și bălțile din apropierea așezărilor.

Cele mai vechi urme arheologice identificate până în prezent, pe teritoriul comunei Șimand, datează din *eneolitic*. Această etapă istorică a fost relativ frământată, ca urmare a fenomenelor economice și sociale, generate de apariția și evoluția metalurgiei cuprului, cât și a influențelor etno-culturale pătrunse dinspre miazăzi și răsărit. Epoca se caracterizează prin stabilitatea comunităților umane, un spațiu de manifestare clar delimitat geografic, cu o viață economică și culturală deosebită⁴.

---

¹ Dr. Augustin Mureșan

² Vezi *Repertoriul arheologic al Mureșului Inferior județul Arad*, Edit. Orizonturi universitare, Timișoara 1999, pp.122-123.

³ În legătură cu periodizarea și cronologia absolută a epocii străvechi și vechi, vezi *Istoria Românilor* (coord. acad. Mircea Petrescu-Dâmbovița, Alexandru Vulpe), vol. I, Edit. Enciclopedică, București, 2001, pp. 67-179. Întrucât pe teritoriul comunei Șimand nu din toate perioadele preistorice s-au făcut descoperiri arheologice, vom trece în revistă și unele descoperiri din apropiere sau mai îndepărtate.

⁴ Zoia Maxim, *Neo-eneoliticul din Transilvania*, Cluj-Napoca, 1999, pp.119-125; N. Iercoșan, *Cultura Tiszapolgár în vestul României*, Cluj-Napoca, 2002, p.10. În apropiere se află situl de la Macea, despre care s-a publicat un istoric al cercetărilor și piese arheologice descoperite aparținând neoliticului și epocii

De pe teritoriul comunei Șimand, se evidențiază un picior de cupă, cu găuri (cultura Tiszapolgár): piesă păstrată în colecția Liceului de Băieți (colecția Márki), de unde mai apoi a ajuns în colecția Muzeului din Arad⁵. Cultura Tiszapolgár face parte din eneolitic, iar spațiul ocupat de această cultură cuprindea partea de la est de râul Tisa, estul Slovaciei, nordul Serbiei și vestul României. Civilizația ei își are limitele cronologice absolute între anii 3500 și 3200 î.d.Hr.⁶. Mobilitatea purtătorilor acestei culturi se poate explica prin intensificarea activității de creștere a animalelor, prin căutarea permanentă de pășuni și începutul metalurgiei aramei⁷. Locuințele acestei culturi conțin un bogat material ceramic. Formele ceramice cuprind: pahare, căni, vase de provizii, borcane, oale, boluri cu picior, pocale cu picior înalt (gol pe dinăuntru și perforat), cupe etc. Ornamentația conține: proeminențe, perforații și impresiuni⁸. Purtătorii acestei culturi renunță la pictarea vaselor. Alte obiecte din lut erau greutatea pentru războaiele de țesut, fusaiiolele, figurile zoomorfe ș.a.

Urmașa culturii Tiszapolgár este cultura Bodrogkeresztúr, care se plasează la mijlocul eneoliticului. Din punct de vedere geografic aceasta din urmă are o arie largă: granița sudică și apuseană o formează Dunărea; în nord până în Slovacia, iar în est,

---

bronzului, vezi Victor Sava, *Descoperiri neolitice și de epoca bronzului la Macea „Topila” (Județul Arad)*, în „Crisia”, XXXIX, 2009, p.17-40.

⁵ Ida Bognár-Kutzián, *The Early Copper Age Tiszapolgár culture in the Carpathian Basin*, Budapest, 1972, p.115, pct.189. Alte aspecte în legătură cu această cultură arheologică, vezi la Neța Iercoșan, *op. cit.*, p. 21 sq.

⁶ N. Iercoșan, *op. cit.*, p. 181 sq. Conform rezultatelor noilor cercetări, cronologia absolută ar fi între anii 4500-4000 î. d. Hr., vezi R. W. Yerkes, H. Gyuchó, W. Parkinson, *A Multiscalar Approach to Modeling the End of the Neolithic on the Great Hungarian Plain using Calibrated Radiocarbon, Dates. Radiocarbon/ 51/3*, 2009, 1071-1109.

⁷ Ida Bognár-Kutzián, *op.cit.*, p.212-213; P. Roman, *Forme de manifestare culturală din eneoliticul târziu și perioada de tranziție spre epoca bronzului*, în „Studii și Comunicări de Istorie Veche și Arheologie, 32/1, 1981, pp. 21-22.

⁸ Zoia Maxim, *op. cit.*, p. 123.

până în Munții Apuseni și Munții Banatului. Descoperirile arheologice atestă o locuire intensă și în bazinul Crișurilor⁹.

Între așezările eneolitice din județul Arad remarcăm pe cele descoperite la Pecica-Forgaci¹⁰, Tauț¹¹ și din apropiere de la Sinteia Mică¹² etc. Din așezarea de la Tauț, reține atenția figura umană incizată pe unul din fragmentele ceramice descoperite, așa numita “Dansatoarea de la Tauț”¹³.

Prin procesele care au marcat finalul perioadei eneolitice, aici se cuprinde cultura Coțofeni (3000-2500 î.d.Hr.) care a contribuit în mod substanțial la nașterea civilizației epocii bronzului în spațiul transilvănean. Purtătorii acestei culturi sunt caracterizați printr-un stil de viață mobil, ca urmare a modului de viață pastoral, în mod continuu în căutare de pășuni. Ținând cont de formele de relief pe care sunt amplasate locuirile Coțofeni, distingem așezări pe forme de relief joase (grinduri, terase) și așezări înalte (boturi de deal proeminente, vârfuri de deal, măguri, peșteri)¹⁴. După o perioadă de tranziție, comunitățile epocii bronzului sunt stabile, bazându-se pe agricultură, ce însemna un sedentarism mai accentuat. Cercetările în zona arădeană din această epocă au scos la iveală vestigii ale civilizației bronzului cuprinse în marile complexe culturale Mureș, Vatina și Otomani. Cuprinzând zona dintre Mureșul inferior - Tisa inferioară și Dunărea -, cultura Periam-Pecica, a absorbit în structura sa elemente de mare vitalitate provenite din fondurile culturilor

---

⁹ Adrian Sabin Luca, *Sfârșitul eneoliticului pe teritoriul intracarpatic al României*, Alba Iulia, 1999, p. 11.

¹⁰ Eugen Pădureanu, *O așezare eneolitică fortificată de la Pecica-Forgaci*, în „Crisia”, 12, 1982, p.30.

¹¹ Idem, *O așezare eneolitică la Tauț*, în “Ziridava”, X, 1978, p. 33.

¹² N. Iercoșan, *op. cit.* Pentru alte descoperiri din eneolitic din județul Arad, vezi Florian Dudaș, *Descoperiri eneolitice pe valea Crișului Alb (Ținutul Zărandului)*, în „Crisia”, VI, 1976, pp. 21-34.

¹³ Eugen Pădureanu, *O așezare eneolitică la Tauț*, p.36, fig.5/2 a-2b.

¹⁴ Vezi P. I. Roman, *Cultura Coțofeni*, Edit. Academiei R.S.R., București, 1976, pp. 14-15.

Vincea, Tisa IV, Baden, Coțofeni la care se adaugă elemente și influențe sudice¹⁵.

Numeroase descoperiri atestă, în aria cuprinsă între Mureșul inferior - Munții Apuseni - Tisa inferioară, pe purtătorii culturii Otomani¹⁶. În apropiere s-au descoperit urme ale comunităților umane ale acestei culturi, precum la: Arad-Gai, Arad-Uzina de apă, Curtici, Grăniceri, Olari, Sântana, Socodor, Șiclău, Vărșand etc. care aveau așezări stabile, uneori de lungă durată, și practicau agricultura și creșterea animalelor¹⁷.

Alături de depozitul de bronzuri descoperit la Vărșand, apar roțile din lut ale unui car în miniatură, pe baza căruia s-a reconstituit carul primitiv cu tracțiune animală (cabalină) folosit în zona arădeană și în Transilvania, în cursul mileniului II î.d.Hr¹⁸.

De pe teritoriul localității, fără precizarea locului de descoperire, provin: o daltă de piatră, lame de silex, fusaiole, o brățară de bronz, un vârf de lance din fier, toate fiind considerate din epocă preistorică¹⁹, dar și un cuțit celtic de fier având lama curbă, vârful rupt și mânerul terminat cu o proeminență aplatizată, descoperire izolată din 1883²⁰ (Latene C).

La locul numit "Dâmbul Popilor" sau "Holumbul de la Nyety" (Papokhalma/Holumb) de la Sântana, aproape de încrucișarea șoselei Oradea-Arad cu drumul Sântana-Curtici, se

---

¹⁵ M. Barbu, E. Ivanof, *Cele mai vechi urme omenești*, în „Aradul permanență în isoria patriei”, 1978, p. 49.

¹⁶ *Ibidem*, p. 50.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ I. Ordentlich, N. Chidioșan, în "Crisia", V, 1975, pp. 27-36.

¹⁹ Márki Sándor, *Aradvármegye és Arad szabad királyi város története*, I, 1892, p. 2, 3, 4, 11, 12, 15, 17, 29; *Repertoriul arheologic al Mureșului Inferior, județul Arad*, p. 122.

²⁰ Cuțitul a ajuns în colecțiile arheologice ale Liceului din Arad (inv. nr.169) și apoi în cele ale Muzeului arădean (inv. nr. 12437), vezi Egon Dörner, *Urme celtice pe teritoriul arădean*, în „Revista Muzeelor”, Anul IX, nr.2, 1972, p. 151 și I. H. Crișan, în „Sargeția”, 10,1973, p. 63, nr. 68; idem, *Descoperiri celtice păstrate în Muzeul din Arad*, în „Ziridava”, III-IV, 1974, p. 43, fig. 20 a-b.

află o movilă înconjurată de un șanț despre care istoricul Márki Sándor, credea că ar fi fost un bastion înaintat al fortificației de la Sântana pe care o considera un ring avar²¹. În urma săpăturilor arheologice întreprinse la acest tel ar fi vorba de o așezare (e)neolitică²².

În timp ce cultura Otomani dispare, pe fondul local al elementelor finale ale acesteia se formează orizontul bronzului târziu. Sfârșitul epocii bronzului este marcat de descoperiri ale culturii ceramice canelate de tip Gava.

Caracteristice pentru epoca bronzului și perioadei primei vârste a fierului sunt și așezările fortificate, unele de proporții mai mici cum este cea de la Frumușeni (în apropiere de municipiul Arad), altele de mari dimensiuni, cum este cea de la Sântana²³.

Zona arădeană, în cele două secole de existență a statului dac, este prezentă printr-o serie de descoperiri arheologice și numismatice. Întocmai ca și tezaurile dacice din secolele III-II î.d.Hr. descoperirile la Satu-Nou, Bârsa, Căpruța, Luntreni, tezaurile de monede republicane, care merg în general până la

---

²¹ Márki Sándor, *A szent-annai avar-ring*, în „Archeologiai Értésítő”, 2, 1882, pp.112-118; idem, *A szent-annai avar gyűriű*, în „A Kölcsey-Egyesület Évkönyve”, Arad, 1884, pp.185-194; idem, *Aradvármegye és Arad...*, 1892, 1, pp. 39-40,

²² Despre rezultatele cercetărilor arheologice efectuate, vezi Sever Dumitrașcu, *Așezarea neolitică de la Sântana-Holomb*, în “Banatica”, III, 1975, p. 25 sqq.

²³ Datele sintetice despre rezultatele săpăturii de la cetatea de pământ de la Sântana, au fost publicate de M. Rusu, în *Manuel Encyclopedique de Préhistoire et Protohistoire*, II, Prague, 1969, p. 169; vezi și M.Rusu, *Die Verbreitung der Bronzehorte in Transsilvanien vom Ende der Bronzezeit bis in die mittlere Hallstattzeit*, în „Dacia”, N. S., VII, 1963, pp. 177-199; idem, *Metalurgia bronzului din Transilvania la începutul hallstattului (rezumatul tezei de doctorat)*, 1972; Egon Dörner, *Cu privire la tracii de pe teritoriul arădean la începutul hallstattului timpuriu*, în “Ziridava”, VI, 1976, pp. 41-46; M.Rusu, E.Dörner, I. Ordentlich, *Fortificația de pământ de la Sântana-Arad în contextul arheologic contemporan*, în „Ziridava”, XIX-XX, 1996, pp. 15-44; Florin Gogâltan, Victor Sava, *Sântana Cetatea Veche o fortificație de pământ a epocii bronzului la Mureșul de jos*, Arad, 2010.

mijlocul secolului I î.d.Hr. sunt dovezi importante, confirmând pe de o parte situația prosperă a unor locuitori care-și pun în siguranță acumulările în vremurile tulburi și de instabilitate și pe de altă parte indică penetrația monedei romane în lumea dacică, simbol al intensificării legăturile autohtonilor cu lumea romană²⁴. Cea mai importantă descoperire este cea de la „Șanțul Mare”, unde a fost localizată Ziridava – localitate amintită de Ptolemeu în lucrarea „Geographica” ca fiind situată în extremul cest al Daciei²⁵.

În anul 1970, cu prilejul unor săpături la noul local al școlii din Șimand, lângă șoseaua națională Arad-Oradea, a fost descoperit un vas cenușiu, fără toartă, lucrat la roata olarului dintr-o pastă fină²⁶. În apropierea “Drumului lui Traian” s-au găsit fragmente de tuburi de apeduct datând probabil din epoca romană²⁷.

Începând cu primul deceniu al secolului al II-lea d.Hr., teritoriile dacice situate la sudul și nordul Mureșului cunosc o soartă diferită. Banatul intră sub stăpânirea romană. Aici se ridică fortificații militare pe malul stâng al râului Mureș (Cenad, Sânnicolaul Mare, Aradul Nou, Bulci).

La nord, spațiul între Mureș și Someș rămân în afara graniței Daciei romane. Acest teritoriu întins de câmpie, în bună parte păduros și cu mlaștini nu prezintă interese economice pentru Roma. Pe acest teritoriu dacii rămași liberi dar slăbiți politic și dezmembrați în triburi sunt expuși tot mai mult atacurilor

---

²⁴ Vezi J. Winkler, *Tezaurul de monede romane republicane de la Satu-Nou (reg. Oradea)*, în “Studii și cercetări de numismatică”, I, 1957, pp. 79-112; Egon Dörner, *Tezaurul de denari republicani romani de la Bârsa*, în “Tibiscus”, I, 1970.

²⁵ Vezi Mircea Rusu, în “Studii și cercetări științifice”, seria III, vol. VI, nr. 3-4, 1955, p. 92, nota 25 (localizarea Ziridavei) și I.H. Crișan, *Ziridava*, Arad, 1978.

²⁶ Vasul se află în colecția Școlii Generale din comuna Șimand.

²⁷ Márki Sándor., *Aradvármégye és Arad...*, I, p. 3-29; P. Hügel, M. Barbu, *Die Arader ebene im 2.-4. Jahrhundert n. Chr.*, în „Acta Musei Porolissensis”, XXI, 1997, p. 587, nr. 56/a.

sarmaților iazygi, cu care vor avea în secolele următoare relații variate²⁸. Controlul roman la nord de Mureș, în Câmpia Aradului, punctele înaintate din zona podgoriei, cel de la Șiria de exemplu, distrugerea prin incendiere a Ziridavei și a așezării de la Vărădia, se explică drept eforturi ale Imperiului roman la granița de pe Mureș. Arheologii nu au exclus amestecul romanilor în construirea valului de pământ din zona depresiunii Zărand, pe aliniamentul Iercoșeni-Mânerău-Răpsig-Seliște-Archiș-Comănești și în continuare spre Beiuș sau la sud spre defileul Mureșului și în Banat²⁹.

Arheologic, prima sesizare a dacilor liberi în vestul țării s-a realizat în apropiere, la Sântana-Arad unde, în 1954, au fost descoperite o așezare și un cimitir aparținând acestora. Săpăturile au scos un bogat material ceramic de factură dacică, lucrat cu mâna sau la roată și ornamentat cu brâu de alveole sau linii dispuse paralel. În două cazuri în urnele de incinerare s-au putut observa și cuțite de fier, curbate. Asociate au fost găsite și câteva fragmente ceramice romane de import sau de imitație locală. Ritul de înmormântare (incinerarea), obiectele de inventar indică o populație a dacilor liberi care poate fi încadrată cronologic în secolele II-III d.Hr.

Încadrarea cronologică se bazează pe analogiile ceramicii lucrate la roată cu piesele romane provinciale, pe existența fragmentelor de „terra sigillata” și fibula de bronz, descoperite în așezare și cimitir. Ele reprezintă un aspect al legăturilor existente între dacii liberi din zona arădeană și provincia romană Dacia³⁰.

---

²⁸ Egon Dörner, *Dacii și sarmații din sec. II-III e.n. în vestul României*, în „Apulum”, IX, 1971, p. 684.

²⁹ Despre valurile de pământ vezi Kurt Horedt, în “Studii și Cercetări de Istorie Veche”, IV, 1965, pp.25-30; E. Dörner, V. Boroneanț, în „Ziridava”, II, 1968; S. Dumitrașcu, în „Acta Musei Napocensis”, 1969, p. 484; Șt. Ferenczi, în „Acta Musei Napocensis”, IX, 1974, pp. 24-40.

³⁰ Vezi Egon Dörner, în „Omagiul lui C:Daicovicu”, 1960, pp. 155-158; idem, *Urme ale culturii materiale dacice pe teritoriul arădean*, 1968, p. 16-27; *Aradul*

Legăturile dintre daci și sarmați au fost surprinse în urma cercetărilor arheologice de la Șimand. Dintre toate descoperirile sarmatice timpurii de pe teritoriul Crișanei, singur cimitirul sarmatic de aici au fost salvat prin săpături sistematice³¹.

În primăvara lui 1961, cu ocazia exploatării nisipului în apropierea localității la punctual numit “Grozdoie”, au fost descoperite circa 25 de morminte de inhumație și un bogat material arheologic. Săpăturile de salvare efectuate de arheologii Nicolae Chidioșan de la Muzeul din Oradea și Mircea Rusu, de la Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj, inițiate în toamna aceluiași an și continuate în anul următor au dus la descoperirea altor 11 morminte, în majoritatea lor orientate sud-nord. Mormintele din această grupă au un inventar relativ bogat: vase de lut lucrate cu mâna, (în care predomină vasele borcan³² sau cenușii, lucrate la roată, depuse la picioarele defuncțiilor, mărgelile de pastă de diferite mărimi și culori, depuse la gât, la cot, la încheietura mâinii, în șiraguri, în partea inferioară a picioarelor, cusute fiind probabil pe poalele veșmintelor. S-au mai găsit 5 fibule cu arcul semicircular, resort bilateral, și placa de oprire lată și înaltă și o fibulă cu piciorul întors pe dedesupt³³. Dintre obiectele metalice mai menționăm o cataramă în formă de delta, de factură romană³⁴, o cataramă dreptunghiulară de factură sarmatică, brățări de bronz cu capetele lățite și ornamentate, o brățară de argint cu vârful ornate în forme de capete de

---

permanență în istoria patriei, p. 69; *Repertoriul arheologic al Mureșului Inferior*, p. 114.

³¹ Egon Dörner, *Dacii și sarmații*, p. 688.

³² N. Chidioșan, *Contribuții la cunoașterea cimitirului sarmatic de la Șimand*, în “*Revista Muzeelor*”, număr special, anul II, 1968, p.443.

³³ *Ibidem*, p. 443; Sever Dumitrașcu, *Dacia Apuseană*, Edit. Cogito, Oradea, 1993, p. 129, nr.d/94.

³⁴ Piesa se află la Muzeul “Țării Crișurilor” Oradea, inv. Nr.3151; N. Chidioșan, *op. cit.*, p. 443; Sever Dumitrașcu, *Dacia Apuseană*, p. 130.

șarpe redat stilizat, un colier de argint torsionat, cu capetele terminate în formă de bulb de ceapă etc³⁵.

Majoritatea vaselor sunt lucrate cu mâna, dintr-o pastă impură, predominând forma de vas-borcan. S-a găsit și o ceașcă dacică³⁶. Din grupul vaselor lucrate cu roata, amintim un vas din pastă fină de culoare cenușie deschisă, având pereții înclinați în afară, fundul plat și buza rotundă și o căniță bitronconică cu o toartă în bandă, lucrată dintr-o pastă cenușiu deschisă³⁷.

Alături de piesele metalice sarmatice sau de “factură romană”³⁸, a fost descoperită în morminte ceramică dacică între care și “ceașca dacică” menționată mai sus. Printre vasele

---

³⁵ N. Chidioșan, *op. cit.*, p. 443. Întreg materialul se află la Muzeul Țării Crișurilor Oradea.

³⁶ Egon Dörner, *Dacii pe teritoriul arădean în lumina descoperirilor arheologice*, în “Revista Muzeelor”, număr special, anul II, 1968, p.442; idem, *Urme ale culturii materiale dacice pe teritoriul arădean...*, pp. 19-20.

³⁷ N. Chidioșan, *op. cit.*, p. 443.

³⁸ Sever Dumitrașcu, *Dacia Apuseană*, p. 110; P.Hügel, M.Barbu, *Die Arader ebene im 2.-4.Jahundert n. Chr.*, în „Acta Musei Porolissensis”, XXI, 1997, p. 587, nr. 56 b.

cimitirului sarmatic de factură dacică sau cenușii lucrate la roată, s-a descoperit și un castron cărămiziu de factură romană provincială³⁹. În timpul săpăturilor s-a descoperit și un tezaur de obiecte de podoabă dacice care cuprinde și un colan confecționat dintr-o bară de argint torsionată⁴⁰. Au mai fost descoperiți și denari de la Domițian⁴¹ și un opaiț și un chiup din epoca romană⁴².

Din grupul mormintelor orientate sud-nord, trebuie să amintim prezența unui schelet culcat pe partea dreaptă în poziție chirchită și a unui craniu ușor deformat artificial. Pe baza analogiilor oferite, precum și pe baza principalelor trăsături rituale, necropola de la Șimand se încadrează în rândul cimitirelor din a doua jumătate a secolului al II-lea și secolul al III-lea d. Hr., iar din punct de vedere etnic ea a fost atribuită sarmaților⁴³. Prezența în număr mare de piese de inventar de certă factură dacică ne dezvăluie un aspect al fenomenului de apropiere și interpătrundere daco-sarmatică, ca un rezultat al conviețuirii și influențării daco-sarmatice⁴⁴.

---

³⁹ Sever Dumitrașcu, *Dacia Apuseană*, p. 128.

⁴⁰ Liviu Mărghitan, *Tezaurul de podoabe dacice din argint de la Săliște*, în „Studii și cercetări de istorie veche”, 20, 2, 1969, p. 324; Sever Dumitrașcu, Liviu Mărghitan, *Așezări și descoperiri dacice din vestul și nord-vestul României din sec.III î.e.n.-II. e.n.*, în “Sargeția”, 8, 1971, p. 52; N. Kiss, *Tezaur și obiecte de podoabă traco-dacice descoperite în județul Arad*, în „Ziridava”, XII, 1980, p. 90; Sever Dumitrașcu, *Dacia Apuseană*, p. 63; Liviu Mărghitan, *Arta argintului la geto-daci Repertoriu*, în „Ziridava”, XXV/2, pp. 155-156.

⁴¹ Mircea Barbu, Peter Hügél, *Monede romane imperiale descoperite în zona arădeană*, în “Ziridava, Ziridava”, XVIII, Arad, 1993, p. 71; *Repertoriul arheologic al Mureșului Inferior județul Arad*, p.122.

⁴² Márki Sándor, *Aradvármegye és Arad...*, I, 1892, pp. 3, 4, 11, 12, 15, 17, 29.

⁴³ Vezi Egon Dörner, *Dacii și sarmații...*, pp. 681-686.

⁴⁴ N. Chidioșan, *op. cit.*, p. 443; vezi și *Aradul permanentă în istoria patriei*, 1978, p. 69 și p. 73.

Până la publicarea integrală a cimitirului nu se pot face mai multe considerații cronologice și etno-culturale, cu toate că bogăția de materiale găsite în morminte sunt interesante pentru a putea desluși mai concret relațiile dintre dacii liberi și iazygii din vestul Crișanei⁴⁵. În același punct au fost descoperite și două morminte avare⁴⁶.

La aproximativ 500 m nord-vest de “Grozdoaie”, pe malul stâng al pârâului Săliștioara, a fost identificată așezarea contemporană cu cimitirul⁴⁷. Lângă biserica din localitate se află o movilă în care s-ar fi găsit oase umane⁴⁸.

La circa 20 m vest de șoseaua Arad-Oradea se află movila numită “Dombul Berăriei” cu dimensiunile de 20 x 30 m și înălțimea actuală de 2 m, în care s-ar fi aflat oase umane și urme de ziduri⁴⁹. De asemenea, între localitățile Șimand și Șiclău se află o altă movilă datând dintr-o perioadă nedeterminată⁵⁰. Cercetările arheologice viitoare vor lămurii și aceste aspecte necunoscute.

⁴⁵ Sever Dumitrașcu, *Dacia Apuseană*, p. 110.

⁴⁶ *Repertoriul arheologic al Mureșului Inferior...*, p.123.

⁴⁷ *Idem*, p.123.

⁴⁸ *Idem*.

⁴⁹ Fișă de monument la Complexul Muzeal Arad.

⁵⁰ *Repertoriul arheologic al Mureșului Inferior...*, p.123.

Șimandul în perioada medievală (secolele XIII-XVI)⁵¹

Începând cu secolul al XI-lea, încadrarea în sânul creștinătății a teritoriilor din estul Europei s-a făcut când în beneficiul Romei, când în beneficiul Bizanțului, în funcție de influența pe care o exercitau cele două structuri de putere la un moment dat. Cea mai solidă entitate statală din Europa Centrală de la începutul secolului al XI-lea o constituie monarhia maghiară. Încă din anul 1064 ungurii cuceresc Belgradul, iar sub domniile lui Ladislau I (1077-1095) și a nepotului său, Coloman (1095-1116) expansiunea continuă înspre Slovacia și Croația.⁵²

Către mijlocul secolului al X-lea, o dată cu progresele sedentarizării, cu uzarea elementelor războinice din cadrul confederației tribale din Câmpia Panonică și cu diminuarea constantă a profiturilor rezultate de pe urma incursiunilor de jaf, avândul expedițiilor maghiare către Europa Centrală încep să scadă în intensitate.⁵³ Victoria zdrobitoare a lui Otto cel Mare la Lechfeld, în apropiere de Augsburg, în anul 955 împotriva hoardelor maghiare, marchează începutul procesului de sedentarizare a societății maghiare, proces care se va încheia spre sfârșitul secolului al X-lea prin consolidarea autorității regale în detrimentul elementelor tribale și, evident, prin adoptarea creștinismului. Primele referințe legate de zona Șimandului le găsim în anul 953, când un „Gylas” din Ungaria se creștinează la Constantinopole și îl aduce de acolo pe Hierotheos, care va fi

---

⁵¹ Studiul „Șimandul în perioada medievală” a fost publicat și în volumul de Studii și Comunicări „Administrație românească arădeană”, Colecția Slaviciana – serie nouă, Vasile Goldiș University Press, Arad, 2012, Doru Sinaci, Emil Arbonie – coordonatori, pp.29-39.

⁵² Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, vol II, Ediția a II-a, Institutul European, Iași, 1998, pp.205-206.

⁵³ Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan, coord., *Istoria României*, compendiu, Institutul Cultural Român, Cluj-Napoca, 2004, p.151.

instalat ca episcop al „Tourkiei” (Ungariei).⁵⁴ Reședința acestuia este la confluența Mureșului cu Tisa, loc unde s-a descoperit o impresionantă concentrare de monede de aur emise în timpul domniei împăratului bizantin Constantin al VII-lea Porfirogenetul. Mai exact, în jurul localității Gyula de astăzi, unde s-au descoperit biserici care ar putea data din secolul al X-lea: Fövényes, Cenad, Kis-Zombor. Intrând în legătură cu Bizanțul și adoptând creștinismul într-un moment în care celelalte triburi ungare rămăseseră încă păgâne, instalând în localitatea sa de reședință un scaun episcopal ce își propunea să-și extindă autoritatea sa spirituală asupra întregii Ungarii, acest conducător tribal din regiunea Mureșului inferior dădea curs unor aspirații politice care se aflau în contradicție cu cele ale urmașilor lui Arpád.

Cel de-al doilea moment istoric cu referire la zona Șimandului este perioada ducatului lui Ahtum din preajma anului 1000, când se confirmă existența unei mănăstiri de rit grec, având hramul „Sfântul Ioan Botezătorul” la curtea acestuia de la Cenad, iar jurisdicția ducatului său se întindea de la Criș, până la Dunăre și Tisa.

În anul 1241, în contextul mării invazii tătaro-mongole, italianul Rogerius – viitor arhiepiscop de Spalato (Splitul de astăzi) – refugiindu-se din calea hoardelor asiaticе de la Oradea, prin Tămașda, către Arad și apoi la Cenad, descrie activitatea febrilă care se desfășura pe insula formată de Crișul Alb și un braț al său, în apropiere de Nădab.⁵⁵ Localnicii efectuau lucrări masive de fortificare, care au atras atenția călugărului Rogerius. Sunt date foarte interesante despre zona Șimandului din primăvara anului 1241⁵⁶, cu atât mai mult, cu cât călugărul Rogerius menționează

---

⁵⁴ *Idem*, apud. Alexandru Madgearu, *Continuitate și discontinuitate culturală la Dunărea de Jos în secolele VII-VIII*, București, 1997.

⁵⁵ Sorin Bulboacă, *Comitatul Arad în vremea Arpadienilor*, în volumul *Administrație românească arădeană*, studii și comunicări, vol.IV, Doru Sinaci, Emil Arbonie coord. „VasileGoldiș” University Press, Arad, 2012, p.47.

⁵⁶ Hoardele tătaro-mongole ajung la Cenad în jurul datei de 25 aprilie 1241, distrugând așezările situate pe ambele maluri ale Mureșului, inclusiv

instituția „balivilor” ca formă de organizare socială și politică în această zonă, instituție care nu putea să fie formată decât de cnezii și voievozii populației românești locale.⁵⁷ Rolul conducător în regiune îl deținea voievodul Gerouth – cel mai probabil conducătorul organizației teritoriale românești din comitatul Aradului – care își avea reședința în localitatea cu același nume, asimilată astăzi cu localitatea Iermata-Neagră.⁵⁸ Nu există nici o dovadă a faptului că voievodul Gerouth ar fi fost dependent de regele Ungariei sau de veun feudal local. De fapt, cnezii locali s-au bucurat de o libertate deplină înaintea cuceririi Transilvaniei de către regii unguri.⁵⁹ Abia spre sfârșitul secolului al XIII-lea cnezii și voievozii români decad în starea iobagilor de rând, devenind simpli locuitori pe pământurile regelui, ale nobililor sau ale bisericii catolice.⁶⁰ Unii dintre ei au menirea de a întemeia noi așezări pe domeniile feudale și de a intermedia legăturile dintre noii stăpâni și țăranii iobagi. Documentele episcopiei romano-catolice din Oradea evidențiază cât se poate de clar obligațiile și îndatoririle cnezilor. Ei erau aleși de către obște și funcționau șase luni pe an, judecau și executau sentințele și aveau obligația de a da episcopiei câte o pătură și șapte țundre în fiecare an.⁶¹ Tot călugărul Rogerius ne oferă informații despre dominația ulterioară a tătarilor, care cheamă înapoi populația fugită din calea invaziei lor și organizează țara în districte de câte o mie de sate, conduse

---

mănaștirile de la Bulci și Chelmac. (Vezi Sorin Bulboacă, *articol citat*, care face trimitere la Tudor Sălăgean, *Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Afirmarea regimului congregațional*, Institutul Cultural Român, Cluj-Napoca, 2003, p.157).

⁵⁷ Sorin Bulboacă, *op.cit.*, p.48.

⁵⁸ *Idem*, apud. Octavian Lupaș, *Voievozi și cnezi români în județul Arad*, Sibiu, 1941, p.13.

⁵⁹ Silviu Dragomir, *Studii de istorie medievală*, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca 1998, p.19.

⁶⁰ *Ibidem*, p.20.

⁶¹ Silviu Dragomir, *Voievozi, cnezi și crainici la românii din Munții Apuseni și din regiunea Bihorului*, în *Acta Musei Napocensis*, III, 1966, p.174.

de un han.⁶² Mai mult, dispărând și firava structură administrativ-politică existentă înaintea invaziei tătare din anul 1241, populația românească din Câmpia Aradului reînvie vechea organizare cnezială și încearcă să se înțeleagă cu invadatorii.⁶³ Este vorba despre o perioadă scurtă, deoarece începând cu anul 1257 regele Béla încearcă să revitalizeze „ducatul” Transilvaniei, insalându-l în fruntea acestuia pe moștenitorul tronului, principele Ștefan, pe atunci în vârstă de doar 18 ani, care va iniția o serie de reforme politice, militare și administrative, care vor contribui la dezvoltarea acestuia.⁶⁴

Spre sfârșitul secolului al XIII-lea, la îndemnul Romei, regii și episcopii catolici din Ungaria declanșează o vastă acțiune de persecuție la adresa „schismaticilor” ortodocși, marea majoritate a acestora reprezentând-o românii. Încă de la Sinodul de la Buda din anul 1279 se hotărăște, referitor la preoții „schismatici”: *„Acestora nu li se dă voie a ținea cult dumnezeiesc, a zidi capele sau alte case sfinte, nici credincioșilor de a participa la astfel de cult divin sau a intra în astfel de capele. În caz de nevoie să se aplice în contra acestor preoți puterea „brachială”*⁶⁵. Tot în acest an, papa Nicolae al IV-lea obligă, prin jurământ, pe regele ungar Ladislau Cumanul – după cum jurase înainte și regele Bela al IV-lea, la 1235 – să-i prindă pe „eretici” și să-i alunge din Ungaria și din țările supuse lui. Acest lucru, însă, nu-l va împiedica pe arhiepiscopul Lodomerius de Esztergom, în anul 1288, să solicite tuturor stărilor transilvănene să-i retragă sprijinul pe care-l acordaseră până atunci regelui Ladislau

---

⁶² Ioan Hațegan, coord. *Cronologia Banatului. Banatul între 934-1552, Repere cronologice. Selecție de texte și date*, Editura Banatul, Timișoara, 2007, volumul II, partea I, p.41.

⁶³ Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol.II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p.325.

⁶⁴ Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan, coord., *op.cit.*, p.182.

⁶⁵ Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p.15.

Cumanul, pe motiv că ar avea mai multe neveste, n-ar fi un bun creștin, ci păgân de-a dreptul. Din acest punct de vedere, biserica se implica din ce în ce mai mult în ceea ce privește organizarea societății, uneori chiar împotriva regalității. Este perioada când elita românească fie trece la religia catolică pentru ca să nu-și piardă privilegiile, fie sfârșește prin a se maghiariza. Cnezii români nu erau catolici, ceea ce, treptat și gradual, devine un motiv cât se poate de serios de discriminare. Apoi, nu aveau acte de donație pentru cnezatele (satele) lor, pe care le stăpâneau doar în virtutea cutumei. În fine, ei erau de altă etnie și de altă limbă decât autoritățile țării, care dăduseră numele regatului.⁶⁶

În studiul său privind istoria românilor de pe teritoriile diecezei arădene⁶⁷, Silviu Dragomir menționează data de 15 mai 1318, când „regele Carol Robert îi donează unui om credincios al său mănăstirea veche de lângă Boroșinău (Dienesmonostor) împreună cu patronatul asupra ei și cu satele românești și celelalte (cum villis olachalibus... et aliis), care îi aparțineau.” Câteva rânduri mai jos, istoricul Silviu Dragomir precizează că „în anul 1291 e amintită populațiunea românească mai spre nord, în valea Crișului Negru, deci în Bihor...” Acest areal geografic cuprinde, în mod evident, și teritoriul comunei Șimand. Tot dinspre regele Carol Robert de Anjou vine, însă, și diploma regală din anul 1324, prin care iobagilor li se interzice plecarea de pe o moșie pe alta fără învoirea nobilului de pământ. Tot prin acest act se reglementează și sarcinile iobăgești pentru bucătăria regală, astfel încât fiecare 100 de porți iobăgești trebuie să dea câte o bute de vin, un bou gras, un porc și o marcă pentru cumpărarea piperului și șofranului.⁶⁸ De fapt, cucerirea Transilvaniei de către Carol Robert și instituirea dominației angevine (1315) avea să

---

⁶⁶ Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan, coord., *op.cit.*, p.223.

⁶⁷ Silviu Dragomir, *Studii din istoria mai veche a românilor de pe teritoriul diecezei arădane (1917)*, în studii de istorie medievală, *op.cit.*, pp.116-141.

⁶⁸ Ștefan Meteș, *op.cit.*, p.14, apud. A. Răduțiu, *Nona în Transilvania până la 1437*, în Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca, VIII, 1965, pp.321-323.

însemne o adevărată ocupație militară a acestui teritoriu. Excluși de la deținerea oricăror demnități importante, nobilii transilvăneni au fost înlocuiți cu credincioși ai regelui din regiunile de la răsărit de Tisa și supuși, alături de ceilalți locuitori ai provinciei, unei exploatari abuzive. Această stare de lucruri avea să se prelungească până la începutul domniei lui Ludovic de Anjou (1342-1382), care, motivat de aspirațiile de dominare a teritoriilor extracarpatiche, va iniția a politică de apropiere față de stărilor Transilvaniei.⁶⁹

În anul 1356 apare o mențiune documentară extrem de valoroasă pentru localitatea Șimand. Este vorba despre drumurile care brăzdau Transilvania, făcând legătura între localități sau între diferitele centre comerciale ale vremii. De la Șimand, la Gurhe⁷⁰ este pomenit drumul obștesc („via publica”)⁷¹, destinat transportului de mărfuri. Tot de acest drum se leagă și dezvoltarea Șimandului, de la stadiul de așezare, sat (fossatum), până la cea de târg, oraș (oppidum) sau chiar de cetate. Dacă Mureșul reprezenta principala cale de comunicație navală a comitatului Arad pe care se transporta sarea încă de pe vremea dacilor și romanilor⁷², principala rută comercială terestră o reprezenta, fără nici un dubiu, marele drum obștesc („magna via publica”) ce făcea legătura dintre Cenad, prin Arad, Șimand, cu Oradea. După cum aprecia și marele nostru istoric Ștefan Pascu⁷³, „numeroase târguri din comitatele ardelene, din cele vestice și din cele bănățene își datorează dezvoltarea vămii ce se percepea în localitățile respective: Huedin (Cluj), Reteag (Solnocul Dinăuntru), Episcopia Bihorului, Săcuieni, Vadul Crișului și Cheresig (Bihor), **Șimand**, Covăsânț (Arad)”⁷⁴. Faptul că în dreptul comitatului

---

⁶⁹ Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan, coord., *op.cit.*, p.194.

⁷⁰ Localitate dispărută astăzi, fără a putea fi localizată cu precizie.

⁷¹ Ștefan Pascu, *op.cit.*, p.314.

⁷² Rodica Colta, Doru Sinaci, Ioan Traia, *Căprioara. Monografie*, Editura Mirador, Arad, 2011, pp.78-95.

⁷³ Ștefan Pascu, *op.cit.*, p.161.

⁷⁴ *Idem*.

Arad sunt reținute doar două mari centre terestre în care se percepea vama pentru tranzitul mărfurilor, printre care și Șimandul, vine să confirme aserțiunea noastră, conform căreia această localitate s-a dezvoltat sub aceste auspicii. Mai mult, suprapunând căile de comunicație construite pe vremea romanilor peste rețeaua medievală din perioada timpurie, constatăm că acestea coincid până la identitate. Este și firesc să fie așa, deoarece este puțin probabil să credem că astfel de construcții rutiere de amploare ar fi putut să fie efectuate în tulburătoarele vremuri ale marilor migrații. Prin urmare, inclusiv drumul Cenad (Morisena)-Oradea, sau mai ales acesta, îndeplinea, ca și astăzi, o utilitate milenară. Tot legat de acest drum major, la Șimand dispunem și de un argument toponimic: localnicii vorbesc și astăzi despre el ca despre „Drumul lui Traian”. Un argument indubitabil că acest drum este același cu cel din perioada stăpânirii romane, care făcea legătura firească între cetățile și castrele de pe malurile Mureșului și cele așezate pe cele trei Crișuri. Șimandul mai apare menționat documentar și la 1387, ca orașel, sau la 1397, când congregația comitatensă arădeană își ține ședințele aici, însă mențiunea cea mai clară ne parvine dintr-un act din anul 1465, când Șimandul este atestat ca „oppidum”, adică printre cele zece târguri pomenite în această vreme pe tot teritoriul comitatului.⁷⁵ La acea vreme, „târg” însemna oraș, cu o dezvoltare economică apreciabilă, cu o organizare administrativă pe măsură, din care nu lipseau slujbașii care strângeau dăriile și vămuiau transporturile, slujbași însoțiți și de oștenii necesari pentru a apăra avutul dijmuț și pentru a impune respectul convenit în fața străinilor.

O altă mențiune documentară importantă a Șimandului ne parvine din anul 1469, când este menționat „Castellum Șimand”⁷⁶, ca fiind în proprietatea familiei Marothy. Adică cetatea, întăritura

---

⁷⁵ *Ibidem*, p.153. Alături de Șimand mai sunt pomenite târgurile de la Nădlac (1457), Donat-Tornya (1463), astăzi dispărut, Covăsânț (1466), Căpruța, Vărădia, Vărșand etc.

⁷⁶ *Ibidem*, p.301.

medievală de la mijlocul secolului al XV-lea, pe lângă care se dezvoltă târgul. Totuși, dacă ar fi să considerăm sursele consultate până acum, prima mențiune documentară a Șimandului este din anul 1290, perioadă în care se afirmă regimul congregațional în Transilvania (1288-1291) în timpul domniei regelui Ladislau al IV-lea. Noua ideologie monarhică – care își găsește reflectarea în opera istorică a lui Simon de Kéza și în cunoscutul tratat de doctrină politică al abatelui Engelbert de Agmond, *De regimine principum* – urmărea restabilirea raporturilor directe ale regalității cu categoriile inferioare ale nobilimii și, în acest fel, eliminarea monopolului instituit de către marea aristocrație asupra vieții politice a statului. Oferind regalității suportul necesar impunerii unui sistem de guvernare centralizat, nobilimea mijlocie a obținut, în schimb, beneficii de reprezentare la nivelul administrațiilor locale sau provinciale.⁷⁷ Această stare de lucruri se va perpetua – cu mici antracți și în diverse forme - până la dispariția Monarhiei Austro-Ungare în anul 1918, iar pentru exprimarea politică a naționalităților nemaghiare va reprezenta un adevărat calvar. Pe fondul impunerii sistemului congregațional de administrare a teritoriului, când se efectuează și o împărțire a comitatelor, menționarea documentară a Șimandului din anul 1290 pare a fi perfect justificată. Cu mențiunea că această atestare documentară nu înseamnă nicidecum întemeierea Șimandului, ci mai degrabă constarea existenței sale. Prin așezarea sa geografică și strategică, pe Marele Drum Obștesc („Magna Via Publica”) care lega Cenadul de Oradea, Șimandul se dezvoltă, treptat, de la statului de sat, la cel de târg și de cetate, controlând această porțiune de drum și taxând transportul și negoțul de produse.

Revenind la mențiunea documentară a cetății Șimandului din anul 1469, localnicii povestesc că ruinele acesteia au putut să fie văzute până la începutul secolului al XX-lea pe colina de lângă biserica cu hramul „Sfântul Ioan Botezătorul”. Probabil că săpăturile arheologice care se vor efectua în zonă vor scoate la

---

⁷⁷ Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan, coord., *op.cit.*, p.187.

iveală vestigii extrem de importante despre cetatea Șimandului și vor lămuri multe lucruri legate de importanța medievală a acestei așezări. În anul 1476 cetatea Șimandului își va schimba proprietarul și va trece în posesie regală, fiind dăruită – în anul 1482 – lui Ioan Corvin.⁷⁸ În această perioadă, Șimandul se află în componența domeniului regal Gyula, aparținând lui Matia Corvinul⁷⁹, fiul lui Iancu de Hunedoara.⁸⁰ Din marele domeniu regal Gyula fac parte trei mari târguri: Gyula, Șimand și Bèkes. Târgul Șimand avea în componența sa, în acea perioadă, un număr de 15 sate, întregul mare domeniu al Gyulei numărând 83 de sate. În anul 1482, regele Matia Corvinul donează domeniul Gyula fiului său, Ioan Corvinul. Prin văduva acestuia, domeniul Gyula va ajunge în posesia lui Gheorghe de Brandenburg, împreună cu marile domenii ale Șoimușului și Hunedoarei.⁸¹ Conform istoricului David Prodan,⁸² Șimandul era scutit de vama porcilor, în schimb era obligat să dea cetății Gyula un număr de oale, căldări și alte vase manufacturate în valoare de 16 florini anual. Informația, extrem de interesantă, atestă faptul că Șimandul din acea vreme dispunea de un număr considerabil de meșteșugari. Prin urmare, cei din cetatea Gyulei preferau să scutească întregul târg de vama porcilor, mulțumindu-se doar cu darea în produse manufacturate. La aceasta se adăuga, conform conscripției din anul 1561 și dijma de grâu, care se ridica la a zecea parte din producția totală de 20 de tone, deci 2.000 kg.⁸³

---

⁷⁸ ***Aradul, permanență în istoria patriei, Arad, 1978, p.127.

⁷⁹ Matia Corvinul va fi ales, în anul 1458 rege al Ungariei și va domni 32 de ani.

⁸⁰ Actele latine din tinerețe în numesc pe Iancu de Hunedoara Iohannes Olah, adică Ioan Românul.

⁸¹ Elena Crișan, *Integrarea elementelor de istorie locală în predarea istoriei în ciclul gimnazial*, lucrare metodică științifică pentru obținerea gradului didactic I, coordonator conf.univ.dr. Liviu Maior, Arad, 1980, mss., pp.46-48.

⁸² David Prodan, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, vol. II, Editura Academiei RSR, București, 1968.

⁸³ Calculele au fost făcute de prof. Elena Crișan vezi Elena Crișan, *Integrarea elementelor de istorie locală în predarea istoriei în ciclul gimnazial*, lucrare

Începând cu această perioadă, informațiile documentare despre Șimand sunt din ce în ce mai multe. Tulburările sociale din prima parte a secolului al XVI-lea aveau să anticipeze „războiul țărănesc” condus de ardeleanul Gheorghe Doja și, mai ales, dezastrul de la Mohács din anul 1526. În anul 1507, mercenarii nobilului Laurențiu Doczy din Zădăreni pătrund în Șimand,ucid mișelește mai mulți iobagi, răpesc un mare număr de vite și devastează târgul. În replică, trei ani mai târziu, când un convoi ce conținea inclusiv dijma în porci care i se cuvenea lui Laurențiu Doczy trecea pe marele drum obștesc din Șimand, iobagii de aici, împreună cu cei din Iermata Neagră, Nădab și Cinteii, organizează o ambuscadă și devastează transportul care se îndrepta către curtea nobiliară de la Zădăreni.⁸⁴ Tot în anul 1510, Șimandul este atacat, noaptea, de oștenii lui Gheorghe de Brandenburg, care îl cuceresc. O altă informație prețioasă, care ne confirmă faptul că, la acea vreme, Șimandul era o cetate întărită, destul de greu de cucerit, din moment ce soldații margrafului de Brandenburg preferă să o atace în toiul nopții.

În cunoscuta sa lucrare despre Ungaria⁸⁵ Nicolaus Olahus (1493-1568)⁸⁶ vorbește și despre Șimand. În capitolul al XIX-lea,

---

metodico-științifică pentru obținerea gradului didactic I, coordonator conf.univ.dr. Liviu Maior, Arad, 1980, mss.

⁸⁴ *** Aradul, permanență în istoria patriei, *op.cit.*, p.132, apud. Sandor Marki, p.397.

⁸⁵ Nicolaus Olahus, *Hungaria sive de originibus gentis, regionis, situ, divisionis, habitu atque opportunitatibus*, Pozson, 1735.

⁸⁶ Nicolaus Olahus s-a născut la Sibiu, la 10 ianuarie 1493, ca fiu al judeului regesc Stoian (sau Ștefan ?), scoborător din vița domnească a Drăculeștilor și nepot de sprâ al lui Iancu de Hunedoara și al Varvarei Huszár. La vârsta de 17 ani, tânărul Nicolae ajunge aprod la curtea regelui Vladislav al II-lea al Ungariei, dar îndrăgind mai mult cărțile și cultura alege cariera ecleziastică. La 1552 devine secretar al regelui Ludovic al II-lea și al reginei Maria de Habsburg, pe care o ve servi cu multă credință și după dezastrul de la Mohács, însoțind-o în pribegie la Augsburg și la Bruxelles (1530) – capitala Țărilor de Jos – unde fratele ei, împăratul Carol Quintul îi încredințează demnitatea de guvernatoare. Nicolaus Olahus, de pe poziția de sfetnic al guvernatoarei Țărilor

referindu-se la resursele naturale ale Ungariei menționează că „...între râurile Mureș și Crișul Alb, în afara Transilvaniei, este un sat care a fost numit după orașelul vecin purtând acest nume: Șimand, care are aproape pe toți locuitorii șchiopi, orbi, oameni cu picioarele sau brațele sucite sau însemnați de vreo altă diformitate a trupului. Acolo ei nu primesc la ei pe nimeni sănătos, din care fapt se vede că ei se fălesc mult că atrag privirile cu trupurile lor pocite. Negreșit este un lucru pe care nul suportă natura, dar se zvonește că părinții fie că îi orbesc pe copiii nou-născuți sau le sucesc oasele și încheieturile mădularelor ca să fie asemenea cu ei datorită trupului lor pocit. Aceștia chiar de la început pentru ca să se deosebească de ceilalți și prin limbă, așa cum se deosebesc prin aspectul trupului, și-au creat propria lor limbă pe care s-o vorbească între ei și să nu fie cunoscută de nimeni din afară, ci numai de concetățenii lor, și pe care ai noștri o numesc limba orbilor. Ei se bucură de acest privilegiu, ca să fie scutiți de celelalte sarcini ce trebuie suportate de ceilalți unguri și, ca prin toate părțile Ungariei, să umble cântând cântece de cerșit ca să-și facă rost de hrană și de câștig

---

de Jos, se întâlnește cu umaniști de seamă ai vremii, printre care și Erasmus din Rotterdam. După încheierea păcii de la Oradea Mare (1538) între cei doi competitori la tronul Ungariei – Ferdinand I de Habsburg și Ioan Zápolya – Nicolaus Olahus se întoarce în Ungaria. Întristat însă de starea jalnică în care se găsește țara, se înapoiază în Țările de Jos (Belgia). Revine în țară la cererea lui Ferdinand I de Habsburg, pentru a deveni consilierul și sfetnicul acestuia. În anul 1543 este numit episcop de Zagreb, iar la 7 mai 1553 a fost înaintat la treapta de arhiepiscop de Strigoniou și primat al Ungariei. În anul 1558 românul Nicolaus Olahus capără titlul de baron al Imperiului Habsburgic iar în anul 1562 devine chiar regent al coroanei ungare. Moare la Pojon (Bratislava) la 14 ianuarie 1568, fiind înmormântat la biserica Sf. Nicolae din Tyrnau. Vorbea fluent româna, maghiara, germana, latina, greaca și franceza. Lucrarea istorico-etnografică intitulată *Hungaria*, în care vorbește despre originea sa românească și despre românii din Transilvania, Țara Românească și Moldova, o scrie între anii 1536-1537 în limba latină.

pentru ei și pentru ai lor...”⁸⁷ Deși textul lui Nicolaus Olahus a fost evitat până acum de către majoritatea istoricilor din cauza cumplitei descrieri pe care o face satului Șimand, la o citire mai atentă putem deduce lucruri deosebit de interesante. În primul rând, eminentul umanist român face o distincție cât se poate de clară între „orașelul” Șimand – în sensul de târg, oppidum- și „satul” cu același nume. Satul ologilor și al orbilor se găsește în imediata vecinătate a „orașului” Șimand, iar locuitorii acestuia nu sunt definiți din punct de vedere etnic. Ne aflăm prin anii 1536-1537, când Nicolaus Olahus scrie „Hungaria” și descrie Șimandul de atunci. Conform conscripțiilor vremii, inclusiv cea din anul 1561, Șimandul avea un număr de 101 porți iobăgești – fiecare dintre acestea însumând aproximativ patru familii – și avea arondat un număr de 15 sate. Cele mai multe dintre aceste sate au devenit, cu timpul, simple « moșii » sau « țarini », iar o analiză toponimică actuală ar ușura mult demersul nostru, dar este foarte probabil ca unul dintre acestea să poarte același nume cu târgul învecinat și să fi făcut obiectul observațiilor lui Nicolae Olahus. Mai rămâne de lămurit problema locuitorilor acestui sat, într-atât de curioși în ceea ce privește modul lor de existență. O ipoteză cât se poate de plauzibilă ar fi aceea că avem de-a face cu o colonie de țigani, pripășită lângă bogatul târg al Șimandului. Un argument în susținerea aserțiunii noastre rezidă în faptul că acest obicei de slujire voluntară a propriilor copii persistă și astăzi printre țigani, iar scopul maltratării este același : cerșitul. Nu cunoaștem cazuri similare printre români, maghiari, germani sau printre evrei, etnii care populau Șimandul acelor vremi. Tot în sprijinul acestei presupuneri vine și informația pe care ne-o oferă umanistul Nicolae Olahus, referitoare la limba acestora, singulară și neînțeleasă de către ceilalți. Să nu fi avut de-a face marele Nicolae Olahus cu țigani până la acea dată, încât să nu le cunoască deprinderile, limba și, mai ales, înfățișarea ? Se pare că nu, iar

---

⁸⁷ *** *Călători străini despre Țările Române*, volum îngrijit de Maria Holban, Editura Științifică, București, 1968, pp.499-500.

rândurile care ne-au rămas despre Șimand sunt o confirmare a acestui fapt. Deși există numeroase păreri ale specialiștilor în legătură cu data venirii țiganilor în Europa, se pare că apariția lor coincide cu invazia tătarilor din secolul al XIII-lea.⁸⁸ Veniți pe lângă hoarde ca potcovari și fierari ai tătarilor, țiganii s-au răspândit apoi de-a lungul și de-a latul continentului păstrând această pricoperă în ceea ce privește fierăria mărunță, dar practicând și alte meserii: rotărie, lingurărie, cositorit, arămit, aurărie, argintărie. Alți țigani erau ursari sau lăutari. Îndeplineau și sarcini de călăi pe lângă marii boieri și demnitari, chiar și termenul de „călău-kalo” fiind de origine țigănească. Furtul și tâlhăria sunt și ele preocupări constante ale unor grupuri de țigani, „a mangli”, „a ciordi”, „a șuti” făcând parte din vocabularul activ al etniei. Ulterior, pe lângă comunitățile locale bine încheiate, țiganii recurg și la cerșetorie. Dimitrie Cantemir avea să constate, în sarcina acestei etnii, că „*suprema virtus et differentia specifica furtum et otium*” (suprema lor virtute este furtul și lenea).⁸⁹

Dincolo de textul umanistului de origine română Nicolae Olahus la care ne-am referit mai sus, trebuie să încercăm să lămurim și câteva aspecte legate de numele localității Șimand, deoarece și în acest caz circulă mai multe legende. Prima, aflată într-o firească legătură și ce textul lui Nicolae Olahus, vine dinspre perioada cuceririi turcești și ne îndeamnă să considerăm numele localității ca fiind „cuib de hoți”, ceea ce în limba turcă ar însemna, pur și simplu, „Șimand”. Iar „hoții” din acest „cuib” s-ar potrivi de minune și cu descrierea lui Nicolae Olahus. Numai că – și acesta ar fi primul nostru contra-argument – Șimandul apare atestat documentar cu acest nume cu mult înaintea cuceririi turcești, care se petrece în ziua de 12 decembrie 1550, când pașa Nadin intră în Șimand și-l alipește, din punct de vedere

---

⁸⁸ Victor Kernbach, *Universul mitic al românilor*, Editura Științifică, București, 1994, pp.126-128.

⁸⁹ Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, II, XVI, apud. Victor Kernbach, *op.cit.*p.129.

administrativ, sangiacului arădean. Cu alte cuvinte apare un interval istoric major, de cel puțin două secole, între primele atestări documentare ale Șimandului și cucerirea turcească. Cât despre „cuibul de hoți” și aici avem rezerve serioase. În primul rând, Șimandul este un târg cât se poate de serios în epocă, loc unde se încasa vama drumului de către autorități, loc public păzit de către soldați, cetate de apărare și centru comercial cât se poate de bine reprezentat. Dincolo de toate practicile medievale și de legendele care le însoțesc, imaginați-vă ce randament comercial ar fi putut avea un târg despre care se vorbește că ar fi bântuit de hoți și cu ce încredere ar fi călcat comercianții vremii în acest loc. Apoi, seniorii care stăpânit Șimandul sunt cât se poate de onorabili prezentați în paginile istoriei, astfel încât să putem exclude din start orice pornire tendențioasă împotriva lor. Nu-i vedem pe Corvinești patronând cuiburi de hoți și nici pe mangraful Gheorghe de Brandenburg. Dimpotrivă, rostul lor era tocmai acela de a asigura ordinea și de a impune legea în teritoriile pe care le primeau ca donație de la rege. În schimb, dacă excludem din start orice amestec turcesc în „botezarea” Șimandului, nu același lucru îl putem spune despre aportul celorlalte popoare de origine turanică. Nu doar maghiarii, ci și cumanii sau pecenegii erau de origine turanică și vorbeau un dialect asiatic. Nicolae Iorga, marele nostru istoric, vorbește despre așezarea pecenegilor în Transilvania, în mijlocul românilor, cu mult înaintea venirii sașilor și maghiarilor în regiune, ceea ce explică foarte clar prezența unor nume vechi, turcice, în onomastica românească din Transilvania, sau în onomastica elitei feudale românești din zona subcarpatică a Munteniei. Cumanii, tot de origine turanică, sunt o prezență activă în zona pe care o cercetăm. Colonizările cumane în Regatul Arpadian, inițiate încă din timpul domniei lui Ștefan al II-lea (1116-1131) au atins o amploare deosebită către mijlocul veacului al XIII-lea, când grupuri masive ale acestora au fost instalate la

confluența Mureșului cu Tisa.⁹⁰ Lingviștii au demonstrat deja că „ciupagul” bănățean este de origine cumană, la fel ca și termenul de „cioban”. Prin urmare, Șimandul, la fel ca și Zimandul sau Inandul, deși au origine turanică, nu pot fi puse pe seama turcilor și cu atât mai puțin unei traduceri cât de cât libere. Hoții, oricât de haini sau de malformați or fi fost, niciodată nu-și fac așezarea în crucea Drumului lui Traian, după cum nu-și fac târg și nici cetate lângă principala cale comercială a comitatului. Or fi fost jafuri sau reglări de conturi între diferitele partide nobiliare ale vremii, cum s-a întâmplat cu nobilul Doczy din Zădăreni la 1507 și la 1510, dar niciodată fenomenul nu a fost propriu unei așezări de la drumul mare. Dimpotrivă, putem afirma că Șimandul apăra drumul comercial, îl vămuia cât se poate de oficial, dar nu contribuia niciodată la jefuirea negustorilor.

Șimandul în perioada ocupației turcești

Turcii își vor face simțită prezența la Șimand din punct de vedere administrativ abia în jurul datei de 12 decembrie 1550, când pașa Nadin intră în localitate și o alipește sangiacului arădean. De fapt, în perioada ocupației turcești, organizarea administrativă a Pașalâcul Timișoarei va cunoaște mai multe forme de organizare, cea mai cunoscută fiind cea de la începutul secolului al XVII-lea, când Vilaetul (pașalâcul) Timișoarei cuprindea șase sandjacuri:⁹¹

---

⁹⁰ Ianos Szenpétery, ed. *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum*, 2 vol., Budapest, 1937-1938, apud. Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan, coord., *op. cit.*, p.161.

⁹¹ Nicolae Săcară, Florin Ban, *Considerații administrativ-fiscale cu privire la perioada ocupației otomane în Banat (1552-1716)*, în *Vilaetul Timișoarei (450 de ani de la întemeierea Pașalâcului) 1552-2002*, Editura Mirton, Timișoara, 2002, p.107.

-*Sandjacul Gyulei*⁹², care se întindea peste actualele județe Arad, Timiș și o parte din județul Bihor;

-*Sadjacul Ineului*⁹³, care cuprindea exclusiv părțile muntoase ale județului Arad;

-*Sandjacul Lipovei*, care acoperea ambele laturi ale Mureșului, până la Arad și până în partea de nord a județului Caraș-Severin;

-*Sandjacul Cenad*, care se întindea peste partea nordică a județului Timiș și peste partea de câmpie a județului Arad;

-*Sandjacul Timișoarei*, care reunea părțile din jurul reședinței Vilaetului și părți din județul Caraș-Severin;

-*Sandjacul Moldovei*, care acoperea partea de sud a județului Timiș și cea mai mare parte a județului Caraș-Severin.

Aceste sandjacuri (sau sangeacuri, cum le denumește istoricul arădean Sorin Bulboacă⁹⁴) sunt împărțite la rândul lor în unități administrativ-teritoriale mai mici, numite nahii (cercuri).

Prin urmare, este destul de dificil să avansăm o dată fixă în legătură cu alipirea târgului Șimand la structura administrativ-teritorială turcească, deoarece abia în anul 1552 turcii reușesc să cucerească puternica cetate a Lipovei, principala forțificație militară a zonei.⁹⁵ Mai precis, aflând vestea căderii cetății Timișoarei în mâinile turcilor, Aldana, comandantul spaniol al cetății Lipovei a aruncat în aer depozitele de praf de pușcă din cetate, a distrus tunurile și a fugit în Ardeal, cu toate că atât soldații spanioli din subordinea sa, cât și comandanții

---

⁹² Inițial erau doar patru sandjacuri – Timișoara, Lipova, Cenad și Moldova – coordonate de câte un sangeacbei, constituite după 1552. La începutul secolului al XVII-lea se mai constituie și sandjacurile Gyula și Ineu.

⁹³ *Idem.* (Vezi Aurel Decei, *Istoria Imperiului Otoman până la 1656*, București, 1978, p.195).

⁹⁴ Sorin Bulboacă, *Structuri politice și confesionale în Banatul Lugojului și Caransebeșului (1552-1658)*, Editura „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2011, p.68.

⁹⁵ Aurel Decei, *Istoria Imperiului Otoman până la 1656*, București, 1978, p.195.

detașamentelor militare locale preferau să reziste în cetate și să-i înfrunte pe turci. Astfel, turcii au intrat aproape nestingheriți în puternica cetate a Lipovei.⁹⁶

Referindu-ne la viața populației din Șimand și din împrejurimile acestuia sub ocupația turcească, trebuie să precizăm faptul că țăranii de pe timarurile turcești erau la început liberi din punct de vedere juridic. Stăpânirea turcească nu era nicidecum una așa de împovărătoare cum, în mod greșit, s-a evidențiat în istoriografia românească de până acum. Din punct de vedere religios, de exemplu, nu avem nici un indiciu care să ne permită să tragem concluzia că ortodocșii ar fi avut de suferit de pe urma stăpânirii turcești. Dimpotrivă, conviețuirea turcilor cu populațiile de rit ortodox din Balcani întărește aserțiunea noastră de mai sus, iar în Transilvania turcii au îndeplinit mai mult o stăpânire nominală, decât una concretă, de zi cu zi și cu sarcini militare de ocupație. Abia sub Soliman Magnificul țăranilor le-a fost îngădit dreptul de plecare de pe un domeniu feudal, pe altul.⁹⁷ Țăranii erau obligați să nu lase loturile de pământ în paragină și plăteau a zecea parte din produsele agricole și din animale autorităților turcești (spahiilor). Mai exista și o taxă suplimentară, legată de „banul miresei”, care trebuia să fie plătită de către tânărul care se căsătorea. În realitatea, acest bir marca intrarea tânărului în rândul contribuabililor, fiind luat astfel în evidență în defterele turcești. Însă, cele mai apăsătoare poveri constau în muncile pe care locuitorii din Șimand erau obligați să le presteze în ceea ce privește întreținerea drumurilor, repararea fortificațiilor sau construcția podurilor, mai ales că târgul Șimandului era unul dintre punctele de colectare a vămii pentru transportul mărfurilor (sare, animale, cereale etc.). De asemenea, morile plăteau „fertaliul” sau „uiumul”, adică un sfert din a noua sau a zecea

---

⁹⁶ *Idem.*

⁹⁷ Petru Iambor, *Cucerirea Banatului de către turci și transformarea lui în pašalâc (1552)*, în *Vilaetul Timișoarei ...*, Editura Mirton, Timișoara, 2002, pp.19-25.

parte a măcișului, cât reținea morarul de la fiecare sătean.⁹⁸ Birurile erau încasate de către Spăhie (spahiu), dar mulți dintre turci concesionau această îndeletnicire către cneazul localității respective. Acesta trebuia să gireze, împreună cu rudele sale, capacitatea de solvabilitate. Din punct de vedere administrativ, sangiacul Aradului cuprindea trei nahii, respectiv nahia Aradului, cu 59 de sate și 719 case, nahia Zărandului, cu 67 de sate și 1087 de case și nahia Bichișului, cu 61 de sate și 1407 case.⁹⁹ În această perioadă Șimandul începe să-și valorifice din ce în ce mai mult poziția strategică pe care o deține, ca punct întărit pe drumul care face legătura între Mureș și Crișul Alb, aproape la egală distanță de puternicele fortificații de la Ineu, Arad, Șiria, Gyula, Lipova și, ceva mai departe, Oradea. Din acest punct de vedere, stăpânirea turcească avea să fie un sporadică, în funcție de mersul evenimentelor. La 21 octombrie 1595, când garnizoana turcească de la Ineu află vestea strălucitei victorii de la Călugăreni a lui Mihai Viteazul, precum și căderea cetății Făgetului, părăsesc cetatea în mâinile generalului Borbély. La 26 octombrie este eliberat Aradul, iar la 5 noiembrie trupele ardeleno din cetatea Ineului cuceresc Pâncota și cetatea Șiriei.¹⁰⁰ Contraofensiva otomană, declanșată un an mai târziu în zona Ineului nu dă rezultatele scontate, astfel încât turcii renunță la reocuparea cetății și se îndreaptă către Oradea. Lasă, însă, în urma lor trupe de tătari și de hoarde auxiliare, care jefuiesc fără milă populația. După uciderea lui Mihai Viteazul de către mercenarii generalului Basta, reîncep luptele dintre transilvăneni, imperiali și turci pentru stăpânirea zonei Aradului, centrată pe cele două puternice fortificații de la Lipova și Ineu. În vâltoarea acestor lupte intră, fără-ndoială și târgul Șimandului. La 20 octombrie 1602, mercenarii lui Basta sunt stăpânii cetății Ineului, iar dintr-un

---

⁹⁸ Nicolae Săcară, Florin Ban, *op.cit.* pp.93-115.

⁹⁹ ****Aradul permanentă în istoria patriei*, Arad, 1978, pp.139-140, apud. Sandor Márki, *op.cit.*, II, pp.4-5.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p.142, apud. Hurmuzaki, *Documente...*, vol.III/II, p.155.

raport înaintat de către acesta imperialilor în februarie 1603, aflăm că întreaga zonă este nesigură, turcii atacă în permanență, cetatea Pâncota este distrusă și este apăsătoare imposibilă strângerea dărilor necesare pentru întreținerea cetății și a mercenarilor.¹⁰¹ La 13 septembrie 1611, Gabriel Bethlen, duce tratative în cetatea Ineului cu pașa Mehmed și solicită sprijinul turcilor pentru ocuparea tronului Transilvaniei. Negocierile aveau să dureze încă mulți ani, până la urmă principele Gabriel Bethlen convenind cu turcii să le cedeze cetățile Lipova și Arad, păstrând pentru transilvăneni cetatea Ineului. La 7 noiembrie 1616, stările din Transilvania hotărăsc întărirea cetății Ineului și dispun ca toate dările din comitatul Zărandului să fie folosite pentru întărirea cetății. Un an mai târziu, la dieta ținută la Alba Iulia, locuitorii din zona Ineului sunt chiar scutiți de dările de vin și de cereale, pentru ca împreună cu nobilimea din comitat să susțină întărirea și apărarea cetății.¹⁰² Este perioada când cetatea Ineului dobândește o importanță strategică deosebită în această zonă, Șimandul intrând sub incidența acesteia. Astfel, la dieta din 24-29 octombrie 1650, se reglementează problema dărilor pentru cetatea Ineului, întreg domeniul aferent acesteia compunându-se din 63 de sate întregi, 15 sate parțiale (cătune, sălașe etc.) și 16 puste: **Șimand**, Giarmata, Creștești, Monoroștia, Zeldiș, Cuied, Cigărel, Minișul de Sus, Văsoaia, Nadăș, Pleș, Plopi, Arăneag, Șiria, Gașa, Cladova, Sânmartin, Chisindia, Luguzău, Sebiș, Dezna etc.¹⁰³ Faptul că Șimandul este pomenit în fruntea localităților arondate cetății Ineului, înaintea Șiriei și Deznei, spune multe despre devoltarea la care ajunsese acest târg la mijlocul secolului al XVII-lea. În fruntea cetății Ineului este numit inginerul și matematicianul Gavril Haller, care sistematizează fortificațiile și construiește un pod mobil peste Criș.¹⁰⁴ Desemnarea cunoscutului

---

¹⁰¹ *Ibidem*, p.145, apud. *Erdelyi Országgyűlési Emlékek*, V, p.146.

¹⁰²¹⁰² *Ibidem*, p.147, apud. *Erdelyi Országgyűlési Emlékek*, V, p. 388.

¹⁰³ *Erdelyi Országgyűlési Emlékek*, XI, p.61.

¹⁰⁴ ****Aradul, permanență în istoria...*, pp-149-150.

om de știință în fruntea cetății Ineului este una cât se poate de inspirată, deoarece la 8 septembrie 1652 turcii din cetatea Lipovei atacă garnizoana din Ineu, dar ineuanii reușesc să-i respingă. La 18 decembrie 1657 Gheorghe Rákoczy al II-lea declara în fața stărilor ardeleni că nu va preda niciodată cetatea Ineului în mâinile turcilor, deoarece aceasta este cheia Transilvaniei.¹⁰⁵ În anul 1658 turcii atacă Ineu din trei părți: dinspre apus vine pașa de la Buda, dinspre răsărit vin hoardele tătarăști, iar dinspre partea de sud vin garnizoanele turcești de la Timișoara și de la Lipova.¹⁰⁶ Șimandul nu este ocolit de către turci, târgul schimbându-și stăpânii ori de câte ori se schimbau și la Ineu. Principele Gheorghe Rákoczy al II-lea vine personal în fruntea oștirii ardeleni pentru a apăra cetatea Ineului, iar pe data de 27 iunie atacă și cucerește Aradul, pornind de la Ineu. Pașa Ghenan de la Lipova pornește împotriva principelui ardelean, iar cele două oști se vor confrunta la Păuliș. Turcii sunt înfrânți, dar Gheorghe Rákoczy nu va fructifica avantajul victoriei și se retrage la Oradea. Ineu rămâne izolat și, pe 28 august 1658 turcii reușesc să-l încercuiască. Urmează apoi o curioasă pagină de istorie, desprinsă parcă din paginile romanelor cavaleriești. Deoarece mulți soldați creștini fug din cetate, mai rămăseseră doar 350 de oșteni la dispoziția căpitanilor aceștia, precum și un mare număr de femei, copii și bolnavi. Pașa Ghenan mai aduce încă 16 tunuri în fața porților cetății Ineului, iar pe data de 2 septembrie îi somează pe asediați să se predea. O zi mai târziu, speriați de numărul și de dotarea turcilor, căpitanii Ineului hotărăsc predarea cetății, negociind cu pașa Ghenan condițiile plecării în siguranță. Socoteală zadarnică, deoarece, la Oradea, principele Rákoczy îi va decapita pe căpitanii Ineului pentru că au predat cetatea fără

---

¹⁰⁵ Sandor Márki, *op.cit.*, II, p.104.

¹⁰⁶ Ioan Totoiu, *Contribuții la problemele stăpânirii turcești în Banat și Crișana*, în „Studii – Revistă de istorie”, I, 1960, pp.5-35.

luptă.¹⁰⁷ O dovadă în plus a faptului că, la acea vreme, cetatea Ineului fusese cât se poate de bine fortificată de către matematicianul și inginerul Gavril Haller. Ali-pașa, noul comandant al cetății Ineului va trece, chiar din primăvara anului următor (1659) la reconstrucția și întărirea cetății, fapt care dovedește că și otomanii îi recunoșteau poziția strategică de excepție a acesteia. Tot din această perioadă ne parvine și o altă mențiune documentară despre zona Ineului și, implicit, a Șimandului, referitoare la irade-ul sultanului Mahmud al IV-lea din 23 septembrie 1664, dat judeului de la Panciova, prin care îi scutește de vamă pe negustorii din jurul Ineului.¹⁰⁸

Șimandul în perioada dominației habsburgice

Către sfârșitul secolului al XVII-lea, putem vorbi despre trecerea de la „mica”, la „marea Europă”, datorită recuperării creștinătății orientale și extinderii frontierelor politice spre partea răsăriteană a bătrânului continent. Totodată, „Marea Europă” inaugura debutul secolului Luminilor, debutul luptei între vechi și nou, între laic și religios, rațional și irațional, între libertate și despotism.¹⁰⁹ În plan politic, Diploma leopoldină din 4 decembrie 1691¹¹⁰ devine, pentru următorii 150 de ani, o veritabilă „Constituție” a Transilvaniei, chiar dacă, prin recunoașterea și confirmarea vechilor libertăți și privilegii, Habsburgii consolidează identitatea tradițională a stărilor. După pacea de la Karlowitz, linia Mureșului capătă o importanță considerabilă din

---

¹⁰⁷ Imre Karácsony, *Török történetirók – Török-magyarkori emlékek III*, Budapeșt, 1916, p.407, în *Aradul, permanență în istoria...* p.151.

¹⁰⁸ ****Aradul, permanență în istoria...* p.152.

¹⁰⁹ *Istoria României, Compendiu*, Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, coordonatori, Institutul Cultural Român, Cluj-Napoca, 2004, p.418.

¹¹⁰ Dată de împăratul Leopold I de Habsburg (1658-1705), după tratativele desfășurate cu principele Mihail Apafi (1661-1690) și cu reprezentanții stărilor transilvănene, prin care Transilvania renunță la suzeranitatea otomană și acceptă protecția imperială.

punct de vedere strategic, iar cetatea Aradului va deveni un veritabil centru de apărare în această zonă.

Instaurarea regimului habsburgic în Transilvania – la cumpăna secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea – a constituit împlinirea unui deziderat al Casei de Habsburg, care-și propusese recuperarea provinciilor din granițele fostului Regat Maghiar medieval și dobândirea de noi teritorii în această parte a continentului.¹¹¹ Tratatul dintre austrieci și turci în ceea ce privește predarea pașnică a cetății Ineului și a împrejurimilor ei, printre care și zona Șimandului, se încheie cu un eșec, astfel că generalul Heissler pornește cu oaste împotriva cetății în primăvara anului 1691, care capitulează în ziua de 15 mai. Deoarece în perioada următoare sunt cucerite și cetățile Șiriei și Deznei din mâinile turcilor, suntem îndreptățiți să credem că și fortificația Șimandului, alături de satele și sălașele arondate acesteia, trec tot în această vreme în mâinile imperialilor.

Proclamația lui Leopold I din 1688, ca și cea din aprilie 1690 către populația balcanică, găsește un răspuns favorabil îndeosebi la clerul sârbesc, care, condus de către Arsenie Cernovici începe dirijarea unor grupuri mari de grăniceri sârbi în direcția Aradului.¹¹² În anul 1703 începe răscoala curuților, iar zona Șimandului se găsește în plin conflict, mai ales în perioada 1705-1707, când curuții încearcă, fără succes, să cucerească cetatea Ineului.

În anul 1741, Șimandul este amintit printre localitățile grănicerești¹¹³ care făceau parte din cercul militar grăniceresc al Aradului. Această structură militară se compunea din 24 de localități ce însumau aproximativ 9 000 de oameni. Urcarea pe tronul Imperiului Habsburgic a Mariei Tereza, în anul 1740, se face și cu ajutorul stărilor feudale maghiare. Prin urmare,

---

¹¹¹ Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan, coord., *Istoria României...* p.413.

¹¹² Gheorghe Ciuhandu, *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri*, Arad, 1940, pp.60-70.

¹¹³ Mai erau amintite localitățile grănicerești igărel, Seleuș, Covăsânț etc.

nobilimea îi va cere împărătesei, cu insistență, desființarea regimentelor grănicerești de pe Mureș, astfel încât recăderea grănicerilor la poziția de iobagi pe domeniile feudale să întărească puterea financiară a domnilor de pământ. Până la 29 octombrie 1750 se desființează și ultimele rămășițe din zona grănicerească, o mare parte a grănicerilor sârbi fiind încurajați să emigreze în Rusia, ca urmare a înțelegerii dintre Maria Tereza și verișoara sa, țarina Elisabeta a Rusiei.¹¹⁴

Deoarece grănicerii care au rămas erau agricultori cu casă și pământ, ei nu acceptau să părăsească vetrele lor, motiv pentru care Viena a găsit o soluție intermediară: ofițerii de carieră primeau titlu nobiliar, dar fără drept de cârciumărit sau măcelărit, ceilalți ofițeri și subofițeri primeau câte o sesie iobăgească, iar grănicerii de rand erau trecuți în rândul iobagilor.

Dieta din anul 1714, ținută după răscoala lui Francisc Rakoczy, impunea fiecărui iobag o robotă de patru zile pe săptămână, iar jelerii, care nu aveau pământ și trăiau numai din munca mâinilor, câte trei zile. Mai mult, nobilii cereau ca munca de robotă să nu o facă doar capii de familie, ci toți membrii acesteia, capabili de muncă. În zona Șimandului, impozitele publice sau contribuțiile erau fixate după vechiul sistem de „porți”, de unde se mai păstrează și astăzi numele de „porție”, asimilat impozitului funciar. De-a lungul timpului, termenul de „porta-poartă” a avut mai multe înțelesuri. La început, așa se numea casa și terenul iobagului. După anul 1609, prin „poartă” se înțelegeau câte patru gospodării iobăgești, cu terenurile care le aparțineau, această asociere fiind făcută de către administrația turcească. Apoi, conform Legii XXXVI din anul 1647, patru iobagi, cu tot atâția boi de tracțiune, formau o poartă, după cum șaisprezece jeleri, care nu aveau animale, formau la rândul lor câte

---

¹¹⁴ Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, Arhiva Prefecturii, Acta congregationum, 12/148 ; 13/176 ; 13/178 ; 13/179, 14/204-217 din 1754, în Aradul, permanentă...p.163.

o poartă.¹¹⁵ Taxele erau și ele împărțite pe mai multe categorii. Exista „taxa capitis”, sau darea pe cap, „taxa mercaturae”, sau impozitul pe negustorie, „taxa opificii”, sau după îndeletnicirea meșteșugărească a fiecărui contribuabil, „taxa insemnationis”, care se calcula după cantitatea semănăturilor, „taxa precorum”, după numărul de vite, „taxa proventuum”, după veniturile obținute, „taxa domorum”, după casă, numită și taxa de fum. În registrul arădean de impozitare, ca urmare a „Domenstica Conscriptia”, iobagii din zona Șimandului aveau sarcini cât se poate de împovăraătoare. Astfel, fiecare iobag cu gospodărie proprie plătea „taxa capitis”, sau darea „pe cap”, cum i se mai spunea, de un florin imperial¹¹⁶. Fiecare „subhospes”, sau iobag de mâna a doua, plătea câte 55 de cruceri, la fel ca și iobagii fără casă și fără pământ, care trăiau doar din „munca palmelor”. Fiii iobagilor, care depășiseră vârsta de 16 ani erau impozitați cu 25 de cruceri, iar frații capilor de familie, care trăiau sub același acoperiș, sau în aceeași gospodărie, plăteau câte 50 de cruceri anual. Locuitorii din Șimand mai plăteau câte un florin imperial pentru fiecare pereche de boi sau de vaci pe care o dețineau și tot cu câte un florin erau taxate și posesia a patru junci sau juninci, perechea de cai sau iepe, posesia a patru mânji, a câte 10 oi sau capre sau a opt porci. Desigur, impozitul se plătea progresiv, chiar dacă iobagul dispunea doar de unul sau doi porci etc. „Taxa insemnationis”, care se plătea după cantitatea pământului semănat, deci arabil, era diferențiată după tipul semănăturii și după cantitate. Astfel, șase cubule¹¹⁷ de grâu erau impozitate cu un florin, la fel ca 15 cubule semăntate cu orz sau cu ovăz. Două cubule de porumb sau de mei erau taxate tot cu un florin imperial,

---

¹¹⁵ După Fabian Gabor, în Aradul anului 1561 n-au fost conscrise decât trei porți.

¹¹⁶ *Florinul rhenens*, bătut din aur, era cea mai întrebuițată monedă și, în sud-vestul Germaniei se mai numea și „gulden”, de la aur. (Cf. Ciuhandu Gheorghe, op. cit., p.110).

¹¹⁷ Cubulul era măsura de volum pentru produsele agricole, pe care românii o mai folosesc și astăzi fie sub denumirea de „căbel”, fie sub cea de „șinic”.

iar 15 stupi de albine la fel. Meșteșugarii de clasa I plăteau câte un florin anual, cei de clasa a II-a, 50 de cruceri, iar cei de clasa a III-a plăteau doar 25 de cruceri. Via lucrată cu zece lucrători se impozita tot cu un florin, la fel ca și morăritul sau măsura¹¹⁸ de țuică.

Tot din documentele Congregației comitatense din acea vreme¹¹⁹, aflăm că în primăvara anului 1751 conducerea comitatensă arădeană solicita Dietei să păstreze nealterate drepturile fundamentale, prerogativele și privilegiile anterioare, iar localitățile militare¹²⁰ să fie încorporate comitatului. Cu această ocazie se menționează că foarte mulți contribuabili români sunt nestatornici și obișnuiesc să fugă în Banat¹²¹, iar când se întorc le sunt confiscate averile de către domnii de pământ și sunt încarcerăți. Deputații congregaționali sunt de părere că astfel de practici trebuie să înceteze, după cum trebuie să fie sistată și vămuirea dublă la frontiera dintre Ungaria și Ardeal, unde produsele care tranzitează sunt vămuite cu 30%.

Reglementarea urbarială din anul 1771 avea să însemne, pentru locuitorii din Micălaca, o relativă ușurare a sarcinilor iobăgești. De fapt, domnii de pământ sau arendașii erariali, au încercat tot timpul să sporească obligațiile iobagilor. Acest fenomen a determinat conflicte între imperiali și nobilimea locală, deoarece împovărarea sarcinilor iobăgești lovea direct această categorie de contribuabili și o puneă în imposibilitatea achitării sarcinilor fiscale către stat. Curtea de la Viena își dădea seama că încasarea acestora nu putea să fie asigurată decât printr-o

---

¹¹⁸ Măsura de țuică era numită de români și „acău” sau „hăcău” și consta în 54,30 l.

¹¹⁹ Ibidem, ședința din 23 martie 1751, seria 15, pp.500-508.

¹²⁰ Fostele localități grănicerești, scutite de impozite.

¹²¹ „Fuga în Banat” trebuie înțeleasă ca o fugă peste Mureș, în partea bănățeană. Micălăcenii erau luntrași vestiți, astfel că dispuneau de astfel de mijloace pentru trecerea Mureșului. Chiar și astăzi, bătrânii din Micălaca folosesc termenul de „peste Mureș”, atunci când se referă la partea bănățeană a județului.

reglementare urbarială care să stăvilească lăcomia domnilor de pământ.¹²² Conform reglementărilor urbariale din 1771, obligațiile iobagilor au fost fixate la 52 de zile pe an de robotă cu carul, sau 104 zile de robotă cu palmele, după o sesie întregă, precum și 1 florin darea de fum, 1 car de lemne, 2 cocoși, 2 pui, o cupă de unt și 12 ouă. La acestea se adăugau nona și zeciuiala din toate produsele agricole, inclusiv inul și cânepa, precum și din miei, porci și stupi de albine.¹²³ Jelerii erau obligați la 18 zile de robotă cu palmele pe an, 1 florin dare pentru casă (darea de fum) și nona după produsele pe care le obțineau de pe pământurile arendate. Jelerii fără casă erau datori cu doar 12 zile de robotă cu palmele pe an.¹²⁴ Urbariul Mariei Terezia a reglementat, de asemenea, și unele probleme legate de administrație și de conducerea efectivă a satelor, încercând să pună capăt abuzurilor feudale. Dacă până atunci susținerea bisericii, a preotului,¹²⁵ a școlii și a învățătorului cădea exclusiv în sarcina stăpânilor feudali, începând de acum susținerea acestor instituții sătești se va face, din ce în ce mai mult, prin contribuția comunității locale. De asemenea, urbariul terezian asigură alegerea judeului și a altor conducători locali de către comunitatea sătească, aprobarea stăpânului feudal fiind doar una de principiu. Urbariul a admis schimbarea liberă a sesiilor între iobagi, la fel ca și transmiterea acestora către urmași prin moștenire ereditară, precum și vânzarea liberă a acestora. Din

---

¹²² În Ungaria, dintr-o populație de aproximativ 10 milioane de locuitori, doar o jumătate de milion erau posesori de pământ și scutiți de taxe. Această mare și mică nobilime privilegiate, constituiau un real obstacol în calea instaurării controlului fiscal imperial. (Vezi Taylor A.J.P. *Monarhia Habsburgică 1808-1918* ALLFA 2000, București, trad. Cornelia Bucur, p.19).

¹²³ Geza Covacs, *Dezvoltarea agriculturii în comitatul Arad după reglementarea urbarială din 1771/1772*, în Studii, revistă de istorie, nr. 4, 1960, pp.239-256.

¹²⁴ Arhivele Statului Arad, Arhiva Prefecturii, *Conscripțiile urbariale*.

¹²⁵ Nu trebuie scăpat din vedere nici faptul că, începând cu anul 1708, episcopul Isaia Diacovici mută reședința episcopală ortodoxă de la Ineu, la Arad, lucru benefic pentru locuitorii din Micălaca, în marea lor majoritate ortodocși. (Vezi Iorga Nicolae, *Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria*, I, p.303).

punct de vedere social, toți iobagii aveau drept de liberă strămutare.¹²⁶ Mai târziu, Iosif al II-lea avea să interzică nobilimii achiziționarea de terenuri de la iobagi, astfel că proprietatea migra în interiorul aceleiași clase sociale. Țăranii puteau să vândă pământul doar unor alți țărani, dar niciodată nobilului. Astfel, pătura țărănească a obținut un tip de protecție socială care pur și simplu nu mai exista în altă parte a Europei din acea vreme, decât după Revoluția franceză.¹²⁷

Din acest punct de vedere, un lucru deosebit de interesant este faptul că la momentul 1702, când comisariatul regal a încuviințat ținerea acestor târguri, a aprobat ca acestea să se țină în zilele de sărbători ortodoxe, după calendarul vechi, la Sfinții Petru și Pavel și la Sf. Dimitrie, practică care a rămas în ființă pe întreg teritoriul comitatului Arad. Evident, de aici putem trage concluzia că ponderea producătorilor agricoli era majoritar românească.¹²⁸

În această perioadă încep să se dezvolte marile târguri din comitatul Aradului, precum Pecica, Nădlac, **Șimand**, Curtici, Pâncota, Șiria, Ghioroc, Chișineu-Criș, Grăniceri etc.¹²⁹ Aceste târguri erau vestite în toată regiunea pentru iarmaroacele lor, la care venea negustori din cele mai îndepărtate provincii ale imperiului. De fapt, pentru acele vremuri, târgurile de animale, de cereale și de bunuri de larg consum se comportau – din punct de vedere economic – ca niște veritabile burse regionale, care stabileau prețurile produselor. În tot comitatul existau doar 24 de localități care avea dreptul de a ține târguri, printre care și comuna Șimand.¹³⁰ Este perioada în care comuna Șimand va cunoaște o dezvoltare economică deplină, fructificându-și din toate punctele

---

¹²⁶ Arhivele Statului Arad, Arhiva Prefecturii, *Conscripțiile urbariale*.

¹²⁷ Taylor, A.J.P., *op.cit.* p.18.

¹²⁸ Ciuhandu Gheorghe, *op. cit.* p. 191.

¹²⁹ ****Aradul, permanență...*p.179.

¹³⁰ Vom utiliza, în continuare, termenul generic de „comuna Șimand”, pentru a face referiri comune la cele două localități care existau la acea vreme – Șimandul de Sus și Șimandul de Jos, la care se adaugă și comuna evreiască a Șimandului.

de vedere poziția strategică la drumul principal de comerț, care lega Aradul de Oradea. Există, la acea vreme, stație de poștaș și han la Șimand și, tot în acea vreme, avem informații documentare despre așezarea unei puternice comunități evreiești la Șimand.¹³¹ Primii evrei vin la Șimand aproape instantaneu cu imperialii, imediat după anul 1700, deoarece pe la 1723 comunitatea evreiască deja se înfiripase și dobânda statutul de „Comună Evreiască din Șimand”, statut extrem de rar pentru acele vremuri. Doar comunitățile evreiești din Entradam și din Oradea Subcetate se mai bucurau de acest statut în această zonă a Imperiului Habsburgic. Comuna evreiască își alegea un jude (primar), iar notarul era unul singur pentru toate cele trei localități ale Șimandului, evreii contribuind la salariul acestuia cu suma de 100 de florini în fiecare an. Pe la 1799 existau deja 58 de capi de familie evrei, iar în deceniile următoare numărul acestora va crește, populația evreiască din Șimand ajungând în anul 1828 la peste 400 de persoane.¹³²

Informațiile legate de prezența acestei puternice comunități evreiești la Șimand ne sunt utile și în legătură cu studierea dezvoltării acestei zone din punct de vedere economic, pornind de la faptul că evreii erau cunoscuți în epocă pentru destoinicia cu care se ocupau de acest aspect. Plăteau, firește, taxa de toleranță către autoritățile imperiale, dar practicau cu predilecție comerțul cu animale, cereale și bunuri de larg consum, iar târgul Șimandului oferea condiții excepționale în acest sens. Evreii din Șimand vor contribui la ridicarea întregii comune din punct de vedere economic, spre mijlocul secolului al XIX-lea existând și o fabrică de bere aici, plus câteva distilării foarte apreciate în zonă. De asemenea meșteșugarii din Șimand crescuseră din punct de vedere numeric și competitiv, foarte multe dintre produsele care se comercializau la târg fiind manufacturate aici, pe plan local.

---

¹³¹ Eugen Gluk, *Date despre comunitatea evreilor din Șimand*,

¹³² *Idem*.

Desigur, mișcările Răscoala țărănească din anul 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan s-a extins și în părțile Șimandului, implicând majoritatea localităților de pe valea Crișului Alb, dar nu a cunoscut aceeași amploare ca în localitățile de pe Valea Mureșului. Mult mai implicați sunt iobagii din zona Șimandului în mișcările țărănești de după anul 1815, când încep să fie vândute domeniile erariale și noii proprietari intră în conflicte de hotărnicie cu obștile sătești. Mișcările țăranilor iobagi împotriva notarilor corupți, care erau mult mai interesați să satisfacă interesele domeniile ale noilor proprietari de pământ, decât să păstreze interesele colectivităților iobăgești, s-au extins și în zona Crișurilor. La 19 iunie 1824 țăranii din Șepreuş înalță steagul revoltei – „îndrăzniră să arboreze pe turnul bisericii un steag roșu, ațâțător la vărsarea sângelui”¹³³ - împotriva abuzurilor noilor proprietari, familia Czárán, care a început să delimiteze pământurile în folos propriu, rectificând hotarul și delimitând sesiile iobăgești, în funcție de fertilitatea solului. Aceste pierderi de pământ au nemulțumit tot satul. Juzii și jurații iobagilor au organizat rezistența iar în anul 1823 sătenii au depus plângere la administrația comitatensă apoi la Consiliul locotenențial regal din Buda. În 1824, solgăbirul plasei Chișineu, împreună cu un corp de soldați i-a amenințat pe șepreuşeni pe țăranii că dacă nu acceptă condițiile impuse de familia Czárán distruge tot satul. Șepreuşenii înarmați cu furci i-au alungat pe solgăbirău și pe soldați însă comitele trimite un detașament înarmat și timp de 30 de zile satul a fost ținut sub ocupație. Alături de țăranii din Șepreuş au fost arestați și duși la Arad, și 28 de țăranii din Nădab, Sinteia Mare și Șimand, fiind învinuiți că au sprijinit revolta.¹³⁴ Între cei arestați figurează și primarii din Nădab, Sinteia Mare și Șimand, semn că iobagii se ridicaseră în mod organizat la luptă.

---

¹³³ Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, Arhiva Prefecturii, *Acta Congregationum*, 1526/1825.

¹³⁴ Rodica Colta, Doru Sinaci, *Monografia comunei Șepreuş*, Ed. Mirador, Arad, 2010, p.21

De altfel situația era tensionată în întreg comitatul, datorită abuzurilor și obligațiilor împovăraătoare la care erau supuși iobagii.

În anul 1847 în comitatul Arad existau 23.694 familii de iobagi și 23.267 familii de jeleri. Obligațiile țăranilor erau foarte mari. Iobagii cu sesii, pentru o sesie trebuiau să îndeplinească 104 zile de robotă cu brațele pe an și 52 zile robotă cu carul. Urma apoi renta în natură, zeciuiala pentru biserică, nona pentru stăpân (luate toate împreună ca a 5-a parte a recoltei), impozitul față de stat și de comitat, obligațiile în natură pentru armată, încartiruirea la nevoie a armatei și diferite munci cu caracter obștesc.

Locuitorii din Șimand vor fi printre primii care se vor implica în revoluția de la 1848. În martie 1848 apar primele nemulțumiri legate de robotă, apoi în 26 aprilie 1848, țăranii din Șimand se revoltă împotriva ocupării în mod abuziv a pădurilor, pășunilor și terenurilor arabile obținute din defrișări de către moșieri.¹³⁵

Ca reacție, în localitate se formează gărzi maghiare, din oameni mai înstăriți, care trebuiau să păstreze ordinea.

La 30 august 1848 locuitorii Șimandului se opun sarcinilor militare refuzând să efectueze aprovizionarea și transportul trupelor nobiliare.

La 9 august 1849 mai multe regimente rusești, sub conducerea lui Paradovschi și Orlov, pătrund în Șimand pe domeniul Edelspacher și staționează aici 2 zile, după care se îndreaptă spre Șiria, unde se va semna capitularea armatei revoluționare maghiare.

Răscumpărarea dijmelor

Spaima în fața unor revolte sociale iminente va impune, în primăvara anului 1848 ca problema agrară să devină punctul central al preocupărilor politice a tuturor forurilor legislative din imperiul Habsburgic. La rezolvarea acestei probleme arzătoare, cel mai repede s-a acționat în cadrul lucrărilor dietei de la Bratislava, unde la 22 martie a fost votată legea a IV-a din anul 1848, care

---

¹³⁵ ****Aradul permanentă în istoria patriei*, Arad, 1978, p.252.

prevedea desființarea servituților feudale și împrăștierea țăranilor.

Legea IV/ 1848 nu a clarificat situația jelerilor și a pământurilor extraurbane, care, chiar dacă prin legislație nu figurau în sesiile urbane, deja de decenii întregi erau în folosința țăranilor. În plus, prin felul în care era formulată legea era confuză și în privința unor taxe și robote prestate de foștii iobagi.

Aproximativ 23.000 de familii de iobagi din părțile Aradului au devenit proprietari pe sesiile lor, care însumau 119.000 iug. teren arabil (29% din totalul existent), 27300 iug. teren cosit (20% din totalul pământului cositor) etc. În schimb 18.000 de jeleri au fost scutiți de robote și de fumărit dar nu au primit pământ.¹³⁶

Din această cauză pretutindeni au avut loc nemulțumiri sociale.

Supusă atâtor presiuni, Curtea de la Viena a emis la 2 martie 1853 *Patenta Imperială* a lui Francisc Iosif I. Patenta prevedea dispoziții pentru segregarea pășunilor și pădurilor, pentru răscumpărarea contractualiștilor.

Participarea șimăndanilor la activitatea politică națională până la 1918

După încheierea compromisului dualist, lupta de emancipare a românilor a intrat într-o nouă fază.

Nemulțumirile românilor din comitatul Arad erau determinate de ordinul de scriere a actelor administrative în comune în limba oficială a statului și de restricțiile de folosire a limbii române impuse școlilor.

Ca urmare în 1875 în numeroase localități din județ au loc o serie de mișcări care au ca notă comună lupta pentru drepturi naționale.

---

¹³⁶ Ibidem

În 1881, când la Sibiu are loc Conferința generală de constituire a Partidului Național Român din Transilvania și Ungaria din părțile arădene a plecat o delegație formată de 7 persoane: V. Stănescu, Dr. Nicolae Oncu, Alexie Popovici, C-tin Gurban, Dr. Georgiu Popa, Iosif Botto și Desideriu Borbola.

O nouă efervescență politică a apărut în satele arădene în perioada ținerii adunărilor, care au ales reprezentanți pentru Conferința națională de la Sibiu din 1892, în care s-a hotărât redactarea Memorandumului. Din localitățile arădene, pe lângă Ștefan Cicio-Pop, Roman Ciorogariu, I.T.Mera, I. Hotăran, dr. Gheorghe Popovici, au participat și numeroși delegați comunali. preoți, învățători și țărani. Printre aceștia s-a numărat și Petru Grozda, agricultor din Șimand.¹³⁷

De asemenea, dintre cei care i-au susținut pe memorandiști s-a numărat și viitorul preot din Șimand, Ștefan Leucuța¹³⁸ care a contribuit cu 25 florini, în numele comitetului parohial, la susținerea delegației care a plecat la Viena.¹³⁹

Urmând indicațiile Consiliului Național Român Central de la Arad, se înființează și în comuna Șimand Consiliul Național Local, avându-l în frunte pe învățătorul Ioan Tocăniță. De asemenea, la Marea Adunare plebiscitară de la Alba Iulia din data de 1 Decembrie 1918 va participa și o puternică delegație din Șimand, condusă de către același inimos învățător Ioan Tocăniță, alături de învățătorul Dumitru Ciobotă, de preoții Teodor Mornăilă și Cornel Popescu, precum și mai mulți țărani fruntași: Ioan Sânziană, Dumitru Cordoș, Izidor Mornăilă, Ștefan Hotăran, Ioan Pucea și Cornel Grozda. Delegația șimandanilor a votat în unanimitate pentru Unirea Transilvaniei cu România, după cum fusese mandatată cu ocazia adunărilor generale prealabile desfășurate la nivelul comunei.

---

¹³⁷ *Aradul permanentă în istoria patriei*, Arad, 1978, p.318

¹³⁸ În acea vreme era învățător în Pil

¹³⁹ pr. Gosta Gabriel, prof. Gosta Carmen, op.cit., p.29

Martiriul preoților-eroi Cornel Popescu și Cornel Leucuța

Bustul preoților martiri Cornel Popescu și Cornel Leucuța, executate de sculptorul Ioan Tolan din Arad

Tulburările care au loc în Ungaria, pe fondul prăbușirii structurilor fostei monarhii dualiste, dar mai ales ca urmare a perspectivei tot mai clare de pierdere a „Ungariei Milenare”, provoacă o serie de derapaje de factură naționalistă sau „socialistă”, multe dintre acestea îmbrăcând forme extrem de violente de manifestare. Gărzile Naționale românești, abia constituite, nu pot face față provocărilor la care sunt supuse de către formațiunile paramilitare maghiare, cu atât mai mult, cu cât armata maghiară, deși înfrântă, nu fusese încă demobilizată. Chiar de Crăciunul anului 1918, la Șimand venise la Biserică – în

uniformă de ofițer al Armatei Române – fostul cântăreț bisericesc și învățător Vasile Ioanaș. A fost un act de mare curaj, care i-a însuflețit pe credincioșii șimândani prezenți la slujba Nașterii Domnului Nostru Iisus Hristos. Șimandul se afla încă sub ocupație maghiară, iar ofițerul Ioanaș, după ce a mai zăbovit câteva zile ascuns în gospodăria părinților, a trebuit să se întoarcă la unitatea sa militară care era cantonată dincolo de limita județului. Abia la începutul anului 1919, ca urmare a încuviințării generalului francez Berthelot, Armata Română înaintează pe direcția Sighetul Marmăției-Baia Mare-Zalău-Ciucea-Zam, unde este nevoită să se oprească pe acest aliniament. În această perioadă, grupuri paramilitare maghiare, de o sălbăticie de nedescris, având dispusă pe chipiu insigna cu inscripția „Érdély ert” – ceea ce în traducere înseamnă „Pentru Ardeal” – se năpustesc asupra teritoriului comunei Șimand. La 20 februarie, două batalioane comandate de către generalul Sors atacă Țiria și îi maltratează pe românii din această așezare. Masacrelor săvârșite cu această ocazie îi cade victimă și familia avocatului originar din Șimand, dr. Iacob Hotăran, căruia îi sunt uciși cu sălbăticie soția Virginia și fiul, Gheorghe. Sunt vânați cu predilecție, intelectualii satelor, respectiv preoții, învățătorii, notarii sau avocații români. La Șimand, preotul Cornel Popescu, de 33 de ani și preotul Cornel Leucuța, de 33 de ani sunt arestați chiar în Săptămâna Patimilor – 9 aprilie 1919 – de către „comandantul” bandelor criminale maghiare din Socodor. Sunt bătuți, maltratați, batjocoriți și apoi uciși. Trupurile le-au fost legate cu o sârmă, după au fost aruncate în canal. În urma preotului Cornel Popescu a rămas o soție cu doi copii, de 7 și de 4 ani, iar în urma lui Cornel Leucuța rămânea soția cu un copil de 4 ani.

*

Primul război mondial a produs multe jertfe și în Șimand. Mulți din cei plecați pe front nu s-au mai întors niciodată. Astfel au căzut eroic pe câmpul de luptă 66 de soldați. Alți 20 s-au întors dar au murit la scurtă vreme acasă. În sfârșit,

din cei care au fost luați prizonieri de ruși doar Anghel Ioan și Cordoș Ilie s-au întors acasă.

Eroii căzuți în Primul Război Mondial

Anghel Ioan	+1918
Anghel Petru	+1915
Ardelean Vasile	+1916
Adoc Gheorghe	+1917
Albici Vasile	+1917
Balmoș Ioan	+1917
Balmoș Flore	+1914
Bătrânuț Teodor	+1914
Berta Mihai	+1916
Bogdan Petru	+1916
Boar Ștefan	+1917
Bânci Ioan	+1918
Bondiș Mihai	+1916
Bembe Petru	+1918
Borod Vasile	+1916
Capra Ilie	+1914
Capra Ioan	+1914
Căpucean Mihai	+1918
Cohan Petru	+1917
Cohan Teodor	+1915
Coșarbă Vasile	+1916
Ciobotă Petru	+1915
Ciobotă Flore	+1916
Constantinovici Gh.	+1917
Călaj Ioan	+1917
Ciobotă Vasile	+1916
Cosma Petru	+1918
Dascăl Dumitru	+1917
Eberlein Iosif	+1915
Fizite Ilie	+1916

Goldiș Vasile	+1916
Goldiș Teodor	+1915
Gordon Flore	+1916
Haica Ioan	+1917
Haloș Teodor	+1915
Ianoș Ioan	+1916
Irean Flore	+1918
Lazăr Iosif	+1916
Luca Teodor	+1915
Mărcuț Flore	+1918
Mărcoi Aurel	+1918
Mărcuț Ioan	+1915
Mărcuț Petru	+1916
Mehesz Francisc	+1918
Miclăuș Ioan	+1915
Mișca Gheorghe	+1918
Pucea Ioan	+1915
Pârjol Ioan	+1915
Popa Ioan	+1917
Pantovici Teodor	+1918
Rugea Gheorghe	+1914
Sferdean Gheorghe	+1918
Stiok Francisc	+1914
Ștengar Ștefan	+1915
Ștengar Gheorghe	+1915
Tătar Teodor	+1915
Toth Ioan	+1918
Toth Karol	+1915
Tuca Traian	+1917
Tuca Flore	+1918
Tucă Vasile	+1914
Unc Ioan	+1915
Uncruț Petru	+1915
Ungurean Dumitru	+1917
Vereș Andrei	+1915

Wander Adam

+1918¹⁴⁰

Aspecte privind aplicarea reformei agrare din 1921 în localitățile Șimandul de Sus și Șimandul de Jos¹⁴¹

La sfârșitul primei conflagrații mondiale, agricultura arădeană, în general, se găsea într-o situație critică. Sărăcia, bolile, foametea, mizeria, bântuiau satele. Cea mai mare parte a inventarului agricol era distrusă. Lipseau animalele de tracțiune, semințele. Lipsa brațelor de muncă era accentuată și din cauza mobilizărilor care s-au prelungit în anii 1919-1920. Suprafața agricolă însăși, producția, numărul de animale au scăzut față de perioada antebelică cu peste 50% ca, de altfel, în tot restul țării¹⁴². În aceste condiții lumea rurală era inflamată de un spirit de neliniște, confuzie, durere, care coagulate la un loc puteau provoca o revoltă în masă a țăranilor.

Situația țăranimii din județul Arad avea să fie influențată de două evenimente majore din istoria poporului român: Unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și a Maramureșului cu România, la 1 Decembrie 1918 și legiferarea Reformei agrare din 1921.

Încă din toamna anului 1918, reforma agrară a fost înscrisă în programul Consiliului Național Român Central, creat la 21 octombrie/ 3 noiembrie 1918, când s-a anunțat, printre altele, o viitoare împroprietărire¹⁴³. La 1 Decembrie 1918, în cadrul Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia, alături de alte prevederi, s-a înscris la punctul V al articolului 3 din Rezoluția Adunării, reforma agrară radicală¹⁴⁴. S-a menționat în același punct V: „... se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arător, pădure,

---

¹⁴⁰ pr.Gosta Gabriel, prof.Gosta Carmen,op.cit. p.33-35

¹⁴¹ Prof.drd. Meszar Marius Răzvan

¹⁴² Alexandru Mihalca, *Aspecte din istoria agrară a județului Arad*, vol II, Ed. Multimedia Internațional, Arad, 2001, p. 28

¹⁴³ *Ibidem*, p. 54

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 55

pășune), cel puțin atât cât să poată munci el și familia lui”¹⁴⁵. S-a subliniat și principiul conducător al acestei politici agrare, care prevede, pe de o parte, promovarea nivelării sociale, iar pe de altă parte, potențarea (creșterea n.n.) producției¹⁴⁶.

Prin decretul numărul 3622 din 11 decembrie 1918, Consiliul Dirigent al Transilvaniei a fost autorizat să redacteze proiectul legii de reformă agrară. Până la punerea lui în vigoare s-a recurs la practica arendării pământurilor moșierești.¹⁴⁷ Arendările forțate au constituit o primă etapă importantă în desfășurarea lucrărilor de reformă agrară. Conform ordonanței numărul 82 A, pe care Consiliul Dirigent a emis-o la 21 februarie 1919, s-a stabilit că, până la promulgarea legii de reformă agrară, moșiile statului, ale corporațiilor și moșierilor să fie arendate țăranilor constituiți în obști¹⁴⁸.

Astfel, marii proprietari funciari din Șimandul de Sus au fost obligați să dea în arendă o parte din moșiile lor. De exemplu, toată moșia aparținând lui Arnold Hammerstein a fost dată în arendă forțată, în total 140 de iugăre. Apoi, din moșia lui Iuliu Karolyi în suprafață de 2374 iugăre, s-au dat în arendă forțată 1064 de iugăre teren arabil, 146 iugăre fâneată și 547 iugăre pășune locuitorilor comunei Șimandul de Sus¹⁴⁹.

În martie 1921, după dezbateri aprinse în Parlamentul României proiectul legii de reformă agrară pentru România, redactat de Constantin Garoflid, ministrul Agriculturii, a fost votat în Senat cu 92 voturi pentru și 26 împotriva. La 9 iulie, proiectul a trecut și de Camera Deputaților cu 217 voturi pentru și 78

---

¹⁴⁵ Marcel Știrban, *Din Istoria României*, vol III, ediția a II-a, Editura Dimitrie Cantemir, Târgu- Mureș, 2003, p. 106

¹⁴⁶ *Ibidem*

¹⁴⁷ Dumitru Șandru, *Reforma agrară din 1921 în România*, București, Editura Academiei R.S.R., 1975, p. 56

¹⁴⁸ *Ibidem*

¹⁴⁹ Arhivele Naționale-Serviciul Județean Arad, *fond Serviciul Agricol al Județului Arad*, dos. 3/1921, f. 79-82 (în continuare: A.N.-S.J.Ar., *fond SAJA*)

împotriva¹⁵⁰. În paralel, fusese discutat și proiectul Mihalache din partea opoziției¹⁵¹. Proiectul legii agrare din 1921 a fost opera unui guvern în care posturile principale erau ocupate de conservatori: Constantin Argetoianu la Interne și Constantin Garoflid la Agricultură.

Legile din 1921 completau și dezvoltau normele de expropriere și împrumutări înscrise în decretele-legi din anii 1918-1919. În toate provinciile, exproprierea se realiza cu scopul împrumutării țăranilor, înființării pășunilor comunale și pentru cauze de interes național, economic și cultural.

Decretul nr. 3610 din 23 iulie 1921 privind aprobarea Legii pentru Reforma agrară din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș cuprindea 141 articole, structurate în două părți și 20 de capitole. Prima parte se numea „Exproprierea” și stipulează toate detaliile privind operațiunile de expropriere: terenurile vizate pentru a fi expropriate, înființarea pășunilor și pădurilor comunale, excepțiile de la expropriere, despăgubirea moșierilor, organele de aplicare a procedurilor de expropriere, etc, în total, 90 de articole. Partea a doua se intitula „Împrumutări”, făcând referire la cei îndreptățiți la împrumutări, parcelarea pământului expropriat în vederea constituirii loturilor de împrumutări, organele de aplicare și procedura concretă a împrumutării, colonizarea țăranilor, înstrăinarea și indivizibilitatea loturilor, plata și cultivarea lor, etc.

Comisia de ocol pentru expropriere Arad a hotărât exproprierea a unei suprafețe de 4480 de iugăre din moșia lui Iuliu Karolyi din Șimandul de Sus. Prețul de expropriere era stabilit la 2500 lei pe iugăr pentru terenurile agricole din clasa I, 2200 lei pe iugăr pentru cele din clasa a II-a, 2000 lei pe iugăr pentru cele din

---

¹⁵⁰ Dumitru Șandru, *op.cit.*, p.72

¹⁵¹ Mircea Rusnac, „Proiectul de lege agrară întocmit de Ion Mihalache în 1920”, în Ziridava, nr. XXI, Arad, 1998, p. 239-245 În guvernul Vaida-Voevod, ministrul agriculturii era Ion Mihalache. Proiectul său de reformă agrară era unul radical, exproprierea făcându-se pe proprietar și nu pe proprietăți, de la 100 ha în sus.

clasa a III-a și 800 lei pe iugăr pentru pășune¹⁵². În Șimandul de Jos au fost expropriati următorii moșieri: Ioan Kintzig (772 iugăre), Petru Urban (657 iugăre), Alexandru Banhidy (657 iugăre), Albert Mitler (275 iugăre) și frații Elias (147 iugăre)¹⁵³.

Conform tabelelor de împrumietărire, în Șimandul de Sus urmau să fie împrumietăriți 457 de țărani din care: 416 români, 10 germani și 31 maghiari iar în Șimandul de Jos urmau să primească pământ în funcție de fondul funciar disponibil, 544 persoane, din care: 372 români, 60 germani, 104 maghiari și 8 sârbi¹⁵⁴.

Din cele prezentate mai sus rezultă că de reforma agrară din 1921 au beneficiat deopotrivă țărani români și de alte etnii.

Al doilea război mondial

Din anul 1939 ,odată cu pregătirile de război au început perchezițiile și recrutările.În anul 1942 din județul Arad au fost mobilizați 94.134 persoane.Tinerii din Șimand au fost înscriși în regimentele I Roșiori, II Roșionri,III Grăniceri, VII Grăniceri, XIII Călărași, XXXVIII Artilerie și XCIII Infanterie.Au ajuns pe front până la Stalingrad.

La 11 septembrie 1944 în Șimand a intrat armata maghiară.Locuitorii comunei s-au refugiat până la venirea trupelor rusești, în 20 septembrie, în pădure la Bârzava.¹⁵⁵În retragere, soldații unguri i-au luat cu ei pe Axentie Mornăilă, Ștefan Anghel, Flore Tuca, Cornel Roșu, Teodor Mișca, Ioan Bătrânețu și Ioan Unc.Dintre aceștea Cornel Roșu a reușit să fugă pe când erau la 30 km de comună, Ioan Bătrănuțiu a fost eliberat lângă Budapesta, iar ceilalți au fost prinși de ruși împreună cu soldații din armata maghiară și internați în lagărul de la Timișoara.

---

¹⁵² A.N.-S.J.Ar., *fond SAJA*, dos. 25/1922, f. 2-6

¹⁵³ *Ibidem*, dos. 43/1923, f. 6

¹⁵⁴ *Ibidem*, f. 9

¹⁵⁵ pr.Gosta Gabriel, prof.Gosta Carmen,op.cit. p.45

Ioan Unc, Teodor Mișca, Axente Mornăilă s-au îmbolnăvit în lagăr de dezinterie și au murit.

Din șimăndanii plecați pe front, în perioada 1941-1945, 76 au murit eroic pe câmpul de luptă, 11 au fost luați prizonieri și închiși în lagăr în U.R.S.S, 79 au murit după ce s-au întors acasă iar 54 au fost decorați cu „Crucea serviciului credincios.”

Eroii din Șimand morți pe câmpul de luptă în Al II-lea Război Mondial(1941-1945)

Sânzâiană Teodor- maior post mortem

Precup Petru-sublocotenent

Sătmărean Dumitru- sublocotenent

Tolan Gheorghe- sublocotenent

Anghel Gheorghe-sergent

Bunai Vasile-sergent

Monumentul eroilor morți în cele două războaie mondiale

Căpucean Flore-sergent
Dema Flore-sergent
Haica Gheorghe-sergent
Șandor Ioan-sergent
Balmoș Gheorghe-soldat
Bârz Gavrilă- soldat
Blaga Gheorghe- soldat
Boian Flore- soldat
Borod Dumitru- soldat
Budiu Ioan- soldat
Capra Petru- soldat
Căpucean Ioan- soldat
Căpucean Iosif- soldat
Ciobotă Gheorghe- soldat
Ciobotă Petru- soldat
Ciocan Petru- soldat
Codrean Ioan- soldat
Cohan Petru- soldat
Cohan Teodor- soldat
Cordoș Valer- soldat
Cosma Mornoș Ioan- soldat
Crișan Horea- soldat
Dau Ștefan- soldat
Dehelean Ilie- soldat
Dehelean Petru- soldat
Engelsdorfer Toni- soldat
Fackelmann Iosif- soldat
Ghervasie Dumitru- soldat
Haica Teodor- soldat
Haloș Florea- soldat
Indricău Gheorghe- soldat
Jurcă Flore- soldat
Lazăr Petru- soldat
Matei Vasile- soldat
Mărcoi Traian- soldat

Mărcuț Dumitru-
soldat
Mercea Petru-
soldat
Mercea Traian-
soldat
Miclăuș Teodor-
soldat
Mișca Teodor-
soldat
Momac Ștefan-
soldat
Mornăilă Axente-
soldat
Moș Petru- soldat
Muscan Ioan-
soldat
Muscan Ioan-
soldat
Nădăban Petru-
soldat
Pârjol Dumitru-
soldat
Pele Ferenți-
soldat
Pucea Ștefan-
soldat
Roman Ioan- soldat
Rugea Alexandru- soldat
Rugea Petru- soldat
Rus Ioan- soldat
Sfăt Petru- soldat
Sferdean Ioan- soldat
Sighete Flore- soldat
Sârb Ioan- soldat

Inscripția de pe monument

Suciu Petru- soldat
Ștregar Petru- soldat
Ștregar Vasile- soldat
Tudor Partenie- soldat
Țăran Dumitru- soldat
Unc Constantin- soldat
Unc Ioan- soldat
Ungurean Ioan- soldat
Ungurean Petru- soldat
Ursuț Simion- soldat
Văsălaș Petru- soldat
Vereș Ștefan- soldat¹⁵⁶

Prizonierii de război în U.R.S.S(1941-1945)

Anghel Tomuția
Blidar Ioan-decedat
Budiu Ioan
Bunai Vasile- decedat în lagăr
Cicar Petru
Kadar Ladislau
Kikian Ioan
Panduru-decedat
Pucea Gheorghe-decedat
Tătar Simion –decedat
Tomuța Petru¹⁵⁷

---

¹⁵⁶ pr.Gosta Gabriel, prof.Gosta Carmen,op.cit.,p.37-40

¹⁵⁷ Ibidem, p.42-43

Capitolul III POPULAȚIA

Șimandul de azi s-a format din contopirea a două vechi așezări românești(Șimandul de Sus și Șimandul de Jos) și dintr-o pustă. Conform conscripțiilor din trecut, localitatea a avut până în 1922 următoarea evoluție demografică¹⁵⁸:

1528-128 familii¹⁵⁹

1715- 41 familii

1720-62 familii

1746-266 familii

1771-299 familii

1828-630 familii țărani și 34 meșteșugari

1851-5120 locuitori

Anul	Șimandul de Sus	Șimandul de Jos
1857	2317 loc.	-
1869	2900 loc.	1910 loc.
1880	2359 loc.	1671 loc.
1890	2609 loc.	1814 loc.
1900	3055 loc.	1969 loc.
1910	3053 loc.	1972 loc.
1922	3071 loc.	1984 loc.

---

¹⁵⁸ Alexandru Roz, Kovách Géza, *Dicționarul istoric al localităților din județul Arad*, Arad, 1997, p.236-237

¹⁵⁹ David Prodan, *Domeniul cetății Șiria în 1525*, în *Anuarul de Istorie din Cluj*, 1960, p.88

Recensământul populației din 1880

După religie

Localitate	ca se	Pop ul.	Orto d.	Gr .- cat .	Ro m- cat.	Re f.	Eva ng.	Izra el.	Al te rel .
Șimand	752	4030	2167	430	1123	91	42	176	1
Șimandul de Sus	404	1887	1008	31	666	37	7	138	-
Șimandul de Jos	324	1671	977	383	205	37	35	33	1
Tövisegy háza	21	472	182	16	252	17	-	5	-

După limba maternă

Localitate	Ro m.	Ma gh.	Ge rm.	Sl ov .	R ut .	Sr b.- cro ați	A lt e na ț.	Str âini	Lb.m atern. nec.	Alf ab.
Șimand	2499	936	416	22	-	-	-	2	155	585
Șimandul de Sus	997	460	349	2	-	-	-	2	77	430
Șimandul de Jos	1315	243	41	20	-	-	-	-	52	122
Tövisegy háza	187	233	26	-	-	-	-	-	26	33

Recensământul populației din 1900

Denumire	Suprafață	Casa	Cetăț. str.	Cetăț. plec.	Civili	Militari	Total
Șimand*	17.151	802	1	2	5014	6	5020

*Între 1890 și 1906 Șimandul de Sus și Șimandul de Jos formau o singură localitate.

După limba maternă

Denumire	Rom.	Magh.	Germ.	Slov.	Ruten.	Croată	Sârbă	Altă lb.
Șimand	3278	1231	495	13	-	1	2	-

După religie

Denumire	Ortodocși	Gr.-Cat.	Rom.-Cat.	Ref.	Evang.	Izrael.	Altă rel.
Șimand	2770	536	1511	65	38	100	-

După vârstă

Denumire	Scritici	Șt. ung.	0-5	6-11	12-14	15-19	20-39	40-59	60
Șimand	1410	1952	988	704	368	503	1278	888	291

După sex și stare socială

Denumire	Bărbați	Femei	Necăsăt.	Căsătoriți	Văduvi	Divorțați
Șimand	2458	2562	2762	1973	283	2

Recensământul caselor

Denumire	Piatră+cărămidă	Piatră+pământ	Chirpici pământ bătut	Lemn	Țiglă	Șindrilă	Trestie paie
Șimand	30	11	760	1	130	142	530

Recensământul populației din 1910

Localitatea	Supr.iug	Case	Cetăț. str.	Cetăț.plec	Civili	Militari	Total
Șimand	17.151	861	-	21	5225	3	5225
Șimandul de Sus	10.590	510	-	19	3256	3	3253
Șimandul de Jos	6.561	351	-	2	1972	-	1972

După limba maternă

Localitatea	Români	Maghiari	Germ.	Slov.	Croați	Sârbi	Altă limbă
Șimand	3486	1154	563	2	1	1	21
Șimandul de Sus	1806	942	483	2	1	1	21
Șimandul de Jos	1680	212	80	-	-	-	-

După religie

Localitatea	Ortodocși	Gr.-cat.	Rom.-cat.	Ref.	Evang.	Izraeliți	Altă relig.
Șimand	2972	524	1538	87	37	68	2
Șimandul de Sus	1741	83	1298	68	12	52	2
Șimandul de Jos	1231	441	240	19	25	16	-

După grupe de vârstă

Localitatea	Scriuciteșc	Știu ung.	0-5	6-11	12-14	15-19	20-39	40-59	60
Șimand	1830	2108	918	883	383	478	1376	840	350
Șimandul de Sus	1217	1683	605	564	257	304	839	469	211
Șimandul de Jos	613	425	313	319	126	174	537	344	139

După sex și stare civilă

Localitatea	Bărbați	Femei	Necăs.	Căsătoriți	Văduvi	Divorțați
Șimand	2588	2640	2886	2087	247	8
Șimandul de Sus	1576	1680	1847	1259	149	1
Șimandul de Jos	1012	960	1039	828	98	7

Recensământul caselor

Localitatea	Piatră/cărămidă	Piatră/pământ	Chirpici pământ	Lemn	Țigla	Șindrila	Frestie paie
Șimand	56	94	698	13	382	84	395
Șimandul de Sus	35	52	423	-	261	62	187
Șimandul de Jos	21	42	275	13	121	22	208

Recensământul din 1941

Localitatea	Clădiri	Go sp.	Total pop.	Bărb.	Fem.	Ro m.	Magh.	German.	Alții	Într.epr.
Șimand	123	12	45	21	23	32	621	633	66	46
	1	10	82	87	95	62				
Șimandul de Sus	699	71	27	13	14	15	530	569	61	24
		2	28	01	27	68				

Șimandul de Jos	532	49 8	18 54	88 6	96 8	16 94	91	64	5	22
-----------------	-----	---------	----------	---------	---------	----------	----	----	---	----

La 1 ianuarie 1971 populația comunei era de 4901 locuitori din care 2406 bărbați și 2495 femei.

Evoluția etnică a comunei Șimand în per.1880-1992¹⁶⁰

Anul	Total	Rom.	Magh.	German.	Alții	Evrei	Rromi	Ucr.	Sârbi	Slov.	Bulgar.
1880a	4030	2499	936	416	24 + 15 5	-	-	-	-	22	-
1880b	4030	2594	978	433	25	-	-	-	-	23	-
1890a	4423	2807	1154	441	21	-	-	-	1	9	-
1900a	5020	3278	1231	495	16	-	-	-	2	13	-
1910a	5228	3486	1134	563	25	-	-	-	1	2	-
19	50	34	854	683	51	16	-	-	-	-	-

¹⁶⁰ Varga E. Árpád, *Arad megye településeinek etnikai (anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1880-1992* vezi www.kia.hu/konyvtar/erdely/erdsat/aretn.pdf

20 n	55	67									
19 30 a	46 93	33 19	713	594	67	-	63	-	-	2	-
19 30 n	46 93	33 36	682	600	75	7	63	-	1	2	-
19 41 n	45 82	32 62	621	633	66	-	-	-	-	-	
19 56 n	46 42	35 74	522	539	7	1	-	-	1	3	
19 66 a	46 67	36 64	450	458	95	-	88	-	1	3	
19 66 n	44 67	36 52	455	457	10 3	-	96	-	1	5	
19 77 n	46 57	36 74	413	367	20 5	-	197	-	1	4	
19 92 a	40 49	36 47	251	74	77	-	76	1	1	-	
19 92 n	40 49	35 21	252	85	19 1	-	189	1	1	-	

a= recensământul oficial

b=include și răspunsurile evazive, indirecte

n=recensământ confesional

Vechile familii românești

La conscripția din 1746, în localitate sunt înregistrați 213 capi de familie români: Grgar, Ștregar, Telecan, Seleșan, Bătrân, Chirilă, Herede, Bota, Luca, Faur, Blaga, Știop, Budean, Sturz, Ardelean, Duca, Moș, Ciocan, Crișan etc. La fel de vechi sunt și familiile Anghel, Capra, Ciubotă, Cohan, Cordoș, Goldiș, Mornăilă, Stupar, Juchel, Per, Sferdian, Mercea, Tătar, Șandor, Trușan¹⁶¹.

Toate aceste nume, care se găsesc și azi în localitate sunt o mărturie a viețuirii românești în aceastră vatră.

Maghiarii din Șimand

Chiar dacă Somogy Gyula consideră că vechea populație a Șimandului, din perioada când se numea Apás, despre vechii maghiari din perioada arpadiană sau despre „cătanele” și „lotrii” din regiunea Tokaj așezați aici la 1572 nu avem informații.

Somogy Gyula descrie Șimandul de Sus în anul 1913 ca despre o localitate cu populație amestecată în care trăiau împreună români, maghiari și germani. Tot amestecat dar predominant românesc a fost și Șimandul de Jos căruia românii îi spuneau Șumand.

Acești maghiari, atestați în recensăminte din 1880, au fost mutați aici, la fel ca toți cei din alte sate maghiare învecinate, de domnii de pământ, de pe alte domenii ale lor ca mână de lucru. Ca religie cei mai mulți sunt romano-catolici dar și reformați.

În anul 1880 în cele două Șimanduri și în pusta Tövisgyháza erau recenzați 936 maghiari, cei mai mulți locuind în Șimandul de Sus (460 pers.). Până în 1900 comunitatea înregistrează o creștere semnificativă, cifra pe întreaga comună fiind de 1231. Este de altfel punctul maxim atins de această

---

¹⁶¹ Gosta, Gabriel, Gosta Carmen, *Monografia comunei Șimand*, Editura Gutenberg, Arad, 2000, p.13

populație, din 1910 comunitatea începând să scadă continuu, ajungând azi să reprezinte doar 4,8% din totalul populației.

Ca ocupații au fost agricultori, ei fiind renumiți pentru cultivarea tutunului, mici meseriași(fierari, pintări etc.) și comercianți.

La începutul secolului XX, copiii de maghiari învățau la Școala confesională romano-catolică, împreună cu germanii.

În anul 1906-1907 această școală era frecventată de 66 de elevi.(în această cifră intrau și germanii).

După Marea Unire, elevii maghiari și germani au început să învețe în secții separate.În anul școlar 1929/ 30 secția maghiară era frecventată de 51 de elevi.

Germanii din Șimand

Germanii mai precis șvabii s-au mutat în Șimand prin migrație secundară, din localitățile învecinate de pe la finele secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea. Cei mai mulți s-au stabilit în Șimandul de Sus, dar îi găsim și în Șimandul de Jos și chiar în Tövisegyháza.Astfel, la recensământul din 1880 în cele trei localități apar înregistrați 416 germani din care 349 în Șimandul de Sus.În anul 1900 numărul germanilor ajunge la 495 iar în 1910 la 563.Punctul maxim îl atinge comunitatea șvăbească din Șimand în anul 1941, când figura cu 633 de membrii.De la această dată comunitatea începe să scadă,ajungând în 1977 la 367 de persoane iar azi la un procent de 0,9 %.

Cimitirul romano-catolic

Ca religie germanii din Șimand au fost romano-catolici și evanghelici. Ca ocupații cei mai mulți au fost meșteșugari și comercianți. În 1835, Fabian Gabor îi menționează alături de evrei ca proprietari de pălincării.

Copii germani au studiat la Școala confesională romano-catolică, alături de maghiari. În 1929/30 când au existat secții separate, la secția germană erau înscriși 48 de germani. Numărul elevilor variază de la un an la altul, cifra maximă fiind înregistrată în 1938/39 când secția germană era frecventată de 77 de elevi. Secția germană se desființează în perioada comunistă din cauza numărului mic de elevi.

Din tradițiile germane practicate în localitate menționăm Pomul de mai (*Maibaumfest*).

Evreii din Șimand

După cum reiese și din recensăminte, în comuna Șimandul a existat în trecut una dintre cele mai puternice comunități evreiești din județ. Chiar dacă conscripțiile nu-i menționează decât din secolul al XIX-lea, fiindcă până atunci nu exista rubrică de religie, primii evrei au sosit în această localitate românească la începutul secolului al XVIII-lea¹⁶² și s-au constituit într-o comunitate cu un statut administrativ civil, ce a funcționat pe lângă cele „două târguri, în care se divizase localitatea, în urma împărțirii ei între Csernovics și Edelspacher”.

Conform documentelor vremii, în anul 1785, un incendiu a distrus casele evreilor, dar ei le reconstruiesc, numărul membrilor comunității fiind în continuă creștere.

În jurul anului 1799, în Șimand existau 58 de „capi de familie” evrei, întreaga populație fiind estimată, conform statisticianului Vályi András, la 260 de persoane. În anul 1828, numărul evreilor ajunge la 401 (8,18 %) dintr-un total de 4898 suflete câte număra comuna.

Aceste familii au luat în arendă pământuri din domeniul Șimandului, ei neavând dreptul de a cultiva, în interes propriu, pământ arabil. Aveau însă dreptul de a crește vite. De asemenea lor le-au aparținut toate magazinele din comună

Comunitatea izraelită a fost condusă de către un jude, care îndeplinea și „funcția de primar sătesc”. Notarul era ales împreună cu cele două așezări, evreii contribuind la salariul notarului cu suma de 100 fl. anual. În anul 1828, au încercat să obțină dreptul de a-și alege notar propriu. În acest sens ei au cerut aprobare din partea comitatului, care însă le-a respins cererea.

În cadrul comunității mai exista un perceptor care, pe lângă dările legale, avea sarcina de a aduna și suma care se constituia în așa-numita „taxă toleranțială”, impozit aplicat de

---

¹⁶² Eugen Glück, *Date despre evreii din Șimand*, în Revista Cultul Mozaic nr. 666.

către Imperiul Habsburgic evreilor și menținut până aproape de Revoluția de la 1848. Perceptorul avea obligația de a aduna această sumă și de la evreii mutați în alte comune dar recunoscuți ca membrii ai comunității șimăndane. Comunitatea izraelită a avut chiar și mijloace proprii de stingere a incendiilor.

Evreii și-a ridicat în localitate o casă de rugăciune iar mai târziu o sinagogă mare. Aceasta împreună cu școala evreiască s-a aflat pe locul unde mai apoi s-a aflat casa lui Tagani Dumitru¹⁶³. Localitatea a fost una din puținele care au avut o activitate rabinică continuă. Printre conducătorii spirituali ai comunității a fost și rabinul Avram Friedman, care „trece apoi în demnitatea de Șef Rabin al Marelui Principat al Transilvaniei, cu sediul la Alba Iulia, fiind ultimul în această funcție (1846 – 1872).” În anul 1875 scaunul rabinic din Șimand a fost ocupat de Kalman Spitzer. În anul 1886 activa aici rabinul Michael Fischer. Lui i-a urmat rabinul Gyula Naday, absolvent al Seminarului rabinic din Budapesta.

În această perioadă comunitatea din Chișineu Criș a vrut să mute rabinatul în localitatea lor. Cu toate că membrii cu drept de vor au optat pentru rămânerea rabinatului la Șimand, iar comunitatea din Chișineu Criș se separă, în cele din urmă evreii din Șimand nu au mai avut posibilități financiare să întrețină un post de rabin permanent.¹⁶⁴

Dintre cantorii sinagogii s-a remarcat prim cantorul Sándor Weisz, care a intrat în servicii în 1911. Ulterior el a servit și la noul rabinat din Chișineu-Criș.

De asemenea, comunitatea israelită din Șimand a întreținut un mare număr de ani o școală cu clase nedivizate. În ciuda greutăților financiare, un mare număr de elevi evrei din teritoriu

---

¹⁶³ Gosta, Gabriel, Gosta Carmen, *op.cit.*, p.13

¹⁶⁴ Eugen Glück, *Comunitățile israelite arădene n perioada 1849-1918*, în *Procese și contexte social-identitare la minoritățile din România*, editori Jakob Albert Zolt-Peti Lehel, Editura Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2009, p.134-135

au frecventat această școală confesională. În anul 1868 învățătorul avea un salariu de 600 forinți.¹⁶⁵

În sfârșit, o activitate remarcabilă au desfășurat și președinții comunității Iosef Klein și Sigismund Blau. Ultimul președinte a fost Mon Iosif.

Revoluția de la 1848 a pus capăt jurisdicției domeniiale, privitor la organizarea administrativă, astfel că cele trei părți ale Șimandului se unifică într-o singură unitate administrativă. În aceste condiții sfera de activitate a comunității izraelite se reduce la cea de cult.

În anul 1892 când neologii din județul Arad au inițiat o vastă acțiune pentru obținerea statutului de cult recept, printre comunitățile care s-au evidențiat în această campanie s-a numărat și cea din Șimand, alături de comunitățile din Arad, Buteni, Curtici, Cermei etc.

Cu timpul tot mai mulți evrei se mută în alte părți, în special la oraș; viața cândva prosperă a Șimandului începe să decadă, mai ales „în urma scăderii prețurilor animalelor”. Astfel, în anul 1900 numărul evreilor din Șimand se reduce la 100.

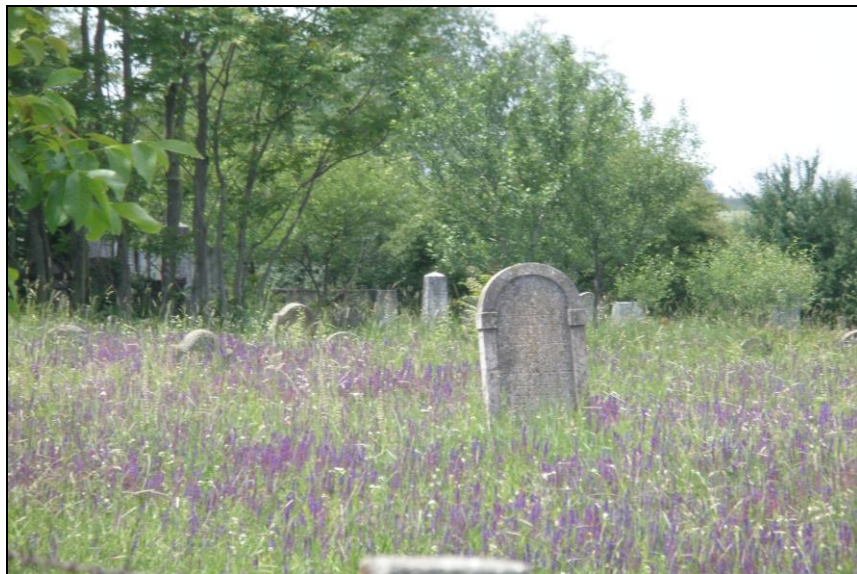
În 1914, evreii din Șimand apăreau printre comunitățile sărace din mediul rural care au primit ajutor de la stat pentru cult. Conform documentelor de arhivă, evreii din Șimand au beneficiat în ultimul an de pace de 300 forinți.

La recensământul din 1920 numărul membrilor comunități s-a redus la 16.

Azi singura urmă a prezenței acestei comunități izraelite în Șimand este cimitirul evreiesc, în care se găsesc 93 de pietre funerare.

---

¹⁶⁵ Ibidem, p. 140.

Cimitirul evreiesc

Populația Șimandului în ultimele două decenii

În anul 1995 populația Șimandului număra 4310 persoane, densitatea fiind de 23 loc./km²

Din punct de vedere religios în localitate s-au declarat de religie romano-catolică 154 familii, 62 adventiști, 300 penticostali.¹⁶⁶

La 1 iulie 2006, populația totală a Șimandului era de 4221 din care 2107 bărbați și 2114 femei. În 2006 s-a înregistrat o ușoară creștere demografică, numărul născuților vii fiind de 93 iar numărul decedaților de 44 de persoane.

Populația așezării număra la ultimul recensământ 4.016 locuitori. Din punct de vedere etnic, populația avea următoarea structură: 87,2% români, 4,8% maghiari, 7,0% rromi, 0,9% germani și 0,1% alte naționalități și populație nedeclarată. - Densitate este de 39.95 loc./km².

---

¹⁶⁶ Gosta, Gabriel, Gosta Carmen, *op.cit.*, p.13

Capitolul IV ORGANIZAREA ADMINISTRATIVĂ

Instituții de stat

După constituirea districtelor, în 1741, cele patru cercuri formate (Vărădia, Miniș, Ineu și Zărand), au fost ușor modificate, în anul 1776, când în loc de Vărădia și Miniș au apărut cercurile Arad și Șiria, apoi în comitat s-a manifestat o anumită stabilitate a unităților administrative de rang inferior (cercuri, plăși, *járás*), până în preajma Revoluției din 1848.

Toate comunele aveau o **casă a satului** cu **notar** și **subnotar**, în majoritatea cazurilor unguri.

Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea a urmat o tendință de creștere a numărului de cercuri și, în același timp, o restrângere a suprafeței lor .

De asemenea, în anul 1861 limba română a fost introdusă în administrația locală.

Organizarea administrativă a statului maghiar în perioada Dualismului s-a definitivat prin legile din anii 1870, 1871, 1876 și 1886, care au confirmat comitatele (*megye*) ca unități administrative de bază, și au creat comunele, ca forme de organizare locală cu personalitate juridică.

Comitatele erau împărțite în cercuri (*járás*), ca și mai înainte. Acestea erau unități administrativ-teritoriale fără personalitate juridică. În fruntea unui cerc se afla un protopretor sau prim-pretor, sau solgabirău (*szolgabíró*). Acesta era ales pe șase luni, și reales, prin tradiție, până la pensie. El exercita dreptul de supraveghere și control asupra administrației comunale și menținea ordinea publică. În subordinea lui se aflau unul sau mai mulți vicepretori, un revizor contabil, un medic cercual și un veterinar.

După anul 1876 asistăm la o nouă perioadă de stabilitate administrativă, cercurile existente la această dată rămânând

neschimbate până la Marea Unire din 1918, și chiar după, autoritățile române păstrând vechile structuri moștenite de la statul maghiar până la Legea de unificare administrativă din 1925.

Organizarea comunală s-a realizat prin legile XVIII din 1871, V din 1876, XXXIV și XXXIX din 1881, și s-a definitivat prin legea XXII din 1886. Spre deosebire de România, în Ungaria legiuitorul a înțeles să acorde fiecărui sat o organizare administrativă proprie, deci fiecare sat era, totodată, comună, de unde și existența unei autonomii administrative mai largi.

Totuși, erau supuse reglementării prin lege constituirea de noi comune (practic, de noi sate) și schimbările de denumire ale comunelor existente.

Comunele se împărțeau în comune mici (*kis községek*) și comune mari (*nagy községek*).

Ca organ deliberativ, fiecare comună avea o reprezentanță comunală, formată din membri aleși și viriliști. Reprezentanța era prezidată de jude, în comunele mici și mari, și de primar, în orașele cu magistrat. În atribuțiile reprezentanței intrau toate problemele locale, iar hotărârile sale erau direct executorii. O parte din deliberările sale erau însă supuse tutelei administrative a municipiului. Ele aveau în vedere bugetul, repartizarea și perceperea impozitelor, achiziționarea sau înstrăinarea bunurilor comunale, contractele de închiriere și arendă care treceau de șase ani, funcționarea serviciilor și desființarea lor, întreținerea, repararea sau demolarea monumentelor artistice sau istorice.¹⁶⁷

Organul executiv era antistia comunală. Alcătuită mai demult doar din primar (jude) și notarul comunal, ea s-a transformat într-un organ colectiv din care făceau parte, în comunele mici, judele, doi jurați și medicul cercual, iar în cele mari, judele și supleantul său, cel puțin patru jurați, casierul, notarul, directorul orfelinatului, medicul și veterinarul. În orașele

---

¹⁶⁷Manuel Guțan, *Istoria administrației publice românești*, Edit. Universității „Lucian Blaga”, Sibiu; 2003, p. 254

cu magistrat, antistia era compusă din primar, căpitanul de poliție, consilierii magistratului, primul notar, viconotari, primul avocat, șeful asistenței publice, casierul, contabilul, rectorul orfelinatului, medicul, veterinarul, arhivarul etc.

Primarul, viceprimarul și consilierii erau aleși de obștea alegătorilor; primarul avea un mandat de trei ani, ceilalți funcționari erau aleși de membrii reprezentanței comunale.

Antistia avea în atribuții executarea hotărârilor reprezentanței și ordinele autorităților superioare administrative. Pentru eficientizarea activităților comunei, s-a înființat, pe lângă antistie, și un Senat, ca organ executiv colectiv cu un număr mai mic de membri – Primarul, căpitanul de poliție, jurații, notarul, primul avocat și medicul comunei.

Șeful administrației în comunele mari și mici era notarul, care îndeplinea sarcinile unui secretar al Primăriei. Totodată, era singura persoană cu activitate permanentă la nivelul administrației comunei și deseori rămânea neschimbat până la pensie. Era încasator de impozite în comunele mici, iar în cele mari controla strângerea acestora de către casier. Ținea în evidență cadastrul funciar, era ofițer de stare civilă și întocmea acte de tot felul pentru locuitorii comunei. Pentru a activa ca notar, un candidat trebuia să fi terminat cursuri de specialitate.

Întreținerea întregului aparat funcționăresc comunal, și îndeosebi a notarului, revenea în sarcina comunei. Unele comune, dintre cele mici, și mai ales cele situate în zone montane cu potențial economic scăzut, nu puteau întreține notarul. Astfel, ele se asociau, constituind cercuri notariale. Aceste cercuri notariale, privind retrospectiv, erau prototipul comunei de azi, fiind, în unele cazuri identice (din punctul de vedere al așezărilor care intrau în componența lor) cu unele comune din prezent. Se distingeau așadar două tipuri de notariate: notariate comunale, atunci când notarul răspundea de o singură comună, și notariate cercuale, când notarul avea în sarcină mai multe comune (sate) constituite într-un cerc notarial.

Organizarea administrativă efectivă a teritoriului actualului județ Arad a cunoscut, de la crearea dualismului (1867) și până la Marea Unire din 1918, două etape: una de mari prefaceri, în deceniul 1870-1880, și una de stabilitate, vreme de aproape patru decenii (1880-1918).

Prima etapă, cea a marilor prefaceri, poate fi la rândul său subdivizată în mai multe „subetape”, anul de referință fiind 1876. Astfel, după apariția Legii municipiilor XLII din 1870 și a Legii comunale XVIII din 1871, numărul cercurilor a crescut semnificativ în comitatul Arad, ajungând la 11 cercuri, față de cele patru sau șase anterioare. La baza noilor subdiviziuni par să fi stat mai degrabă structurile din anii 1854-1860, mai adaptate schimbărilor intervenite în spațiul geografic odată cu introducerea relațiilor capitaliste.

Instaurarea administrației românești în județul Arad

După intrarea trupelor franceze în Arad, în ianuarie 1919, guvernator al Aradului a fost din 20 februarie până în 6 iunie 1919 Gondrecourt, înlocuit apoi de generalul Tournadre.

Abia în 5 iulie 1919, după consfătuirea dintre generalul Tournadre și prefectul Aradului Iustin Marșeu, numit de Consiliul Diligent încă din 14/ 27 martie 1919, s-a emis ordonanța de trecere la instaurarea administrației românești. Ca urmare, în 7 iulie, Iustin Marșeu, împreună cu Romul Veliciu, Emil Micloș și Teodor Leucuța s-au prezentat la prefectura orașului pentru a lua oficial în primire și a instaura autoritatea românească.

De la prefectură, delegația s-a deplasat la primăria orașului unde în prezența fostului primar Fr.Sarkanyi a avut loc instalarea noilor funcționari, numiți de Consiliul Diligent, și depunerea jurământului lor în fața prefectului: primar Robu Ioan, prim notar și ajutor de primar Ștefan Anghel, șeful preceptorial al orașului, Ioan Berzovan, și secretarul prefectului orășenesc, Teodor Leucuța.

Județul Arad a intrat în componența statului român cu o suprafață de 6.005 km². Cele 216 comune rurale existente pe lângă comuna urbană Arad au fost împărțite în 9 plăși.

Plasa Chișineu –Criș de care ținea Șimandul a avut o suprafață de 1035km, 62.036 locuitori, 25 de comune rurale, fiecare cu secretariat comunal.

Comunele rurale erau conduse de notari și secretari comunali aflați sub ordinele pretorilor. Primarii comunelor rurale nu aveau la acea dată aproape nici un rol administrativ.

Legea pentru unificarea administrativă din 14 iunie 1925 a fost promulgată prin Decret Regal nr. 1972 / 13 iunie 1925, și publicată în *Monitorul Oficial* nr. 128 din 14 iunie 1925. Aceasta conținea doar prevederile de bază, nu și împărțirea propriu-zisă pe județe. Noua împărțire administrativă a fost publicată începând cu octombrie 1925 și a intrat în vigoare la data de 1 ianuarie 1926.

Prin această lege, în componența județului au intrat 10 comune noi iar numărul plășilor a crescut la 10.În schimb plasa Chișineu –Criș a pierdut 4 comune

Organizarea la nivel inferior includea un municipiu reședință de județ (Arad), o comună urbană (Nădlac) și zece plăși cuprinzând 194 de comune rurale. Numărul de comune s-a redus de la 215 la 195 (incluzând și Nădlacul) ca urmare a arondării, pentru

prima dată, a unor sate din aria montană și colinară, la alte comune. Până în 1925, în sistemul administrativ austro-ungar, o comună reprezenta de fapt un sat, iar din perioada interbelică s-a impus sistemul din Vechiul Regat (existent și astăzi), conform căruia o comună poate fi alcătuită din unul sau mai multe sate.

Sub un nou regim politic, al Partidului Național-Țărănesc condus de Iuliu Maniu, care a înlocuit guvernul liberal Brătianu, Legea de unificare administrativă a fost schimbată cu Legea pentru organizarea administrațiunii locale din 3 august 1929 (promulgată prin Decretul Regal nr. 2721 din 29 iulie și publicată în M.O. nr. 170 din 3 august 1929). Schimbare din 1930 va fi că

județul a avut din nou 9 plăși. În 1936 numărul plășilor crește la 10, județul fiind format din 227 comune și 234 localități. În sfârșit, în 1941 localitățile sunt regrupate și împărțite în 13 plăși:

Aradul Nou-15 comune
Chișineu Criș -18 comune
Curtici-8 comune
Gurahonț-24 comune
Hălmagiu-33 comune
Ineu-17 comune
Pecica-10 comune
Radna-12 comune
Săvârșin-27 comune
Sfânta Ana-11 comune
Sebiș-27 comune
Șiria-10 comune
Târnova- 14 comune¹⁶⁸

În 1950, autoritățile comuniste au luat decizia de a schimba din rădăcini organizarea administrativă din România, copiind modelul sovietic, cu o structură pe trei nivele: regiuni, raioane și comune. Localitățile urbane se divizau în orașe de interes republican, regional sau raional. Aceste prevederi erau conținute în Legea nr. 5 din 8 septembrie 1950. Regiunea Arad înființată acum era formată din orașul de subordonare regională Arad (centrul regiunii) și cinci raioane: Arad, Criș, Ineu, Gurahonț și Lipova. Singurul oraș de subordonare raională era Lipova, celelalte raioane având centrul în localități rurale: Ineu, Gurahonț și Chișineu - Criș. Față de județul Arad din perioada interbelică, regiunea omonimă câștigă teritorii la sud de Mureș, în special în Dealurile Lipovei, dar și spre nord, fiind pentru prima dată inclusă la Arad zona Beliu (din județul Bihor). Raioanele Gurahonț, Ineu

---

¹⁶⁸ Alexandru Mihalca, *Aspecte din historia agrară a județului Arad, Partea II-a-perioada interbelică*, Arad, 2001, p.23

și Criș sunt organizate pe valea Crișului Alb, din amonte spre aval, în sud ajungând până la Munții Zărandului și Câmpia Aradului, iar în nord, până la Crișul Negru, și chiar dincolo de el în zona Tămașda (azi în județul Bihor).

Tendența de centralizare s-a manifestat și în anii următori, prin reducerea numărului de regiuni de la 18 la 16, instituită, prin Decretul nr. 12 din 4 ianuarie 1956. Același decret modifică în sens pozitiv numărul raioanelor și al orașelor. Principala schimbare a fost dispariția regiunii Arad, ale cărei raioane sudice (Sânnicolau Mare, Arad și Lipova) au fost alipite regiunii Timișoara, iar cele nordice (Criș, Ineu și Gurahonț) – regiunii Oradea.

Prin legea nr. 2 din 1968 sunt create actualele județe printre care și județul Arad.

După 1990, în ciuda unor cereri repetate de reînființare a județelor interbelice, organizarea din 1968 a rămas în vigoare.

În acest sistem de organizare administrativă au funcționat în fiecare localitate o serie de instituții de stat, care, de la un regim la altul, au cunoscut unele restructurări.

Instituții de stat

Pretura

La 3 sept. 1849, Șimandul devine sediu de pretură și judecătorie. Pretura și judecătoria vor funcționa până în 1872. De această pretură va aparține și comuna Macea. Limba folosită în acte și corespondență a fost limba română. Dintre pretorii numiți la Șimand, menționăm în anul 1856 pe Hofbauer, Mesmer și Popovici.

În 1904 primpretor era Iuliu Csuy.

Primaria

Vechea primărie din Șimandul de Sus

Sigiliul târgului Șimand din 1828

Sigiliile târgului Șimand

De la această localitate cu rang de târg, se păstrează patru vestigii sigilare, datate: unul din 1828, iar altul din 1838 și două din:1866.

a. *Sigiliu rotund*. În imagine: pe o movilă, o plantă cu două ramificații înspicate, flancată în dextra și senestra de câte un brăzdar de plug, fiecare așezat cu lama în poziție inversă. Deasupra imaginii, inițialele: CI, iar sub terasă:1828, anul confecționării tiparului sigilar. Legenda s-a scris cu litere majuscule în limba latină: SIGILLUM SIMAND OPPIDI (SIGILIUL TÂRGULUI ȘIMAND).

Semnificația: agricultura, lucratul pământului, cultura cerealelor.

b. *Tipar sigilar oval* (30 mm x 25 mm), confecționat din metal, gravat în incizie. Înălțimea totală a piesei sigilare este de 45 mm. În emblema: pe o terasă, o plantă cu două spice flancată în dextra și senestra de câte un brăzdar de plug, fiecare așezat cu lama în poziție opusă. Deasupra emblemei inițialele TE. Legenda s-a scris cu litere majuscule în limba maghiară: * E:SIMAND.M:VAROSSA. PECSÉTJE . 1838.

Semnificația: agricultura, lucratul pământului, cultura cerealelor.

c. *Tipar sigilar oval* (23 mm x 28 mm), confecționat din alamă, gravat în excizie. Înălțimea totală a piesei sigilare este de 40 mm. Lipsște emblema.Direct în câmpul sigilar s-a scris cu litere majuscule în limba română: SIGILULU OPIDULUI Cs.SIMANDU 1866.

d. *Tipar sigilar oval* (23 mm x 28 mm), confecționat din alamă, gravat în incizie. Înălțimea totală a piesei sigilare este de 40 mm. Fără emblema. Direct în câmpul sigilar s-a scris cu litere majuscule în limba română: SIGILULU OPIDULUI Cs.SIMANDU 1866.

Tiparele sigilare din 1866 se deosebesc între ele prin faptul că unul este gravat în incizie pentru sigilat în ceară, iar celălalt în excizie pentru sigilat în tuș.

*

Dintre vechii notari ai Șimandului trebuie menționat Florin Herede, împușcat de gărzile maghiare și colegul său Coloman Remenjić, care îl trimite cu trăsura primăriei la spital salvându-i viața.¹⁶⁹

Până în 1948, când cele două sate se unesc cu o singură primărie, atât în Șimandul de Sus cât și în Șimandul de Jos au existat câte o primărie cu primar și câte o casă notarială.

Primăria din Șimandul de Jos , demolată în 1947 s-a aflat pe locul actualei brutării a Coperativei.Ultimul primar până la unirea celor două sate a fost Tuca Gheorghe.

Vechea primărie din Șimandul de Sus s-a aflat pe locul unde se află grădinița iar vechea casă notarială pe locul actualului dispensar veterinar.Primar a fost până în 1948 Căpucean Dumitru.

Primăria comunei a fost mutată pe actualul amplasament, în fosta casă notarială. Primul primar a nou formatei primării a fost Tucă Gheorghe, notar Lile Florian iar angajați Ciobotă Vasile, Belej Vasile și Haloș Traian, ultimul casier.

Primarii comunei Șimand

Teodor Mornăilă-1945

Tucă Gheorghe-1948

Țaran Gheorghe-1959

Petruț Ioan

Șandor Aurel

Șandor Ioan-1970-1973; din 1973-1990 viceprimar

Muntean Cornel-1973-1975

Blidișel Maria 1975-1989

---

¹⁶⁹ Gosta Gabriel, Gosta Carmen, op.cit., p.87

Per Gheorghe, 1989¹⁷⁰
Ciubotă Dimitrie 1990-1992
Șonca Petru 1992-1998

Organigrama primăriei Șimand în mai 2012 :

Primar: Simion Ioan Dan
Viceprimar: Dema Florin Liviu
Secretar: Borha Anca
Consilier Cabinet Primar: Tamaș Floarea
Consilier: Micu Monica
Tătar Angelia Liana
Inspector: Fruja Monica
Referent: Cheta Gheorghe
Inspector: Chiș Codruț Rodica
Inspector: Untaru Lavinia Delia
Consilier: Milaș Voichița Marcela

Consiliul local

Angelescu Minodor- PNG
Barna Lionel- PD-L
Ciobotă Dimitrie- PNL
Cordoș Petru- PSD
Cristea Gheorghe -PD-L
Dema Florin Liviu- PNL
Dudaș Flore-PC
Horin Axente- PNL
Tătar Ioan Marius- PD-L
Tomuța Gheorghe- PIN
Sighete Ovidiu- PD-L
Cergan Mircea- PSD
Volentir Mircea- PIN

---

¹⁷⁰ Procuror, el a fost primul primar din Șimand ales după revoluție.

Comisiile CL

Comisia economică:

Ciobotă Dimitrie
Cristea Gheorghe
Dudaș Flore
Tătar Ioan Marius
Volentir Mircea

Comisia de cultură

Barna Lionel
Cordoș Petru
Sighete Ovidiu
Tomuța Gheorghe

Comisia juridică și de disciplină

Horin Axente
Cergan Mircea
Anghelescu Minodor

Dispensarul comunal

Chiar dacă nu deținem informații un serviciu sanitar a existat în localitate și în trecut. Și aceasta cu atât mai mult cu cât în anul 1910 în județul Arad funcționau 40 de medici de plasă și 217 moașe.¹⁷¹

---

¹⁷¹ Ion Enescu, Iuliu Enescu, *Ardealul. Banatul, Crișana și Maramurășul din punct de vedere agricol, cultural și economic*, București, 1920, p.22

În anul 1972 în Șimand exista o circumscripție sanitară, 1 casă de nașteri și 1 farmacie, deservite de 1 medic, 7 asistenți cu pregătire sanitară medie și elementară și 1 farmacist.

În prezent în comună funcționează 4 cabinete medicale private, cu 4 medici și 3 asistenți și un punct farmaceutic.

Oficiul de metrologie

În 1864 s-a înființat la Șimand un oficiu de metrologie pentru autentificarea butoaielor.

Oficiul P.T.T.R.

În anul 1971 în localitate existau 700 abonamente Radio și 289 TV. În prezent în localitate există 550 abonamente telefonice-telefonie fixă.

Formația de pompieri

Toate datele despre activitatea de apărare și stingere a incendiilor din localitatea Șimand se bazează pe mărturiile unor vârstnici sau ale unor foști și actuali pompieri.

Așa cum am menționat deja o formație voluntară de pompieri au avut în secolul al XVIII evreei, pe lângă cea care exista în târgul Șimand, chiar dacă nu avem mărturii documentare în acest sens.

Singura urmă materială a existenței unei formației de pompieri locale o constituie un drapel din anul 1946 (o copie a originalului aflat într-o avansată stare de degradare).

Înformații mai exacte despre această formație de pompieri există de la mijlocul secolului XX. În acea vreme, din echipa de stingere a incendiilor au făcut parte, în mod obligatoriu, toți micii meseriași din comună (croitori, pantofari, fierari etc.). Amintim în acest sens pe Verniczter Francisc, Ursuț Teodor, Ardelean Petru, Ruja Ioan etc.

Un deceniu mai târziu la conducerea echipei de pompieri se afla tot Verniczter Francisc, doar membrii formației fiind alții.

Baza materială a grupului a constat din două pompe manuale și 4 cisterne (lăituri, cum se numeau la noi), toate trase de cai. O pompă era manevrată de către patru persoane. Pompa se alimenta din cisterne sau, atunci când era posibil, dintr-o sursă de apă (puț, baltă). În caz de incendiu, pompierii beneficiau întotdeauna de ajutorul cetățenilor din comună care, sub îndrumarea primilor, manevrau pompa, alimentau pompa cu apă, aruncau în foc apă cu gălețile etc.

Pentru o lungă perioadă la conducerea formației de pompieri a urmat Vig Jozsef, avându-i alături de Kovács Pali, Debre Béla, Fackelmann Helmut, Veres Ștefan, Ruzska Ioan și alții.

În perioada când la conducere s-a aflat Vig, Șimandul a primit o mașină veche, specială pentru intervenții. Ca urmare, activitatea de luptă contra incendiilor a formației s-a îmbunătățit simțitor, atât datorită vitezei de reacție în cazul incendiilor cât și datorită cantității mai mari și presiunii apei.

Katona Ioan, cel care urmează la conducerea formației din anul 1977, a povestit că au intervenit o dată la stingerea unui incendiu în comuna Șiclău și că atât de bine au fost organizați încât au ajuns la incendiu cu mult înaintea formației din Chișineu - Criș, care avea la conducere o persoană remunerată și o mașină de luptă mult superioară. Alături de Katona îi amintim pe Andru Traian, Pertrița Vasile, Micula Valer, Ungurean Ioan, Komlosi Ioan, Ungurean Ioan. Din anul 1981, la conducerea formației s-a aflat Anghel Ioan.

Alarma, în caz de incendiu, a fost dată, ani de-a rândul, de clopotul bisericii, printr-o bătaie într-un ritm special (“*într-o ureche*”). Astăzi alarmarea se face telefonic.

Trebuie să amintim că, de foarte multe ori, formația voluntară de pompieri a beneficiat de ajutor din partea unor șimândani, neîncadrați în formație, dar care erau pompieri profesioniști activi la diferite întreprinderi din Arad sau pensionari.

Majoritatea celor care au activat în formația de pompieri au făcut-o din plăcere, din pasiune. Chiar dacă nu au fost considerați profesioniști, această activitate i-a solicitat permanent. Cel puțin de trei ori pe lună aveau ședințe de instruire teoretică, dar mai ales practică, destul de des aveau alarme de exercițiu. Anual se pregăteau pentru concursurile profesionale, ce se desfășurau pe zone.

Singura perioadă în care pompierii voluntari au avut anumite beneficii a fost prin deceniul al nouălea al secolului trecut, când au primit anual de la C.A.P. o suprafață de 10 arii de porumb (măsură, se pare că a fost luată pe plan local, fără a fi adusă la cunoștință conducerii județului).

În zilele noastre formația de pompieri voluntari, condusă de către Dudaș Florin, angajat al Primăriei, se bucură de o dotare foarte bună, concretizată printr-o mașină de luptă performantă. Echipa este formată din Cristea Petru, Andru Traian, Șandor Ioan, Tătar Ioan, Trușan Marcel, Tomuța Gheorghe, Pop Marius, Capra Vasile, Țăran Marcel, Cristea Gheorghe, Turc Daniel, Ivan Teodor, Chiș Florin și Saladea Florin.

Capitolul V

SECVENȚE DIN VIAȚA ECONOMICĂ A ȘIMANDULUI

Comuna Șimand are un profil economic agrar, dispunând de 9963 ha suprafață agricolă (81,8% teren arabil, 18,2 % pășuni și fânețe naturale).La acestea se adaugă fondul forestier al comunei de 45 ha.

Cele mai vechi mărturii privind viața economică a localității datează din secolul al XV-lea, când Șimandul este menționat ca târg, în care aveau loc importante schimburi de mărfuri. Situat în Câmpia de Vest, locuitorii din Șimand se ocupau cu agricultura și cu creșterea animalelor.

În acest sens, menționăm că, în anul 1561 Șimandul este consemnat cu 101 sesii iobăgești.

Un alt document din 1507, care se referă la abuzurile nobilului Doczy din zonă, consemnează că acesta i-a atacat pe iobagii din Șimand, care aparțineau de domeniul Corvineștilor, ucigând mai mulți oameni, răpind vitele și devastând localitatea.

După eliberarea zonei de sub turci, Șimandul, devenit proprietate regală, a fost cumpărat în 1715 de familia Edelspacher împreună cu alte multe sate și puste, printre care și Tövisegyháza . În 1724, familia Csernovics cumpăra de la Edelspacher cu suma de 4513 fl. o parte din Șimand, Uj falu și pusta Tövisegyháza.În felul acesta iau naștere cele două domenii, iobagii fiind și ei împărțiți între cei doi moșieri.

În 1726, Carol al III-lea îi dă lui Edelspacher Sigismund o împuternicire să încaseze vama pentru negustorii ce-și vindeau marfa în târgurile și piețele din Șimand¹⁷².

În acea vreme în comitatul Arad se practica o agricultură extensivă, cultura cerealelor era mai redusă și nu acoperea decât necesitățile locale.

---

¹⁷² Pr.Gosta Gabriel, Prof.Gosta Carmen, op.cit, p.22

La conscrierea din 1746, Șimandul apărea cu 213 capi de familie de iobagi și cu 49 de jeleri fără casă, înregistrați cu 503 6/8 cubuli de grâu, cu 204 3/6 cubuli de orz, 2 3/8 cubuli de ovăs, 33 cubuli de porumb, cu 477 boi, 662 vaci, 263 cai, 45 mânzi, 486 juninci, 3273 oi, 1090 porci, 91 de stupi. 9 persoane plăteau impozit pe meserii și 58 produceau un fel de bere.¹⁷³ Aceștia din urmă erau evrei stabiliți în comună.

Creșterea animalelor în Șimand se practica prin metode tradiționale, porcii fiind crescuți în pădure cu ghindă iar oile fiind lăsate iarna în câmp.

În prima jumătate secolului al XVIII-lea Șimandul continua să fie unul din principalele târguri din zonă, alături de Pâncota, Chișineu-Criș, Pecica, Ineu etc.¹⁷⁴

Viața oamenilor nu s-a îmbunătățit nici în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, dimpotrivă.

Iobagii au început să fie supuși unor sarcini mărite, atât față de stăpânii feudali cât și față de stat. În vreme ce feudalii măreau în permanență sarcinile iobăgești și nu se sfiau să răpească abuziv din pământurile, pășunile și pădurile iobagilor, statul avea și el nevoie de tot mai mulți bani, contribuabilii fiind și în acest caz exclusiv țărani. În condițiile în care interesele statului au intrat în conflict cu cele ale nobilimii, pentru a stopa abuzurile acesteia, care duceau la pauperizarea totală a contribuabililor, în dieta din 1764-1765, Maria Terezia hotărăște să se efectueze o reglementare urbarială.

Conform instrucțiunilor primite de la împăratul Iosif al II-lea în anul 1768, fiecare gospodărie țărănească a avut dreptul de a arenda mai mult teren decât cel prevăzut prin sesie, dacă putea dovedi că avea posibilitatea cultivării sale. În plus, de acum

---

¹⁷³ Gheorghe Ciuhandu, *România din Câmpia Aradului de acum două veacuri*, Arad, 1940, Anexe, p.122

¹⁷⁴ Alexandru Mihalca, Avram Crăciun, Gheorghe Chiper, *Aspecte din istoria agrară a județului Arad, Partea I-a. Până la Marea Unire din 1918*, Arad, 1995, p.65

încoace administrația camerală nu mai putea să-l scoată pe țaran de pe lotul cultivat. De asemenea țaranul avea și dreptul de înstrăinare asupra lotului, cu condiția ca sesia să nu fie ciuntită.

După repartizarea sesiilor, în funcție de necesitățile gospodăriilor țărănești, loturile rămase erau arendate celor care ofereau mai mult.

Urbariul a legiferat suprafața sesiilor și toate obligațiile feudale pe care le-au avut țaranii față de stăpânul feudal.

Obligațiile țăranilor au fost fixate la 52 zile de robotă cu carul sau 104 zile cu palmele după o sesie întregă, precum și la 1 florin darea de fum, 1 car de lemne, 2 cocoși, 2 pui, o cupă de unt și 12 ouă. La acestea se adăuga nona și zeciuiala din toate produsele agricole, inclusiv cânepă, miei, porci, stupi de albine.

Jelarii erau obligați la 18 zile robotă cu palmele pe an, 1 florin darea pentru casă și nona după produsele obținute pe pământurile arendate. Jelarii fără casă erau datori cu 12 zile robotă cu palmele.¹⁷⁵

Conscrierea tuturor satelor a început în comitatul Arad în anii 1771-1772. Comisia urbarială din Comitatul Arad a stabilit patru categorii de pământuri. Potrivit acestora în clasa I intrau pământurile de calitate cea mai bună. O sesie întregă era între 26-32 iugăre¹⁷⁶ arături, 8-12 iugăre fânețe și o grădină de circa un iugăr¹⁷⁷.

După reglementarea urbarială din 1771-1772, situația proprietății iobăgești, a fost următoarea¹⁷⁸:

---

¹⁷⁵ vezi Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Arad, Arhiva Prefecturii, Conscripții urbariale

¹⁷⁶ 1 jugăr era socotit la 1100 stânjeni pătrați.

¹⁷⁷ vezi Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Arad, Arhiva Prefecturii, Conscripții urbariale

¹⁷⁸ La centralizarea datelor din 1786. Arhivele Statului Budapeste (Országos Levéltár Budapest), A / 39. Magyar Királyi Kancellária, Acta Generalia, 3688/1786. vezi Kovách Géza, *Țărănimea arădeană în timpul reglementării urbariale din 1771-1772*, Ziridava, VIII, 1977, Arad, p.139

Șimandul de Sus/Edelspacher

Clasificare a localităților	Nr. fam. iobag .	Nr. jeleri cu casă	Nr. jeleri fără casă	Nr. sesii	Intravilan măs. Pojon	Arătură iugăre	Fânețe zi coasă	În tr. ses.	De - friș.	Sape vie
I	100	6	1	37 4/8	50 1/8	926 1/2	926 1/2	3	-	-

Șimandul de Jos/Csernovics

Clasificarea Localităților	Nr. fam. iobag.	Nr. jeleri cu casă	Nr. jeleri fără casă	Nr. sesii	Intravilan măs. Pojon	Arătură iugăre	Fânețe zi coasă	Într. ses.	De - friș.	Sape vie
I	183	2	7	72 1/ 8	111 2/8	223 4	936 1/2	21 3/8	-	-

De altfel în Șimand, unde țărani aveau o situație economică mai bună, în 1781 au fost răscumpărate cu bani majoritatea obligațiilor feudale.¹⁷⁹

Pătrunderea relațiilor capitaliste în agricultură a avut loc spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și primele decenii ale secolului al XIX-lea.

La acest lucru a contribuit și deștelenirile și defrișările făcute de țărani în hotarul satelor. Suprafețele agricole rezultate se numeau „pământuri remanențiale”, adică pământuri cu statut

¹⁷⁹ Alexandru Mihalca, Avram Crăciun, Gheorghe Chiper, *Aspecte din istoria agrară a județului Arad, Partea I-a. Până la Marea Unire din 1918*, Arad, 1995, p.70

juridic nedecis, care treptat au fost trecute la sesiile iobăgești. Ca urmare a crescut și producția de cereale și s-a intensificat creșterea animalelor.

Creșterea suprafețelor terenurilor însămânțate a determinat o schimbare radicală și în tehnica agricolă. A început să se răspândească asolamentul trienal.

În paralel cu această dezvoltare, statul absolutist a cautat să introducă noi impozite și, pentru a avea o situație cât mai exactă a contribuabililor, a efectuat în 1828 o conscriere generală¹⁸⁰. Au fost scutiți de conscriere nobilii, preoții de confesiuni creștine, profesorii și învățătorii, funcționarii, minerii și „*honoratorii*” (medici, agronomi, moașe) notarii satelor, soldații insurgenți și debilizii mintali.

Datele centralizate ale com. Șimand în anul 1828 au fost următoarele:

Nr. populație 18-60 ani	Iobagi fam.	Jeleri fam.	Case	Arături măs. Pojon	Fânețe zi coasă	Vii sape
1426	428	281	630	3669 1/2	199 1/2	187

Numărul animalelor mari recensate în anul 1828 în Șimand a fost următorul:

Boi	Vaci	Juninci	Cai
56	153	114	596

Din cele 173 localități, în anul 1828 aratul se făcea exclusiv cu calul în 28, printre care și în Șimand.

---

¹⁸⁰ Kovách Géza, *Conscripția satelor arădene la 1828*, în Ziridava, XV-XVI, Arad, 1987, p.105-123

După cum rezultă dintr-o altă situație statistică, majoritatea familiilor produceau doar pentru nevoile familiei:

Nr.familii țărani	Supr.teren.cultivate (arături și fânețe) aflate în posesia țăranilor (iugăre)	Media pe familie (iugăre)
708	3265	4,6 iug.

În ceea ce privește schimbul de mărfuri, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, Șimand figura printre cele 24 târguri din comitat cu drept de a ține iarmaroace de două ori pe an.

Acest lucru a stimulat dezvoltarea meșteșugurilor, în localitate fiind înregistrați în 1828, 34 de meșteșugari.¹⁸¹

O schimbare importantă în viața economică a comunei s-a făcut simțită după 22 martie 1848, după ce a fost votată legea a IV-a din anul 1848, care prevedea desființarea servituților feudale și împrăștierea țăranilor.

În anul 1858 Peter Csernovics îi vinde lui Károlyi György Șimandul de Jos, Uj falu , Ábrány, Topilla. De la Karolyi Gyorgy a fost moștenită de urmașul acestuia Károly Tibor.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, mari proprietari de pământ în cele două Șimanduri au fost Kintzig János, văduva lui Takácsy Sándor, Urbán Iván, Bánhidly Sándor, Kintzig Béla, Mittler Izidor, Ganter János.

Bánhidly Sándor moștenise proprietatea de la Bánhidly József căsătorit cu Erszebet Edelsbacher.

În sfârșit, în anul 1913, alături de domeniul lui Károlyi Gyula mai era unul al văduvei lui Mandl Mihai.

Spre sfârșitul secolului XIX foștii urbarialiști din Șimand înființează „Asociația pentru pășunat” , care a venit în sprijinul crescătorilor de animale.

---

¹⁸¹ Ibidem, p.120

Tot la finele secolului al XIX-lea a fost constituită Cooperativa de credit și economii , care se va transforma ulterior în Banca Populară „Șimăndana”.

În anul 1911 în județul Arad erau 51.705 proprietari de animale, care dețineau 120.956 vite cornute, 56.508 cai, 195 măgari, 31 catâri, 155.432 porci, 109.415 berbeci și oi și 19.217 capre.

În această an, situația economică a celor două Șimanduri a fost următoarea:

Csernovics Șimand avea pământ arător 4206 iugăre în valoare de 26.046 fr.78 cr., grădini 7 iugăre în valoare de 84 fr.16 cr., livadă 540 iugăre în valoare de 1884 fr.75 cr., vii 2 iugăre în valoare de 34 fr.88 cr. fâneață 1429 iugăre în valoare de 3443 fr.33 cr, pământ roditor 6187 iugăre, pământ neroditor 373 iugăre, însumând în total 30714 fr.72cr. cu un impozit de 7832fr.26 cr.

Edelspacher Șimand avea 7734 iugăre pământ arabil în valoare de 42.962 fr. 57 cr, grădini 64 jugăre în valoare de 743 fr.91 cr., livezi 677 iugăre în valoare de 2246 fr.15 cr., vii 42 iugăre în valoare de 505fr.63 cr, fâneață 1579 iugăre în valoare de 3443 fr.33 cr., 34 iugăre pădure, stuțariș 1 iugăre în valoare de 14 fr.79 cr., pământ roditor 10134 iugăre, pământ neroditor 455 iugăre, totul în valoare de 49.990 fr.46 cr. cu un impozit 12747 fr.57 cr.¹⁸²

Economia după Marea Unire

Consiliul Diligent din Transilvania care pregătea proiectul de reformă agrară, a emis în 21 februarie 1919 ordonanța nr.82 /A privind arendarea obligatorie a moșiilor statului.Ca urmare în anul

---

¹⁸²Gaal Jenő, *Aradvármegye és Arad Szabad Királyi Város Közgazdasági, Közigazgatási és Közművelődési Állapotának Leirása*, Arad, 1898,p.694-695

1921 în plasa Chişineu- Criş au fost arendate forţat 6396 iugăre, din 14 localităţi.

Producţia de cereale la hectar în plasa Chişineu- Criş a fost în 1920 următoarea:

Grâu de toamnă -9,3 chintale

Grâu de primăvară -9,20 chintale

Secară -10 chintale

Orz -11 chintale

Ovăz-14 chintale

Rapiţă-5 chintale

De asemenea, recensământul animalelor în plasa Chişineu- Criş, în care intrau şi animalele Şimandului, se prezenta în 1920 astfel:

Cai -11646

Vite cornute-21.326

Porci-25.720

Oi- 25.208

La reforma agrară din 1921 în judeţ existau 332 moşii cu peste 100 iugăre teren arabil, din care 94 depăşeau 1000 de iugăre.

Lucrările de aplicare a reformei au început în judeţ în primăvara anului 1922. În plasa Chişineu- Criş din suprafaţa totală de 11764 iugăre a moşiilor au fost luate pentru împroprietărire 8442 iugăre.

În Şimandul de Sus, Comisia de ocol pentru expropriere Arad a hotărât exproprierea a unei suprafeţe de 4480 de iugăre din moşia lui Karolyi Gyula. Preţul de expropriere a fost stabilit la 2500 lei/ iugăr pentru terenurile agricole din clasa I, 2200 lei / iugăr pentru cele din clasa a II-a, 2000 lei / iugăr pentru cele din clasa a III-a şi 800 lei/ iugăr pentru păşune¹⁸³.

---

¹⁸³ A.N.-S.J.Ar., *fond SAJA*, dos. 25/1922, f. 2-6

În Șimandul de Jos au fost expropriati János Kintzig (772 iugăre), Peter Urban (657 iugăre), Sándor Banhidy (657 iugăre), Albert Mittler (275 iugăre) și frații Elias (147 iugăre)¹⁸⁴.

Conform tabelelor de împrumțare, în Șimandul de Sus urmau să fie împrumțăriți 457 de țărani din care: 416 români, 10 germani și 31 maghiari iar în Șimandul de Jos urmau să primească pământ, în funcție de fondul funciar disponibil, 544 persoane, din care: 372 români, 60 germani, 104 maghiari și 8 sârbi¹⁸⁵.

În tot județul mica proprietate reprezenta 94%, în anul 1930 eploatațiile agricole între 0-5 ha reprezentând în județul Arad 84%.

În anul 1926, în componența Camerei Agricole îl găsim și pe Cornel Grozdea din Șimand, ca reprezentant al Ministerului Muncii.¹⁸⁶

Cât privește structura agricolă în 1921, cele două Șimanduri figurau cu 1491 de proprietari de vie de șes.¹⁸⁷ În 1927 suprafața cultivată cu vie în Șimandul de Jos a fost de 31,6 ha. La recensământul viilor din 1936 Șimandul de Jos apare printre localitățile din afara zonei viticole, care dețineau peste 20 ha vii. Șimandul figura cu 37,4 ha de vie, din care 36,2 altoite și 1,2 cultivate cu hibrid. Suprafața era formată din 167 parcele de 0,23 ha.¹⁸⁸

Ponderea culturilor au reprezentat-o grâul și porumbul.

Dintre soiurile de grâu puse la dispoziție de Camera Agricolă, în plasa Chișineu-Criș în 1930 s-a cultivat soiul de grâu Bankut 1201, care era rezistent la cădere, destul de productiv, cu gluten mult și de calitate superioară. Testele cu 12 soiuri de grâu s-au făcut pe moșia lui Farkas din Șimand iar câmpul de încercare

---

¹⁸⁴ *Ibidem*, dos. 43/1923, f. 6

¹⁸⁵ *Ibidem*, f. 9

¹⁸⁶ Alexandru Mihalca, *Aspecte din historia agrară a județului Arad, Partea II-a-perioada interbelică*, Arad, 2001 p305

¹⁸⁷ Alexandru Mihalca, op.cit. p.125.

¹⁸⁸ *Ibidem*, p.441

cu 4 soiuri de grâu a fost pe terenul lui Ștefan Leucuța din Șimandul de Sus.

În 1933 loturi demonstrative cu culturi de porumb(soiurile Ruma, De Banat, Bancul D, Local și Bancut timpuriu) s-au făcut în ambele Șimanduri.

În sfârșit, trebuie să menționăm și culturile de tutun din Șimand din acea perioadă.

Pentru familiarizarea țăranilor cu noile tehnici agricole, Camera de Agricultură a organizat în perioada 6feb.-11 feb. 1933, în ambele Șimanduri, 24 de ore de agricultură generală, la care au participat 175 de cursanți.¹⁸⁹ Înainte de acest curs, în 4 febr.1933 s-a organizat un curs agricol, de pregătire.

Proprietarii expropriați parțial și-au refăcut treptat inventarul agricol și au adaptat metodele de cultură la noua situație, folosind mai intens mecanizarea.

Astfel, în anul 1929 moșia Kintzig János a vândut Camerei Agricole din Arad 10 t sâmbânță de grâu selecționat cu 6600 lei/t și 10 t cu 6200-6500 lei/t.¹⁹⁰

În același an, pentru a se cunoaște rolul îngrășămintelor chimice s-au constituit în județ mai multe câmpuri de încercare. Între moșiile pe care s-a făcut 4 repetiții cu îngrășămintă la grâu s-a numărat și moșia lui Farkaș Nicolae din Șimand.¹⁹¹

La recensământul proprietăților agricole din 1937 printre proprietarii cu peste 50 ha teren din județul Arad, la localitatea Șimand apăreau înregistrați Kintzig János(Șimandul de Jos) cu 337 ha, Takacs Nicolae cu 341 ha¹⁹², Trif Petru cu 92 ha, Rus Aurel cu 59 ha, Gartnet Ioan cu 109 ha și Hotăran Petru cu 51ha.

---

¹⁸⁹ Ibidem, p.516

¹⁹⁰ Ibidem, p.63

¹⁹¹ Ibidem, p.340

¹⁹² Inițial Takacs Nicolae a avut 640 jug cadastrale și păduri din prejurul Șimandului. Fiica lui Emilia a fost prietenă cu maiorul Praporgescu, fiul generalului Praporgescu, care supraveghea în 1939 în Șimand efectuarea lucrarilor la canalul militar. apud Pr.Gosta Gabriel, Prof.Gosta Carmen, op.cit., p.14

În acel an Takacs Nicolae a cumpărat un tractor marca H.S.C.S. de la Budapesta cu 300 mii lei, cu scutire de taxă vamală și de 12% *ad valorem*.¹⁹³

Marile proprietăți au continuat să existe și în 1943. Și de data aceasta între cei 37 de proprietari cu peste 100 ha din județ, figurau și proprietarii Trifu Petru, Farkas Nicolae și văduva Kintzig din Șimand.¹⁹⁴

Familia Trifu a cumpărat, în 1936, 155 de jugăra cadastrale de la evreul Weisenmaier, cu suma de 1.500.000 lei. În plus, a mai cumpărat, de la Teré Géza, pământul, pe care se află astăzi poșta, moara, magazinele, dispensarul medical, căminul și terenul de fotbal.

Cât despre Kintzig János, el a avut în hotarul Șimandului o proprietate de 622 iugăre cadastrale, pe locul unde mai târziu s-a înființat ferma Scânteia.¹⁹⁵

Referitor la performanțele agricole ale șimăndanilor trebuie să menționăm că la marele târg de animale de reproducție, care a avut loc în 18 martie 1931 la Timișoara, Premiul I și Medalia de Aur la oi a fost obținută de Takacs Nicolae din Șimandul de Jos.¹⁹⁶

Economia în perioada comunistă

Colectivizarea

1. Întovărășirea Agricolă „I Mai”

În anul 1952 în comuna Șimand a luat ființă Întovărășirea Agricolă „I Mai”, cu 37 de familii și 97 ha. Datorită intrării unor familii în *G.A.C., 23 februarie*”, la data de 20 februarie 1961 în

---

¹⁹³ Alexandru Mihalca, *Aspecte din historia agrară a județului Arad, Partea II-a-perioada interbelică*, Arad, 2001 p.457.

¹⁹⁴ Ibidem, p.43

¹⁹⁵ Pr.Gosta Gabriel, Prof.Gosta Carmen, op.cit., p.87

¹⁹⁶ Alexandru Mihalca, op. Cit, p 357

Întovărășirea Agricolă „*IMai*” au mai rămas 445 familii cu 1547 ha, pe familie revenind 3,76 ha. În acest an întovărășiții dispuneau de fonduri de bază în valoare de 541.694 lei, din care construcții 271.192 lei iar animale în valoare de 118.247 lei. Aici intrau și cei 446 cai de muncă și cele 252 căruțe.

Sub presiunile organelor de stat și de partid, în 1961, 168 de familii de întovărășiți cer înființarea unui nou G.A.C. În felul acesta au mai rămas în Întovărășire 280 de familii cu o suprafață de 1054 ha, 352 cai de muncă, 189 căruțe și 369.070 fond de bază. În cele din urmă Întovărășirea Agricolă „*I Mai*” se va desființa.

2.G.A.C., 23 februarie”

Prima Gospodărie agricolă colectivă cu numele de „*23 februarie*” a luat ființă la 16 martie 1952, cu un fond de bază de 77.738, și a fost formată din 49 familii, intrate cu 117ha. Datorită rezultatelor bune obținute, în anul 1958 din rândul țăranilor întovărășiți s-au mai înscris la G.A.C. „*23 februarie*” un număr de 615 familii cu 2148 ha.

G.A.C. „*23 februarie*” în 1960 a avut un șeptel format din 474 taurine, 2820 ovine și 253 cabaline. Venitul realizat în acela an a fost de 7.39.124 lei iar fondul de bază a fost de 4.746.33 lei, la 100ha revenind 171.470 lei ca fond de bază.

În sfârșit, valoarea zilei de muncă a fost în 1959 de 31 lei iar în 1960, de 29 lei.

3.Întreprinderea Agricolă de Stat „Scânteia”

Întreprinderea Agricolă de Stat „*Scânteia*”, din hotarul comunei Șimand, a luat ființă la 1 martie 1958, prin dezarondarea terenurilor de la I.A.S.Utviniș și înființarea I.A.S. „*Scânteia*”. Întreprinderea Agricolă de Stat „*Scânteia*” a dispus de 266 ha,

din care secția Șimand avea 1409 ha iar secția semincerie 567 ha. Cu aceste suprafețe a continuat să funcționeze și în 1979.¹⁹⁷

4.G.A.C. „Victoria Socialismului”

Gospodăria agricolă colectivă „Victoria Socialismului” s-a constituit prin Decizia 337/ 1961 emisă de Comitetul executiv al Sfatului Popular al Regiunii Crișana. În gospodăria nou înființată erau înscrise 168 de familii de țărani, din care 165 familii de țărani întovărășiți, 3 familii individuale și 7 familii de țărani fără pământ. Cei înscriși în noul G.A.C. posedau o suprafață de 510, 50ha pământ, pe familie revenind 3,03ha.

G.A.C. a dispus la înființare de 294 brațe de muncă, 98 cai de tracțiune, 65 căruțe, 6 semănători de păioase și porumb. Prin dezarondarea Întovărășirii Agricole „I Mai”, noului G.A.C. „Victoria Socialismului” i-a revenit un 172.624 lei.

Primul președinte C.A.P. a fost Maghiar Gheorghe. Lui i-a urmat Corbaci Ioan.

Suprafața totală a comunei la 1 ianuarie 1961 a fost, conform evidenței funciare, de 10.258 ha din care:

Teren arabil-7744 ha
Fânețe-191 ha
Pășuni-1581 ha
Vii și livezi-20 ha
Păduri-39 ha
Bălți și ape-12 ha
Neproductiv-487 ha
Teren construit-184 ha

Terenul agricol (fără pășune, neproductiv și teren construit), în suprafață de 7955 ha era împărțit în unități, după cum urmează:

---

¹⁹⁷ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Arad, Fond Întreprinderea Agricolă de Stat „Scânteia”, nr.inv.468

G.A.S. „Scânteia” -2401ha
G.A.C. „23 februarie”-2881 ha
Întov. „1 Mai”-1563 ha
Sfatul Popular-6 ha
Individual-52 ha
Intravilan-255 ha
Străinași-797 ha.

Producțiile medii realizate pe 1959 și 1960

	G.A.C.	ÎNTOV.	G.A.C.	ÎNTOV.
Grâu	1859	1800	1800	1146
Porumb	2377	2200	2651	1800
Sfeclă zahăr	24.545	20.000	22.545	19.689

Efective de animale

	Total	1959		Total	1960	
		G.A.C.	ÎNTOV.		G.A.C.	ÎNTOV.
Bovine	777	267	510	920	474	446
Porcine	2700	333	2367	1543	266	1277

La produsele agricole pe anii 1958-59 și 1960, s-au contractat și s-au predat la stat, următoarele cantități:

Produse vegetale

Grâu total 1192 t din care G.A.C. 770 t.
Porumb total 1947t din care G.A.C. 619 t.
Orz total 22t din care G.A.C. 22 t.
Floarea soarelui total 201t din care GAC 152 t.

Animale

Bovine total capete 146 din care G.A.C. 89
Porcine total capete 871 din care G.A.C. 615

Ovine total capete 1656 din care G.A.C. 900¹⁹⁸

În structura suprafeței cultivate și a producției vegetale, ponderea era deținută de culturile de porumb,grâu,urmate de sfeclă de zahăr și legume.

La începutul anului 1971 efectivul de animale număra: 2906 bovine, 5556 porcine, 6980 ovine, 80 caprine, 414 cabaline, peste 13 mii de păsări și 2189 familii de albine.

Cooperativa meșteșugărească

Cooperativa meșteșugărească s-a înființat în anul 1947, primul președinte fiind frizerul Juchel Gheorghe. În anul 1971 existau 11 unități cooperatiste: 2 ateliere de croitorie, 1 atelier mecanic, 1 atelier de cizmărie, 1 secție de zidărie, 2 secții de zugravit, 2 frizerii, 1 atelier de coafură și 1 sifonărie.

Cooperativa de consum

Rețeaua comercială a cooperatiei de consum era formată în 1971 din 1 magazin alimentar, 2 magazine nealimentare, 3 magazine mixte, 2 bufete,1 brutărie, 1 librărie.

Economia după 1989

În anul 1989, în Șimand, în sectorul privat existau 429 bovine și 3200 porcine.

După desființarea C.A.P.-ului, în anul 1998, la o suprafață arabilă de 4400 ha au fost eliberate 2786 titluri de proprietate. Noii proprietari de pământ au înființat trei asociații agricole.

De asemenea, în acel an, în comună numărul animalelor a fost de 440 bovine, 5000 porcine,180 cabaline și 1850 ovine. Laptele era colectat în două centre pentru a fi predat Fabricii de

---

¹⁹⁸ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Arad, Fond G.A.C. ,, Victoria Socialismului”Șimand, inv.592, Dosar 1/1961

lapte din Chişineu- Criş sau societăţii româno-italiene din Sântana.

Agricultura azi

Cultură de porumb 2012

Suprafaţa agricolă după modul de folosinţă -9453 ha

Suprafaţa arabilă -8013 ha

Suprafaţa păşunii-1424 ha

Suprafaţă fineţe -16 ha

Suprafaţa cultivată cu grâu şi cu secară - 1663 ha

Producţia totală de grâu şi secară - 6600 tone

Suprafaţa cultivată cu porumb boabe - 3550 ha

Producţia totală la porumb boabe - 25000 tone

Suprafaţa cultivată cu cartofi - 30 ha

Producţia totală de cartofi - 600 tone

Suprafaţa cultivată cu floarea soarelui - 1000 ha

Producţia totaă la floarea soarelui - 1800 tone

Suprafața cultivată cu sfeclă de zahăr - 78 ha
Producția totală la sfeclă de zahăr - 2000 tone
Suprafața cultivată cu legume - 100 ha
Producția totală de legume - 2170 tone
Producția de struguri - 10 tone
Producția de fructe -64 tone
Bovine total la sfârșitul anului 2006 - 800 capete
Porcine total la sfârșitul anului 2006 - 6000 capete
Porcine în gospodăriile populației -6000 capete
Ovine total -la sfârșitul anului -7500 capete
Ovine în gospodăriile populației-la sfârșitul anului 2006 -7500 capete
Păsări -total la sfârșitul anului -19000 capete
Păsări în gospodăriile populației -la sfârșitul anului - 19000 capete
Producția de carne -sacrificări total tone -greutate vie - 440
Producția de lapte de vacă și bivoliță total hl. Fizic - 16000
Producția de lână -kg. Fizic - 15500
Producția de ouă -mii buc - 1440

Bănci

În localitate există o filială CEC și o Cooperativă de crédito. De asemenea pentru scurtă vreme a fost deschisă o filială a Băncii Internaționale a Religiiilor.

Prestări servicii

Azi în Șimand sunt înregistrate 103 firme.Cele mai multe dintre ele sunt P.F.A, I.I și S.R.L. care fac comerț cu ridicata și cu amănuntul sau oferă populației diferite servicii.

Brutăria din Șimand

Capitolul VI Viața și cultura tradițională

Habitatul

Hotarul și satele

În trecut, când erau două sate, fiecare și-a avut propriul hotar și propria împărțire a pământurilor.

Șimandul de Sus, a ținut de cercul Chișineu- Criș și a avut o suprafață de 17.151 de iugăre cadastrale. Se învecina cu Șimandul de Jos, Sânmartin, Sântana și Tövisegyháza.

De localitate țineau și pusele Tövisegyháza, Nyek, Pilul mic.

Toponimele vechi românești ale pământurilor sau diferitelor locuri au fost: Seliștioara, Balta de Comloș, Bisericuța, Ciobota, Morailă, Fânaț, Holombaș, Hodoban, duleul Pădurea mică, duleul Podul de piatră, În vii, duleul Traian etc.¹⁹⁹

Șimandul de Jos a fost lipit de Șimandul de Sus. Acestei părți a viitoarei comune româniei îi spuneau „*Șumand*”.

Acesta se învecina cu Șimandul de Sus, Macea, Sânmartin și Nădab. Vechile toponime românești din „*Șumand*” sunt: Cânepiște, Mihăieș, Satu nou, Teglăria, Maioriște, Topila mică și Topila mare.

Azi hotarul comunei Șimand are o suprafață de 10.028 ha, din care extravilan 9.804 ha.

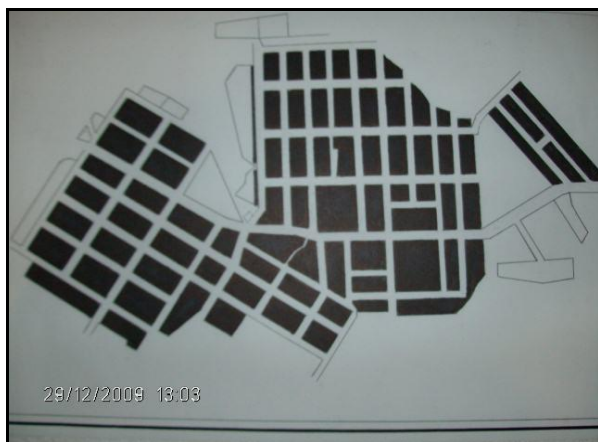
---

¹⁹⁹ Somogyi Gyula, *Arad Szab. Kir. Város és Arad Vármegye községinek leirása*, Arad, 1913 p.102-104

Comuna Șimand

Comuna Șimand, formată prin unirea celor două sate (Șimandul de Sus și Șimandul de Jos) este o așezare tipică de câmpie. Localitatea este străbătută de o vale „moartă”, mică, numită „Velj”, care are apă doar în anotimpurile foarte ploioase. Umplerea văii cu apă în urma ploilor a determinat construirea, pe diverse ulițe, a 3 poduri de piatră și a 5 poduri de lemn. Tot datorită apei din anotimpurile ploioase, în mijlocul localității, unde nu sunt construite case, s-au format două bălți, azi pe cale de a fi asanate complet. Prin vecinătatea așezării trece Canalul Morilor.

Forma așezării este una geometrică, cu străzi paralele și perpendiculare pe strada principală, ca urmare a măsurilor de sistematizare impuse de Curtea de la Viena.

Planul comunei Șimand (2009)

În piața centrală a târgului de odinioară (Șimandul de Sus) se găseau mai multe case ale domniei, 2 biserici, sinagoga și o casă a comitatului pentru ofițeri. Poștalionul care mergea de la Arad la Oradea avea stație în acest târg vestit în trecut.

În localitate erau la începutul secolului XX 406 case, la care se adăugau încă 30 din pusele apartinătoare. Străzile din această parte a comunei de azi se numeau: Strada Principală, Ulița Domnească, Ulița Doctorului, Ulița Școlii, Ulița Bisericii, etc.

Șimandul de Jos în 1913 cu 368 de numere de casă, nu a avut nume la străzi. În schimb diferitele părți ale așezării se numeau *Joculani, Paieni, Bitvani* etc.

Până la mijlocul secolului XX au existat trotuare din cărămizi doar pe ulița principală și pe încă două străzi. În jurul anului 1960 s-a început amenajarea trotuarelor din beton pe toate străzile (pe cel puțin o parte a acestora). Străzile sunt însă multe și azi neasfaltate.

Uliță din Șimand

Construcții speciale în perimetrul comunei sunt puțurile (fântânile) plasate în locuri publice (școli, gară etc.).

Pereții acestor fântâni publice cu roată, construiți din beton, sunt fie cilindrici fie dreptunghiulari și au acoperiș. Lanțul de care este legată găleata este înfășurat pe un sul din lemn sau

fier, prin învârtirea unei roți. După ridicarea găleții, roata este blocată, iar apa se toarnă într-un recipient sau jgheab, aflat în partea interioară a fântânii, dar care comunică cu exteriorul printr-o țevă ori prin prelungirea jgheabului.

În Șimand, apa din puțurile publice este utilizată atât pentru adăpatul animalelor cât și pentru consumul casnic. Dacă în Șimandul de Jos apa este potabilă în cea mai mare parte, nu același lucru se poate spune despre Șimandul de Sus. Aici, pentru folosul obștei, sunt forate câteva fântâni de unde apa este extrasă cu ajutorul pompelor manuale.

Azi intravilanul se întinde pe 224 ha. Comuna are 1403 gospodării, 1082 locuințe, 6 școli și 2 grădinițe.

Fântâni stradale

Troițe, monumente de eroi

În localitate există un monument al eroilor morți în cele două războaie mondiale, un monument al celor doi preoți martiri, executat de sculptorul arădean Ioan Tolan, un monument al cărturarului șimândan Isaia Tolan și mai multe troițe pe piatră și

de lemn, unele în cimitir, lângă biserica romano-catolică și în hotar.

Troiță în cimitirul romano-catolic

Cimitirele

Localitatea are trei cimitire ortodoxe, un cimitir vechi romano-catolic, un cimitir vechi evreiesc și un cimitir neoprotestant.

Unul din cimitirele ortodoxe

Gospodăria și anexele gospodărești

Gospodăriile tradiționale au fost niște gospodării închise. Gardurile dinspre stradă au fost construite, de-a lungul vremii, din materiale diferite: nuiele împletite, pământ bătut, acoperit cu paie, tulei sau ciripă, scânduri dispuse orizontal sau vertical și acoperite cu o scândură oblică deasupra, cărămidă și panouri metalice, fier forjat.

Aceste garduri de la stradă are două deschideri, o poartă pentru oameni și una mai mare pentru căruțe, numită „căput”.

Gard din nuiele

Gard din pământ bătut

Căput și poartă pentru oameni

Poartă cu acoperiș și laviță la uliță

Gardurile din interiorul gospodăriei erau în general construite din nuietele împletite, din scânduri sau „bâtye dă ruje”.

În curte se găseau anexele gospodărești: grajdul, colna, cocina, cotarca, fântâna cu cumpănă.

De la o gospodărie la alta grajdul era poziționat în perimetrul curții diferit: în continuarea casei, în capătul curții (cu fața spre stradă), vis-a-vis de casa de locuit sau, mai rar, având fronton stradal. Mărimea și materialul din care era construit depindea mult de starea materială a proprietarului. Gazdele aveau în grajd și un pat pentru slugă lângă unul dintre pereți ori atârnat de „grinzelele” tavanului („tărtău”).

Grajdurile construite în capătul curții erau lipite de o șură, în care era ținută căruța sau carul și uneltele agricole, numită „colnă”.

Grajd cu șură

Cotețul porcului, construit din scânduri, cu 2-3 despărțituri și un „ocol” era uneori amplasat sub cotarcă. Mai rar, această cotarcă era construită de-a lungul gardului de la stradă.

Cotarcă în gardul de la uliță

În trecut în gospodărie exista și o magazie pentru cereale, construită la 30 cm deasupra solului, inițial din scânduri iar mai târziu din cărămidă, numită la Șimand „găbănaș.” Cei care nu aveau găbănaș, păstrau grâul și celelalte cereale în podul casei, într-un lădoi căruia îi spuneau tot găbănaș.

Anexele gospodărești (șura, grajdul și „miheiu”) în unele gospodării au fost în trecut acoperite cu „tulei.”

În gospodării sărace, în spatele casei („năpoia cășii”) nu există gard, care să delimiteze gospodăria vecinului.

Rațele și găștele erau închise într-o îngrăditură numită „cocior”. Găinile dormeau și vara și iarna într-un pom din curtea casei (dud, nuc).

Sălașele sau gospodăriile din extravilan

Alături de gospodăria din sat, mulți proprietari de pământuri din Șimand și-au amenajat gospodării și în afara vetrei satului. Este vorba despre așa-numitele „hodăi”.

Casele acestea, ridicate în mijlocul holdelor, înconjurate de acareturi (grajduri, cocini, cotețe, șuri etc) erau umbrite de copaci și de pomi fructiferi. Între „hodăi” existau fântâni cu cumpănă, pentru nevoile oamenilor și animalelor.

Procesul de colectivizare al agriculturii a dus, în final, la dispariția sălașelor. Pentru a mări suprafețele agricole, odată cu sălașele au fost distruse și fântânile care se aflau în câmp, ba chiar și perdele de copaci, la umbra cărora se odihneau cei care munceau la holde.

Casa

Tipuri de case

Casa țărănească a evoluat în timp, atât ca material de construcție cât și ca formă și aspect.

Cel mai vechi tip de casă a fost casa semiîngropată, atestată în zonă începând din neolitic până în secolul al XVIII-lea.

Urmele unei asemenea case, probabil din perioada turcească, cu pardoseala plasată la câțiva zeci de centimetri sub nivelul pământului, au fost descoperite la Șimand, cu prilejul unor lucrări de renovare la o casă ridicată deasupra, în prima jumătate a secolului trecut.

Al doilea tip de casă, atestat în prima jumătate a secolului al XVIII-lea a fost *casa cu o încăpere și cu tindă fără vatră de foc (tindă rece)*, care a devenit treptat tipul obișnuit de casă în această zonă a țării. Tinda rece a avut funcția de depozitare a uneltelor și alimentelor. După ce s-a trecut la *tinda cu vatră de foc liberă*, (cu *băbură*), uneltele și alimentele au fost mutate într-o cămară, care fie a fost obținută prin compartimentarea tindei fie s-a adăugat construcției, ca o cameră mai mică. Intrarea în casă se făcea prin tindă, din care, printr-o ușă în peretele despărțitor, se intra în *soba* (camera) de locuit.

De la finele secolului al XVIII-lea începe să se răspândească, la indicațiile curții de la Viena, și tipul franconic de casă, cu trei încăperi (două camere despărțite de tindă). Aceasta, era poziționată de-a lungul curții, având la stradă doar fațada cu frontonul.

Casă cu fronton la uliță

Casa cu ieșire la uliță prin târnaț

Adeseori în spațiul dintre fronton și gardul din fața casei (acolo unde acesta exista) era amenajată o grădiniță cu flori. La acest tip de casă, în ambele camere se intra din tindă și pentru o vreme și gurile cuptoarelor cu care erau încălzite „sobița” și soba „dânăinte” se aflau tot în tindă.

Cu vremea „maistorii de căși” au găsit, soluții și pentru amenajarea unui horn clasic pentru cele două camere ale casei. Ca urmare în ambele încăperi sunt introduse sobe cumpărate din comerț iar tinda este modificată și ea, construindu-se un plafon în spațiul în care era hornul Ea a devenit în felul acesta o „tyindă întyisă”.

Atât la casele cu două cât și la cele cu trei încăperi, în timp, li s-a mai adăugat o cămară, pentru alimente. Astfel, în capătul dinspre grădină, „târnațul a fost închis”, adică, pe o lungime de 2-3 metri, gărdulețul din scândură a fost înlocuit cu un perete, spațiul rezultat căpătând, în acest fel, destinația de cămară.

În colțul opus al târnațului, spre stradă, prin același procedeu de zidire atât la casa cu două încăperi cât și la cea cu trei

uneori a fost amenajată o mică încăpere de locuit, numită „*pocauu ı*”. Aici, în afara unui „*ıphert*”, se găsea o masă, 2-3 scaune și, dacă spațiul permitea, și un „*cănăpei*”. Lățimea „*pocausului*” corespundea celei a „*târnașul*” astfel transformat. Cu timpul, lățimea „*pocaușului*” s-a mărit prin prelungirea înspre curte a șarpantei Noua încăpere, mărită, a permis chiar construirea unui „*ıphert*” cu „*dubă*.” *Fumul de la ıphert din „pocauș” ieșea printr-un horn obișnuit.*

În sfârșit, unele din casele francone (cu trei încăperi) mai aveau amenajate, în jumătatea a doua a cămării, și un *podrum* (o pivniță). Accesul în podrum se făcea din cămară. Adâncimea podrumului era de câțiva zeci de centimetri, plafonul său din scândură aflându-se mult deasupra nivelului pardoselii cămării; ca urmare, cămara avea două părți: prima, la nivelul pardoselii târnașului, iar cea de a doua, închisă cu stîngii din lemn, deasupra „*podrumului*”.

Târnașul

Odată cu apariția casei cu două încăperi, streășina a fost prelungită pentru a crea un spațiu de protecție. Tot pentru a proteja intrarea, la construcție s-a adăugat un târnaș, care inițial a fost deschis și fără stâlpi.

Ulterior au apărut stâlpii, care marcau târnașul și susțineau streășina prelungită. Ei erau ciopliți din lemn de gorun și prezentau în partea de sus ornamente din lemn.

În etapa următoare, târnașul a fost închis pe jumătate cu scânduri iar, ulterior, după apariția caselor din cărămidă, și stâlpii de susținere ai târnașului au fost construiți din zidărie de cărămidă nearsă. La unele case acest târnaș a fost înălțat cu aproximativ 25-30 de centimetri, la el ajungându-se urcând 2-3 trepte. În sfârșit, sub influență germană, la unele case a fost închis complet, cu cărămidă și sticlă, iar în altele, la capătul dinspre stradă a târnașului s-a deschis o poartă.

Casă veche cu acoperiș de trestie și târnaț deschis

Casă veche acoperită cu ciripă și târnaț deschis

Stâlpi de târnaț din lemn ornamentați cu traforaje

Intrarea în „târnaț” se face printr-un spațiu de aproximativ 1,50 metri, între doi stâlpi, de care sunt prinse două ușițe din sânduri, de înălțimea împrejmirii de scânduri, ce poartă numele de „roștyei” sau „roștyii”. O aripă a „roștyiului” este blocată, fiind folosită doar când prin deschizătură se băgau în casă lucruri mai mari. Partea de sus a „roștyiului” se numea „fuștyei”.

Ușă de la târnaț cu roștyei

Casele noi

Alături de casele bătrânești, așezate perpendicular pe stradă, conform ordinelor imperiale, au existat și clădiri de oameni avuți, situate paralel cu axa străzii. Uneori aceste clădiri, construite mai târziu, după Primul Război Mondial, se prelungeau spre interiorul curții, cele două aripi formând un unghi drept („căși cârnye”).

Vechile tipuri de case au început să fie concurate de prin deceniul 6 al secolului XX de casele din cărămidă, construite în vinclu. Și în acest caz, camerele, cu ferestre în 3 canate, erau plasate în paralel cu strada. În casă se intra printr-un coridor mic, cu ușa spre poartă, la care se ajungea pe o alee betonată. Exteriorul era vopsit în diverse culori: bej, gri, verde.

În sfârșit, în ultimii 20 de ani, își vor face prezența și casele tip vilă, cu uși și ferestre din termopan.

Materiale și tehnica de construcție

Ambele tipuri de „*căși dîn bătrâni*” (cu două sau trei încăperi) au avut pereții din pământ bătut cu maiul în cofraje de scânduri.

Pământul utilizat la construcție era un amestec de pământ obișnuit (negru) și de lut („*pământ galben*”).

De obicei pământul era scos chiar din curtea sau grădina casei. Amestecul se făcea direct în groapa săpată, sub supravegherea „*maistorului*”. Tot acesta hotăra dacă și cât de mult trebuie să fie umezit pământul înainte de a fi bătut.

Pentru fundația caselor cu ziduri din pământ se săpa un șanț cu lărgimea de aproximativ 60 cm, adânc de 50-60 cm sau chiar mai mult, până se ajungea la solul viu (*pământ zdravăn*).

Fundația se executa tot din pământ, bătut cu maiul până la nivelul solului. Ea avea o lățime cuprinsă între 70 și 80 de centimetri (cu 10 centimetri mai mult decât peretele) și o înălțime care varia în funcție de structura solului. De la fundație pământul „*se batea*” strâns în „*jug*” (cofrag). Acest jug era alcătuit din 4 lemne, care îmbinate alcătuiau un pătrat. Cele două laturi verticale purtau numele de „*cui*”, iar cea de sus „*streang*”. După ce mai multe juguri erau fixate de-a lungul viitorului perete, în interiorul acestora se introducea, de o parte și de alta, câte o scândură cu lățimea de 30 de centimetri. Pământul pregătit de „*maistor*” era băgat înăuntru și apoi bătut cu „*maiul*”.

Operație era executată, de obicei, de persoane necalificate, care munceau benevol (rudeni, vecini). După ce pământul presat urca până la limita superioară a scândurilor, acestea erau înălțate în interiorul jugului și se bătea pământul în continuare. Un astfel de strat de pământ presat poartă numele de „*pogace*”. Interiorul unui jug cuprindea trei „*pogace*”. „*Pogacea*” era „*bătută*” până când nu mai putea fi străpunsă cu firul de trestie. Când și ultima „*pogace*” era finalizată, jugul era mutat mai sus. Marginea de jos a „*jugului*” lua locul „*streangului*”.

Găurile din perete, produse de aceste lemne, erau plombate în etapa de finisare. După înălțarea pereților, sub „*buiandrug*”, se taiu deschiderile pentru uși și ferestre, în care se montau apoi tocurile.

Sus, deasupra zidurilor, se punea o cunună de grinzi de lemn, la nivel, numită *costoabă*, iar peste ea, se așeza o grindă principală, cioplită dintr-un singur copac, care străbătea întreaga construcție și care, în zonă, se numea *meștergrindă*.

Peste *costoabă* și *meștergrindă* se fixau, la distanțe de 1 m - 1,5 m, *grinzelele* (grinzile transversale), care depășeau în exterior ambii pereți cu câteva zeci de centimetri. Aceste capete libere se numesc în Șimand „*stamploane*” Pe ele se băteau apoi scândurile, care formau plafonul camerelor sau „*pogyelele*” , podul casei. Tot pe grinzele se fixau și „*coarnele*” , care se îmbinau la vârf. Pe ele erau prinse „*leațurile*” pe care se așternea învelișul construcției. La casele acoperite cu trestie, în locul leațurilor se foloseau tulpini de copaci tineri, ramuri de copac drepte, care erau prinse pe „*coarne*” cu ajutorul unor cuie din lemn de salcâm sau de stejar. Aceste cuie erau lucrute iarna.

Vârful ultimului „*corn*” era legat, pe interior, cu baza celui de al patrulea cu un „*leaț de vânt*”. Cele două „*grinzele*” care formau un „*corn*” erau unite printr-o riglă din lemn, paralelă cu „*grinzaua*”, plasat la aproximativ 80-100 de centimetri de creastă, ce purta numele de „*șcleam*”. „*Grinzaua*” și „*coarnele*” formau un triunghi isoscel a cărui bază este paralelă cu „*șcleamul*” Linia crestei, la capătul dinspre stradă se bifurca, coborând oblic aproximativ un metru. Între cele două creste nou-apărute, se forma un alt acoperiș mic de formă triunghiulară, numit „*cionc*”, ce avea rolul de a proteja fațada de ploaie.

După ce se termina de construit podul, urma lipirea pereților casei, cu lut(pământ galben) și pleavă. Stratul de pământ cu pleavă avea o grosime de cel puțin un centimetru. Pleava „*lega*” materialul, reducând procesul natural de fisurare a peretelui, odată cu uscarea.

După uscare, peste acest strat se așternea un altul, mult mai subțire, de finisaj, în componența căruia intră „pământ galben” și bălegar de cal, rezultatul fiind obținerea unei suprafețe cât mai fine. Cei mai pricepuți meșteri în executarea acestor lucrări au fost tot țigani. Materialul pentru lipit și finisat era preparat direct pe sol, amestecarea și frământarea lui făcându-se cu picioarele.

Odată terminat lipitul urma văruiul pereților exteriori și „*pictoritul*” celor interiori. Mai întâi însă se „*măldăreau*”, toate suprafețele, adică se acoperireau cu o soluție de apă cu var, în care se adăuga nisip fin. Rostul măldăritului era să se acopere găurile și să se obțină un suport mai bun pentru culoarea de fond a peretelui („*pănura*”).

„Spatele” casei era dat cu var și avea un brâu de o altă culoare. În trecut, fondul a fost de obicei o nuanță de albastru sau verde închis, dar, cu timpul, culorile s-au diversificat. Peste „*pănură*” se punea „*forma*”. Aceasta era o coală de carton subțire, cerată sau vopsită cu vopsea în ulei, pentru a-i spori rezistența la umezeală, cu dimensiuni de aproximativ 50/100 cm, în care erau decupate diferite figuri (de obicei flori). Peste „*forma*” pusă pe perete se trecea cu o perie muiată în vopsea, imaginea figurii decupate imprimându-se pe suport. Inițial figura imprimată a fost unicoloră însă cu vremea tehnica s-a îmbunătățit, la imprimarea unei figuri începând să fie utilizate mai multe „*forme*”. De pildă, pentru imprimarea unei flori de bujor se aplică o „*formă*” pentru redarea petalelor roșii, alta pentru imprimarea frunzelor verzi și, în sfârșit, o a treia, pentru aplicarea codiței, într-o altă nuanță de verde. Pentru ca figura multicoloră să fie corect alcătuită, „*formele*” aveau câte o gaură mică practică în două dintre colțurile opuse care se imprimau pe perete odată cu aplicarea primei. Formele care urmau primei, erau așezate pe perete în așa fel încât găurile din cele două colțuri să se suprapună peste urmele lăsate de către micile orificii ale celei inițiale. Numărul culorilor ori nuanțelor unei figuri era egal cu cel al formelor utilizate. Cele mai complexe figuri erau rezultatul suprapunerii a 5 „*forme*”.

Suprafața „pictorită” acoperea peretele până la 15-20 centimetri de plafon și de 25 centimetri față de pardoseală. Partea de perete „pictorită” era despărțită de părțile „nepictorite” prin 2-3 linii paralele, de diferite culori. Partea de jos a peretelui („brâul”) era vopsită în altă culoare. Cele patru colțuri ale camerelor rămâneau, de asemenea, în culoarea fondului, fiind despărțite de suprafața „pictorită” tot prin linii. Vopselele utilizate în trecut erau „pământuri” (oxizi) de diferite culori. Pentru a le spori rezistența și a le da „strălucire” erau amestecate cu apă, lapte și albuș de ou.

Din doua jumătate a secolului trecut, „formele” au fost înlocuite cu „roluri” (suluri de cauciuc, care aveau imprimate în relief diferite figuri). Acestea sunt utilizate și în prezent. Pentru varietate, pot fi folosite 2-3 „roluri” cu desene diferite și aplicate, paralel, în tot atâtea culori.

Pardoseala casei era tot din pământ, care era „muruit” cu un strat subțire de lut galben, amestecat cu balebă și apă, care era întins cu ajutorul unei cârpe. Uscarea muruielii dura, după cum era vremea de caldă sau rece de la 15 minute până la cel puțin o jumătate de oră, timp în care nu poate fi călcată.

De pe la mijlocul secolului trecut, pe dușumelele de pământ din încăperea de locuit și din tindă, pentru a proteja „muruială” oamenii au început să pună „cătran” (hârtie gudronată). Apoi, după ce era pus, pentru a-i mări rezistența sau pentru a-l face mai estetic, dar și mai ușor de curățat, „cătranul” era dat cu vopsea în ulei.

Acoperișul

Casele bătrânești au fost inițial acoperite cu tului, cu paie de grâu, paie de seară și cu trestie.

Acoperișul era construit în două ape (în lungul construcției și înfundat la capete). Frontul casei, numit în Șimand „fundoaia” podului, era fie împletite din nuiele fie confecționat din scândură, peste care se aplică același material de „lipit”. Când „fundoaia” de scândură a podului rămânea „nelipită”, pentru a

împiedica pătrunderea stropilor de ploaie în pod, peste scânduri erau prinse „lețuri”.

La acoperișurile cu paie, se folosea tehnica paielor *legate*. Paiele de secară, după ce erau scuturate („bătute”) de boabe, erau legate în snopi, care, apoi, erau prinși pe scheletul din lemn al acoperișului. Acoperișuri cu paie s-au păstrat până la mijlocul secolului XX la „colne” (șuri) și grajduri.

Aceste acoperișuri din paie aveau o formă de „cușmă” tuguată, cu o coamă foarte scurtă. În vârf era așezat un jgheab din lemn, întors cu gura în jos, pentru a împiedica apa de ploaie să străpungă creasta acoperișului. Materialul era așternut, presat și legat chiar pe plafonul din lemn al construcției; ca urmare, acestora le lipsea așa-numitul „pod al casei”.

Ca material, trestia era și mai puțin rezistentă, fiindcă putrezea mai repede decât paiele dar ea se găsea în hotarul localității. Snopii de trestie se puneau în rânduri, mai groase sau mai subțiri, și se legau cu nuiele sau sârme de leăturile acoperișului. Grosimea acoperișului de trestie era de cel puțin 25 de centimetri.

Aranjarea trestiei pe casă necesita pricepere și ea era făcută de *trestieri*. Firele de trestie trebuiau dispuse asemănător solzilor de pește (de la baza fiecărui fir de trestie ieșea, câțiva centimetri, cel de dedesubt). Montarea trestiei începea de jos în sus.

Din când în când, acoperișul trebuia reparat, operație care consta tocmai în reșezarea firelor în locurile unde s-a stricat, cu ajutorul unei unelte speciale. Pe creasta casei, în golul care apărea între cele două „ape”, se confecționa un manșon tot din trestie peste care era așezat același tip de jgheab din lemn, ca la casele acoperite cu paie. De pe la mijlocul secolului trecut, majoritatea acestor case au înlocuit jgheabul din lemn cu 4-5 rânduri de țiglă și cu olane pe creastă.

Treptat, în paralel cu acoperișurile de paie și trestie, au început să apară și acoperișuri cu țiglă numită „*ciripă solz*” sau „*ciripă mânânțauă*”, care mai poate fi văzută și azi la unele case.

În sfârșit, casele celor bogați erau acoperite cu țigle speciale, din ciment, subțiri, așezate cu colțul în jos, după modelul conacelor sau castelelor grofilor.

Ornamentica exterioară a casei

Ornamentica caselor din zonele joase, de câmpie, este aplicată pe partea de zidărie și uneori pe structurile de lemn. La stradă, atât dreptunghiul peretelui cât și triunghiul frontonului erau marcate cu o dungă lată de vopsea (de obicei albastră) numită în comună de „părcan”. (Foto 66). Uneori și ferestrele de la „fundoaie” (fațadă) sunt împrejmuite cu „părcanuri”.

Decorul în relief din tencuială

Tencuirea frontonului triunghiular la casele cu acoperiș în două ape, a favorizat apariția motivului decorativ în relief pe frontonul de la stradă. Compozițiile ornamentale la casele mai vechi au constat din rozete, vârtejuri, X-uri, cruci, romburi și triunghiuri, ghivece cu flori ca variantă a pomului vieții. Acest decor, în relief, era uneori colorat în culoarea casei dar putea la fel de bine să fie de altă culoare, pentru a ieși în evidență.

La acest decor al frontonului, plasat în zona găurilor de aerisirea sau de o parte și de alta a inițialelor numelui și a anului, când s-au efectuat lucrările la casă, în timp a apărut și practica de a sublinia ancadramentele ferestrelor.

Interiorul casei tradiționale

Din „târnaț” se intră, prin singura ușă exterioară a casei, în tindă. Tinda era împărțită în două părți: în prima parte tavanul are exact același aspect ca și cel al camerelor iar în cea de a doua, unde nu există tavan, pereții se apropiau, în formă de trunchi de con, ce se înălța până deasupra acoperișului, terminându-se în singurul horn al clădirii. Cele două spații ale tindei erau despărțite prin două „ziduri,” printr-o arcadă ce lăsa o deschizătură de aproximativ 2-3 metri.

În peretele în care era montată ușa, era săpată o nișă numită „*copileț*,” unde erau puse oalele cu lapte pentru „*prins*” și alte lucruri. În stânga sau în dreapta ușii se afla scara podului, în care se pătrundea printr-o trapă tăiată în „*pogyele*”. În partea a doua, în peretele lateral, prin care tinda comunica cu camera de locuit, era săpată „*gura cuptorului*” (aflat în încăperea de locuit), iar deasupra, era o gaură prin care era evacuat fumul emanat de către acesta. Tot prin acest perete ieșea și fumul de la soba de gătit, construită în aceeași încăperea cu cuptorul. Prin urmare, fumul celor două corpuri de încălzit ieșeau în partea a doua a tindei, urcând prin deschizătură spre horn.

Tot în partea a doua a tindei se găsea „*vatra*” deschisă. Este vorba despre un postament construit din pământ bătut sau „*văiuguri*”, plasat la baza gurii cuptorului, cu o lățime de aproximativ 60 de centimetri, ce se întindea pe toată lungimea peretelui din această parte a tindei. Pe „*vatră*” era așezată pâinea, înainte de a fi introdusă în cuptor și, tot aici, era așezată pentru răcire, după coacere.

Vechea vatră

În dreptul gurii cuptorului, „vatra” este prevăzută cu o gaură, care comunica cu o deschizătură de la baza acesteia, pe unde era trasă, din cuptor, cu ajutorul „drâglului”, „pernyeu” (cenușa).

Odinioară, pe „vatră”, erau așezate pirostriile și se fierbea mâncarea la foc deschis.

În peretele din „fundul tindei” era construită o nișă în formă de semicerc, cu diametrul plasat la baza peretelui, pe a cărei suprafață erau bătute cuie de care atârnavă farfuriile înflorate.

De asemenea, odinioară, în tindă, deasupra vetrei deschise, de „grinzelele” erau atârnavate preparatele din carne de porc, la afumat. Fumul produs de rumegușul, care ardea mocnit într-un vas de metal plasat sub cărnuri urca spre horn.

Mai târziu, afumarea alimentelor s-a făcut într-o afumătoare (cămăruță) construită în pod, care avea un perete comun cu hornul.

Afumătoare în podul casei

În unele case, în tindă se găsea și „lădoiul de făină” și, uneori, și un dulap în care se păstrau vasele sau unele alimente.

Tot în tindă, în casele vechi, fără cămară, erau puse la păstrat alimentele conservate pentru iarnă (bulion, compoturi, „pesmet” sau „prai”, mustul de prune etc.)

Din partea din față a tindei se intra în camera de locuit, iar în partea opusă, în „*casa ce mare*” . Atât ușa de la tindă, cât și celelalte două erau odinioară lipsite de geamuri, încât, când ușa era închisă, tindei îi lipsea complet lumina naturală.

Interior tradițional din Șimand

Camera de locuit a fost încăperea multifuncțională fiind utilizată ca și cameră de zi, bucatărie, dormitor, uneori cămară. Era situată spre curtea din spate și avea două ferestre spre curtea din față.

În încăperea erau două patruți, unul în dosul ușii, prin care se intra din tindă, și al doilea în colțul opus, Pe celălalt perete, paralel cu patul, tot pe colț, era masa, flancată de două lavițe

lungi, așezate în unghi. În partea stângă, în fundul camerei se găsea masa.

De cealaltă parte a ușii se afla cuptorul cu bancă, șpohertu în care se făcea foc și „duba” din tablă.

Cuptoarele vechi, în formă de trunchi de con, erau construite pe un schelet de tulpini de floarea soarelui sau tulpini subțiri de copac, căptușit în interior cu un strat gros de pământ.

Cuptor cu șpohert și cu dubă

Cuptoarele mai noi, construite din „văiuguri” sau cărămidă, sunt în formă de trunchi de piramidă. „Vatra” și „șpohertu” sunt construite din „văiuguri” sau (cele mai noi) din cărămidă. Exteriorul tuturor acestor elemente beneficiază de același finisaj ca și cel al pereților camerelor (excepție fac părțile superioare ale cuptorului și „dubii”, care rămân în culoarea „pănurii”). În spatele cuptorului era un loc căruia i se spunea „după cuptor”.

Atât cuptorul cât și „șpohertu” erau încălzite cu tori (tulpini de porumb rămase după ce animalele au consumat frunzele

uscate), tulpini de floarea-soarelui, rădăcini uscate de porumb, tulpinile uscate ale ardeilor, paie, coceni, tulpini de fasole, crengile uscate ale pomilor fructiferi din grădină etc.

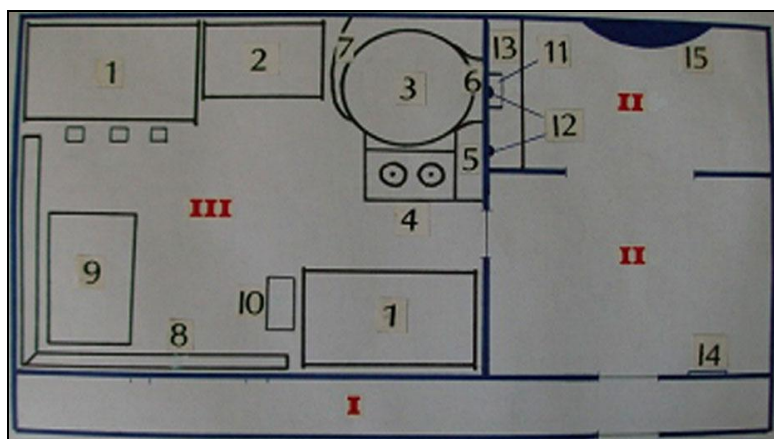
În cameră mai erau câteva scaune și un mic dulăpior pentru vase.

În casele vechi, cu o singură încăpere și tindă, la capătul patului dinspre ușă era așezată o ladă, în care se țin rufele curate și hainele de sărbători. Între vatra cuptorului și patul din colțul îndepărtat al camerei, se găsea un „cănăpei” din împletituri sau un pătuț rudimentar. Seara, înainte de culcare, dacă era necesar, gospodina mai amenaja încă un pat făcut din cele 2-3 scaune și o laviță.

Așternuturile din cele două paturi erau acoperite cu o ponyavă de lână țesută la război.

Hainele purtate peste zi erau aruncate pe o „rudă”, prinsă cu două sfori de „grinzelele” de deasupra cănăpeiului.

Actele, documentele importante, cărțile de rugăciuni, obiectele de valoare și cele care puteau fi vătămătoare pentru copii (cutia cu ace, foarfecele, briciul de bărbierit ș.a.m.d.) erau păstrate pe meștergrindă. În colțul încăperii, pe locul în care cele două lavițe se întâlneau, se află coșul cu pâine. Spre o mai bună înțelegere, oferim o schiță a tindei și încăperii de locuit.

Planul unei case tradiționale formată din tindă și o cameră de locuit:

I – „târnațu”

II - tinda

III - încăperea de locuit

1 – paturi

2 – „cănăpei”

3 – cuptor

4 – „șpohert”

5 – „dubă”

6 – „grumazu”” cuptorului

7 - vatră

8 - laviță

9 - masă

10 – ladă pentru rufe

11 – gura cuptorului

12 – găuri pentru fum

13 – vatră în tindă

14 - olulari

15 – perete cu farfurii de ornament

La toate aceste piese de mobilier se mai adăugau, ocazional, războiul de țesut și „belciu” (leagănelui copilului). Primăvara, sub unul dintre paturi sau sub ambele, erau instalate coșurile cu paie în care cloceau cloștile. Puii, proaspăt ieșiți din ou, erau ținuți în primele zile tot în această încăpere.

La începutul secolului trecut, camera era luminată cu „sterț” (opaiț – un șnur care arde întrun vas cu ulei).

Al doilea tip de case (modelul de casă francon), construit de pe la începutul secolului al XIX-lea a fost, așa cum am arătat deja casa cu trei încăperi, în care, pe lângă camera de locuit apărea și camera către stradă numită în Șimand „*casa dă cătă uliță*” sau „*casa mare*”. Încăperea avea două ferestre la uliță și o fereastră

spre curte. Ferestrele de la stradă erau uneori prevăzute cu șolocaturi.

În „casa mare” sau camera de oaspeți se intra „la dulapurile cu haine” sau în ocazii speciale. Aici avea loc nunta, era ținut mortul și erau primiți oaspeții importanți: preotul, dascălul, primarul, neamurile de la oraș.

Dulapurile cu haine

Casa dă cătă uliță

Disponerea mobilierului în încăpere era simetrică. Cele două paturi erau plasate de-a lungul pereților, de o parte și de alta a ferestrelor de către stradă. Aceste paturi aveau peste poneava din lână, clădite două- trei rânduri de câte trei perne, îmbrăcate în „fețe” bogat ornamentate. Între paturi se află masa iar în spatele ei, sub geamuri, o laviță de aproximativ doi metri cu spătar și brațe. Ferestrele aveau perdele „cu colțuri rișelitye”, (brodate).

Lângă cele două paturi erau așezate câte două-trei scaune iar pe pereții laterali, câte un „șifon” (pentru dulap mare pentru haine). In unele încăperi mai exista și o „lada cu tri fioace”, în care se păstra lenjeria

Pardoseala din pământ, era acoperită cu „procovițe.” Acestea erau țesute în război din resturi de materiale textile. Lățimea unei „procovițe” este de aproximativ 50 de centimetri.

Ocupații. Unelte și tehnici tradiționale

Agricultura

Comuna fiind așezată într-o zonă de câmpie fertilă, în care cea mai mare parte a terenului arabil este de categoria întâi, principala ocupație a șimândanilor a fost agricultura adică cultivarea pământului și creșterea animalelor.

Locuitorii Șimandului au semănat în trecut pe pământurile lor mai ales grâu și porumb, iar pe domeniul nobiliar lucrau la culturile de sfeclă și de tutun.

Munca s-a desfășurat în sat, până la finele secolului al XIX-lea cu unelte și metode de lucru tradiționale. Pământul se cultiva după obiceiul vechi, cu două asolamente.

Plugul utilizat la arat a fost multă vreme plug de lemn, care, afară de „cioroslu”(fier tăietor) , avea toate părțile făcute din lemn. Arătura se făcea de deasupra iar grăpatul cu loitra de la car, ori dacă se lucra bine, apoi cu grapa făcută din spini. Grâul, secara și de multe ori și ovăsul s-a tăiat din bătrâni cu secerea. Mai târziu a început să fie utilizată coasa. După ce era tăiat grâul era adunat în mici grămezi numite „mănunchi”. Mai mulți „mănunchi” care erau legați în snopi. Snopii erau adunați și clădiți pe holdă în „cruci”. Snopii erau așezați cu spicele în interior, încât ploaia să nu le afecteze. Fiecare muncă era realizată de către anumiți oamenii (cosașii, în urma cărora venau cei ce făceau mănunchi, apoi legătorii și în sfârșit cei care clădeau „crucile”). În unele cazuri crucile erau clădite tot de către legători.

Snopii erau încărcăți în căruțe și duși acasă, clădiți în „stoguri” în arie. În vechime călcatul păioaselor s-a făcut cu *îmblătiile* sau cu boii și numai mai târziu cu caii. La călcarea cu boii se puneă în mijlocul ariei un stâlp, de care erau legați boii cu un pălamar lung. Boii erau învârțiți roată până se înfășura tot pălamarul pe stâlp, apoi

mișcarea se făcea în sens invers până pălămariul se desfășura complet, și tot așa de mai multe ori până era grâul bine călcat.

După ce se termina călcatul grâul, paiele erau adunate iar „puzderia” de la boabe se vântura. În vremea în care în localitate nu exista vânturătoare sau ciur, vânturatul se făcea cu mare greutate. Boabele cu pleavă erau aruncate în direcția vântului, ca să se separe pleava. De prin anii 1870 au început să se folosească la vânturat de ciur și vânturătoare.

În vremea în care în localitate nu exista vânturătoare sau ciur, vânturatul se făcea cu mare greutate. Boabele cu pleavă erau aruncate în direcția vântului, ca să se separe pleava. De prin anii 1870 au început să se folosească la vânturat de ciur și vânturătoare.

De pe la începutul secolului XX pământul era bine gunoit, brazda era mai adâncă. Munca s-a îmbunătățit și datorită apariției unor unelte noi: plugul de fier, grapa de fier cu șire, tăvălugul, mașina de semănat, mașina de călcat, treier, plugul de săpat cucuruzul, mașina de sfărmat cucuruzul, etc. În anul 1917, pe unul dintre pământurile domeniiale a fost semnalată prezența a două „căzane” (locomobilă - mașină cu aburi) care, de la marginea tarlalei, trăgeau cu ajutorul unui odgon de oțel un plug cu șapte brăzdare.

Tot cam din această vreme, treieratul în localitate a început să se facă cu călcătoarea. Aceasta era acționată inițial de „căzan” (locomobilă - mașină cu aburi) iar mai târziu de tractorul Bulldog sau Lanțbuldog. Aceste tractoare au fost utilizate și la aratul și grăpatul terenului. Roțile lor erau confecționate din oțel masiv, nu aveau suspensie și nici manșon sau anvelope de cauciuc.

Printre proprietarii de mașini care lucrau și pentru alții s-au numărat Wagner (a adus în Șimand primul tractor), Köhler, Căpuceanu, Boian (Ticu), Anghel (Romos), Hack, ultimul fiind Dudaș (buldog-ul acestuia, „încălțat” ,de astă dată, cu cauciucuri era utilizat în special ca și fierestrău mecanic - circular).

Creșterea animalelor

A doua ocupație a oamenilor a fost creșterea animalelor: cai de muncă, vaci din rasă unguerească încrucișate cu Pinzgau și Schvyzcai, oi „*ungurești*” (rasa țucană), capre și porci din rasa Mangalița și Marele Alb(York).

În trecut toate animalele erau trimise de primăvara până toamna pe pășunea comunală, șimândani angajând primăvara, de Sf. Gheorghe, un stăvar la cai, văcar la vaci, cioban la oi și capre și porcar la porci. Seara animalele se întorceau acasă. Pe timp de iarnă erau ținute în adăposturi speciale (grajduri, stână, cocină) și li se asigura hrana.

Porcii crescuți în Șimand²⁰⁰ au fost adaptați perfect condițiilor oferite de sistemul tradițional de creștere, ca hrană, întreținere, mod de înmulțire, îngrășare.

Oamenii țineau în gospodărie scroafe, pe care le duceau la vier. Scroafele din rasa Mangalița fătau între 5-6 purcei. Din aceștia o parte se vindeau iar restul 2-3 erau ținuți pentru carne. Purceii erau hrăniți după înțarcare cu tărâțe, pisat măcinat, iarbă, spălături de la vase, zăr de la lapte, Când creșteau li se dădea și lucernă, ludaie fiartă, cartofi, porumb.

Ocupații casnice- gospodărești

Alături de ocupațiile, care asigurau existența familiei, oamenii au desfășurat în gospodărie, pe durată lungă și cu mijloace tradiționale, o serie de activități necesare traiului de zi cu zi, devenite prin păstrarea și transmiterea vechilor tehnici de lucru, tradiționale.

---

²⁰⁰ Rasa Mangalița și Marele Alb(York) sunt atestate în aceste ținuturi de 150 de ani.

Prelucrarea cânepii

Cânepa moiată prin topire și uscată era adusă acasă unde era prelucrată de femei, pentru a o transforma în firele cu care țeseu în război.

Pentru început cânepa bătută de două ori pentru a-i scoate firele din tulpina lemnoasă. Prima dată, cu un *melițoi*, se frângea tulpina, apoi firele de cânepă erau călcate în picioare și iar melițate, cu o meliță mai îngustă, pentru a se scutura pozderia și pentru a se înmuia și netezi fibrele. Apoi aceste fire erau adunate în mânuși.

Mănușile erau apoi *hecelate*, adică date pe *ragilă* sau *hacelă*, pentru a îndepărta pozdării mai mici și pentru a obține firele.

Acestea erau pieptănate cu pieptenele cu dinți de fier și împărțite, după calitate în fuior, câlți și „bărbi”.

Toate aceste operații se făceau vara și toamna, pieptănatul încheindu-se, conform calendarului popular, la Sf. Andrei, zi în care, potrivit credințelor românești, „*pieptenii trebuiau încleștați, ca să se înclește și gura lupului, să nu facă pagube la vite*”.

Ca să nu se încâlcească fuiorul, se făcea păpușă, apoi, din mai multe păpuși, se făcea un caier, care se lega la furca de tors. Vechile furci de tors erau făcute dintr-o bătă de rujă.

Torsul începea ținea toată iarna fiindcă se torcea numai luna, miercurea și joi seara.

Firul de fuior tors subțire și răsucit, se folosea în special pentru urzeala și băteala pânzei și a anumitor țesături de casă (spătoaie, cămăși, ștergare).

Câlții și bărbiile se îndrugau fără furcă sau se torceau gros. Din „bărbie” se făcea pânză de grosime mijlocie pentru lipidee, izmenele de lucru și cămăși făcute din tort pă tort. Firul de câlți se folosea ca urzeală pentru țesături mai groase: strujaci, saci.

După terminarea torsului, femeile înfășurau firele pe rășchitor, făceau jirebii de 30 de fire și le albeau cu leșie fierbinte. Urma spălarea cu maiul și uscarea. După ce se uscau jirebiile erau depănate pe vârtelniță și se pregătea războiul de țesut. Se făcea

urzeala, se învelea, se nevedea. Adică firele urzite se luau cu grijă și se înfășura pe sulul războiului. O altă persoană învârtea lent sulul în timp ce o femeie punea vergelele iar alta potrivea firele pe măsura lățimii pânzei. Se trecea apoi la nevedit, adică la introducerea firelor urzelii prin ițe și spată, după care urma țesutul la război.

Țesutul, cusutul

Femeile țesau în război pânza din care după aceea făceau spătoaie, poale, cămeși, izmene dar și mășărițe, șterguri, lipidee, saci. Pânzele țesute, în funcție de necesități, erau lucrate din cânepă cu misir sau bumbac cu bumbac. După ce pânza era gata, se croiau hainele, se coseau și se brodau, folosind modelele locale.

Tot în război era țesută în trecut și lâna pentru cioareci și ponevi. În cazul ponievilor ornamentica se realiza în război prin tehnica alesăturii.

Fiertul țuicii

Când fructele începeau să se coacă, erau adunate în căzi de lemn pentru țuică. Ca țuica să fie bună fructele băgate în cadă nu aveau voie să fie putrezite, uscate sau murdare. Erau ținute în aceste căzi acoperite, la fermentat, 2-6 săptămâni, în funcție de zahărul din fructe și de temperatura de afară. Când fructele nu erau destul de dulci oamenii mai adăugau 1-2 kg. de zahăr. Apoi căzile cu fructe fermentate (borhotul) erau duse, odinioară cu carul, mai târziu cu căruța, la pălincărie. Fiecare gospodar supraveghea întregul proces de distilare, pentru a se asigura că țuica sa va ieși bună, că nu se afumă.

De obicei, distilarea se făcea în cazanele cu o capacitate de 140 l, la foc domol. Durata era de 1-2 ore pentru un cazan. În localitate distilarea se face de două ori, produsul final fiind adus la o tărie de 50-52 de grade. Una din formele tradiționale de verificare a tăriei este scuturatul sticlei. Dacă țuica ține mărgele, înseamnă că are peste 45 de grade. Cu cât mărgelele țin mai mult, cu atât are mai multe grade.

Pentru fierbere plăteau, conform înțelegerii, o cotă parte din țuică proprietarului pălincăriei.

Făcutul praiului de prune

Praiul se făcea în cazan de aramă în curte. Zahăr nu se punea deloc. Praiul trebuia să fiarbă la foc mic, până se îngroșa de stătea lingura de lemn cu care se învârtea, în picioare. De multe ori se strângeau, la fiertul praiului mai mulți, și stăteau până noaptea pe la 2-3.

Tăiatul și preparatul porcului

Porcii se tăiau în Șimand înainte de Crăciun, iar sacrificiul a fost la origine unul ritual (porcul era întors cu capul spre răsărit, i se făcea pe cap cruce cu cuțitul și se presăra sare etc.). Înjungerea avea loc dimineața devreme. De obicei cel care îl înjunghea era ori stăpânul casei ori cineva din familie, foarte rar și doar în ultima vreme măcelar. La lucru ajutau toți membrii familiei. Cel care înjunghea animalul bea înainte un pahar de țuică și își făcea cruce. Odinioară porcul era pârjolit cu paie abia mai târziu „cu mașină de mână” cu petrol și doar în ultimele trei decenii cu gaz de la butelie.

Porcul era întors pe toate părțile, până ce tot părul era ars bine, până era tot negru, după care șoricul era curățat cu un cuțit, spălat și frecat cu paie, cu peria de rădăcină sau cu o cârpă și cu apă caldă.

De crăpat porcul se crăpa mai mult pe burtă, dar erau și oameni care îl crăpau pe spate. Dacă se crăpa pe burtă prima dată se scotea plămânul, inima, mațele, „maiu”, după care porcul se pune de masă și începea să fie tăiat de bărbați în bucăți. Primele se scoteau șoancile apoi clisa, antricotul, șira spinării, coastele. Când se crăpa pe spate mai întâi se luau picioarele din spate, apoi cele din față și se tăia capul. Apoi se lua jos slănina apoi se scotea „pecia”, după care se crăpa pe la coaste și se scotea spinarea afară și doar după aceea mațele, untura, coastele.

Femeile casei curătau mațele, atât pe cele subțiri cât și pe cele groase. Cele groase trebuiau mai întâi dezgurzâte apoi golite. Mațele subțiri erau trase și rase, cele groase se spălau cu apă, ceapă, puțin var și sare, după care erau lasate în apă rece cu sare.

Într-o căldare în curte se punea la fiert capul, plămâni, ficatul, rinichii. După ce sunt fierte se scot și se pun la răcit pe masă apoi se împart: care sunt pentru maioș, care pentru caltaboș, care pentru tobă.

La maioș, pe lângă ficat, se bagă ceapă prăjită și clisă, ca să fie uns. Se frământă bine, să fie ca pasta. În tobă se pun urechea, rinichii și carne de la cap. Maioșii, caltaboșii după ce erau umpluți se puneau să dea un clocot în cazan și apoi erau puși la răcit.

Slănina care rămâne se taie și se pune la topit în cazan pentru jumări.

Carnea și o altă parte de clisă, era tăiată și măcinată pentru cârnaț. După ce se frământă bine cu sare, usturoi, boia dulce și piper se bagă în maț. Cârnații obținuți se pun pe rudă să se zvânte și abia după aceea la fum. Se țin cam 3 zile.

Clisa tablă, se punea peste șunci, una peste alta, într-o covată de lemn, la murat, în sare. După 6 săptămâni erau puse la fum o săptămână, apoi se țineau în pod la loc uscat. În trecut oameni afumau și carnea, coastele, oasele mărunt, ca să o poată păstra. Alții țineau carnea în borcane cu untură.

În trecut, când afumătorea era construită în podul casei, fumul ieșea pe horn. Până ajungea la carne era rece. Azi unii au afumătoare separată și fac fumul cu rumeguș de esență tare.

Făcutul pâinii

În funcție de câte pâine se cocea odată, se făcea un aluat moale, în jumătate de troacă, în care odinioară se băga pentru acrit „*cumlău*”, se acoperea bine cu o față de masă și cu o pernă și se lăsa să dospească până dimineața. Dimineața, la acest aluat se adăuga făină, sare și apă caldută și se frământa cam două ore, până aluatul se dezlipea de pe mâini apoi era lăsat să dospească, iar acoperit. Între timp se aprindea focul și se ardea cuptorul de

pâine. Cuptorul era „ars” dacă săreau scânteii când se băga drâgla. Se trăgea jarul pe margine iar pâinea, tăiată din aluat și modelată, se băga în cuptor cu lopata. Odinioară se puneau direct pe vatra caldă, ulterior într-o tavă sau cratiță. Se ținea la copt cam două ceasuri.

Făcutul săpunului

Săpunul de casă se făcea din grăsimile adunate în gospodărie (slănină rânceziță, untură etc). Toate se puneau într-un cazan de aramă. La 4 kg de grăsime se puneau 5 kg de apă și 1 kg. de sodă caustică, ceva oase și sare. Se dizolva mai întâi soda caustică în apă și apoi se puneau peste grăsime, în cazan, la fiert. Se amesteca cam 3 ore, până când săpunul se ridica deasupra sub formă de spumă. Atunci se scotea cu un polonic și se puneau într-un lighean și după ce se întărea puțin se tăia. Cu leșia rămasă se mai spălau vasele.

Meșteșuguri țărănești

Morăritul

La începutul secolului al XIX-lea, potrivit mărturiilor rămase de la istoricul Fábrián Gábor, în localitate funcționau 21 de mori uscate, din care 18 erau ale locuitorilor²⁰¹.

În anul 1971 în Șimand mai funcționa o singură moară, comunală.

Cazane de fiert țuică

În Șimandul au existat încă din secolul al XVIII-lea mai multe cazane de fiert țuică.

După 1800, în localitate sunt atestate o berărie și 70 de pălincării, câteva ale domniei, dar cele mai multe arendate de

---

²⁰¹ Apud Somogy Gyula, op.cit.p.130

evrei și de câteva familii mai înstărite de germani²⁰². În perioada interbelică, după plecarea evreilor din localitate și după desființarea marilor proprietăți feudale, proprietarii de cazane au fost șimândanii: Momac (Burdănyel), Cohan, Milaș (Benciu), Trifu.

În 1971 mai erau 3 cazane de fiert țuică, ca în prezent în localitate să mai funcționeze o singură pălincărie.

„Maistorii de căși”

Organizați în echipe mici, *maistorii de căși* de odinioară, ridicau o casă din pământ bătut „lipită” cu pământ amestecat cu balebă de cal și pleavă, de la fundație până la șarpantă. Memoria colectivă locală a conservat numele unor șimândani, meșteri de case: Șonca, Anghel Cornel, Galiță, Mercea (Gabor), Vig, Mărcuț

Primii care au dispărut din echipă au fost *trestierii* și cei care făceau acoperișuri de tulei, paie de grâu, de secară sau pipirig. Ultima familie care a practicat această „meserie a fost cea a lui Tăședan Flore (Straja).

Zidari în Șimand n-au fost până în preajma celui de al doilea Război Mondial, casele de cărămidă, tencuite, din perioada interbelică, fiind construit de meșteri din Sântana.

Micii meseriași

În anul 1913 istoricul Somogyi Gyula menționează prezența în Șimand a șuștărilor (pantofarilor) și a săbăilor ungurești (croitorilor), însă alături de aceștia au activat în localitate și alții: fierari, rotari, ștregari (frânghieri), tijlări (tâmplari), pintări (dogari), tinichigii, frizeri, misarăși (măcelari) etc.

Unii dintre aceștia aveau „*mihei*” (atelier), alți lucrau în casă (croitorii, pantofarii) sau pe la casele clienților (frizerii).

---

²⁰² Ibidem

Multe dintre aceste meserii erau transmise din tată în fiu, în familie. Pe pildă, în „căuocia”(covăcie, atelier de fierărie) lui Köhler munceau trei generații.

Alte meșteșuguri erau deprinse prin ucenicie la locul de muncă („*inășit*”). Copilul după absolvirea cursurilor de învățământ general (elementar) era băgat de părinți „inaș” pe lângă un „*maistor*” din Șimand sau din altă localitate.

Între părintele „inașului” și „maistor” se încheia, după o perioadă de probă, un contract. Un asemenea contract a fost încheiat între tatăl lui Ruja Ioan din Șimand și cismarul Raap Iosif din Sântana, în anul 1911.

„*Inășia*” se va întinde pe o perioadă de cinci ani, în care maistorul îi asigura inășului masă, loc de dormit, îmbrăcăminte de port și „*de stat*” (de sărbători) la Crăciun și Paște, concediu de cinci zile la sărbătorile amintite și de trei zile la Rusalii La sfârșitul perioadei, el mai primea de la maistor : două costume de haine, două paltoane (unul lung și unul scurt – roc) două costume de port, cinci izmene, două pălării, două perechi de mănuși, două cămăși, patru perechi de ciorapi, două cravate, două gulere tari, două perechi de ghete, o pereche de cizme cu „foi”, tari și 150 de zloți.

În cei cinci ani, la început ucenicul făcea munca de jos dar, după ce devenea calfă, lucra efectiv alături de maistor.

Fierarii

Fierari sau „căuacii” au existat atât în Șimandul de Jos (Adam, Rung, Tătar, Tomicsek) cât și în Șimandul de Sus (Köhler, Rentz, Erdei).

Aceștia confecționau și reparau uneltele agricole din metal, făceau potcoave și potcoveau caii, făceau armăturile și părțile metalice ale căruțelor, „scoabe” și piroane speciale, utilizate la montarea lemnăriei caselor, iar mai târziu ornamente pentru gardurile metalice și multe altele.

„Miheiul” (atelierul) lor avea ieșire în uliță, sub o copertină de aproximativ 20 de metri pătrați, unde potcoveau și montau piesele mai mari.

Ultimul fierar din Șimand, care lucrează cu mijloace moderne, este Anghel Adrian.

Rotarii

Rotarii de odinioară din localitate, Luputz, Kempf și Nicodim, confecționau și reparau părțile din lemn ale căruței, furci de tors cu roată, cozile uneltelor agricole.

„Ștregarii”

Odinioară, în Șimand au existat și oameni care știau să facă frânghii, funii ștreguri, poivane, căpestre și hamuri, cunoscuți sub numele de „ștregarii”.

În amintirea localnicilor au rămas până astăzi „ștregarii” Jungwirth și Selejan (poreclit „Ștregărelu”).

„Tijlării”

„Tijlării”(tâmplarii),odinioară, confecționau doar geamuri, uși, lăzi, etajere (stelaje), scări etc. Dintre acești „tijlări” menționăm pe Nesty, Moldovan, Nachbar și Messer.

Singurul tâmplar, considerat, oarecum de lux, întrucât confecționa și piese de mobilier a fost Bauer.

Meseria de tâmplar este practică și azi în comuna Șimand.

„Pintării”

„Pintării”din Șimand, Galó, Kádár și mult mai târziu Rudău au confecționat butoaie, ciubere, „căzi” și alte vase din doage legate în cercuri și bineînțele executau și lucrări de reparații și întreținere ale acestor vase. Materialul lemnos era procurat de undeva din zona Munților Apuseni.

Tinichigii

Tinichigii confecționau „*chenț*” (vase în care era cărată și păstrată apa de băut) și reparau vasele din tablă. Șimândanii mai în vârstă își amintesc în acest sens de tinichigiul Kaiser și de mai tânărul Ciocan Cornel.

„Șuștării”

Pantofarii („*șuștării*”) de odinioară din Șimand executau toate tipurile de încălțăminte care se purta în acele vremuri, începând de la „*șlafi*” și terminând cu cisme pentru bărbați și femei. De asemenea ei reparau încălțăminte stricată.

„Șuștării” Vărșendan Ioan și Ștefan (Gărălea), Ruja Ioan, Ianoș a lu’ Bora au învățat meserie la Gyula în Ungaria, iar ei au transmis-o mai departe lui Ardelean Petru și Ursuț Teodor.

„Săbăii”

„Săbăii”(croitorii) coseau și reparau costume bărbățești complete, adică *mițălă* (veston), *zobon* (vestă), *nădragi*, apoi *rocuri* (scurte din stofă, căptușite). Dintre croitorii din trecut au făcut parte Wernitzer, Boian Petru și Ardelean (Gyogyilaș).

„Săbăițele” aveau și ele de lucru dar nu atât de mult cât săbăii. În Șimand, la fel ca și în localitățile vecine, au existat și încă mai sunt femei, care aveau și au mașini de cusut, și care coseau anumite piese de îmbrăcăminte femeiască, lenjeria de pat, ba chiar și cămăși bărbățești.

Totuși, atunci când era vorba de o haină mai complicată, care trebuia purtată la ocazii deosebite se apela la una din croitoresele Tătar Elena, Ința, fam Kiss. Cordoș Livia era specialistă în broderii artistice.

Frizerii

Frizerii în trecut umblau pe la oameni pe acasă. Unii făceau înțelegere cu clienții și erau plătiți în produse. Între client și frizer se încheia un contract (pe cuvânt) care stipula numărul de

tunsoari și bărbieriri pe unitatea de timp, în urma cărora clientul achita cantitatea de grâu sau porumb stabilită.

Frizeri în Șimand au fost în trecut Gubincsik, Juchel, Sighet (poreclit „Debelie”), Crișan, Jungwirth .

„Misarășii”

Dintre meseriile dispărute de mult a fost și aceea de „*misarăș*” (măcelar). Aceștia sacrificau animalele și vindeau carnea. Ozi, un măcelar vestit, prepara și mezeluri, pe care le vindea locuitorilor. Ultimii „*misarășii*” șimândani au fost Ursuț Lazăr și Clepcea Ioan.

Pecarii

Față de alte localități din jur, Șimandul a avut în trecut și „*pecărie*” (brutărie). Aici erau preparate la comandă (făcută mai ales de către intelectualii locali) pâine sau diferite specialități. Renumită brutăreasă a fost „*Kăisăroaia*”.

Pictorițele

Pereții interiori ai caselor precum și cei ai „târnațului” erau „*pictoriți*” în trecut de anumite femei numite de localnici „*pictorițe*”; modelele imprimate pe pereți erau de la cele mai simple (folosind „rolurile”) la cele în care utilizau „formele” (cartoane în care erau decupate figurile care se imprimau) și pâna la cele mai complexe când se foloseau penelul și paleta, realizând pe perete adevărate tablouri. Memoria celor mai în vârstă păstrează numele a cinci pictorițe: Ispas Eva, Ardelean Maria, Cohan Florica, Kiss Maria și cea ma tânără Iovău Maria.

Comerțul local

Încă din secolul al XVIII-lea în localitate au existat birturi arendate de la domeniu de către evrei. Apoi, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în nucleul urban al localității au apărut „bolduri” mixte.

Singurul magazin specializat în desfacerea „*negoațelor*” (pânze, stofe), a fost cel a lui Jubrinszki.

Aceste bolduri particulare au funcționat în localitate până la venirea comuniștilor. Dintre ele bătrânii își amintesc de „boldurile” lui Jozsof, Gyelanu’, Epell, Wagner, Horn, Schilp, Renner, Gall, Messer și birturile lui Bârză, Irian (Pășcuț), Giyișcu, Gyelanu’, Trifu.

Tot aici trebuie menționat și localul de „lux” al lui Trifu, „*Căfana*” care includea și „*Casina*”. „*Căfana*” era, în fapt, un local în care se servea masa (un fel de restaurant) iar „*casina*” o cameră atașată „*căfanei*” în care se putea juca biliard, cărți, șah etc.

„*Tyeujeritu* ” și „*pilăritu*”

O formă de comerț practică de unii șimândani a fost și ceea ce în grai local se numea „*tyeujeritu* ” și „*pilăritu*.” Este vorba cumpărarea mărfii cu un preț și vinderea ei cu un alt preț, mai mare. „*Tyeujeria*” era practică de către bărbați care cumpărau mai ieftin și vindeau mai scump cererale, cai, porci sau vite. Femeile „*pilăreau*” produse lactate, păsări, ouă etc. Printre cei care s-au îmbogățit din acest tip de comerț s-au numărat în Șimand Trifu, Țedic sau Vereș.

Portul popular

Portul local din Șimand, la fel ca și în toate satele, a prezentat în trecut oarecare diferențe ca și croi și culoare, în funcție de vârstă.

Costumul de copil

Până la 4-5 ani copiii, indiferent de sex, purtau vara o cămașă până la genunchi. Din perioada interbelică încep să fie îmbrăcați, iarna, „*cu roc*” și „*cu nădragi*”.

Costumul popular bărbătesc

Costumul popular bărbătesc de vară era format din cămașă, izmene și zobon din postav.

Cămașa albă, scurtă, lucrată din pânză țesută în război, era purtată peste pantaloni. În față avea o despicătură prin care se trăgea peste cap, tivită cu negru și legată cu un „golumb”. Cămașa feciorilor de sărbătoare era brodată la poale cu ață colorată și se încheia cu nasturi mici colorați, albaștri sau roșii. Peste cămașă se purta, vara, zobon din postav iar iarna pieptar (*țeptar*), cojoc sau suman.

În zilele de lucru se purtau izmene de tort (cânepă) largi, cu încrețituri la talie. La sărbători erau îmbrăcate izmenele țesute din amestec de cânepă cu bumbac, la fel de largi, adeseori plisate cu pliuri pe verticală. Iarna peste izmene se luau cioareci sau nădragi din postav.

Din perioada interbelică cioarecii, izmenele și opincile au fost înlocuite cu pantaloni priceși din stofă și cu bocanci, pantofi sau „*păpuci lătrători*”(șlarfi).

Sumanul a fost și el înlocuit cu roc din postav cu căptușală groasă, lung până la mijlocul coapselor.

Vechea încălțăminte în sat a fost opinca, și vara și iarna. La sărbători bărbații încălțau cisme cu foi, care aveau carâmbul tare, din piele groasă. Partea moale a cismeii cădea ca un burduf, de unde denumirea de foi. Izmenele cădeau peste cisme.

Feciorii purtau părul tuns scurt de jur împrejur, doar pe creștet aveau un moț ce cobora pe frunte.

Cloapele feciorilor erau cu boruri mai largi. Cei în vârstă aveau plete până la baza urechii și erau pieptănați cu cărare pe mijloc. Vara ei purtau clop negru cu boruri înguste iar iarna cușmă neagră din blană de miel.

Costumul popular femeiesc

Spătoiul de culoare albă, cu mâneci scurte sau treisferturi se termina cu o bordură brodată. Peste cămașă se lua un zobon gros din lână sau un viziclu, care în funcție de anotimp era din

mătase, barșon sau stofă. Iarna peste acestea se purta un cot după cap din lână cu ciucuri, legat peste piept. Sub roție, care putea fi din mătase sau stofă, se purtau mai multe poale, care în partea de jos aveau colțuri brodate. În jurul taliei poalele erau îndoite sub forma unui sul („*feidăr*”), pentru a da impresia de șolduri mari. În față peste roție purtau zădie.

Odinioară fetele îmbrăcau iarna cojoc din piele albă de oaie, cu bordură de blană albă de miel, cusut pe piept și pe spate cu motive florare din lână colorată, dispuse în vrejuri. Mai târziu au început să se îmbrace la sărbători cu viziclu și căbat de „*plișbarșon*” iar cele mai bogate cu „*mintie*”, un fel de palton de stofă îmblănit.

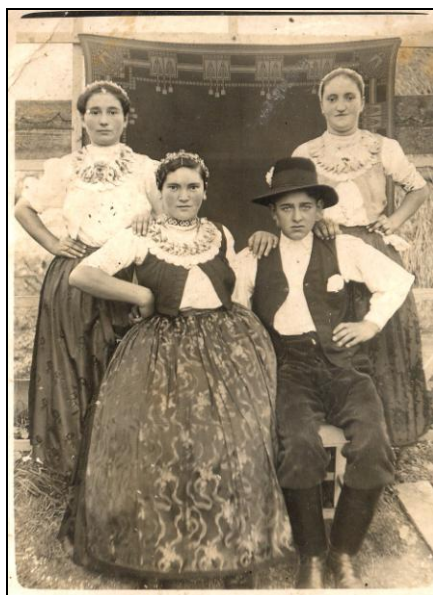
Părul femeilor a fost totdeauna lung. Fetele tinere aveau părul împletit în două „*tici*”, purtate pe spate sau prinse deasupra capului. Iarna purtau baticuri de culoare deschisă. La sărbători și la joc aveau părul prins într-o ceapță, lăsată spre ceafă, confecționată dintr-un material de culoare închisă, ce avea pe margini o panglică albă, încrețită („*ceapță cu fir*”). Femeile măritate aveau părul prins în concii și acoperit cu cârpă, care se lega în față.

Ca podoabă de gât, la joc fetele purtau bani din argint sau de aur, prinși pe panglică și măргеle.

Vara erau încălțate cu ghete din piele „*cu căputa înaltă*” iar iarna cu cizme.

Fete și femei măritate în roții dă mătasă

Fete de măritat cu ceapță cu fir pe cap

Tineri din Șimand

Feciori cu căciulă, nădragi priceși și cizme de foi

Ioan Pucea cu soția. 1940

Obiceiuri de familie

Nașterea și botezul

Odinioară femeile nășteau acasă, ajutate de moașă, o femeie în vârstă, care știa ce trebuie făcut. Ea era aceea care făcea și prima scaldă a pruncului, punând în apă busuioc și molitvă, luată de la preot. În trecut, oamenii din Șimand credeau că la naștere pruncului îi e scrisă calea vieții, că acest fir este ursit de ursitoare care vin în a treia noapte și-i menesc viitorul.

În perioada interbelică, în localitate au apărut primele moașe cu școală, păstrate în memoria comunității mai mult cu poreclele: „Popoaie, Costinoaie, Bulejana, Horga și „nemțoaica Vavi”.

Odată cu deceniul al VII-lea al secolului XX, când în Șimand a început să funcționeze, în cadrul Dispensarului Medical, o Casă de Nașteri, deservită de o moașă, vechile datini legate de naștere au dispărut.

Până la botez, obiceiul în localitate era ca cei care veneau să vadă copilul nou născut să-i dăruiască bani. Nașa îi cumpăra cămășuță și lumânare, iar părinții pruncului o răsplăteau pentru cadouri cu daruri.

Căsătorie

Încheierea unei căsătorii, în cazul în care doi tineri se cunoșteau la joc și se plăceau, presupunea pețirea fetei, tocmeala pentru zestre, credințarea, anunțarea căsătoriei la biserică și la primărie și pregătirile pentru petrecerea de nuntă.

Străgatul la biserică se făcea trei duminici la rând.

Dacă în această etapă preliminară datinile vizau în primul rând familiile care urmau să se încuscrească, ceremonialul nunții propriu-zise mobiliza în trecut o mare parte a membrilor comunității, de la familiile mirilor și neamurile acestora până la prieteni, vecini, care ajutau dar și participau la eveniment, ca invitați.

Odinioară chemarea la nuntă în Șimand se făcea verbal, în versuri, de către tinerii puși anume de miri să meargă să invite, și care erau numiți *pălăscași* sau *tyemători*.

Atât mirele cât și mireasa aveau proprii pălăscași, fiecare invitând nuntașii familiei pe care o reprezentau.

Inițial pălăscașii au mers prin sat pe jos sau călare ca mai târziu să meargă cu trăsura sau șareta. Ca semn distinctiv purtau un clop sau o căciula, împodobită cu panglici colorate și oglinzi mici, rotunde, și o „*pălasca*” (plosca). Frâiele cailor erau, de asemenea, împodobite cu panglici colorate. Caii erau acoperiți cu două „*ponyevi*”, una albă și una din lână colorată. La gâtul cailor, pe lângă frâie, se puneă o curea lată din piele, cu clopoței. Numărul pălăscașilor varia, în trecut, între doi și șase, în funcție de poziția în sat a familiilor care se încuscreau.

Pălăscașii mergeau pe ulițele satului „dăscântând” pentru a face cunoscut evenimentul și numele familiei care urma să facă nunta:

*Frunză vergye ca (duhanu')
Nu-i uspăț ca la (Susanu)!
Nici n-o fost nici n-o mai fi
Până (Susan) o trăi!*

Când ajungeau la casa celor pe care trebuiau să-i invite rosteau invitația în versuri. În toate satele existau mai multe variante în esență asemănătoare ca și mesaj :

*„Deie, Dumnezo voie bună,
Cu pălăscarii dîmpreună!
Noi sîntem trimiși
Dă june și dă mnireasă
Cu numele Gheorghe și Ana.
Sînteți poftiți la a lor cununie.
Cununia lor așa a fi frumoasă
Dacă-ți vini și dumnevoastră
La o masă dă cină,
La on scauăn dă hodină,
La on pahar de băătură
Să ne facem voie bună.
Să trăiască tânării!”*

Cu aceasta pălăscașul închina și gusta rachiul din pălască apoi intindea pălască și gazdei, să bea.

Gazda închina, bea o gură de țuică și răspundea „*Mulțămim. Vinim bucuroși. Dumnezo să-i trăiască pă tineri!*”

În săptămâna nunții, fiecare familie invitată aducea o găină vie iar la nuntă veneau cu o „tortă” și o damigeană de vin. „Torta,” frumos ornată, purta scris numele familiei, care a pregătit-o. În noaptea nunții, fiecare familie consuma prăjitura pe care a pregătit-o. În acest cadru, femeile erau încântate să poată servi comensilor felii din „torta” personală.

Vara petrecerea de nuntă se organizată în curtea casei, sub cerul liber ori în *șatră* iar iarna în casă. În acest caz din camere se scotea mobila și se puneau mese și lavițe.

În dimineața nunții sau spre prânz, *tyemații* se adunau la casa familiei, care i-a invitat. Conform tradiției, prima dată, alaiul mirelui mergea cu muzica după nași, pe care îi aduceau la casa mirelui, unde erau serviți cu ceva mâncare, apoi alaiul se îndrepta cu căruțele spre casa miresei.

Pe drum ei cântau:

Noi merem după mnyreasă

*Noi merem după mnyireasă,
Tra, la, la, la,*

*Și, dacă nu ny-o lăsa-n casă
Noi ny-om băga pă fereastă
Ș-om fura mnyireasa noastă,
Tra, la, la, la.*

*Ca mnyireasa-i a junyelui
Și noi, astâz', tăț' a lui,
Dară și voauă vă spui
Că sântyeț' a' dracului.
Tra, la, la, la,*

Ajunși la casa miresei invitații mirelui erau așteptați de chemații și neamurile miresei, care închideau poarta și nu-i lăsau să intre. Invitații mirelui erau întrebați de cei din curte pentru ce au venit. Odinioară dialogul dintre un grăitor al mirelui și grăitorul miresei era în versuri, sub forma unor orații, în care cei sosiți spuneau că sunt vânători, ce urmăresc o căprioară, care, speriată, ar fi intrat în curtea în fața căreia se află alaiul. Cu vremea versurile s-au transformat într-o conversație improvizată. În toate

cazurile însă, cei din partea miresei aduc și azi în locul miresei mai întâi o fetiță de 3-5 ani și apoi o babă. De fiecare dată invitații mirelui resping „mireasa” oferită.

Amuzamentul asistenței depinde de talentul celor care dialoghează și, foarte mult, de modul în care se comportă cele două false mirese.

A treia oară este adusă mireasa adevărată.

În momentul în care alaiul se pregătea să plece la biserică la cununie, muzica începea să intoneze cântecul de despărțire al miresei:

*„Ia-ț’, mireasă, zâua bună
Dî la mamă, dî la tată,
Dî la sora ta ce dragă!
Ia-ț’, mnyireasă zâua bună
Dî la fetye și ficiori,
Dî la grăgyina cu flori.
Ia-ț’, mnyireasă zâua bună
Dî la veri și vărușenye,
Dî la grăgyina cu penye*.”*

Tot drumul femeile descântau.

În timpul cununii religioase, muzica rămânea afară.

Cum în trecut, nunta se ținea în ambele case, atât a miresei cât și a mirelui, după cununia religioasă, invitații se împărțeau, fiecare mergând spre locul unde a fost invitat.

La casa miresei, în lipsa mirilor, petrecerea se încheia mai repede. După ce serveau cina un grup de oameni mergeau de la casa miresei la casa mirelui. Acest grup, alcătuit din membrii familiei miresei, este cunoscut sub denumirea de „*corintyei*”.

Deplasarea se făcea cu căruțele (iarna cu sănii), în care era încărcată zestrea miresei. Venirea *corintyeilor* la casa mirelui se făcea după ora 24, moment în care mireasa își schimba hainele, era îmbrăcată de soacră ca nevastă, i se făcea „conciu’ ” și i se

lega baticul. Mama miresei, sosită cu „corintyeii”, verifica modul în care cusca s-a achitat de această sarcină.

În fața porții (sau chiar în curte) veneau și persoanele neinvitate. Acestea erau servite cu prăjituri și băutură de către organizatori, ba chiar aveau posibilitatea de a juca câteva jocuri. Toate acestea se petreceau în prezența mirilor care, astfel, îi onorau pe consătenii lor neinvitați la petrecere. Când mirii se retrăgeau, plecau și cei care nu fuseseră invitați.

Acest obicei se respectă, la unele nunți, și în zilele noastre, chiar și atunci când petrecerea se organizează în sala Căminului Cultural.

După ce se servea cina, în trecut, se cânta Hora miresei.

Lâng-o păduriță deasă

*„Lâng-o păduriță deasă,
Lâng-o păduriță deasă
Cu jale plânj-o mnyireasă
Cu jale plânj-o mnyireasă.*

Ospătorii o întrebă:

- De ce plânji, mnyireasă dragă?

- Cum n-oi plânje eu acuma

Când mă duc ieu de la mama?

Mama nici o haznă* n-are

Că m-o făcut fată mare;

M-o crescut, m-o legănatu,

'N samă la străin m –o datu,

La o masă rotyelată*

Dă străinyi înconjorată.

Spunye, măicuța mea, spunye,

De ce nu mă ți-i la tyinye?

Că ștyi măicuța mea binye,

Că la străin nu îi binye;

Orice-ai face nu îi place,

*Orice-ai face nu îi binye.
Nu-i, măicuță, ca la tyinye”.*²⁰³

sau

*„ Măierană-n colțu ’ mesî,
Jalnic plâng uătyii mnyiresî*

*Da ’ plânje-i numa unu ’,
Că ștyie ce îi doru ’,
Da ’ plânje și cealalalt,
Că să vegye-nstrăinat.
- Vai, măicuță, nu ți-i jele
Să strămuț ’ hanyile mele
Dântr-o ladă-n ceielaltă,
Dă gângyești că nu ți-s fată?
Batye, mamă, ceasu ’ unu,
Că io plec să mă cununu.
Batye, mamă, ceasu ’ doauă,
Că io plec mnyireasă noauă.
Batye, mamă, ceasu tri,
Că io plec mamă d-aci.”*²⁰⁴

Sau

*„Iac-așe, iubită mamă,
Io plec dă la dumnyeta.
Nu fii tare supărată,
Dăspartye hanyile mele
Și dă casă și dă ladă
Ca și cum nu ți-aș ’ fi fată;
Că mărg la casă străină*

---

²⁰³ Informator de teren Tătar Elena (n.1927)

²⁰⁴ Informator de teren Șandor Traian (n. 1911)

*In' nu mă tyamă la cină.
Ii îs gata dă cinat,
Nu-m' dă mie dă mâncat,
Ce-m' dă vasă dă spălat
Și prunci mici dă legănat.*" ²⁰⁵

Cinstea, adică darurile, erau strigate după masă, de către grăitor.

Dacă azi se dau exclusiv în bani, în trecut darurile erau în natură (lenjerie de pat, vase, unelte, stofe, etc.).

Tot pe bani era și „jocului miresei,” când un bărbat din fiecare familie invitată plătea, ca să danseze cu mireasa câteva zeci de secunde.

Banii erau strânși într-o farfurie păzită de grăitor. Melodia, după care se juca, făcea parte din suita de jocuri locale. Dacă familia invitată nu avea niciun bărbat, mireasa putea să fie jucată și de un copil sau o femeie.

În timpul jocului, mireasa era păzită de către un fecior (apropiat al miresei), numit „gyavol”. Sarcina „gyavolului” era să prevină furtul miresei ori să intervină dacă dansatorii se purtau necuviincios.

În timpul jocului de la nuntă se „descânta”:

*Frunză vergye dă cireasă,
Mândră îi mnyireasa noastă.
Frunză vergye după râț*,
Nici junyile nu-i urât.*

*Frunză vergye dă cireasă,
Frumoasă-i mnyireasa noastă.
Nici junyile nu-i urât;
Num-oleacă-i cam buzat
Că s-o ars mâncând pisat*.*

---

²⁰⁵ Informator de teren Creț Elena (n.1892)

*Frunză vergye dă cireasă,
Frumoasă-i mnyireasa noastă!
Frunză vergye dă pă rău,
Nici la junye nu-i stă rău.*

*Mnyireasa îi ca cireasa,
Junyile-i ca cânyile.*

*Pă ulița noastă-i tyină,
Mnyireasa-i ca o lumină*.
Pă ulița noastă-i tău*,
Junyile-i ca on birău*.*

*D-aici până-n Făgărași
Nu mai ieste-așe nănași.
Nici la Mișca, nici la Galșa
Nu mai ieste ca nănașa.*

*Mnyiresuță cu cunună,
Fă-ț' oleac' dă voie bună,
Că junyile și-o făcut
Și o luat tăt ce-o vrut!*

*Hu, iu, iu, cumătru mare,
Țucuț fina dumnyetale
Și cercelu' dânu uretye
Și gura când i-o fi setye.*

Mnyireasă cu jlăeruț
Ie-ț' gându' dă la drăguț
Și țî-l punye la bărbat,
Că cu iel ty-ai cununat!*

Mnyireasă, drăguțu' tău,

Mână-l, tu, la făgădău,
Să bei-apă dân pârău,
Să-i treacă dă doru' tău.*

*Mnyireasă, pă casa ta
Cântă cucu și mierla;
Cucu gros, mierla subțâre,
Tăt a dor ș-a dăspârțâre.*

*Mnyiresuță, draga me,
Dă o fi soacră-ta re,
Mătura casa cu ie,
Și ocolu, cât îi vre!*

*Cinye-i mama mnyiresî
Șegye-n colțu' uliți
C-o crenguță dă cireasă,
Să-și vadă fata mnyireasă.*

*Hu. iu, iu, pă gyalu' gol,
Că mnyireasa n-are țol*;
Da' i-o face junyile
Când o tungye cânyile.*

Frunză vergye dă colie,
Noi merem la cununyie.
Dumnyezo ny-o ajutat,
Tânării i-am cununat.*

*Noi merem după mnyireasă;
Nu ștyim sclobozî-ne-o-n casă.
Da' om face ce-om putya
Și n-om vinyi fără ea.*

Bucură-tye, soacră mare,

Că-ț' aduce nora poale
Și tyi-i îmbrăca cu iele,
Să tye duci după surcele.

Ce stătȳeț', muieri, în colț,
U-aț'* mânca croampe cu boț'*?
Croampile-s năpârgălitȳe,
Staț' cu gurile hârjitye.
Ce stai, nană, 'ntră uștyori*,
Uă* ți-i drag dă uspători?

Ce stai, nană, pă poduț
Uă ț-ar trebui drăguț?
Tu ieșty nyagră, rotya-i nyagră,
Iaca bibolița-ntreag.

Ce stătȳeț' muieri în ușe,
O-aț' mânca niștye găluștye* ?

Mereț acasă, muieri,
Ș-aveț' grije dă găinyi
Că să uoauă pân vecinyi!

Vai, nănuță, draga me,
Nu nye ciufuli* așe,
Că p-aici îi lume multă
Și o zâce că eșty ludă*.

Fata ce ce-i amărâtă,
Iacă-t-o că să mărită;
Iară ce ce-i lăudată
O rămas nămăritată.

Cât îi domnu' dă domnos,
După nuntă-i locomos.

*Cât îi doamna dă domnoasă,
După nuntă-i locomoasă.*

*Socăcița dî la oale
Ș-o făcut jebu*la poale
Să fure carnya dîn oale.²⁰⁶*

Moartea și cultul morților

După constatarea decesului, mortul este spălat de către cineva din familie. Dacă era bărbat era și bărbierit de un frizer din localitate.

După ce este îmbrăcat cu hainele de înmormântare, mortul este pus în sicriu. Dacă cumva murea o fată tânără, ea era îmbrăcată mireasă și era pusă în sicriu cu părul despletit. Ea va fi condusă la cimitir de fete nemăritate cu flori.²⁰⁷

Revenind la așezarea mortului în sicriu, în trecut, era obiceiul era ca sub mort să fie puse hainele, cu care a murit, iar pe lână el un fir trestie crestat la un capăt, în care se punea un ban, pentru „vamă” în drumul spre „lume de dincolo”.

În unele cazuri, în sicriu se mai puneau și obiectele care i-au fost dragi mortului în timpul vieții (scule, unelte, instrumente, țigări, sticlă cu băutură, etc.), ca nu cumva să se întoarcă noaptea din mormânt după ele.

După ce sicriul era așezat în camera mare, cineva din familie mergea la clopotar să anunțe decesul, ca acesta să tragă „clopotul”. Trasul clopotului după mort se desfășura după un anumit tipic, cunoscut de către locuitorii satului. După cum era bătaia se știa că „*rupe clopotu' după cineva*”. În funcție de clopotul tras (mare, mijlociu sau mic) se știa și dacă a murit un bărbat, o femeie sau un prunc.

---

²⁰⁶Informatori de teren: Capra Maria (n.1910), Cazan Elena (n.1934), Ciocan Ica (n.1939), Dubău Maria (n.1897), Indricău Emilia (n.1927), Suci Liviu (n.1937), Șimonca Elena (n.1928).Culegere făcută de Dimitrie Otavă .

²⁰⁷ Somogyi Gyula, op.cit., p.130

Din momentul „*ruperii clopotului*” până la scoaterea mortului din curte, poarta casei rămâne deschisă, zi și noapte. De asemenea, până la acoperirea sicriului cu pământ, femeile din familie „*se cântă după mori*”, în orice moment: ziua, seara la priveghi, în timpul ceremoniei religioase, în drum spre cimitir, ș.a.m.d.

Aceste bocetele fac parte din ceremonialul înmormântării, fiind, la fel, o obligație rituală, care trebuia respectată, indiferent de circumstanțe. A nu boci mortul era considerat un păcat, practica bocirii fiind una generalizată pe tot teritoriul românesc.

Bocetele un caracter spontan, o formă instabilă, însă conținutul lor este adaptat la datele concrete ce privesc defunctul. Cu toate că aceste „personalizări”, implică o anumită improvizație din partea interpretei, acest tip de poezie cântată utilizează totuși, în funcție de gradul de rudenie al defunctului, un anumit schelet (pentru tată, pentru mamă, pentru copil, pentru frate, etc.), preluat, în parte, după cum a mai fost auzit la alt mort de același grad de înrudire:

După nepot

O, fiț' muieri bu^{ny}e, iertătoare
Și-m' făceț' olec' dă cale
Pân' la (Mitruț) la picioare!
Că io, dragă, num-olecă m-oi cânta,
Că la cap îi mama ta.
Io n-am bai că s-o-nsărat,
C-aicea-i mare bănat*.
Și, (Mitruțule) mătușii,
Tye rog, nu tye supăra,
Că io, dragă, ty-oi întreba:
Dî ce-ai lăsat pă (Livia)?
Că io știu, (Mitruțule), binye,
Dă-ț' făgăde cinyeva
Că poatye să-ț' deie lumea,
Nu lăsaî pă (Livia);

Și tăta lumea dă ț-ar fi dat,
Puii tăi nu i-ai fi lăsat.

.....
Cu doctorii *ty*-ai vorbit,
Ș-ai zâs cătă doctoru':
- Fă, domnu' doctor, tăt ce știi!

.....
Doctoru' *ty*-o ascultat
Și dâncap o clătyinat.

.....
Băsamă, la zâle scurtye
N-o putut să *tye* ajutye.
O fost poruncă Dumnyezăiască,
Moartya ca să *tye* găsască,
Dragu' *mnyeu*, nepotu' *mnyeu*.²⁰⁸

După mătușă

Dacă mei, mătușe, și mei,
Dă * *ty*-i duce-n ceie lume,
Strâg-o pă mama pă nume!
Și mama când *ty*-o vigye,
Ștyiu că *binye* i-o păre,
Că-i duci veste d-aice
Dă-ntreagă familie.
Ștyiu că mama *ty*-o-ntreba
Rând pă rând dă fiecare;
Pă mama dă tăț o doare.
Da mai dăgrabă *ty*-o-ntreba
Dă puii ii, dă Tia,
Că Tia-o fost mai tânărel
Ș-o murit cu dor dă iel.

.....
Dă ieștelalț' le spunye-așa:

---

²⁰⁸ Informator de teren Tătar Elena (n.1927)

Că li-i și mai rău și mai bine,
Ca la orice om pă lume.

Da' la minye tye oprește
Și stai jos și-i povestește;
Povestește-i barem* on ceas
L-a me măicuț-al mnyeu năcaz.
Da' multye nu-i povesti,
Că, mătușe, nu le ștyi.
Da' ie pruncii mnyei dă brâncuță
Și-i arătă la-a me măicuță;
Că atunci își dă mama sama
Cât dă dragă mi-i lumea.
Și tyamă și pă Tuțu mnyeu:
Atunci știi mama cât mi-i dă
greu.²⁰⁹

După untyoaie

Bună zâua, untyoaie dragă!
Mulțâmi-m-o casa-ntreagă.
Bună zâua untyoaia me!
Mulțâmi-m-o ciny-o vre.
Scoală-tye și-m' mulțamește,
Că mie asta-m' trăbuiește.
Scoală-tye dân copârșeu!
Cinye doarme-n copârșeu,
Aceala doarme somn greu,
Că și mama o durmit
Și nici ie nu s-o trezât.
Cinye cale ast-o face
Năpoi nu să mai întoarce.
Cinye mere p-aiest drum

---

²⁰⁹ Informator de teren Stupar Eva (n.1938)

Nu mai vine nicidăcum.
Vai, untyoaie dragă,
Da' cum oare ty-ai gătat?
Haină nyagră-ai îmbrăcat.
D-astâz' nu-i duminycă
Să meri la beserică;
Nici nu-i zî dă sărbătoare
Să meri la fetyle tale.
Ty-ai gătat să meri la târg?!
Lasă-l focului dă târg,
Că și mama me s-o dus
Și năpoi n-o mai ajuns,
Că nu știu ce-o târguit,
Că năpoi n-o mai vinyit,
Că băsam*-acolo-i binye,
Cinye mere nu mai vine.²¹⁰

Aceste bocete sunt cântate, așa cum am menționat deja, pe o melodie lentă, exclusiv de femeile din familia mortului, iar această cântare are loc în public, principala funcție fiind și de data aceasta una spectaculară, de a arata comunității, cât de mult este regretată moartea rudei decedate. De altfel, potrivit mentalității populare, mortul trebuie plâns cu vorbe și „pentru mort“, altfel va crede că nu a fost iubit de cei care au rămas.

Ca urmare, bocetul este însoțit de hohote de plâns, care încheie aproape fiecare rând melodic. Cea care se cântă se plimbă în jurul sicriului frângându-și mâinile ori așezându-și fruntea pe marginea acestuia, fapte ce contribuie și mai mult la accentuarea dramatismului, antrenând totodată asistența la plâns. Modul de manifestare a interpretei este determinat de gradul de rudenie al acesteia cu decedatul.

---

²¹⁰ Informator de teren Stupar Eva (n.1938)

În sfârșit, dincolo de durerea consumată public, aceste cântece văitate reprezintă implicit niște forme mediate de comunicare, în care mortului i se dau indicații precise despre ce trebuie să le spună celorlalți din familie, plecați mai demult, în lumea de dincolo.

Revenind însă la ceremonialul înmormântării, în timpul zilei, la casa îndoliată vin mai ales femeii. Bărbații se adună seara la „*privegyi*”. Ei joacă cărți (șeptic și „*farbă*”) și sunt serviți cu țuică, cafea, colaci. Odinioară se dădea doar țuică.

Femeile, cu excepția celor din familie, a rudelor apropiate și a unor vecine care ajutau, nu participau în trecut la *privegyi*.” Privegyul se ține și azi două seri și două nopți, adică cât este ținut mortul în casă, fiindcă potrivit credințelor populare, el nu poate fi lasat singur, existând riscul să fie stricat de ceva și să se facă strigoi.

În ultima noapte de priveghi, un bărbat, rudă mai îndepărtată, ori un vecin (nicidecum o rudă de gradul I) numește, în funcție de preferințele familiei îndoliate, bărbații și femeile care a doua zi aveau de îndeplinit anumite sarcini. În felul acesta în ziua prohodului se știa cine „duce” mort la cimitir, cine poartă „praporii” și crucea, cine scoate mortul din casă, cine va ține cădelnița, cine împarte lumânări și cine se va ocupa de pregătitul mesei de „pomană”. Femeii alese să ajute, unele legau la prapori și cruce sau prinde la mâneca hainei bărbaților cu sarcini, ștergarele, altele pregăteau mâncarea de „pomană.” Dacă cineva din cei numiți lipsea, același bărbat căuta să-l înlocuiască cu o altă persoană. La fel, un copil, vecin sau rudă cu familia, trebuia să numească diecii.

Pentru prohod, mortul este scos din casă în curte, de către nepoți iar dacă este tânăr, de către prietenii foarte apropiați sau verișori. Înainte de a ieși cu mortul din curte, în Șimand, ca de altfel în multe localități din vestul României, se păstrează și azi datina cântării, de către cantor, a *Horei mortului*. Prin intermediul cantorului, mortul își ia în felul acesta rămas bun de la familie, rude, prieteni.

Această „cântare de rămas bun” reprezintă și ea o secvență rituală, obligatorie, în scenariul tradițional al înmormântării, fiindcă, conform mecanismul de gândire al țaranului român, ca să-și găsească drumul spre lumea de dincolo, ca să plece liniștit, mortul trebuie să fie înmormântat după datină, „așa cum se cuvine”, cu tot tipicul pe care îl presupune acest ceremonial²¹¹.

Față de Șepreuş sau Mișca, unde această cântare este compusă de cantor pentru fiecare mort special, în Șimand se cântă hore cu formă fixă, consemnate atât în Micălaca²¹², cât și în Turnu²¹³ și Nădlac:

HORA MORTULUI
(pentru morți tineri)

*În câmpul cel cu flori
Eram și eu un crin.
Sub cerul făr' de nori
N-aveam nici un suspin.*

*Dar moartea nemiloasă
Degrabă a venit
Cu agera ei coasă
Și crinul l-a cosit.*

*Iubiții mei părinți,
Vă las cu Dumnezeu,
Căci eu merg în mormânt,
Mă duc la locul meu.*

---

²¹¹ Elena Rodica Colta, *O specie folclorică neglijată : Hora mortului*, în Studii și comunicări de etnologie, Tom XXV, Sibiu, 2011, p.99-110

²¹² Azi cartier al Aradului

²¹³ În Turnu, s-a cântat, până în 1950, când a murit cantorul Mladin Ponta.

*Iubite al meu soț
(Iubita mea soție)
Te las cu Dumnezeu,
Căci eu merg pe vecie,
Mă duc la locul meu.*

*Iubiții mei nepoți,
Plângeți pentru mine toți,
Ziceți toți cu multă sete:
Dumnezeu ca să mă ierte!*

*Iubiți frați și surori,
Cântați și voi un cânt,
Și-mi puneți dalbe flori
Pe tristul meu mormânt.*

*Iubiți veri și verișoare,
Veniți la-nmormântare!
Plângeți cu toți pentru mine,
Astâz' plec din astă lume.*

*Iubiți cuscri, nași și fini,
Vecini, tineri și bătrâni,
Ziceți toți din inimioară:
Fie-i țărâna ușoară!²¹⁴*

sau

HORA MORTULUI*

*Ascultați, creștinilor,
Tineri și bătrânilor,
Ascultați, luați aminte*

---

²¹⁴ Informator de teren Căpucean Dimitrie (n.1938)

Ale Domnului cuvinte.

*În psalmul unu și doi
Așa zice către noi:
Căci în lume este moarte,
Ea e nemiloasă foarte.*

*De bătrâni nu i-e rușine,
La cei tineri încă vine,
De bogați nu se sfiește,
Pe săraci ea îi culege.*

*O boală nemiloasă
Degrabă (de mulți ani) a venit;
Cu agera coasă
Sufletul mi l-a răpit.*

*Cât cu voi cu toți am stat,
Poate că v-am supărat;
Vă rog să îmi dați iertare,
Cea din urmă sărutare.²¹⁵*

* Se cântă pe aceeași melodie.

Acest cântec odată încheiat, se dădeau colaci la cei care nu mai veneau la pomană și convoiul funerar se pregătea să pornească spre cimitir.

În drum spre cimitir, în urma carului mortuar, o femeie poartă un borcan cu apă sfințită, din care, cu un mic buchet de busuioc, stropește pământul (mai ales la încrucișări de străzi). Prin această stropire cu apă sfințită, se urmărește „închiderea drumului” de întoarcere a celui decedat.

---

²¹⁵ Ibidem

În trecut, la poarta cimitirului, după citirea penultimei „evanghelii”, un membru al familiei celui decedat arunca peste sicriu (din partea stângă) un pumn de monede, care erau adunate de către copii. Și în groapă, după coborârea sicriului, erau aruncate monede.

Ultimul act al înmormântării, pomana, se desfășoară la locuința familiei îndoliate, în curte (vara) sau în casă. În trecut „pomana” consta în servirea celor prezenți cu țuică, pâine și sare (colaci în loc de pâine, în cazul celor „avuți”). La plecare, fiecare persoană primea câte un colac. Astăzi la „pomană” se servesc mezeluri, telemea, țuică, cozonaci, cafea. Colacii se împart la toți care participă la slujba de înmormântare (cei care nu vin la „pomană” îi primesc în momentul scoaterii sicriului din curte).

La nouă zile de la înmormântare, ultima în care se credea că sufletul mortului mai „dă târcoale” casei, se face „pomana de nouă zile”, care constă într-o masă cu mâncare gătită, la care participă rudele foarte apropiat, prietenii și vecinii. Tot cu această ocazie sunt împărțite celor săraci (dar nu numai) o parte dintre hainele celui dispărut.

Obiceiuri calendaristice

Postul mic

În această perioadă erau oprite căsătoriile și jocul duminical. De asemenea se postea. Tot în această perioadă, în trecut, feciorii, adunați la o casă, repetau colindele.

Ajunul Crăciunului

În această zi se mânca tot de post. Femeile pregăteau masa de Crăciun. Sub masă se punea fân, porumb și apă pentru „*Calu lui Crăciun*”, care apoi erau date la animale pentru spor.

Lampa rămânea toată noaptea aprinsă. După masa, când toate pregătirile erau gata începeau să vină colindătorii.

Corindatul

Colindatul a fost la origini o urare menită să se împlinească prin puterea magică a cuvintelor. Cea mai veche formă de colindat a fost colindatul cu mască animalieră, atestat în județul Arad din secolul al XVIII-lea, când pentru a umbla prin sat cu turca era nevoie aprobare de la pretor.²¹⁶

În Șimand, colindatul începea în după amiaza zilei de Ajun, și continua până noaptea târziu. Primii care ieșeau pe ulițele satului la colindat erau pruncii. Ei purtau straițe în gât și bâte în mâini. „*Corindau*” de obicei în curte, în fața ușii, a geamului și doar dacă gazda dorea, în casă.

În colindele rostite sau cântate de copii mesajul este direct și concret, ei urează și cer:

*Coringyiță cu cogyiță
Hoalbă uătyii la poliță;
Văd on colac ș-on cârnaț,
Sculaț' gazdă și mi-l daț'!*

sau

*Puică nyagră bagă-n sac,
Scoală gazdă, dă-m' colac!
Nu-m' da mic că mi-i frig!
Dă-mi-l mare, binye-mi pare,
Cât rotyița plugului.
Umple straița pruncului
Să să ducă-n treaba lui !²¹⁷*

După corindă, copii scandau:

---

²¹⁶ Czárán Gyula, *Aradmegyei Kolindálás és turkatáncoltatás*, Ethnographia, 1901.évf., 221-225l

²¹⁷ Informator de teren Vujghieu Radu (n.1975)

*Să fii gazdă sănătoasă (veseloasă)
Să plătești corinda noastră
C-on colac mândru, frumos
Dân pelița lu' Cristos!*

sau

*Dântr-on fir dă busuioc
Dă-i Doamne gazdii noroc
Dântr-on fir dă iarbă creață
Dă-i Doamne gazdii viață
Și la tăț cât îs în casă.*

Pentru corindat și urări gazdele le dădeau nuci, mere, colaci, bomboane și, foarte rar, bani.

După ce se întuneca, locul copiilor era luată de ceata de feciori. Înainte de a intra în curtea gospodăriei, „corindătorii” întrebau : „*Sclobod îi a corinda?*”

Dacă li se răspunea că-i slobod ei începeau să cânte colinda de intrare:

Strășinele dă mătasă

*Strășinele dă mătasă,
Strășinele dă mătasă,
Coringyemi, Doamnye, coringye, (refren)*

*Sclobozâ-nye, gazdă-n casă,
Că d-asară-s tă' p-afară
Și nye pică picurele,
Și nye batye vânturi grele²¹⁸.*

---

²¹⁸ Informator de teren Rusu Adrian (n.1920)

sau

Măicuță, dă nu nye crez',

*Măicuță, dă nu nye crez',
Flori dalbe, flori dă măr, (refren)*

*Ieși afară să nye vez',
Flori dalbe, flori. (refren)*

*Că dă frig tăț' sântyem verz',
Ca și iarba dân livez'.
Nu ieși cu mâna goală,
Ieși cu colacu' în poală,
Cu cârnațu' susuoară;
Ș-ar mai fi bun dă Crăciun
Ș-o ieguță cu vin bun,
Și n-ar mai strâca să fie
Ș-o ieguță cu rătyie.*

Poftiți în casă se așezau pe lângă masă, în ordinea importanței și vechimii în ceată și colindau, la cererea gazdei, mai multe colinde din repertoriul satului.

Dacă în casă era fată, se cânta obligatoriu colinda de fată. Dacă în casă era fecior se cânta colinda de fecior, care în Șimand era „Pătru-i bun bărbatu”:

Pătru-i bun bărbatu

Pătru-i bun bărbatu
Iel s-o lăudatu
Că la nyime-n lume
Nu-s cai ca la dânsu'
Și uăi ca la dânsu'
Și boi ca la dânsu'.
Pătru-i bun bărbatu.

Iel s-o lăudatu
Și o poruncitu
Să iasă la grânye,
Că grânyile-s coaptye
Și vin pasările
Și bat spicurile.
Iel o poruncitu
Să iasă la vie,
Că viile-s coaptye
Și vin grăureii
Și bat strugureii;
Da' vin și tuzucii*
Și stracă butucii.²¹⁹

Colinda de gazdă

Doi boieri bătrânyi,
Doi boieri bătrânyi
S-or rugat, rugatu,
S-or rugat, rugatu.

Pă cum s-or rugat
Dumnezeo le-o dat
Casă lângă drum,
Lângă cas-o masă
Ș-on pom crenguros
La meră-nverzos.
Vântu' d'aburele,
Merile picale,
Înjerii strânjele
Și le trimetyele
La ușe dă rai,
La fetye dă crai.²²⁰

---

²¹⁹ După Tolan Gheorghe

În grupul colinzilor laice (profane) cântate la fiecare casă se înscriu și cele profesionale, din care fac parte și Miorițele zărăndane.²²¹

Dintre acestea în repertoriul șimăndan am identificat două: „*Colo-n munți mari*” și „*Pă răzor dă vie*” , ultima cu variantă.

Colo-n munți mari

Colo-n munți mari (bis)
Îs tri păcurari, (bis)
Tăț a tri mai mari. (bis)
Ii să voroveau*
Și dān grai grāiau,
Ca pă ceal mai micu, (bis)
Care-i mai voinyicu,
Ca ii, sã-l d'omoare.
Iel își d'auze (bis)
Și dān grai grāie: (bis)
- Dă mi-ț' d'omorî (bis)
Voi mi-ț' îngropa (bis)
În strunga dă uāi, (bis)
Să fiu tāt cu voi. (bis)
Maica-i întreba:
- Ingye-i fraty-al vost?
- O rămās nāpoi
Tāt vânzānd pă uāi,
În Munți Balcany,
Numărānd pă bany
Pă aripa șubii,
La lumina lunyi.²²²

---

²²⁰ Informator de teren Dehelean Flore (n.1932)

²²¹ Ioan T.Florea, *Miorițele arădene în contextul transilvănean al temei*, în *Scieri etnomuzicologice*, Editura Mirador,1997, p.11-95

Pă răzor dă vie

Pă răzor dă vie,
Pă răzor dă vie
Ieste-on măr măruntu,
La frunză rotundu.
Da su' d'umbra luiu
Cinye să d'umbrează?
Doi, tri păcurariu,
D'unyele-s mai mariu.
Ii să voroveau:
- Pă cela mai micu,
Hai, să-l d'omorâle!
- Dă mi-ț' d'omorâle,
Voi mi-ț' îngropale-n
Țarcu' mnyeiloru,
'N strunga uăiloru.
La cap ce mi-ț' punye?
On dărab dă lance.
Vânt-o d'aburele,
Lance-o trăgănale.
Mama-i întrebale:
- Ingye-i ceal mai micu?
- O rămas năpoiu
C-o turmă dă uăiu;
Uăile îs ștyoape,
Nu le poatye paștye.²²³

Pă răzor dă vie

(variantă)

Pă răzor dă vie
Ieste-on măr mărunt

---

²²² Informator de teren Stupar Petru (n.1937)

²²³ Informator de teren Tămaș Elena (n.1920)

La frunză rotund.
Da' la poala lui
Cinye s-adumbreau?
Doi, tri păcurari.
Ii să voroveu*,
Ca pă ceal mai mic
Ii îl d'omoreu.
Vântu' das bătye,
Mă-sa d'auze
Și dân grai graie:
- Ingye-i ceal mai mic?
- Rămas dînăpoi
C-o turmă dă uăi. ²²⁴

O altă colindă cu largă circulație în Câmpia Aradului, din care o variantă era cântată și în Șimand, este colinda *Pe țärmuri de Dunăriță*:²²⁵

Dân funduț dă Dunările
Iac-o albă chilăiță*.
Da-n chilie cine șegye?
Șegy-o fată Părăschie*.
Da dă lucru ce lucrează?
Năfrămuța fratyi-so.
- Fă-m' și mie-o năfrămuța!
Că-ț' dau banyi, banyi mânânțai
Și-ț' dau moară cu comoară.
- Vină, tu, la primăvară,
C-amu-i auru-ngyețat.
- Auru' s-o dăzgyeța

---

²²⁴ Informator de teren Șimonca Elisabeta (n.1922)

²²⁵ O variantă mai completă a colindei a fost culeasă în perioada interbelică la Nădlac. vezi Petre Țiucra Pribeagul, *Pietre rămase, Contribuție la monografia județului Arad*, Buc.1936,p.161

Și năframa s-o-nflora.²²⁶

Repertoriul local mai cuprinde și colinde creștin – apocrife, ce țin de miraculosul creștin, în care Dumnezeu și sfinții coboară pe pământ, Maica Domnului căutând un loc unde să nască etc :

Pogorât-o, pogorât

Pogorât-o, pogorât
Domnu' Sfânt p-aiest pământ,
Tăt să vadă și să-ncreadă
Ce-i mai bun p-aiest pământ.

Luară-să, dusără-să
Dumnezeo și cu Sântyetru
Pă drumu' drumariului,
La casa bogatului.
- Bună zua, domn bogat!
Aveț' prânz ca să nye daț'?
- Avem prânzu noi bugăt*,
Da' prânzu nost îi dă noi,
Nu pântru săraci ca voi!

Luară-să, dusără-să
Dumnezeo și cu Sântyetru
Pă drumu' drumariului,
La casa săracului.
- Bună zua, om sărac!
Aveț' prânz ca să nye daț'?
- Avem prânzu pă puțân;
Staț', voi drumari, să prânzâm!

Luară-să, dusără-să

---

²²⁶ Informator de teren Creț Elena (n.1893)

Dumnyezo și cu Sântyetru
Pă drumu' drumariului,
Până l-an loc, la mijloc.
La mijlocu' drumului
Dumnyezo dân grai grăie;
- Uită-tye tu, Petre, uită
Pă d'umăru' stâng a mnyeu
Să vez', Petre, ce-i vigye!
Da' Pătru dân grai grăie:

- Că ce văd, îmbătrânyesc;
Văd casa bogatului
În mijlocu' iadului,
Argye-n para focului.

Luară-să, dusără-să
Dumnyezo și cu Sântyetru
Pă drumu' drumariului
Până l-an loc, la mijloc,
La mijlocu' drumului.
Dumnyezo dân grai grăie:
- Uită-tye tu, Petre, uită
Pă d'umăru' drept a mnyeu
Să vez', Petre, ce-i vigye!
Da' Pătru dân grai grăie:
- Țânyi-mă, Doamnye, mai mult,
Că ce văd întânăresc;
Văd casa săracului
În mijlocu' raiului.²²⁷

---

²²⁷ După Tolan Gheorghe

Coborâta, coborât

Coborâta, coborât,
Florile dalbe de măr, (refren)
Maica Sfântă pe pământ.

Și umblă din casă-n casă,
Nimeni de mas nu o lasă.
Când a fost coalea-n spre seară
Ș-a aflat o poiecioară;
Ș-a așternut fân uscat
Ș-a născut mândru-mpărat,
Care ne-a răscumpărat
De la muncile din iad.

Colinda Sf.Petru

Saltă, saltă Pătru-n raiu,
Să coațye dân rod în rod,
Să-și coațye pă taică-so.
Taică-so dân grai grăie:
- Petre, Petre, și-a mnye prunc,
Fă-m' și mie loc în rai!
- Loc în rai, taică, nu ai
C-ai fost mult birău* în sat;
După săraci ai mâncat,
Săracii ty-or blăstămat.

Saltă, saltă Pătru-n raiu,
Să vadă dân rod în rod,
Să-și coațye pă maică-sa.
Maică-sa dân grai grăie:
- Petre, Petre și-a mnye prunc,
Fă-m' și mie loc în rai!
- Loc în rai, maică, nu ai,

C-ai dat dă lucru în sat,
Plată dă plin nu ai dat,
Săracii ty-or blăstămat.

Saltă, saltă Pătru-n raiu,
Să-și coaṭye dân rod în rod,
Să-și vadă pă fraṭyi-so.
Fraṭyi-so dân grai grăie:
- Petre, Petre și-a mnyeṭu fraṭye,
Fă-m' și mie loc în rai!
- Loc în rai, fraṭye, nu ai,
C-ai fost mult jurat în sat;
După săraci ai mâncat,
Săracii ty-or blăstămat.

Saltă, saltă Pătru-n raiu,
Să-și vadă dân rod în rod,
Să-și coaṭye pă soră-sa.
Soră-sa dân grai grăie:
- Petre, Petre ș-a mnyeṭu fraṭye,
Fă-m' și mie loc în rai!
- Loc în rai, soră, că ai,
Ț-o fost casa lângă drum
Și flămânz' ai săturat
Și-nsătaṭ' ai adăpat
Și zdrănṭoși ai îmbrăcat.²²⁸
Dân funduṭ dă Dunările
Iac-o albă chilăiṭă*.
Da-n chilie cine șegye?
Șegy-o fată părăschie*.
Da dă lucru ce lucrează?
Năfrămuṭa fraṭyi-so.
- Fă-m' și mie-o năfrămuṭă!

---

²²⁸ După Tolan Gheorghe

Că-ț' dau banyi, banyi mânânțai
Și-ț' dau moară cu comoară.
- Vină, tu, la primăvară,
C-amu-i auru-nyețat.
- Auru' s-o dăzgyeța
Și năframa s-o-nflora.²²⁹

La acest fond arhaic, în timp, au fost incluse, la sugestia bisericii, și colinde cu tematică biblică sau inspirate din viețile sfinților, precum:

*D'înaintya raiului
Șegye-Adam cu Ieva lui
Și își plâng păcatyilii
Și își plâng durerilii;
Și își plâng cu bănuitu
Că dă rai s-or dăspărțatu.
- Raiule, grăgyină dulce,
Io d-aici nu m-aș mai duce
Dă mnyirosu' florilor,
Dă dulceța pomilor.
Fire-ai, șerpe, blăstămat,
Că urât m-ai înșelat!
Și Adam își rups-o poamă;
D-atuncea-i iarnă și vară.²³⁰*

sau

*Când Cristos stăteau la masă,
Stau jidovii după casă.
Iuda- n casă o intrat,
Lu' Cristos s-o închinat.
Cristos să lăsă dă cină,*

---

²²⁹ Informator de teren Creț Elena (n 1893)

²³⁰ După Tolan Gheorghe

*Marsă su' pom în grăgyină;
Jidovii, la iel, să-l prindă.
Pă cruce dă brad l-au pus,
Cu sulița l-au împuns,
Sânjile pă jos o curs;
Sânjile năvinovat
Nu treabă pă jos vărsat.
Dă jele și dă bănat
Luna-n sânje s-o-mbrăcat,
Apele s-au tulburat
Și munți s-au legănat.²³¹*

Așa cum am amintit deja, o formă arhaică de colindat a fost colindatul cu mască sau cu alai de măști. Cu vremea acest tip de colindat s-a transformat într-un spectacol distractiv, pierzând vechea semnificație rituală.

În Șimand se colindă și azi cu masca de *Capră* și cu *Urâtul*.

Umblatul cu Mirele și mireasa

Obiceiul *Mirele și mireasa*²³², cunoscut în alte părți ale țării cu numele de *Nunta*, ca alai de măști ce însoțea Turca²³³, este azi dispărut în Șimand. Oamenii din comună își mai amintesc că grupul era format tineri mascați în mire, mireasă, nași, grăitor, polițist și nuntași și că parodiau ceremonialul nunții. Obiceiul în această formă de spectacol deritualizat se mai menține și astăzi în localitatea Nădab.

---

²³¹ Informator de teren Cazan Elena (n.1934)

²³² Obicei cunoscut în alte localități ca Turca

²³³ Horia Barbu Opreșan, *Teatrul popular românesc*, Editura Meridiane, Buc.,1987, p.251

Umblatul cu Capra

Scenariul era același. Grupul, între care unul poartă mască de Capră, umbla din casă în casă cerând să fie primiți.

Intrați în curte muzicanții încep să cânte iar Capra joacă clămpănind din cioc și speriiind copiii și femeile. Pentru jocul ei oamenii îi pun bani în cioc.

Umblatul cu Urâtul

Obicei încă viu, Umblatul cu Urâtul este o altă formă de colindare pe la case cu măști. Cu Urâtul se mergea doar seara, după lăsarea întinericului. La fel ca și în cazul Umblatului cu Capra, Urâtii colindă în curte. Sub protecția măștii repertoriul a început să includă și cântece ușor licențioase.

Umblatul cu Steaua

În paralel cu colindătorii în Ajun prin sat umblau și stelașii, *Cu Steaua*. Obiceiul nu coboară în spațiul românesc sub anul 1800, și el are o origine cultă, fiind introdus de biserică.

Stelașii erau copii de până la 13-15 ani, îmbrăcați în stihare, cu săbii de lemn, comănace de hârtie și clopoței. Unul dintre ei ducea o stea mare făcută din lemn și hârtie.

Pe drum, conform tradiției, stelașii sunau din clopoței, ca să fie auziți. Când ajungeau la o casă, întrebau: *Sclobod îi cu steaua?*

Dacă stăpânul casei, de pe fereastră, zicea: „slobod” stelașii cântau la ușă „*Nașterea*” apoi intrau în casă unde interpretau piesa despre întâlnirea magilor (Irod, Voltezar, Melchior, Gașpar) cu Irod. Dialogurile erau intercalate cu colinde cu conținut religios.

La fel ca și celelalte grupuri, stelașii erau răsplătiți de gazde cu nuci, mere, colaci, bomboane și bani mărunți.

Ziua de Crăciun

Toată lumea mergea dimineața la biserică. Masa de Crăciun, după cele 40 de zile de post, era una îmbelșugată, cu sarmale, cârnați și colaci.

Anul Nou

La trecerea în noul an datina era să se facă mare zarvă, cu carbit, cu bice, pentru a alunga forțele malefice, care ar fi putut amenința comunitatea în acest timp vulnerabil, când anul bătrân murea și se năștea un nou an.

Ziua de Anul Nou, ca orice început, era considerată bună pentru cunoașterea vremii și pentru rituri premaritale. Țăranii făceau calendar de ceapă, calendar de bucate, încercau să afle cum va fi anul, ce vine, după semnele vremii.

De asemenea, ziua era marcată de interdicții: nu se dădea nimic din casă, ca să nu dai tot anul, nu se arunca gunoiul, ca să nu arunci norocul, nu se mânca carne de găină fiindcă găina împrăștie, ca prin similitudine să nu împrăștii tot ce ai, nu era bine să intre prima o femeie în casă ci un bărbat, acesta fiind aducător de noroc.

Umblatul cu *Plugușorul* în ziua de Anul Nou nu face parte din zestrea de tradiții locală. Copii au început să prezinte Plugușorul, la intervenția școlii, la serbarea de Anul Nou. Tot nou dar deja încetățenit este obiceiul umblatului cu Sorcova, în prima zi din Anul Nou.

Ajunul Bobotezei

În ajun de Bobotează, dimineața, copii umblau prin sat cu Ciuralexă, pentru a alunga din gospodărie șoarecii, șobolanii și dihorii. Obiceiul îl găsim cu aceeași funcție și în localitatea Micherechi din Ungaria²³⁴

Ciuralexă

*Ciuralexă, lexă,
C-o murit Alexă
Pă scândura vergye.
Dumnyezo să-l iertye!*

Boboteaza

În ziua de Bobotează se sfințește apa în biserică și tot atunci preotul sfințește casele. În trecut el era însoțit de 2-3 copii îmbrăcați în dieci, care zugăleau pe drum din clopiței, ca să anunțe sosirea preotului cu „Iordanul”. Oamenii nu mâncau decât după ce sărutau crucea. Preotul stropea cu apă sfințită toate încăperile casei și anexele din gospodărie. Fetele își făceau și în această zi de mărit.

---

²³⁴ Elena Rodica Colta, *De la Anul Nou la Bobotează. Obiceiuri, practici magice, credințe la Români din județul Arad și din Ungaria*, în Aradul Cultural, Arad, decembrie 1999, p.115-121.

Sântoaderul

Ținut în prima sâmbătă din Postul Mare, *Sântoaderul* este o zi de pomenire a morților, în care în trecut și fierbea colivă, care, după ce era sfințită în biserică, era dată de pomană. De asemenea se aprindeau în biserică lumânări pentru morții familiei și ei erau pomeniți, la cerere, de preot.

40 de mucenici

Sărbătoarea înscrisă în calendarul bisericesc la 9 martie este cunoscută în Șimand cu numele de *Sfinți*. În această zi se făceau focuri în grădini și se sărea peste ele, pentru sănătate. De asemenea se afuma pentru șerpi. După istoricul Somogyi Gyula, a fost inițial o veche sărbătoare păstorească, motiv pentru care, la miezul nopții, copiii de păstori mergeau pe toate ulițele, cântând și făcând larmă cu clopoței și talângi. Practica, pe care istoricul maghiar o întâlnește în Șumand, era o arhaică celebrare a începutului primăverii²³⁵.

Bunavestire

În această zi se face dezlegarea la pește.

Sf.Gheorghe

Odinioară, în ajun de Sf.Gheorghe, se puneau la ferestre urzică, busuioc și leuștean, pentru sănătatea animalelor. De asemenea era obiceiul stropirii fetelor cu apă de la fântână, tot pentru sănătate²³⁶.

Floriile

În sâmbăta Floriilor copii merg cu preotul sau cu dascălul să strângă crengi de salcie, pe care le aduc la biserică ca să fie sfințite. În ziua de Florii, după slujba religioasă oamenii iau crengi

---

²³⁵ Somogyi Gyula, op.cit, p.131

²³⁶ Ibidem

de salcie și le duc acasă, unde, făcute coroniță, le păstrează la oglindă sau icoană, pentru „*vreme rea*” până la celelalte Florii.

Săptămâna mare

Din Joia Mare nu se mai trag clopotele la biserică. În schimb se bate toaca. În Vinerea Mare persoanele foarte credincioase țineau în trecut post negru până asfințea soarele. Seara în biserică se punea mormântul lui Isus. Sâmbătă noaptea oamenii mergeau la înviere. Se înconjura biserica cu prapori și cu lumânări.

Sf.Paști

În ziua de Paști, toată lumea merge la biserică. Cei care au postit și s-au spovedit primeau de la preot *păștițe*. De acum și până la Ispas oamenii se salută cu *Cristos a înviat!* Și se răspunea cu *Adevărat că a înviat!* De la Ispas în trecut se zicea *Cristos s-a-nălțat!*

Când se termina slujba, copiii și feciorii ciocneau în trecut ouă, în fața bisericii. Cel a cărui ou nu se spărgea îl câștiga pe celălalt.

A doua zi de Paști, după masa se făcea joc.

Paștele morților

Se iese la cimitir și se fințesc mormintele.

Ispasul

Ziua era ținută prin nelucrare. Se face slujbă la monumentul eroilor.

Rusaliile

În cele trei zile ale Rusaliilor au loc procesiuni la holde, împotriva gheții. În biserică se împrăștie iarbă. La praporii cu care se ieșea la holdă se puneau cununi de grâu.

Sânzienele

De Sânziene se făceau coroane din flori de sânziene, care se aruncau pe casă. Se credea că cel a cărui coroniță cădea de pe casă, va muri în scurt timp.²³⁷

Sf.Apostoli Petru și Pavel

Conform calendarului popular din această zi începea seceratul. De asemenea, până la această dată nu era voie să se mănânce mere, „pentru piatră”.

Sf.Ilie

Era considerată o zi grea, se ținea prin nelucrare, ca să nu trăznească în stoguile de grâu de pe țarină.

Preobrajenie

Se duceau și se sfințeau strugurii în biserică.

Tăierea Capului Sf.Ioan Botezătorul

În această zi se postea și nu se tăia nimic cu cuțitul.

Ziua Crucii

Conform credințelor populare, în această zi se închide pământul, prin urmare, gongile și șerpi intră în pământ. De acum se băteau nucile și se culegea busuiocul și ultimele buruieni de leac.

Obiceiuri calendaristice fără dată fixă

Dogyla

Odinioară, în perioadele secetoase, în localitate se umbla *cu Dogyla*, o veche practică rituală de aducere a ploii . Un grup de fetițe, din care una, *Dogyla*, era îmbrăcată în frunze de boz,

---

²³⁷ Somogyi Gyula,op.cit, p.131

umblau prin sat, pe la case. Se opreau la fiecare gospodărie și, în timp ce grupul de fete cântau cântecelul de invocare a ploii, Dogyla dansa. Găzdărița cășii o uda cu apă, ca, prin similitudine, să pornească ploaia. Pentru cântecul și dansul lor, fetele erau răsplătite cu bani mărunți, ouă.

*Dogyile, dogyile,
Dă, Doamnye, ploile!
Ploița curată
Dî la Domnu' dată.* ²³⁸

Obiceiuri sociale

Târgul

Șinandul de Sus, primind titlul opidum în anul 1465, a avut dreptul să țină târguri de trei ori pe an. Acestea erau renumite peste veacuri ca târguri de vite, dar și pentru pălinca care se vindea aici.

Pe lângă aceste târguri anuale, în Șimand se ținea în fiecare vineri piață, o altă ocazie ca oamenii din satele din jur să se întâlnească și să facă schimb de mărfuri.

Șezătoarea

Șezătoare se făcea în trecut mai ales la tors. Se strângeau fetele de pe o uliță, vecine dar erau și șezători de femei tinere.

---

²³⁸Informator de teren: Fizite Ecaterina (n.1930)

Clacă

Clăcile se organizau în cazul unor activități în care era nevoie de mai mulți oameni. Clăci se făcea la seceriș, la ridicarea casei, la desfăcat porumb. De obicei se apela la neamuri și la vecini, urmând ca cel ce i-a chemat să le întoarcă la rândul lui ajutorul. În funcție de greutatea muncii, la final gazda dădea mâncare și băutură.

Jocul satului

Jocul satului²³⁹ se ținea duminica și la sărbători, cu excepția perioadelor de post, care precedau marile sărbători religioase. În trecut, când erau încă două sate, jocul s-a desfășurat în același timp în amândouă satele.

Și într-un loc și în altul datina era ca jocul să se țină după masa, după ce oamenii veneau de la biserică și prânzeau.

O altă regulă strictă în Șimand a fost aceea că fetele trebuiau să ajungă acasă înainte de asfințitul soarelui, adică să fie acasă „*înaintya ciurzî*”.

Organizarea cădea în sarcina unor feciori care „*tomnyau*” muzica, încasau banii pentru plata acesteia, se interesau de locul în care se ținea jocul.

De-a lungul anilor, jocul satului s-a ținut, conform amintirii bătrânilor în diverse locuri: iarna într-o clădire pe locul căreia astăzi se află casa familiei Bondiș (vis-a-vis de CEC), pe ulița morii, pe partea dreaptă, pe locul pe care se află prima clădire, pe ulița gării, la District, apoi, într-o casă pe locul căreia azi se află locuința familiei Deme (Șimandul de Sus), iar vara, în aer liber, pe locul numit „*întră frăgari*” (pe ulița morii).

Din deceniul al șaselea al secolului trecut, jocul a fost organizat la Căminul Cultural .

Formațiile, care au cântat la joc, au fost dintre cele mai diverse, în funcție de natura instrumentelor componente: fluier,

---

²³⁹ A dispărut din Șimand de prin anii 1980

vioară, contrabas, clarinet ori trompetă, saxofon, torogoată și acordeon.

În cea mai mare parte, instrumentiștii au fost șimândani. În memoria colectivă s-au păstrat numele câtorva dintre ei: Moroșanu (clarinet), Mecheret, Franți (vioară), Feieș, Ianu, Turcu(dubă), Lica (trompetă), Țari (contrabas), Spinare, Tuțicu, Puiu lu' Ianu, Culi, Țăranu, Cheta (saxofon, torogoată) etc.

Au fost perioade când, la jocul din Șimand, au cântat instrumentiști aduși din localitățile vecine, mai ales din Comlăuș și din Nădab. Mulți își mai amintesc și azi figura pitorească a vioristului Benga din Nădab.

Revenind la modul de desfășurare a jocului, trebuie să menționăm că în Șimand s-a jucat numai perechi. Cel care invita la joc era feciorul. Invitația se făcea printr-un semn discret, făcut cu capul sau cu degetul. Eventualul refuzul al fetei putea genera conflicte. Fata putea fi scoasă „cu marșul” din sala de joc. Muzicanții începeau să cânte, la cerere, melodia care anunța, de obicei, „*spartul jocului*”, iar feciorii o obligau pe fată să părăsească petrecerea. S-a întâmplat că în aceste conflicte dintre un fecior și o fată, feciorii să se grupeze în două tabere, fiecare susținând una dintre părți. Dacă se ajungea la bătăi, muzicanții cântau marșul, punând capăt jocului.

Atât fetele cât și feciorii intrau în joc în jurul vârstei de 16 ani. De obicei, la această vârstă, fetele știau deja să joace, fiind instruite de către surorile mai mari, de frați, de verișoare ori chiar de către mame.

Obiceiul era ca feciorașul care intra în joc, să joace prima dată cu o verișoară, vecină, prietenă din copilărie.

Aceasta era prevenită înainte de către cineva din familia feciorului. Dacă tânărul era prea „pămpălău”, fata era rugată să-l cheme ea la joc. Este singura excepție, când unei fete i se permitea să invite un fecior la joc.

La jocul satului puteau participa și tinerii proaspăt căsătoriți. Aceștia însă nu se amestecau cu fetele și feciorii;

fiecare bărbat juca prima suită cu nevasta sa, după care putea să danseze cu o altă nevestă, dar nu putea juca o fată.

Semnalul de „spartul jocului” era dat de muzicanți care cântau marșul. De multe ori, tinerii încercau să se opună, dar muzicanții știau care este rânduiala, respectiv știau când este momentul să pună capăt distracției.

În Șimand și în satele din jur suita era formată din trei jocuri, care de la o localitate la alta aveau nume diferite:

1. rara, lungu, p-a lungu ori d-a lungu;
2. mânânțălu’, mărunțălu’ ori mânânțaua;
3. întoarsa, țâgănyescu’;

Mișcările cele mai utilizate sunt: laterale, întoarceri în ambele sensuri, învârtirea fetei pe sub mână, învârtirea partenerilor pe sub ambele mâini prinse deasupra capetelor, învârtirea fetei pe sub mână în timp ce băiatul își ocolește perechea, joc pe loc față-n față cu mâinile prinse în diferite feluri, etc. Bătăile „la tureac” executate de către dansatori, se făceau prin lovirea alternativ a unui picior cu palma mâinii opuse (prin ridicarea piciorului în față ori în spate), fără executarea de sărituri. Foarte rar, palmele loveau simultan ambele picioare, iar aceasta se petrecea, de obicei, cu o desprindere ușoară a picioarelor de pe pământ. Alte ponturi ale feciorilor constau în executarea de sărituri pe loc, cu lovirea călcâielor între ele, numit local „*a batye doauă*”. În sfârșit, săritura feciorilor în poziție ghemuit, constituiau o altă categorie de mișcări caracteristice jocului local.

O altă caracteristică a jocului șimândanilor a fost executarea mișcărilor în mod arbitrar de către fiecare pereche; simultan, unele perechi se învârteau, altele jucau pe loc, altele executau mișcările laterale, ș.a.m.d. Acestei trăsături proprii jocurilor noastre, îi este contrapusă maniera de joc în care totii dansatorii (dispuși în cerc, semicerc, rând, coloană) execută simultan aceleași mișcări.

Alături de cele trei jocuri din suita locală, bătrânii își amintesc și de un alt joc, cunoscut sub numele de „*forgauăle*”, care era cântat de către formația instrumentală la cererea tinerilor, ca încheiere. Informatorii au susținut că melodia jocului era cea a cântecului popular „*Dacă-ț’ ieste dor*”. Din punct de vedere coregrafic, jocul avea două mișcări de bază: pe prima parte a melodiei se executau mișcări line laterale, asemănătoare celor executate pe ritmul de rară, iar în partea a II-a mișcărilor deveneau mai vii, cuprinzând și sărituri.

De asemenea, în Șimand, ocazional s-a mai jucat *sârba*, adusă în localitate după 1918 de către feciorii plecați în armată dincolo de Carpați, și „*călușeriu*”, un alt joc importat, jucat pe melodia „*Banul Mărăcine*”. Din spusele ultimului instructor de „*călușeri*” din Șimand, Ursuț Lazăr, dansul era prezentat, exclusiv, în cadrul festivităților organizate cu ocazia unor sărbători naționale.

În sfârșit de prin 1950, suita locală a fost completată cu „*domnyescu*”, un fel de „*tangău*” interpretat, la cererea feciorilor, ca un gest de simpatie și bunăvoință pentru oaspeții liceeni sau studenți participanți de ocazie la joc. Uneori inițiativa le aparținea „*băndașilor*”, atunci când aceștia observau prezența la petrecere a oaspeților.

În timpul jocului obiceiul era ca feciori să „*dăscântye*”.

Strigături la joc:

*Zi, țâganye, numa' mie
Că ț-oi da pă dracu' țâie!*

Zi mai binye, higyigyis,
Țâpi-tye dracu' în Criș
Și pă minye după tyinye,
Dacă nu ț-oi juca binye.*

Zî, zî, zî, băndașule*,
Sărutyi-tye fetyile
Și gurița babile
Și uătyii nyevestile!

Io la joc, nana la joc,
Mălaiu' să argye-n foc.
Bătui mâța cu vătraiu
Că di ce s-o ars mălaiu'.

La mândruța jucăușe
Stă gunoiu' după ușe.

Dragu-mi-i cu cinye joc,
Că mnyiroas-a busuioc!
Dragu mi-i cu cinye sâr,
Că mnyiroas-a cănăpăr*!

Mândra me ș-a cui tye are,
Țucuț gura dumnyetale
Și cercelu' dân uretye
Și gura când ț-o fi setye.

Cinye nu ștyie ce-i drag
Poatye creștye cât on fag;
Că nici io nu am ștyiut
Și ca fagu' am crescut.

Câtye nany*-am avut ieu
Vutu-m-or* punye birău*.
Da' pă câtye le-am lăsat
Vutu-m-or punye jurat*.

Dragu mi-i mândruța-naltă
Că-m' dă gura păstă poartă.

*Da' și ceie micutya
Să-ntyingya și n-ajunja.*

*Dragu mi-i câmpu' cu iarbă,
Mândrile cu groapă-n barbă.*

*Boii să țân pă fânață,
Mândrili la minye-n brață*

*Frunză veryge dă trifoi,
Nu îs fetye ca la noi;
C-au fața mândră, frumoasă,
Feciorilor drăgăstoasă.*

*Dă când îs tăt așe-m fost;
Ce-i frumos tăt drag m-o fost.
Și d-aci dă oi mai fi,
Ce-i frumos tăt drag m-o fi.*

*Fata mării-i jucăuse
Cu gunoiu' până-n gușe.
Da' p-afară nu-l mai cară.
Ce-o fi oare pân-la vară ?!
Ce mi-i mie d-o drăguță?
Ca pădurii d-o crenguță.*

*D-abgy-aștyept până la toamnă
Să mă-nsor și să ieu doamnă!
Doamna n-are ceapță-n* cap,
Are mam-on fund dă sac
Si îi punye ceapță-n cap.*

*Mărita-m-ași mărita,
Pita n-o ștyiu frământa;
Da' dă pită n-ar fi bai,*

*Nu știu face nici mălai;
Da dă mălai n-ar fi hibă,*
Nu ștyiu face mămăligă.*

*Io la joc, mama la joc,
Mălaiu' să argye-n foc.*

*Mândra, bat-o soarile,
Ș-o vândut fuioarile
Și îs rele poalile
Dă să văd picioarile.*

*Fetyile până ce-s fetye
Nu le vez' la crâșmă betye.
Da' după ce să mărită
Beu cu iaga ce dă litră.*

*Fetyile până ce-s fetye
Truda la crâșmă le vegye.
Da' iele când să mărită
Să strâng tătye în ciopor
Și să duc la crâșma lor
Și închină cât-o iagă:*

*- Să trăieșty, soruță dragă!
- Să trăieșty, soră, cu binye,
Să n-ajunji zâua dă mânye!*

*Vutu-m-o mânca moartya
Când umblam tătă noptya
Dă la-o mândră la alta.*

*Mărita-m-aș să nu șed,
Numa câmpu' să nu-l văd;
Câmpu' să-l vadă bărbatu',*

*Io să mătur, s-aștyern patu',
Să pun oglinda-n fereastă,
Să văd cum îm' stă nyevastă.*

Repertoriul liric

„Hori” și „cântece hojești”

Fără să putem vorbi despre balade, în Șimand se cântau în trecut câteva cântece, care prin conținut, se încadrează acestui gen, chiar dacă melodia prezintă caracteristicile cântecului propriu-zis.

Este vorba despre „cântece hojești” care au în centru drept erou pe Răpașu un cunoscut hoț de cai din zonă (vezi „*La birtuțu' galbănu*”).

Alături de aceste „cântece hojești” în localitate s-au cântat numeroase „hori” (cântecele propriu-zise). Plasarea Șimandului în zona de interferență cu Bihorul a făcut ca horele locale să adopte melodica și ritmul cântecului bihorean.

Repertoriul liric al localității a fost odinioară unul foarte bogat. Pe lângă cântecele împrumutate din satele vecine au existat și creații originale, cu circulație restrânsă („Trifule, voinicule”).

O parte din textele cu vădite trăsături locale se cântau pe melodiile unor jocuri populare cuprinse în suita locală.

Mere mnyanțu la chirvaiu *

Mere mnyynțu' la chirvaiu,
Cu cocia cu tri caiu.
Viny-acasă, iai și vaiu,
Că nu-i cocie nici tri caiu.
Dară caii i-o furat
Gyorgye-a Gyuchii dân Arad
Cu Crosăr dî la Șumand,

Petrica dân Chereluș
Cu Răpaș dân Cumnăuș.²⁴⁰

Mere mnyanțu la chirvai
(variantă)

Mere mnyanțu' la chirvai
Cu cocie cu tri cai;
Diminyața, iai și vai;
Nu-i nici cocie, nici tri cai.
Mere mnyanțu' la Bodrog
Să își coatye dă noroc;
Da' norocu' l-o mâncat
Când d-acasă o plecat,
Fincă caii i-o furat
Gyorgye-a Gyuchii dân Arad
Și cu Crosăr dân Șumand;
Și ii biny-or petrecut
Cu Răpaș dân Cumnăuși
La Petrica-n Chereluși.²⁴¹

La birtuțu`galbănu

La birtuțu' galbănu, mă, (bis)
Be Răpașu' săracu', mă.
Poartă-tye, Răpaș, și be, mă (bis)
Că vinye potyiră* gre, mă !
Lasă vină car' la cinye, (bis)
Că nu-s nyevastă cu conciu*
Io să fug, să nu mai pociu,
Ce-s fecior cu comănac*,
Fac potyira tăt colacu²⁴²

---

²⁴⁰ Informator de teren: Mornoș Ioan (n.1902)

²⁴¹ După Tolan Gheorghe

Trifule, voinycule

Trifule, voinyicule, mă, (bis)

Înfiarăcă moara binye, (bis)

Că vinye mândra la tynye. (bis)

C-o vică* dă grâu curatu,

Să macinye mândra-n sacu.

Astâz' bată, mânyc bată,

I-os cârpită* și spălată

Și mai am pânză bogată.

Să cunoaștye pă spătoiu*

Care-i bună dă războiu,

Să cunoaștye pă fodriță*

Care-i bună dă uliță.²⁴³

Căpitanye, ghinărale

Căpitanye, ghinărale,

Căpitanye Pavele ,mă,

Ingye duci cătanyile, mă? (bis)

- Da d'în foc săracile. (bis)

- Nu le duce, Pav'le, tare,

Că li-s scurț' boconcii tare

Și-i vatămă la picioare.

Când ajunje la orașu

La dobași le poronce, mă,

Să bat-on ghinăral marșu',

Să țână feciorii pașu',

În sunyetu' trimbițî, mă,

În scurtarea viețî, mă,

---

²⁴² Informator de teren: Mornoș Ioan (n.1902)

²⁴³ Informator de teren: Mornoș Ioan (n.1902)

În sunyetu' dobiloru,
În scurtarea zâleloru.
Viny-on capitan călare,
Ieș-o fată mare-n cale
Și lumina* le-o-apringyele.
Căpitanu-așe zâcele:
- Stânje, fată, luminare,
Uă-ț' stâng și io viețale!
La cătan-așe i-i moartya,
Fără lumină dă ceară,
Fără uom dân a sa țară,
Fără lumină dă său*,
Fără uom dân satu' său.²⁴⁴

Murgule, coamă rotată

Murgule, coamă rotată,
Mai scoatye-m' viaț-o dată,
Că ty-oi băga-n grajd dă tyatră
Și ț-oi da fân și ovăsu
Să tye faci la șele binye,
Să mă poț' purta pă minye
Dî l-o stavă* la d'alta
Să mă-ntâlhyesc cu mândra, mă.
Pântru mândra care-m' place
Domnyi-s mari, da' n-au ce-m' face,
Că mă prind și mă robăscu*
Și d-acolo hălădescu*,
Vin acasă ș-o iubăscu.²⁴⁵

---

²⁴⁴ Ibidem

²⁴⁵ Informator de teren: Mornoș Ioan (n.1902)

Fă-mă, Doamnye

Fă-mă, Doamnye, ce mi-i face,
Fă-mă, Doamnye, -o veriguță*
La bagya pă jejetuță!
Când o mere să să culce,
C-o mână ș-o face cruce,
Dă miny-amintye ș-o-aduce.²⁴⁶

Batye vânt dă căt-Arad

Batye vânt dă căt-Arad,
Bagya cătană-i luat;
Mărg părinți cu forinți,
Domny-or zâs că nu l-or da
Până vinye drăguța.
Să uită pă răsărit
Vegye drăguța vinyind
Cu păr nyegru dăspletyit,
Cu lacrămă până-n pământ.
Domnule solgăbirău*,
Scloboagye drăguțu' mnyeu,
Că nu-i lotru nici tălhari,
Ci-i drăguț la fetye mari.²⁴⁷

D-auzâț' voi, măi ficiori

D-auzâț' voi, măi ficiori,
Când îț' mere a peți
Nu locomiț' la averi,
Să luaț' fără plăceri
Așe cum am luat io

---

²⁴⁶ După Tolan Gheorghe

²⁴⁷ Informator de teren: Cazan Elena (n.1934)

Și m-o bătut Dumnyezo;
C-am locomit la miriștye
Ș-am luat spaimă la găștye
Ș-am locomit la ogoară
Ș-am luat spaimă la cioară.
- Da' fuji, hâdă, după vatră!
- Ba, cu *tyinye*-s cununată
Și dă capu' tău legată.²⁴⁸

Frunză vergye *

Frunză *vergye* dă loptucă,
Sună trimbița dă ducă;
Bațye doba-n gyepertare
Și *nye* scoatye la tyerzare.
Hai, *voinyici*, să mai jucămu
Și pă urmă s-aplecămu
Traje-n coardă cu *mânyie*,
Că *pornyim* la bătălie!
Trajeț' hora ș-om juca
Uiry-așa *românyi*, ș-așa!
Turcu, lelea *ce d'orjie*,
Să *gătyeștye* să *nye* vie.
Sări, *românye*, dă cu focu,
Nu lăsa pă turc dălocu!
Dă *românyi* să nu scăpațu,
Dă ciobanu dăn Carpațu!²⁴⁹

*Se cântă pe melodia cântecului „Mere *mnyanțu'* la chirvaiu”

---

²⁴⁸ Informator: Capra Maria(n.1907)

²⁴⁹ Informator: Mornoș Ioan – 84 ani (1902)

Credințe-superstiții-tabuuri

În zilele de marți și de vineri nu se lucra fiindcă erau considerate zile rele.

De asemenea, de la Paști până la Rusalii, în toate joile nu se torcea și țesea, ca să nu cadă piatra pe semănături.

Medicina magică

Descântatul

La începutul secolului XX, Somogyi Gyula consemnează obiceiul șimândanilor de a vindeca anumite boli pe cale magică, prin descântec. El povestește despre practica stingerii cărbunilor, despre credința oamenilor că, dacă cărbunele s-a dus la fund, bolnavul era deocheat și faptul că i se dă acestuia să bea din apa, în care au fost stinși cărbunii.²⁵⁰

Cuvinte și expresii locale

arșeu <i>s.n.</i>	- cazma
aștyicuță <i>s.f.</i>	- găteje, crăpături de lemne de dimensiuni mici, utilizate la ațâțarea focului
bárem <i>adv.</i>	- măcar
bănat <i>s.n.</i>	- necaz
băndaș <i>s.m.</i>	- membru al tarafului (al”benzi”)
băsamă	- 1. concentrarea expr. „bag de seamă”, „se pare că ...”; 2. probabil
biciuli <i>vb.</i>	- a iubi, a se îngriji cu drag (iubire părintească)
birău <i>s.m.</i>	- primar
boț <i>s.m.</i>	- (aci) găluște
brâncă <i>s.f.</i>	- mână
bugăt <i>adj.</i>	- mult
cănapăr <i>s.</i>	- plantă cu frunze frumos mirositoare

---

²⁵⁰ Somogyi Gyula, op.cit., p.130

- cătrăfusă *s.f.* - obiecte personale, bagaje. Expr. „, a lua cătrăfusăle” – a pleca
- cârpă *s.f.* - (aci) batic
- cârpit *adj.* - (ref. la textile) cusut, fără găuri
- ceapță *s.f.* - 1. bonetică, căciuliță specială care acoperă capul și urechile, legată sub bărbie; 2. un fel de basc purtat în trecut de către fetele mari
- cipcă *s.f.* - 1. panglică ; 2. bandă textilă de ornament confecționată cu croșeta
- ciufuli *vb.* - a-și bate joc, a porecli
- chirvai *s.n.* - sărbătoare tradițională a sașilor
- chilăiță *s.f.* - diminutiv al lui chilie
- colie - nu cunoaștem semnificația
- comănac *s.n.* - (aci) pălărie
- conci *s.n.* - coc
- dă - (aci) dacă (dă ty-i duce – dacă te vei duce)
- dubițat *adj.* - bătut
- făgădău *s.f.* - birt
- fodriță *s.f.* - volănaș, ornament pentru îmbrăcăminte
- fofotyî *vb.* - a ascunde, a piti
- font *s.m.* - 1. unitate de măsură egală cu 0,5 kg.; 2. cântar cu talere
- forgauă *s.n.* - arături executate de-a curmezișul capetelor unei tarlale
- gazdă *s.f.* - 1. stăpânul casei; 2. bogat, avut.
- găluștye *s.f.* - sarmale
- haznă *s.f.* - folos
- hălădi *vb.* - a reuși, a ieși cu bine dintr-o încurcătură
- hibă *s.f.* - defect, cusur
- higyigyîș *s.m.* - interpret la vioară (higyegyé)
- himișag *s.n.* - ceva care nu prezintă încredere, îndoielnic
- hori *vb.* - a cânta (vocal)
- iorcovan *s.m.* - liliac (arbust ornamental)
- îndălui *vb.* - a porni

- jeb *s.n.* - buzunar
- jimboci *s.m.* - 1.mușuroi ; 2. La Jimboci – teren extravilan
situat în stânga șoselei, la
ieșirea din Șimand în direcția Chișineu Criș
- jlaer *s.n.* - voalul miresei
- Jula *s.p.* - orașul Gyula din Ungaria
- jurat *s.m.* - judecător
- lengyer *s.m.* - polițist în administrația austro-ungară
- loptă *s.f.* - minge
- lumină *s.f.* - (aici) lumânare
- lud *adj.* - nebun
- mângăliye *adj.* - călcate (despre haine) cu ajutorul
„mângălăului”.
- mince *adj.* - prescurtare a lui mincinos
- muruit *adj.* - (despre pardoseala de pământ) dat cu
muruială (lut și baligă de cal
muiate în apă).
- nanye *s.f.* - aici, expresie „ la nanye ” , la femei
- natra *s.f.* - urzeala dintre ițe și unul dintre suluri;
urzeala de pe sul.
- nyai *s.* - turmă
- nyinjel *s.m.* - neg
- nuntra - nu cunoaștem semnificația
- obloc *s.n.* - fereastră
- opaiț *s.n.* - lampă alcătuită dintr-un fir textil introdus
într-un mic vas cu ulei sau untură
- părăschie *adj.* - nu cunoaștem semnificația
- penye *s.f.* - (aici) flori
- pingă *s.f.* - obiect în care se adună banii; fig. portofel
- pisat *s.* - porumb măcinat din care a fost sortată făina
- ponyavă *s.f.* - cuvertură din lână țesută la război
- porșor *s.n.* - grămadă mică de trifoi, fân sau paie
- potyiră *s.f.* - poteră
- prityi *vb.* - a povățui, a atrage atenția
- puștya *s.f.* - bubiță pe limbă

rât <i>s.f.</i>	- suprafață de teren lângă apă
rotyelat <i>adj.</i>	- rotund
robit <i>adj.</i>	- întemnițat
solgăbirău <i>s.m.</i>	- funcționar în administrație austro-ungară
spătoi <i>s.n.</i>	- cămașă femeiască
stavă <i>s.</i>	- herghelie de cai
stâmpăra <i>vb.</i>	- a liniști, a descărca sufletul
sterț <i>s.n.</i>	- lampă cu petrol
șatră <i>s.f.</i>	- (aci) prelată din fir de cânepă
tăgădi <i>vb.</i>	- a garanta
tău <i>s.n.</i>	- apă mică stătătoare
tyeujeri <i>s.m.</i>	- comerciant
tyipar	- nu cunoaștem semnificația
tomnyi <i>vb.</i>	- (aici) a angaja o lucrare
tuzuc <i>s.n.</i>	- dropie
țiu <i>s.n.</i>	- ciob din vas de pământ utilizat la unele
jocuri	
țol <i>s.n.</i>	- voal de mireasă
uă <i>conj.</i>	- ori, sau
uăty <i>s.m.</i>	- ochi
uștyori <i>s.m.</i>	- părțile laterale ale tocului ușii, ușori
vălău <i>s.n.</i>	- jgheab din lemn sau ciment din care se
adapă (manâncă) animalele	
veriguță <i>s.f.</i>	- (aci), verighetă, inel
verșană <i>s.f.</i>	- verișoară
vică <i>s.f.</i>	- unitate de măsură pentru cereale (aprox.
3o litri)	
vixulitye <i>vb.</i>	- despre încălțăminte (date cu cremă)
vorovi <i>vb.</i>	- a vorbi
vutu-m-o <i>vb.</i>	- 1. de preferat; expresia „vutu-m-o mânca” - mai bine m-ar fi mâncat; - 2. ar fi vrut; vutu-m-o punye – a vrut să mă
pună	
zăuita <i>vb.</i>	- a uita
zobon <i>s.n.</i>	- vestă de stofă sau lână

Capitolul VII VIAȚA BISERICESCĂ

Biserica ortodoxă română

Primele date despre biserica din Șimand apar în Conscripția bisericilor, efectuată de episcopul Aradului Sinesie Jivanovici, în anul 1755. Acesta, cu ocazia vizitației găsește în Șimand o biserică de piatră, nouă, cu hramul „*Nașterea Sf.Ioan Botezătorul*”, ridicată cu sprijinul domnului de pământ Dimitrie Csernoevics.²⁵¹

Caracteristicile dominante ale bisericii, atât în interior cât și în exterior, aparțin barocului.

În interior se remarcă și icoanele prăznicare în stil bizantin, donate de ctitorul bisericii. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, aici a fost temporar reședința episcopală de vară, a lui Nestor Ioanovici, primul episcop roman al Episcopiei Aradul (1829 - 1830).

Biserica a fost renovată în anul 1904 după planurile arhitectului arădean I.Niga.Noua pictură a fost executată de pictorul arădean Frederic Balla.Cu această ocazie au fost cumpărate cele patru clopote(cel mare de 763 kg, al doilea de 454 kg,al treilea de 225kg și cel mic de 104kg).

Lăcașul a fost sfințit în ziua de 8 noiembrie 1904 de episcopul Ioan Papp.Cum în timpul războiului trei din clopotele bisericii au fost rechiziționate în anul 1924 au fost comandate altele cunoscutei firme Hönig din Arad.În anul 1925 cele trei clopote mari sunt aduse la Șimand și sfințite de protopopul tractual Dr.Dimitrie Barbu.

---

²⁵¹ În semn de recunoștință a fost înmormântat în nava bisericii, peste mormânt punându-se o placă de marmură roșie.

În același an are loc o nouă renovare a bisericii, în valoare de 400.000 lei. Lucrările exterioare au fost executate de firma Trittaller din Arad. În interior pictorul Iulian Toader sen. a executat cadranele la pictura executată în 1904 de Frederic Balla și ornamentația. Sfințirea bisericii după reparații a fost făcută la 5 decembrie 1926 de episcopul Grigore Comșa. În anul 1941 este reparat turnul bisericii, stricat de furtuna din 19 mai 1941 ce s-a abătut asupra comunei. Reparația a costat 27.300 lei.

În anul 1953 consiliul parohial hotărăște începerea lucrărilor de reparație atât la vechea biserică ortodoxă cât și biserica greco-catolică preluată în 1948, la desființarea cultului de către ortodocși.

La biserica cu hramul „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul” devizul pentru reparația exterioară s-a ridicat la 24.149 lei iar pentru repararea picturii interioare la 30.536 lei. Licitația pentru pictarea bisericii a avut loc în 21 mai 1954, și conform înțelegerii

stabilite ea a fost executată de Iulian Toader împreună cu pictori preoți Mitroi și Tulcan.

Cât prevește reparațiile făcute la fosta biserică greco-catolică cu hramul „Sf.Apostoli Petru și Pavel”, lucrările au fost executate de Vasile Chirilă din Nădab, costul de reparaie ridicându-se la 10.863 lei.

După terminarea lucrărilor, sfințirea celor două biserici s-a făcut de către Vicarul Eparhial Gheorghe Lițiu, în 6 noiembrie 1955. Cu această ocazie cei doi preoți, care serveau în Șimand, Ioan Faur și Teodor Mornăilă au fost distinși cu titlul de protopopi onorifici.

În 24 octombrie 1968, în urma altor lucrări de renovare executate la cele două biserici, are loc o nouă sfințire a lăcașurilor, săvârșită de episcopul Teoctist Arăpaș²⁵² dimpreună cu preoții Ioan Faur și Petru Vancu din Șimand, Dimitrie Cuzman din Chișineu-Criș și Leonte Para din Pil.

În anul 1978 au loc noi reparații la ambele biserici. La biserica mare se înlocuiește țigla cu tablă zincată și se repară zidăria exterioară iar la biserica fostă greco-catolică se vopsește tabla zincată de pe acoperiș.

În anul 1992 a fost repictată biserica „Sf.Apostoli Petru și Pavel” de către pictorul arădean Florian Buie. Sfințirea bisericii a avut loc în 5 decembrie 1993 și a fost săvârșită de Episcopul Timotei Sevcicu. Cu această ocazie preotul Leonte Para a fost ridicat la rangul de stavrofor iar Ioan Varga la cel de sachelar.

Vechile cărți ale bisericii din Șimand²⁵³

Molitvenic(Buc.1729)

Octoih(Buc.1731)

---

²⁵² Viitorul Patriarh

²⁵³ La data când au fost preluate de Episcopia Aradului, biserica greco-catolică fusese preluată de ortodocși, încât cărțile aduse la Arad proveneau din ambele biserici și erau amestecate.

Cazanie(Buc.1732)
Antologhion(Buc.1736)
Evanghelie(Buc.1742)
Octoih(Râmnic,1750)
Ceaslov(Blaj, 1766)
Apostol(Blaj, 1767)
Octoih(Blaj, 1783)
12 Mineie(Râmnic, 1779-1780)
Ceaslov(Blaj, 1793)
Liturghier(Blaj, 1807)
Molitvenic(Blaj, 1815)
Catavasier (Blaj, 1824)
Octoih cu catavasier(Buda,1826)
Psaltire(Sibiu, 1831)
Psaltire(Blaj, 1835)
Antologhion(Blaj, 1838)
Catavasier,f.a,f.l.

Preoții bisericii:

Popa Constandin(1720-1738)²⁵⁴
Popa Gligor(1742)
Popa Florea(1742)²⁵⁵
Popa Onci (1746)
Popa Lup (1746)
Gheorghe Popovici (1755)
Ioan Popovici (1755)
Teodor Teodorovici (1755, 1785)
Petru Teodorovici (1755, 1767)
Chiril Popovici (1755)- văduv, fără parohie

---

²⁵⁴ Copist original din Țara Românească, vezi Florian Dudaș, *Manuscrisele românești din bisericile Bihorului*, vol.I,Oradea, 1985 p.130

²⁵⁵ Ambii preoți se semnează pe o Cazanie(București, 1732) cumpărată pe seama bisericii din Țara Românească.

Oniță Popovici (1767)
Ioan Beleş 1816-1820
Ilie Beleş (m.1830)²⁵⁶
Ioan Berar (1831)
Dimitrie Hotăran zis „popa Mitru” (1830)
Ioan Hotăran 1846
Dimitrie Beleş (1821-1849)
Augustin Beleş (1843-1915)²⁵⁷
Petru Beleş (1847-1849)²⁵⁸
Andrei 1849
Ștefan Beleş (1849)
Ioan Dehelean(1854)
Gheorghe Bila(1856- m.1867)-preot capelan²⁵⁹
Iosif Beleş(1861)
Pavel Georgevici(1861)
Maximilian Leucuța(1861)
Augustin Beleş (1868-1911)²⁶⁰
Svetozan Petrovici (1871)
Mihai Leucuța(1873)

---

²⁵⁶ Este înmormântat sub turnul bisericii.

²⁵⁷ Frate cu Dimitrie și Ștefan

²⁵⁸ Petru Beleş 1828-1849, născut în Șimand ca fiu al preotului Dimitrie Beleş din Șimand, a absolvit Institutul Teologic din Arad în anul 1846. Cunoștea limbile română, maghiară și latină. În 1849 la moartea tatălui său, preteasa Ana, rămasă văduvă, solicită Episcopiei din Arad hirotonirea ca preot în parohia Șimand a fiului ei mai mare, Petru. Cererea a fost susținută și de protopopul Chișineu-Crișului. Moare în anul 1849 vezi Pavel Vesa, Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități, Presa Universitară Clujană, 2006, p.669

²⁵⁹ Gheorghe Bila a și pictat biserica din Șimand.

²⁶⁰ Frate cu Dimitrie și Ștefan. Augustin Beleş a înzestrat biserica unul din clopotele care funcționează și azi. În anul 1904 la sfințirea bisericii a fost distins cu brâu roșu. A murit în anul 1915 lasându-și întreaga avere, în valoare de 70.000 coroane parohiei ortodoxe din Șimand, prin Fundația de caritate „Augustin și Elisabeta Beleş”. Jumătate din avere este încredințată școlilor confesionale, un sfert este destinată susinerii micilor industriași și corespondenți iar restul pentru ajutorarea familiilor sărace. De asemenea casa a fost lasată bisericii pentru a fi folosită drept casă parohială.

Teodor Mornăilă(1904)
Ștefan Leucuța (1906-1935)²⁶¹
Cornal Leucuța (1913 -1919)²⁶²
Cornel Popescu (1911- 1919)²⁶³
Teodor Mornăilă(1919-1960)²⁶⁴
Ioan Faur (1935-1983)²⁶⁵
Petru Vancu (? -1972)
Ioan Fântânaru 1960
Leonte Para 1972-
Ioan Varga 1983-
Gabriel Gosta 1995-

Șimandul a fost de lungul vremii, chiar dacă pentru scurte intervale de timp, și reședință a unor episcopi ortodocși ai Aradului.

Pentru început menționăm că în anul 1710 Ianichie Martinovici, al doilea episcop al Aradului și Ienopolei a cumpărat pentru Episcopie pusta Tövisegyháza, care ținea de Șimand.

Primul episcop legat de Șimand a fost Iosif Putnik.Tatăl său, Dimitrie Putnik, judecător de tablă în mai multe județe, înnobilit în 1790, și frate bun cu episcopul Moise Putnik din

---

²⁶¹ Ștefan Leucuța s-a născut în Șimand în anul 1861 ca fiu al preotului Leucuța din localitate.Studiile liceale le face la liceul din Sarvas unde își ia bacaloreatul în 1879.După absolvire a funcționat ca învățător în Pil.Studiază teologia în particular și în anul 1906 a fost hirotonit preot în Șimand.A fost căsătorit cu Sofia Erzilia Rațiu, fiica preotului din Pil. Ibidem, p.670

²⁶² Cornel Leucuța a fost fiul preotului Ștefan, a funcționat ca și capelan.În 1919 a fost ucis de bandele de unguri a lui Bela Kun vezi C.Turicu , Preoții martiri din Șimand, pp.133-134.

²⁶³ Omorât de unguri vezi Ziarul Românul Nr.131 / 10 octombrie 1919.

²⁶⁴ Pensionat în 1958 după 40 de ani de activitate, preotul Teodor Mornăilă se stinge din viață în 1984, la 90 de ani.Lui i se datorează prima monografie a comunei Șimand.

²⁶⁵ Preotul iconom stavrofor Ioan Faur se stinge din viață în 1991.

Timișoara²⁶⁶, împreună cu soția Maria, au cumpărat în 1790 o casă în Șimand în apropierea bisericii, pe malul văii Săliștioara, unde se mută cu cei trei copii. Unul dintre aceștia a fost Iosif Putnik, ajuns în 1807 episcop de Pacraț iar în 1818 administrator al episcopiei Aradului care era vacantă.

În perioada în care a fost episcop vicar al Aradului și-a avut reședința la Șimand. Numit în 1828 episcop al Timișoarei, se îmbolnăvește grav și revine în casa mamei sale din Șimand unde moare în 4 noiembrie 1830, fiind înmormântat la Timișoara. Ceilalți membrii ai familiei Putnik au fost înmormântați în curtea bisericii cu hramul „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul”.

Pe monumentul ridicat în 1832, la moartea Mariei Putnik, soția lui Dimitrie în 1832, există un text de aducere aminte, scris în patru limbi:

„Stai călătorule!

Aici odihnesc bunătatea, frumusețea și îndurarea genului femeiesc, preaiubita Ana, soția lui Ioan Palik Ucesni domn de Farlok! Maica fiilor Ioan și Alexandru, în floarea anilor numărând 32 de primăveri. Fiica Marii, soție lui Dimitrie de Putnik, născută Szoploncay de Tivadari. Mamă în toată Europa cunoscutului și preaiubitului Iosif, episcop de Timișoara și arhicunoscutului ofițer Pavel. În veci pomenirea lor. Pusu-s-au la anul 1832, 29 mai în orașelul Șimand în ziua când Maria de Putnik a răposat.”²⁶⁷

Al doilea episcop legat de Șimand a fost Nestor Ioanovici primul episcop român al Aradului. A stat pe scaunul episcopal doar un an. La 19 feb. 1830, în vârstă de 70 de ani, moare la reședința sa episcopală din Șimand. A fost înmormântat la Arad în catedrală.

---

²⁶⁶ Foaia Diecezana Oraganul eparhiei ortodoxe române a Caransebeșului din 4 sept./17 sept. 1922, nr.26, p.2-3

²⁶⁷ Gosta Cornel, Gosta Carmen, op.cit., p.82

Casa în care a fost reședința vlădicilor de la Arad a fost vândută. Mărturie a vremurilor când episcopul Putnik stătea la Șimand este crucea donată bisericii de aceasta.

Astăzi comuna Șimand este împărțită din punct de vedere al confesiunii ortodoxe în trei parohii:

Parohia Șimand I, Șimand, nr. 698, județul Arad, tel: 0257373073, biserica „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul”, 1759, 310 familii cu 900 credincioși, casă parohială, preot Gabriel Gosta din 1995.

Parohia Șimand II, Șimand, nr.698, județul Arad, tel: 0257373137, biserica „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul”, 1759, 308 familii cu 1017 credincioși, casă parohială, preot Leonte Para, din 1972.

Parohia Șimand III, Șimand, nr.1031, județul Arad, biserica „Sf. Ap. Petru și Pavel”, 1901, 314 familii cu 1352 credincioși, casă parohială, preot Ioan Varga, din 1983.

Biserica Greco-Catolică

Parohia greco-catolică din Șimand a fost fondată în anul 1853, printre primii credincioși numărându-se învățătorul Dimitrie Ungureanu și familiile Cordoș, Telecan, Momac, Fizite. Fondul religios catolic din Oradea le-a cumpărat credincioșilor Greco-catolici o casă de rugăciune, apoi, între anii 1900-1901, cu sprijinul Episcopiei greco-catolică din Oradea, de care aparținea parohia, a fost construită biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel”.

Numărul credincioșilor a ajuns în anul 1883 la 430, dintre aceștia 383 fiind locuitori în Șimandul de Jos.

În 1900 s-au declarat de religie greco-catolică 536 persoane iar în 1910 de 530. Dintre aceștia 447 locuiau în Șimandul de Jos.

Biserica greco-catolică a fost trecută în 1948 în patrimoniul BOR.

După 1990 religia greco-catolică a fost din nou recunoscută de statul român, însă în ciuda demersurilor făcute de credincioșii greco-catolici din Șimand, abia la 10 iulie 2008 a fost semnat de către reprezentanții bisericii greco-catolice (părintele paroh Roman Dubestean, Mons. Nistor Chișbora protopop de Arad, pr. prot. on. Sorin Seviciu paroh de Arad-Șega și preot Danuț Ciuban, paroh în Sinteia Mare și Chișineu-Criș) și reprezentanții bisericii ortodoxe (pr. paroh Gabriel Gosta și pr. Leonte Para) un protocol, prin care s-a convenit la slujirea alternativă în biserica „*Nașterea Sf. Ioan Botezătorul*” .

Astfel, după 60 de ani de existență în clandestinitate, pe data de 13 iulie 2008 a avut loc prima liturghie greco-catolică, în acesată biserică.

La acest eveniment au participat oficialitățile din Simand, în frunte cu primarul Dan Simon și viceprimarul Florin Dema, cât și invitați din județ, precum Mihai Ban, primarul din Sinteia Mare și artiștii îndăgiți de muzică populară, Ilie Medrea din Sebeș Alba împreună cu soția, Raoul, Gelu Voicu și Florica Zaha, care i-a dăruit părintelui Dubeștean un rând de veșminte preoțești și un crucifix.

La sfârșit slujbei au luat cuvântul Ilie Medrea, apoi primarul comunei Șimand, Mihai Ban, primarul comunei Sinteia Mare și pastorul adventist Narcis Ardelean.

Credincioșii au fost serviți cu suc și cozonaci, iar oficialitățile și consilierii parohiali au fost invitați la Căminul Cultural, la masă.

Biserica romano-catolică

O parohie romano- catolică în Șimand a existat se pare din cele mai vechi timpuri, documentele din arhivă consemnând în secolul al XVI-lea ca preot catolic în Șimand pe Gyula (Gyuri) András, secretarul lui Gheorghe Brandenburg. La 25 iulie 1523 el a devenit canonic lector la Oradea, fiind înlocuit în anul 1525 cu Kendres János²⁶⁸. După lunga perioada de ocupație turcească, în care nu avem informații despre parohia romano- catolică din Șimand, în anul 1783 apare menționat în această localitate un capelan, Kern János.

---

²⁶⁸ Vezi Csepregi Zoltán.: *A reformáció kezdetei Brandenburgi György gyulai és vajdahunyadi uradalmaiban, 1520-1530*

Cât privește Biserica romano-catolică din Șimand, cu haramul „Sf.Fecioară” și ea a fost ridicată din averea familiei Edelspacher. Pe frontispiciul acestei biserici se află o placă de marmură, cu următorul text: *„Reverentissimus Dominus Nicolaus Edelspacher de Gyorok Abbas B.M.V. de Bel et canonicus Magno-Varadiensis posuit hanc ecclesiam in honorem Dei ad*

adgendum veram fidemet pietatem anno 1803 die prima Julii."²⁶⁹
Slujbele au fost săvârșite la început de preotul din Sânmartin. Din 1835 acesta începe să completeze matricolele de nașteri, căsătorii și morți separat. Parohia romano- catolică în Șimand a funcționat ca parohie individuală până în 1845.

În prezent în comună mai există 153 familii romano-catolici.

Biserica romano-catolică de pe domeniul Kintzig

Familia Kintzig a ridicat pe domeniul lor (actuala fermă Scânteia) o biserică romano-catolică în care au slujit preoții catolici din Șimand. Ultimul preot despre care se știe că a slujit aici a fost Singer Francisc. După al doilea război mondial și după instaurarea comunismului, moșia Kintzig a fost naționalizată iar biserica transformată în magazie. După 1990 a fost renovată și transformată în biserică ortodoxă pentru cei 180 de credincioși care trăiesc acolo. Sfințirea lăcașului a fost făcută în 1995 de Episcopul Aradului Timotei Sevicu. Preot a fost numit Mager Aurel.²⁷⁰

Cultul Adventist de Ziua a Șaptea

Numărul adventiștilor în Șimand a fost până în deceniul al V-lea al secolului XX a fost scăzut. Primele două familii de adventiști au fost familia Böszörmenyi și Bognár Elisabeta. În anul 1959 s-a mutat la Șimand familia Malița Nicolae iar în 1965 familia Homorogan Flore, ambele venind din localitatea Apatiu și aparținând acestei religii. În jurul acestor două familii, destul de numeroase, se încheagă întreaga comunitate chiar și în zilele noastre.

---

²⁶⁹ Gosta Cornel, Gosta Carmen, op.cit., p.23

²⁷⁰ Ibidem, p.14

Aprobarea de înființare și funcționare a Cultului adventist din Șimand a fost obținută în anul 1976. Numărul membrilor comunității la înființare a fost de 25 de maturi (botezați) și cel puțin atâția copii iar astăzi numărul celor botezați este de 60, plus aproximativ 35-40 de copii.

Până la aprobarea oficială de recunoaștere a comunității, adventiștii s-au întâlnit în locuința unor familii pentru a oficia slujbe și pentru a se ruga împreună. După primirea aprobării de înființare, vreme de 20 de ani, în locuința lui Homorogan Flore a funcționat o Casă de rugăciune.

În anul 1996 membrii comunității și-au construit o biserică pe un teren donat de către Consiliul Local din acel timp.

Activitatea comunității este coordonată de către pastorul Gabriel Dragoș din Arad și de un prezbiter. Primul prezbiter a fost Homorogan Flore, de altfel cel mai vârstnic membru al comunității. În prezent, funcția de prezbiter o îndeplinește unul dintre ginerii săi, Gabor Mihai.

Numărul membrilor comunității a crescut progresiv, mai ales datorită numărului în creștere a celor membrilor celor două familii (copii, nepoți, strănepoți). De asemenea, au aderat la cult aproximativ 5 familii de alte religii, cu 10-12 membrii²⁷¹.

Cultul Penticostal

Primii penticostali sosiți în Șimand au familiile familiile Căbău și Patronea, ambele foarte numeroase, mutate din localitatea bihoreană Roșia de Lazuri. Inițial cultul a funcționat clandestin, membrii grupului adunându-se pentru rugăciuni la casa vreunui dintre ei.

Constituirea cultului penticostal în Șimand a fost aprobată în anul 1990, când în localitate existau 25 de membri adulți și aproximativ 50 de copii. În anul 1992 a fost sfințit noul lăcaș de

---

²⁷¹ Informații oferite de Homorogan Flore

cult, Biserica Penticostală „Efrata”, construită la numărul 1336 Bis, pe terenul donat de către familia Ursoi.

Pastorul comunității penticostale din Șimand este Petru Igaș din Aldești, comuna Bârsa. La nivel de comunitate activitatea este coordonată, în absența pastorului, de câțiva diaconi, conduși de către un diacon - conducător. În zilele noastre diacon - conducător este Hahău Vasile, care i-a urmat lui Cabău Dan.

Este cultul care a cunoscut cea mai mare și rapidă dezvoltare în ultimii 20 de ani, azi comunitatea numărând 230 de membri adulți, botezați și cel puțin 260 de copii. La cultul penticostal au fost atrase și 15 familii de alte religii din Șimand.²⁷²

---

²⁷² Informații oferite de Cabău Dan

Cultul baptist

Comunitatea baptistă din Șimand s-a constituit în jurul unui nucleu alcătuit din familiile Tuca Petru, Ungurean Georgeta și Botnariu Gheorghe.

A funcționat și funcționează ca și suscursală a Bisericii Baptiste „Speranța” din Arad, din anul 1993. Primele întâlniri de rugăciune și slujbe le-a desfășurat la Căminul Cultural din Șimand. Lăcașul de rugăciune a fost sfințit în anul 1997, când comunitatea număra 23 de adulți și aproximativ 40 de copii. Astăzi lăcașul mai este frecventat doar de 3 familii pentru care pastorul Nelu Simion din Arad vine cel puțin o dată pe săptămână, pentru a oficia slujba. După cum ne declară Tuca Petru, Cei mai dintre mulți credincioșii care au constituit comunitatea la inaugurarea bisericii nu mai frecventează slujbele.

În acești ani au frecventat, pentru scurt timp, biserica baptistă, 2 persoane de altă religie.

De întreținerea lăcașului de rugăciune se ocupă soții Tuca Petru și Maria.²⁷³

---

²⁷³ Informații oferite de Tuca Petru

Capitolul IX ÎNVĂȚĂMÂNTUL

Organizarea învățământului școlar la Șimand²⁷⁴ (1771-1848)

„Școlile triviale”, după cum erau cunoscute acestea în epocă, se dezvoltă în Banat și Crișana pe baza promulgării de către împărăteasa Maria Terezia a două legi extrem de importante în acest sens: *Ratio Educationes*, în anul 1771 și *Norma Regia*, în 1781. Prin aceste legi se desființează monopolul bisericii asupra școlilor, organizarea și susținerea acestora căzând în sarcina domnilor de pământ și a autorităților locale, iar controlul, evident, în sarcina statului. Drepturile ilirice, cunoscute sub acest termen deoarece se adresau în primul rând populației sârbești din Imperiu – care presta servicii militare, îndeosebi grănicerești, și primea, în compensație, drepturi sau alte înlesniri – îi viza în egală măsură și pe români, care se găseau incluși printre „iliri” deoarece erau ortodocși la fel ca sârbi și depindeau ierarhic de Mitropolia din Carloviț. Corespondența dintre Maria Terezia și fiul său ilustrează extrem de clar definiția pe care Iosif al II-lea o dă toleranței religioase: permisiunea acordată tuturor cetățenilor care sunt folositori statului să posede pământuri, să exercite meserii și diverse alte funcții care pot aduce avantaje materiale, indiferent de credința pe care o profesază. Altfel spus, teoriile absolutismului luminat au la bază și interese de ordin economic. Mai ales după vizita pe care o efectuează în Transilvania, în anul 1773, luând contact direct cu realitățile politice și religioase de aici, Iosif al II-lea abolește, gradual, toate practicile represive la adresa necatolicilor din imperiu și suspendă orice formă de cenzură civilă

---

²⁷⁴ Elena Crișan, Dumitru Crișan, *O școală bicentenară 1773-1973*, Șimand 1973, lucrare monografică privind școala din Șimand, elaborată cu ocazia aniversării a 200 de ani de la înființarea acesteia, la care a colabora și profesorul Kovách Géza.

și religioasă.²⁷⁵ Desigur, imperialii vizează întărirea poziției Vienei în Transilvania, opunând nobilimii maghiare tradiționaliste dezvoltarea economică, administrativă și culturală a sașilor și românilor. Una peste alta, libertatea religioasă și accesul la învățătură aveau să producă, treptat, o dezvoltare a conștiinței naționale pentru toate popoarele din imperiu.

În anul 1766 intră în vigoare „Regulamentul iliric” pentru populația sârbească din imperiu, iar din anul 1771 acesta se referă și la populația românească. Date certe despre Școala românească din Șimand le găsim într-o conscripție din anul 1771.²⁷⁶ Conscripția din 1771, redată în lucrarea lui Finaczy, nominalizează 24 de școli românești existente la acea dată în această zonă, printre care și Școala din Șimand, care avea doar doi elevi.²⁷⁷ Un an mai târziu, găsim o altă conscripție școlară, depistată tocmai în fondurile Arhivelor provinciale din Voivodina și Sremski-Karlovcı din fosta Jugoslavie.²⁷⁸ Conform acestei conscripții din anul 1772, la Școala din Șimand erau deja nouă elevi, iar anul înființării acestei școli nu era indicat. Prin comparație, dacă Școala de la Almaș ființa din anul 1747 și avea

---

²⁷⁵ La 8 iunie 1782, Iosif al II-lea emite Patenta imperială de abolire a cenzurii. Cu un an înainte, acordase primul Edict de toleranță, în octombrie 1781 pentru Austria Superioară, la 25 octombrie pentru Ungaria, la 27 octombrie pentru Moravia și Styria, la 30 octombrie pentru Boemia, și 3 noiembrie pentru Krajna, la 8 noiembrie pentru Transilvania, 10 noiembrie pentru Galiția, 12 noiembrie pentru Țările de Jos austriece, la 30 martie 1872 pentru Schleswig, iar la 30 mai 1872 pentru Lombardia. Toate aceste patente, adaptate provinciilor cărora se adresau, aparțin ansamblului coerent al politicii iosefine, cunoscut sub numele de *Toleranzpolitik*.

²⁷⁶ Finaczy Ernő, *A Magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában (Istoria învățământului public în timpul Mariei Tereza)*, Budapesta, 1899, vol.I, p.251, apud. Crișan Elena, Crișan Dumitru, *op.cit.*, p.8, pag.9 facsimil.

²⁷⁷ În aceeași conscripție, la Nădlac sunt evidențiați 25 de elevi, la Pecica și Cinteii câte 30, la Vârșand 15, iar la Sebiș, 5.

²⁷⁸ Vasile Popeangă, *Un secol de activitate școlară românească în părțile Aradului (1721-1821)*, Arad, 1974, p.75

13 elevi la 1772, cea din Semic era înființată din anul 1753 și avea doar 5 elevi la 1772, la fel ca și cea de la Pecica, dar care era însă înregistrată cu 30 de elevi la data recensării și doar Aradul era indicat cu o școală de la 1721 și cu un număr de 100 de elevi, atunci putem presupune că și Școala de la Șimand putea să fie înființată pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, la fel ca și suratele ei menționate în conscripția sârbească.

Curtea vieneză a decis, la 10 octombrie 1786 să emită instrucțiuni mai amănunțite cu privire la funcționarea noilor școli. Înființarea acestora era încredințată directoratului școlar din Oradea, care, în cooperare cu autoritățile locale și cu domnul de pământ, încheiau un contract de parteneriat pentru edificarea și susținerea acestora. Se prevedea ca învățătorul să aibă pregătirea metodică necesară și să cunoască limba germană. Pregătirea metodică avea să se asigure prin cursuri specifice, desfășurate la Timișoara²⁷⁹ și la Oradea.²⁸⁰ Salariul învățătorului era stabilit printr-un contract încheiat între direcția școlară comitatensă²⁸¹ și antistia comunală²⁸² iar cuantumul acestuia nu se modifica nici dacă învățătorul se schimba pe parcurs. În contract se prevedea ca două-treimi din salariul învățătorului să fie plătit în natură – cereale, fructe, fân, lemne, carne, paie etc. – iar o treime în bani. Din această cauză apar diferențe în ceea ce privește plata dascălilor în diferitele surse bibliografice ca ne sunt la îndemână. Finaczy, bunăoară, citat mai sus, menționează salariul învățătorului din Șimand ca fiind de 35 de florini anual, conform documentelor urbariale. Vasile Popeangă, în schimb, citând conscripții sârbești

---

²⁷⁹ Cursurile metodice de la Timișoara erau susținute sub conducerea lui Teodor Iankovics de Minevo.

²⁸⁰ La Oradea, cursurile metodice se desfășurau sub coordonarea lui Alexe Vizileci, directorul școlilor românești neunite, iar mai târziu a succesorului acestuia, Teodor Abramovici. Șimandul, la fel ca toate localitățile din dreapta Mureșului – cu excepția Aradului Vechi – țineau de Oradea, iar cele din stânga Mureșului, de Timișoara.

²⁸¹ Echivalentul Inspectoratului Școlar Județean de astăzi.

²⁸² Echivalentul Consiliului local de astăzi.

și actele comitatului, precizează că retribuția anuală a dascălului era de 100 de florini. Evident, diferența dintre cele două sume menționate era, de fapt, plata în natură pe care o primea învățătorul din partea sătenilor șimândani. Bunurile în natură erau achitate de către comună, evident, prin aportul comunității locale, iar banii erau asigurați de către domnii de pământ și de direcția școlară a comitatului.

Deosebit de interesant pentru acea perioadă era faptul că învățământul era obligatoriu. Conform instrucțiunilor din anul 1786, se prevedea necesitatea efectuării unui recensământ școlar, pentru a se cunoaște cu exactitate numărul copiilor de vârstă școlară. De asemenea, se menționa necesitatea construirii de școli, dar și obligativitatea părinților de a-și trimite copiii la școală. Mai mult, pentru că în mediul rural majoritatea copiilor erau folosiți de către părinți la muncă, autoritățile imperiale au dispus anșajarea pentru fiecare localitate a unui păstor, care să se ocupe cu păstorirea animalelor, degrevându-i pe copii de această sarcină și dându-le astfel posibilitatea frecventării cursurilor școlare.²⁸³ În anul 1789 Iosif al II-lea a autorizat deschiderea de școli în 48 de comune românești din comitatul Aradului, cerând autorităților măsuri urgente, deoarece „*educația tineretului românesc e una din chestiunile cele mai importante și mai urgente pentru stat.*”²⁸⁴ Contractele școlare erau vizate de către inspectorul Alexe Vezilici, care într-un raport din anul 1792 notează datele încheierii contractelor școlilor pe care le-a vizitat.

Conform acestui raport, în dreptul Școlii din Șimand figurează data de 28 decembrie 1789. Mai departe, în anul 1797 autoritățile comitatense se străduiesc să stabilească retribuția pentru fiecare învățător, în colaborare cu inspectorul T. Abrahamovici. Desigur, negocierile se poartă și cu autoritățile locale, în sarcina cărora cădea sarcina plății salariului dascălului.

---

²⁸³ Arhiva Arhiepiscopiei Arad, Ordinul nr.50.164 din anul 1786.

²⁸⁴ Vasile Popeangă, *Un secol de activitate școlară românească în părțile Aradului (1721-1821)*, Arad, 1974, p.27

În septembrie 1801, Ioan Cernovici de Macea redactează o situație în ceea ce privește stabilirea acestor retribuții la nivelul a 21 de localități, printre care și localitatea Șimand. De aici aflăm că, în urma contractelor școlare încheiate în lunile septembrie și octombrie 1798, dascălul din Șimand primea, anual, 100 de florini. Tabelul lui Ioan Cernovici de Macea este cât se poate de edificator în ceea ce privește procedura de calcul, deoarece cuprinde trei rubrici distincte în ceea ce privește propunerile de salarizare: propunerea inspectorului școlar, propunerea comunității locale și, în final, propunerea pretorului. În cazul Șimandului, inspectorul Abrahamovici propune suma de 100 de florini, comunitatea locală propune doar 90, iar pretorul opinează pentru suma de 100 de florini.

Comparativ cu Șimandul, la Șiria dascălul primea tot 100 de florini, la fel ca și cel de la Almaș, Agriș și Arăneag (unul singur pentru toate cele trei localități). În schimb, la Curtici pretorul propunea doar 80 de florini, iar comunitatea locală 60, la Târnova 65, respectiv 50, cât propunea comunitatea locală sau inspectorul, la fel ca și la Dud, Seleuș-Cighirel sau Iermata-Moroda. Cât despre măcenii, comunitatea de aici era dispusă să plătească doar 31 de florini.²⁸⁵ Analiza comparativă a salariilor propuse pentru dascălii sătești ne conduc la concluzia că localitatea Șimand era una cât se poate de bine dezvoltată din punct de vedere economic la acea dată, numărându-se printre localitățile fruntașe ale zonei.²⁸⁶

---

²⁸⁵ *Ibidem*, p.45.

²⁸⁶ Șimandul Edelpacher, cunoscut mai târziu și sub numele de Șimandul de Jos, dispunea de o suprafață de pământ urbarial de 2.753 de jugăre, iar terenul alodial era și mai mare. Existau 200 de case iobăgești, 245 de jeleri, 693 evrei, întreaga populație ridicându-se la 3.125 de persoane. Doar românii și evreii aveau parohie de sine stătătoare, ungurii și germanii fiind afiliați la parohia romano-catolică de la Sânmartin. Partea cealaltă a târgului, Șimandul Csernovics – cunoscut ulterior sub denumirea de Șimandul de Sus – avea 1.803 jugăre de teren arabil și 842 jugăre de fânețe, alodiul feudal fiind aproape la fel de mare. Existau 220 de iobagi cu sesii și 15 jeleri, documentele vremii

În anul 1812 ia ființă la Arad Preparandia, școală românească ce va pregăti învățători și preoți pentru toată partea de vest a țării, respectiv pentru Banat și Crișana. Prin urmare, învățătorii vor fi pregăti într-o școală superioară, după o programă cât se poate de aplicată, iar acest lucru se va simți în dezvoltarea pe care o va cunoaște învățământul românesc din această parte a Imperiului Habsburgic în anii imediat următori. După anul 1810 se stabilește să se înființeze și funcția de director școlar local, care să se îngrijească de înzestrarea școlii cu manuale și mobilier, cu aprovizionarea cu lemne de foc, achitarea la timp a drepturilor învățătorilor și, mai ales, cu îmbunătățirea frecvenței școlare. La 8 noiembrie 1816, inspectorul comitatului I. Püspökl informa deputăția școlară de la Pesta asupra directorilor locali propuși de către comunitățile românești. La Școala din Șimand figurează ca director Ion Roja. Numirea acestor directori școlari îndeplinea și un alt rol, extrem de important în ceea ce ne privește: începând de atunci apar și rapoartele școlare trimise cu regularitate forurilor competente, astfel că suntem astăzi în măsură să le consultăm. Astfel, dintr-un astfel de raport aflăm și câteva date statistice privind Școala din Șimand, care la 1811 avea un număr de 47 de elevi care frecventau cu regularitate cursurile. În acest an școlar îl găsim ca învățător la Școala din Șimand pe Constantin Bozian, care era acuzat de către preoții din localitate că neglijează învățarea Religiei cu elevii care frecventau cursurile.²⁸⁷ Evident, nu suntem în măsură să ne exprimăm, la două veacuri diferență, despre temeinicia acuzelor preoților din Șimand la adresa învățătorului Constantin Bozian, însă astfel de neînțelegeri dintre preoți și învățători am mai întâlnit și în alte localități din acea vreme, unele dintre ele pornite din tendința de a domina lumea

---

precizând că „toți sunt neuniți”. Prin urmare ortodocși. (Cf. Fábrián Gábor, *Arad vármegye letrása historiai, geographiai és statistikai tekintetben - Descrierea comitatului Arad din punct de vedere istoric, geografic și statistic* – Arad, 1835, vol.II, apud. Crișan Elena, Crișan Dumitru, *op.cit.*, p.6).

²⁸⁷ Vasile Popeangă, *op.cit.*, p.182, apud. Arhiva Arhiepiscopiei Aradului, documentul nr. 7/ 1812.

satului, în sensul că, până la apariția învățătorilor rurali, preoții erau în exclusivitate liderii spirituali ai comunității. Peste trei ani, în anul 1814, se efectuează un recensământ școlar privitor la copiii existenți în localitate cu vârste cuprinsă între 6 și 12 ani și se constată existența unei populații școlare de 363 de copii. Cifra absolut impresionantă comparativ cu celelalte localități din comitat: Șeitin -190, Sâmbăteni – 150, Ineu – 154, Târnova – 202 etc. Doar Șiria dispunea de un număr mai mare de copii de vârstă școlară, respectiv 480. În anul școlar 1817-1818, la Șimand frecventau școala cu regularitate un număr de 24 de elevi, dintre care 16 erau considerați ca fiind „diligenți”²⁸⁸, iar 8 ca fiind „nediligenti”, cu rezultate mai slabe la învățătură. În anul școlar următor, 1818-1819, numărul elevilor care frecventează școala cu regularitate crește cu unul, fiind recenzați 25 de elevi. Dintre aceștia, 16 sunt silitori și 9, nu. O îmbunătățire a frecvenței școlare cu trei elevi se înregistrează în anul școlar următor, 1819 – 1820, când sunt trecuți la registru un număr de 28 de elevi. Crește, în schimb, foarte mult randamentul școlar, deoarece doar un singur elev este considerat acum ca fiind mai puțin „diligent”, ceilalți 27 fiind trecuți la rubrica elevilor silitori.

Începând cu anul școlar 1820-1821 rapoartele școlare se diversifică și obținem date mult mai complexe despre Școala din Șimand. Așa aflăm că la Școala din Șimand funcționează ca învățător Paul Popovici, care avea o experiență la catedră de 20 de ani. Existau trei clase primare, respectiv clasa I, care avea un număr de 9 elevi, clasa a II-a, cu 4 elevi și clasa a III-a, cu 5 elevi. Apare și o rubrică nouă, care trebuie să indice starea socială a părinților elevilor (nobili, militari sau plebei). La Școala din Șimand, toți cei 18 elevi înmatriculați în anul școlar 1820-1821 proveneau din familiile de plebei (iobagi).²⁸⁹

Tot din documentele vremii aflăm că situația școlilor triviale era una destul de precară, deoarece domniile de pământ –

---

²⁸⁸ Diligent – harnic, silitor, conform DEX.

²⁸⁹ Vasile Popeangă, *op.cit.*, pp. 81-90.

care aveau obligația susținerii materiale a acestora – nu se achitau de sarcinile lor. În cazul Șimandului vorbim despre familiile nobiliare Edelspacher și Csernovics, care nu contribuiau la constituirea salariilor învățătorilor și manifestau o atitudine dușmănoasă față de școala trivială românească.²⁹⁰ Referitor la frecvența destul de mică a copiilor la școală, deși autoritățile imperiale insistau pentru obligativitatea urmării cursurilor elementare, trebuie să avem în vedere și mentalitățile vremii. Dacă administrația imperială dorea ca toți supușii să fie cât de cât educați, pentru a se evita producerea de mari convulsii sociale – cum fusese marea mișcare condusă de Horea, Cloșca și Crișan – domnii de pământ erau mult mai reticenți în ceea ce privește frecventarea școlii de către copiii iobagilor de pe moșiile lor. Pe lângă faptul că aveau și obligații pentru întreținerea localului de școală și pentru plata salariului dascălilor, domnii de pământ considerau că emanciparea iobagilor ar putea afecta raporturile feudale de până atunci. Nu în ultimul rând, emanciparea iobagilor români era privită cu dușmănie și din cauza atitudinii șovine de care dădeau dovadă anumiți domni de pământ de altă etnie sau confesiune. În final, învățătorii și directorii de școală aveau de înfruntat și mentalitatea iobagilor, pentru care educația copiilor nu reprezenta un ideal major. Dimpotrivă, fiecare copil era utilizat pentru muncile din gospodărie sau chiar de la câmp, iar prezența la școală ar fi reprezentat un handicap în acest sens pentru activitatea cotidiană. Și la Șimand, ca dealtfel în majoritatea localităților din comitat, gospodăria iobăgească se axa pe două coordonate: cultura cerealică și creșterea animalelor. Dacă la munca câmpului erau necesare brațe viguroase, păstoritul animalelor cădea aproape exclusiv în sarcina copiilor de vârstă școlară. În plus, se manifesta încă o mare reticență în ceea ce privește trimiterea fetelor la școală. Mentalitatea învechită a iobagilor aproape că excludea necesitatea ca fetele să învețe carte și să se emancipeze astfel.

---

²⁹⁰ *Ibidem*, p.91.

Începând cu data de 1 septembrie 1820 se fixează și noile salarii „învățătorești”, retribuții care erau achitate atât în bani, cât și în natură. La Școala din Șimand învățătorul primea o retribuție anuală de 238 de florini, dintre care 130 erau achitați în bani, iar 108 în produse naturale. Comparativ cu celelalte salarii ale învățătorilor din comitat, trebuie să menționăm faptul că dascălul din Șimand avea una dintre cele mai mari salarii, doar la Șiria (289), Nădlac (288), Pecica (284), Otlaca (263), Cintei (246), Cermei (244) existând retribuții mai mari. Din această statistică putem aprecia că localitatea Șimand era printele mai dezvoltate din comitat din punct de vedere economic.

În analele Preparandiei arădene găsim, la momentul 1814, un număr de patru elevi din Șimand care urmează cursurile preparandiale pentru a deveni învățători. Doi dintre aceștia au absolvit cursurile în luna mai a anului 1814, iar ceilalți doi în luna septembrie.²⁹¹ Aflăm și numele a doi dintre absolvenți, respectiv Dumitru Merce, care este numit învățător în Șimand și în găsim în conscripțiile din anul 1818 având deja trei ani vechime la catedră. Celălalt absolvent, Ștefan Beleş, este solicitat ca învățător de către sătenii din Șimand la 9 aprilie 1815.

În anul 1809 este construită la Șimand clădirea școlii romano-catolice. Învățătorul de la această școală avea un salariu de 120 de florini anual, pe lângă care mai primea 12 cubuli de grâu și 4 căruțe de lemne.²⁹² Construcția localului școlii ortodoxe începe în anul 1814, dar la începutul iernii construcția nu poate fi încă acoperită, astfel că zidurile se deteriorează. Această situație este constatată de către inspectorul regional Püspöki în anul următor, când vizitează Școala din Șimand și constată că zidurile din chirpici au fost deteriorate de ploi și de îngheț. În această situație intervine negustorul Nicolae Stoianovici, care se angajează să construiască noua clădire a școlii la fel cum a procedat și în urmă cu

---

²⁹¹ *Ibidem*, p.182.

²⁹² Arhiva Arhiepiscopiei Arad, *documentul nr. 139/1811*.

cinci ani, când a construit clădirea școlii din Șimandul de Sus.²⁹³ De aici deducem că Școala nouă din Șimandul de Sus fusese construită în anul 1810 și, prin deducție, că noul imobil școlar din Șimandul de Jos a fost ridicat în anul 1815, sau, cel mai târziu, în anul următor. Prin urmare, la Șimand coexistau cel puțin trei școli la acea vreme, una romano-catolică și două triviale, ortodoxe.

În anul 1819, învățătorul Demetriu (Dumitru) Mercea a fost mutat la Șeitin, iar în locul său a fost numit învățătorul Paul Popovici. Director școlaa era negustorul Matei Costa, care se preocupa de bunul mers al școlii, de aprovizionarea acesteia cu materialele trebuincioase și întreținea raporturi foarte bune cu învățătorul. Din rapoartele vremii aflăm că școala avea nevoie de mobilier²⁹⁴, deoarece în clădirea nouă fusese mutat mobilierul vechi, care nu mai corespundea necesităților. În plus, crescuse simțitor și populația școlară, în luna septembrie a anului 1822 fiind recenzați 88 de băieți și 32 de fete. Dintre aceștia, doar 16 băieți și 4 fete frecventau cu regularitate cursurile.

Învățământul din Șimand în perioada 1848-1918

La 30 decembrie 1847, învățătorul Dimitrie Ungureanu²⁹⁵ trimite un raport amănunțit despre Școala din Șimand inspectorului Eugen Grübacick de la Pesta²⁹⁶ din care aflăm că în acel moment frecventau școala un număr de 38 de elevi, dintre care 24 în clasa I, 12 în clasa a II-a și 2 elevi în clasa a III-a. Frecvența școară din Șimand era cu puțin peste 10%, deoarece tot

---

²⁹³ Vasile Popeangă, *op.cit.*, p.183.

²⁹⁴ *Idem.*

²⁹⁵ Dimitrie Ungureanu a funcționat la Școala din Șimand din anul 1839.

²⁹⁶ Aici funcționa Inspectoratul Suprem pentru școlile greco-neunite (ortodoxe) românești și sârbești. (Cf. Elena Crișan și Dumitru Crișan, *op.cit.*p.14.)

în acest raport învățătorul Dimitrie Ungureanu precizează că populația totală a Șimandului număra pe atunci 3.420 de suflete, dintre care 346 copii cu vârste cuprinse între 6 ani și jumătate și 12 ani, deci de vârstă școlară. Evident, aceste cifre luau în calcul exclusiv populația românească ortodoxă din Șimand, care făcea obiectul preocupărilor învățătorului Dimitrie Ungureanu.²⁹⁷ Tot din acest raport aflăm și date extrem de importante referitoare la starea imobilului școlar. Școala se află într-o stare degradantă, deoarece nu dispune decât de teren viran iar „solgăbirăul Ioan Csernovics ne-a miluit și ne-a dat o încăpere de la care podul am fost nevoiți să-l retrocedăm”²⁹⁸. Învățătorul suferă mult, deoarece nu dispune de pod, cămară, fântână și grădină și nu are altceva decât o cameră și bucătărie. Clasa elevilor este îngustă, cu o singură fereastră, întunecoasă, drept urmare predarea se face greu. Deși contractul prevede cretă și hârtie, comuna nu asigură. În schimb salariul prevăzut pentru învățători până în prezent a fost plătit.

Un alt moment important în ceea ce privește dezvoltarea învățământului românesc din acea vreme îl reprezintă Sinodul Eparhial ținut la 17/29 martie 1848 la Chișineu-Criș în prezența deputatului român Ion Dragoș – în calitate de comisar guvernamental – prilej cu care s-a stabilit și constituirea unei comisii care să se ocupe de reorganizarea învățământului românesc la nivelul școlilor elementare din Districtul școlar Oradea.²⁹⁹ O lună mai târziu, la ședința din 13-16 aprilie 1848, comisia nou constituită, avându-l ca președinte pe inspectorul școlar Dimitrie Constantini³⁰⁰ și pe profesorul preparandial

---

²⁹⁷ Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, *Actele Inspectoratului Școlar – cercul Oradea*, nr.7, apud. Elena Crișan și Dumitru Crișan, op.cit.,p.15.

²⁹⁸ *Idem*.

²⁹⁹ Elena Crișan, Dumitru Crișan, op.cit., p.19.

³⁰⁰ Dimitrie Constantini (1792-1865) s-a născut la Oravița într-o veche familie de aromâni, tatăl său, Cheorghe, fiind negustor. După absolvirea claselor gimnaziale, în anul școlar 1810-1811 era la Seghedin (Szeged, azi Ungaria) în

Ghenadie Popescu, ca secretar, alcătuiește un proiect școlar în 12 puncte în care se prevedea că „*limba de căpetenie în toate școlile române de mai sus pomenite va fi numai cea românească, iar unde sunt mai multe neamuri de aceeași credință și în limba acelora.*”³⁰¹

În anul 1849, învățătorul Dimitrie Ungureanu din Șimand înaintează un alt raport inspectorului districtual, din care aflăm date extrem de interesante. În primul rând, învățătorul Ungureanu face mențiunea că a fost ajutat la Școala din Șimandul de Sus și de către preotul Ioan Hotăran, care s-a implicat în procesul instructiv-educativ prin predarea Catehismului. Este perioada când învățământul confesional se manifestă plinar, iar la Șimand credincioșii greco-catolici își vor înființa propria școală. La școala romano-catolică din localitate, învățământul se desfășura în limbile germană și maghiară. Revenind la raportul învățământului Dimitrie Ungureanu, din conținutul acestuia aflăm că și-a făcut studiile la Preparandia din Arad și că vorbește la perfecție și limba maghiară, pe care deprins-o în școala elementară. În ceea ce privește frecvența școlară, la momentul 1849 existau recenzați un număr de 166 de băieți și 173 de fete de vârstă școlară la Șimand, dintre care doar 51 frecventau cu regularitate școala. Dintre aceștia, doar 5 elevi erau fete, restul fiind băieți. Învățătorul Dimitrie Ungureanu menționează și cauza acestei frecvențe slabe:

---

primul an de Filozofie. După absolvire, în 1815 și 1816 funcționează ca profesor de limba latină și catehet la „Școala Grămaticală” din Oravița. Între anii 1817-1837 funcționează ca profesor la Preparandia din Arad, iar în anul 1845 este numit în fruntea „Districtului literalicesc al școlilor române greco-neunite Oradea Mare”, echivalentul Inspectoratelor școlare de astăzi. Trece la cele veșnice la 17 octombrie 1865. Pentru mai multe detalii vezi preot dr. Pavel Vesa, *Episcopia Aradului între 1786-1830*, Editura Arhiepiscopiei Aradului, 2010, p.155, cu trimiteri la Teodor Botiș *Istoria Școalei Normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*, Arad, 1922, pp. 39, 42, 49, 63, 372, 386-387, și la Nicolae Roșuț, *Dimitrie Constantini (1792-1865)*, în „Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe anul 1972-1973”, Arad, 1973, pp.119-130.

³⁰¹ *Idem.*

„nestrăduința părinților”.³⁰² Trei dintre elevii români care frecventează școala cu regularitate provin din familii de meșteșugari, restul părinților fiind țărani. Clădirea școlii se găsește, însă, într-o situație precară „drept urmare predarea se face și acum într-o clădire particulară, acordată de solgăbirăul Csernovics.”³⁰³ Salariul învățătorului era acum de 130 de florini pe an, la care se mai adaugă 12 câble de grâu, 9 câble de porumb, 4 stânjeni de lemne și 11 stânjeni de paie. Deși învățătorul Ungureanu face mențiunea că plata retribuției se face cu întârzieri și cu lipsuri, constatăm o creștere a cuantumului acesteia comparativ cu anii trecuți, semn că petițiile dascălilor din Districtul Oradea înaintate la 22 iulie 1848 ministrului Educației Iosif Eötvös au dat roade. Însă, de departe cele mai importante informații pe care le obținem din acest raport țin de materiile care se învățau la Școala Greco-Orientală Românească din Șimand, precum și de ponderea lor săptămânală:

-Gramatica română și maghiară	- 2 ore
-Rugăciuni	- 2 ore
-Catehism	- 2 ore
-Cântece bisericești	- 2 ore
-Cunoașterea literelor românești și ungurești	- 3 1/4 ore
-Citire în românește și ungurește	- 3 1/4 ore
-Exerciții de scriere	- 3 1/2 ore
-Conversații în limba română și maghiară	- 3 ore
-Aritmetică	- 3 ore
-Creșterea viermilor de mătase	- 1 oră

În total, la Școala Greco-Orientală Românească din Șimand se făceau 25 de ore pe săptămână. În anul 1856 se construiește, în sfârșit, o școală nouă la Șimand, care funcționează

---

³⁰² Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, *Actele Inspectoratului Școlar – cercul Oradea*, nr.7, apud. Elena Crișan și Dumitru Crișan, op.cit.,p.17.

³⁰³ *Idem.*

ca școală confesională pe lângă parohia ortodoxă de aici, iar în anul 1879 se consctruiește încă o școală confesională românească, pe lângă parohia unită cu Roma, greco-catolică. Legat de școlile confesionale din acea vreme, trebuie să facem precizarea că acestea au salvat învățământul românesc din monarhia habsburgică, mai ales după momentul compromisului dualist austro-ungar din 1867, când pericolul maghiarizării instituțiilor școlare era mai mult decât evident. Școlile confesionale erau întreținute din punct de vedere financiar și logistic de bisericile și de antistiile comunale³⁰⁴ pe teritoriul cărui funcționau, deci statul nu era implicat din acest punct de vedere. Treptat, statul maghiar încearcă din ce în ce mai mult să controleze activitatea școlilor confesionale, impunând atât învățarea limbii maghiare de către elevi și, implicit, cunoașterea acestei limbi de către învățători, cât și evaluarea de la sfârșitul fiecărui an școlar, care se justifica prin recunoașterea diplomelor elaborate de către școlile confesionale de către autorități. În anul 1868 Parlamentul de la Budapesta elaborează Legea Naționalităților care, deși deosebit de restrictivă la adresa drepturilor de manifestare ale acestora, nu se va aplica plenar niciodată. Tot în acel an este aprobată și noua Lege a Învățământului, care prevedea că „*instituțiile publice pentru instrucția poporală se pot înființa și susține, în mod stabilit prin lege, atât prin confesiunile din patrie, cât și prin societăți private, comunități și prin stat.*”³⁰⁵ Tot în această perioadă, puși în fața schimbărilor structurale din interiorul monarhiei, românii din comitatul Aradului încep să se organizeze tot mai bine, pentru a face față noilor provocări. Alexandru Mocioni își dă demisia din Parlamentul de la Budapesta și, împreună cu Vincențiu Babeș, Mircea V. Stănescu și alți fruntași români de aici pun bazele mișcării politice naționale. La 16 aprilie 1872 este convocată la Arad, de către președintele clubului deputaților români din Parlamentul de la Budapesta, Anton Mocioni, o adunare a

---

³⁰⁴ Consiile comunale de astăzi.

³⁰⁵ Elena Crișan, Dumitru Crișan, *op.cit.* p.20.

frunțașilor românilor din Banat, Arad, Bihor, Satu Mare, Sălaj, Crasna, Solnoc, Bichiș și Zărand. Cu această ocazie, Iosif Hodoș propune ca această reuniune de forțe să poarte numele de „partidă națională română”.³⁰⁶ Senatul școlar din comitatul Arad³⁰⁷ era condus de către George Popa, care coordonează activitatea școlilor confesionale și încearcă să îmbunătățească frecvența școlară. De asemenea, liderii românilor din Arad îi apără pe învățătorii din comitat de abuzurile la care sunt supuși din partea autorităților maghiare, cum s-a întâmplat cu dascălii anchetați pentru că au utilizat manualul de istorie scris de către profesorul Ioan Tuducescu din Lipova.³⁰⁸ Senatul școlar arădean a elaborat mai multe acte normative pentru școlile din comitat, dintre care amintim: *Norme pentru administrațiunea învățământului național confesional*, Arad, 1876, *Planul de învățământ*, Arad, 1877 și *Manuducere*³⁰⁹ la *afacerile învățământului poporan*, Arad, 1890.³¹⁰ Din partea Senatului școlar arădean erau desemnați mai mulți inspectori – revizori școlari, cum se numeau în acea vreme – care activau la nivelul Protopopiatelor ortodoxe din Eparhie. Astfel, Alexie Popovici era avocat în Comlăuș, Paul Draga, judecător la Ineu, dr. Paul Vasici la Timișoara, P. Gruiescu în cercul Birchiș, Constantin Gurban la Ineu, **Constantin Popovici la Șimand**, Mihail Sturza la Șepreruș, Ioan Popovici-Desseanu la Arad. Așadar, avocați, medici, profesori, preoți, protopopi, care erau mandatați să se ocupe și de învățământul românesc din zonele în care funcționau.

În anul 1900 se efectuează un recensământ mult mai complex în toate părțile Monarhiei bicefale, care ne oferă date deosebit de interesante. Din punct de vedere sociologic, putem

---

³⁰⁶ *** *Aradul, permanentă în istoria patriei*, Arad, 1978, p.312.

³⁰⁷ Senatul școlar se găsea în subordinea Consistoriului ortodox arădean.

³⁰⁸ *Ibidem*, p.313.

³⁰⁹ Manuducere – termen arhaic, utilizat în epocă. Ducere de mână – manuducere – în sensul de îndrumător.

³¹⁰ Vasile Popeangă, *Școala românească din părțile Aradului în perioada 1867-1918*, Arad, 1976, pp.40-45.

spune că asistăm la una dintre primele recenzări cât de cât științifice, firește, dincolo de tendința autorităților maghiare de a „spori” abuziv numărul „locuitorilor cu buze ungurești”, ca să folosim un termen consacrat în epocă. La Șimand sunt evidențiate un număr de 2.117 persoane care trăiesc din câștig propriu, dintre care 1.676 sunt țărani, 134 meșteșugari, 31 comercianți, 15 angajați în transporturi, 31 funcționari, 6 militari, 95 zilieri, 116 slujitori și 14 muncitori necalificați. Din punct de vedere etnic, 3.278 sunt români, 1.231 maghiari, 495 germani, și 16 de alte naționalități. Precum se vede, evreii au dispărut din Șimand, îndeosebi ca urmare a discriminărilor la care au fost supuși. Ne reține atenția în acest recensământ numărul știutorilor de carte din Șimand: 1.110 persoane, deci douăzeci și ceva de procente, aproape un sfert dintre locuitori. Sunt recenzați un număr de 704 copii cu vârste cuprinse între 6-11 ani și alți 368 de copii între 12-14 ani. În total, numărul copiilor din Șimand era de 1.072 la momentul 1900, iaz după zece ani, când se organizează un alt recensământ, vor exista 883 de copii între 6-11 ani și 383 între 12-14 ani, în total 1.266 de copii de vârstă școlară la momentul 1910. Comparând cele două recenzări, constatăm o creștere cât se poate de consistentă a numărului copiilor la o diferență de doar zece ani. Cauza acestei creșteri trebuie căutată în preocuparea autorităților vremii în ceea ce privește eradicarea bolilor contagioase, în preocuparea pentru curățenie și igienă, în calitatea apei și a alimentelor, precum și apariția medicamentelor eficiente. Ca dovadă, tot cu ocazia acestor recensăminte se urmărește și cauza deceselor infantile. Așa aflăm că la Șimand, la 1900 murea 144 de copii cu vârste cuprinse sub 7 ani, iar în intervalul 1900-1910 au decedat 17 copii de pojar, 56 de scarlatină, 238 de malnutriție și „slăbire generală” (se poate citi și „de foame”), 13 de tuse convulsivă, 5 de difterie etc.³¹¹

---

³¹¹ *Magyar Statisztikai Közlemények (Raportare statistice maghiare)*, 1910, Budapesta, vol.42, pp.336-337, apud, Elena Crișan, Dumitru Crișan, *op.cit.*, pp21-22.

În perioada 1906-1907, conform aceluiași statistici, Școala elementară ortodoxă din Șimandul de Jos avea 126 de elevi înscriși, iar cea din Șimandul de Sus 153 de elevi care frecventau cursurile cu regularitate. La Școala primară de confesiune romano-catolică, în aceeași perioadă urmau cursurile un număr de 66 de elevi de etnie maghiară și germană. Doi ani mai târziu (1908-1909) la Șimandul de Jos sunt evidențiați un număr de 120 de elevi, dintre care doar 80 urmează cursurile cu regularitate. În plus, doar zece elevi reușesc să termine clasa a VI-a, semn că abandonul școlar era cât se poate de mare în această perioadă. În anul școlar următor (1909-1910), la Șimandul de Sus sunt recenzați 109 elevi, dintre care doar 81 frecventează cursurile cu regularitate și numai doi elevi reușesc să promoveze clasa a VI-a: Capra Ianoș, fiul lui Capra Ianoș³¹² și Maria, născut la 1 noiembrie 1901, de religie greco-orientală și de naționalitate română și Juchel Micloș, fiul lui Juchel Iștvan. La fel stau lucrurile și în ceea ce privește școala romano-catolică, unde la fel ca și în cazul școlilor românești (ortodoxă și greco-catolică), marea majoritate a copiilor reușesc să termine două clase primare, foarte puțini absolvă patru clase, iar cei care reușesc să termine toate cele șase clase elementare se pot număra pe degete. La foarte mulți dintre copiii cu vârste cuprinse între 12-14 ani apar, la rubrica în care se menționează cauza abandonului școlar, îndeletniciri ca servitor, slugă, servitoare etc.³¹³

La cumpăna secolelor al XIX-lea și al XX-lea, până în preajma primei conflagrații mondiale, la Șimand activează doi învățători maghiari și 3 sau chiar 4 învățători români. Învățătorii români sunt absolvenți ai Preparandiei din Arad, cum este cazul învățătorului Pavel Stana, care predă, neîntrerupt, la Școala

---

³¹² Capra Ioan, dar numele de botez i-a fost tradus în ungurește de către notarul comunal. De fapt, mai jos i se menționează naționalitatea română și religia ortodoxă.

³¹³ *Arhivele Școlii Generale Șimand*, apud. Elena Crișan, Dumitru Crișan *op.cit.*, p.22.

confesională ortodoxă din Șimandul de Jos începând cu anul 1877, până la Primul Război Mondial. La fel învățătorul Ioan Tocăniță, care predă mai mulți ani la Școala din Șimandul de Sus. În această perioadă, retribuția învățătorului era de aproximativ 600 de coroane pe an, la care se adaugă zece chintale de grâu și 16 stânjeni de lemne de foc, totalul retribuției fiind evaluat la 1.222 de coroane pe an. Imobilele școlilor sunt destul de modeste, la fel ca și mobilierul școlar sau rechizitele. Cu toate acestea, constatăm un progres în ceea ce privește conținutul programelor școlare. Se reduc orele destinate exclusiv învățământului religios și apar ore de științe pozitive sau de cunoștințe cetățenești.

Limba română:

- cititul;
- scrisul;
- conversația;
- gramatica;
- literatura.

Limba maghiară:

- cititul;
- scrisul;
- literatura.

Aritmetica - geometria

Geografia

Istoria

Cunoștințe cetățenești

Fizica

Științele naturale³¹⁴

Caligrafia

Cântul

Religia

---

³¹⁴ Conform conscripției din anul 1870, la Școala confesională ortodoxă din Șimandul de Sus exista și o grădină. Aceasta avea ca destinație atât practica elevilor și dobândirea de cunoștințe agricole moderne – grădinăritul se învăța la școală – cât și pentru aprovizionarea cămării învățătorului.

Pentru clasa I se predau doar Scrisul, Cititul, Aritmetica, Religia și Cântul, iar din clasa a II-a se introduce și Geografia. În clasele cealalte, se introduc, treptat, și restul disciplinelor. Orarul se făcea în funcție de clasele simultane.

Una dintre practicile vremii se referea la deprinderea limbii oficiale a statului de către elevii care proveneau din familii românești mai înstărite și care doreau să urmeze școli înalte, cum ar fi Universitățile de la Szeged sau de la Budapesta. În acest caz, pentru învățarea limbii maghiare, elevii români erau trimiși la Școala confesională romano-catolică din Șimand, unde cursurile se făceau exclusiv în limba maghiară. Alteori, când interesul pentru limba germană era mai mare, copiii erau trimiși la școlile învecinate cu predare în limba germană. Însă, aproape invariabil, elevii români erau trimiși apoi fie înspre Preparandia din Arad (sau cea din Blaj, în funcție de confesiune), fie înspre Liceul din românesc Brașov, școli de elită în acea vreme pentru românii din Monarhia Habsburgică. Așa se face că majoritatea intelectualilor români din Transilvania, Banat și Ungaria vorbeau, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului următor cel puțin două limbi străine (germana și maghiara).³¹⁵ Așa se face că, în anul școlar 1915-1916, Școala romano-catolică din Șimand a fost frecventată și de către 6 copii români. Izbucnirea Primului Război Mondial în anul 1914 bulversează oarecum procesul de învățământ de la școlile din Șimand, deoarece învățătorii tineri vor fi concentrați și trimiși pe front. Pe de altă parte, majoritatea bărbaților din Șimand au fost trimiși pe fronturile din Italia și din Galiția, astfel că foarte mulți dintre elevi au fost reținuți pentru muncile din gospodărie și nu au mai putut să frecventeze școala cu

---

³¹⁵ Este de notorietate cazul memorandistului Mihai Veliciu din Șepreuș, avocat la Chișineu-Criș, care, fiind închis în temnița dela Seghedin, îi solicita manuale lui Vasile Mangra pentru a învăța și limba franceză. Vezi Lucian Petraș, *Politică și demers național în comitatul Arad (1895-1916)*, Editura Brumar, Timișoara, 2008, vezi Marius Eppel, *Vasile Mangra (1850-1918)*, *Contribuții la cunoașterea vieții și activității lui*, Editura Mirador, Arad, 2000.

regularitate. În plus, în anul 1916 imobilele școlare din Șimand au fost rechiziționate de către autoritățile militare pentru a primi refugiații de război, cu precădere cei din zonele eliberate de către Armata Română, care intervenise în Transilvania împotriva Puterilor Centrale. Nu încheiem acest capitol fără a constata o practică încă înrădăcinată în mentalul colectiv al epocii, referitoare la emanciparea femeilor. Precum se vede atât din statisticile școlare - care menționează numărul foarte mic de fete care frecventau școala - cât mai ales din criza de învățători din timpul Primului Război Mondial, datorată în primul rând faptului că aceștia erau, în exclusivitate, bărbați, femeile erau încă foarte departe de condiția pe care o cunoaștem astăzi. Conta, firește, și faptul că Preparandiile vremii erau școli confesionale, care produceau exclusiv învățători și preoți, dar și conservatorismul rural își avea rolul său.

Dezvoltarea învățământului din Șimand în perioada interbelică

După înfăptuirea României Mari, la 1 Decembrie 1918, învățământul românesc din Transilvania va cunoaște o dezvoltare fără precedent. Firește, acest lucru nu se petrece dintr-o dată, mai ales dacă avem în vedere și criza acută de dascăli români din perioada imediat următoare Primului Război Mondial, când foarte mulți învățători și profesori și-au pierdut viața pe front. La Șimandul de Sus și la Șimandul de Jos iau ființă câte o școală elementară românească de șapte clase, cu câte trei învățători fiecare. În paralel, va funcționa și școala confesională romano-catolică, unde vor învăța elevii maghiari și germani din Șimand. În această perioadă numărul elevilor va crește destul de mult, din mai multe puncte de vedere. Emanciparea românilor se manifestă în paralel cu nevoia tot mai acută de funcționari și specialiști români care să lucreze în instituțiile statului național, astfel că nevoia de carte se împletește cu necesitatea pregătirii școlare în vederea calificării într-o meserie sau alta. Este perioada în care orașele se deschid și pentru tinerii români, care până mai ieri

fuseseră obstrucționați de către autoritățile maghiare în ceea ce privește obținerea unui loc de muncă. Reforma agrară din anul 1921 contribuie și ea la dezvoltarea învățământului românesc, comunitatea locală din Șimand având posibilitatea să se ocupe mai bine de susținerea instituțiilor de învățământ de pe raza comunei. Începând cu anul 1922 vom asista la un proces de laicizare a școlilor confesionale din Transilvania, acestea trecând din administrarea bisericilor în administrarea statului. În această perioadă se va resimți și puterea economică a statului român interbelic în domeniul educației – cu toate greutățile crizei economice mondiale din anii treizeci – când se vor construi foarte multe imobile școlare noi, inclusiv în cele două Șimanduri ale vremii.

O ușoară deteriorare a cunoscut învățământul românesc în perioada crizei economice mondiale, care lovește și România în anul 1930. Numărul elevilor se va reduce datorită condițiilor materiale precare a familiilor românești, mai ales cele din mediul rural. Astfel, în anii de criză, numărul elevilor nu-l va depăși pe cel înregistrat în primul an de după război – aproximativ 350 de elevi – deși în deceniul anterior tendința de frecvență a școlii era una crescătoare. Un reveriment se va produce în anul școlar 1934-1935, când se va înregistra cea mai mare frecvență a elevilor din perioada interbelică, aproximativ 550 de elevi fiind înmatriculați la școlile din comuna Șimand.³¹⁶

Frecvența elevilor la cele trei școli confesionale în perioada interbelică³¹⁷

	Școala primară	Școala primară	Școala confesională	Școala confesională
--	----------------	----------------	---------------------	---------------------

³¹⁶ Gabriel Gosta, Carmen Gosta, *op.cit.*, p.62.

³¹⁷ Elena Crișan, Dumitru Crișan, *op.cit.*, p.26

Doru Sinaci Rodica Colta Dimitrie Otavă

	din Șimandul de Jos	din Șimandul de Sus	romano- catolică, secția maghiară	romano- catolică, secția germană
1924- 1925	177 elevi	125 elevi	-	-
1925- 1926	169	152	-	-
1926- 1927	175	145	-	-
1927- 1928	168	190	-	-
1928- 1929	179	208	-	-
1929- 1930	156	208	55	48
1930- 1931	169	199	64	58
1931- 1932	-	-	-	-
1932- 1933	185	175	65	52
1933- 1934	198	190	61	53
1934- 1935	231	239	-	-
1935- 1936	186	189	55	60
1936- 1937	194	214	54	59
1937- 1938	174	193	51	77

Având în vedere că fiecare dintre cele trei școli care funcționau la Șimand erau încadrate în această perioadă doar cu câte un singur învățător, constatăm o densitate de peste 60 de elevi pentru fiecare cadru didactic în parte. Spre exemplu, în anul școlar 1927-1928, la școlile românești din comuna Șimand situația pe cele șapte clase de studiu era cea prezentată în tabelul de mai jos:

Clasa	Șimandul de Jos	Șimandul de Sus
I	52 elevi	62 elevi
II	23	34
III	26	21
IV	20	44
V	19	17
VI	15	12
VII	13	-

Din datele pe care le deținem³¹⁸, înzestrarea elevilor cu cărți era defectuoasă, iar procentul de promovabilitate era unul destul de scăzut. La Școala din Șimandul de Jos numărul repetenților era – în anul școlar 1927-1928 – de 63 de elevi, iar la cealaltă școală confesională românească, din Șimandul de Sus, de 78 de elevi. Dintre aceștia 18 din clasa I, 14 din clasa a II-a, 9 din clasa a III-a, 21 din clasa a IV-a, 10 din clasa a V-a și 6 din clasa a VI-a. Împreună jumătate dintre elevi rămân repetenți sau abandonează pur și simplu cursurile. Este o altă fațetă a reformei agrare de după război, când familiile celor care au fost sau au căzut pe front au primit pământ, iar copiii de vârstă școlară au fost obligați de către părinți să abandoneze școala pentru muncile gospodărești. Tot în perioada interbelică încep și cursurile cu populația adultă pentru lichidarea analfabetismului. Conform unei statistici din 27

---

³¹⁸ Elena Crișan, Dumitru Crișan, *op.cit.*, p.27.

februarie 1926³¹⁹, erau înscriși la acest curs ce echivala cu absolvirea a două clase primare un număr de 67 de cursanți. Dintre cei înscriși, doar 37 frecventau cursurile cu regularitate. În anul următor se aflau înscriși la cursul de alfabetizare un număr de 25 de bărbați și 57 de femei, iar în anul următor găsim înscriși un număr de 53 de cursanți. În ceea ce privește baza materială a școlilor, în anul 1927 sunt inspectate toate cele trei școli din comuna Șimand, dintre care doar una îndeplinea condițiile necesare, celelalte două fiind declarate ca fiind necorespunzătoare. Pe cale de consecință, Comitetul școlar din Șimandul de Sus hotărăște, la 26 martie 1934 alocarea unei sume de 400.000 de lei pentru construirea unui nou local de școală. Acesta a fost dat în folosință doi mai târziu, în 1926, și dispunea de tre săli de cursuri, o cancelarie și o locuință pentru învățător. Nici sătenii din Șimandul de Jos nu se lasă mai prejos, iar în anul 1938 dau în folosință școala cea nouă, construită după macelași tipic, ca și surata ei din celălalt Șimand. În ceea ce privește cadrele didactice care au funcționat la școlile din Șimandul de Sus și în Șimandul de Jos în perioada interbelică, din procesele-verbale de inspecție și din celelalte documente școlare studiate³²⁰ îi găsim pe Cornel Stângu – directorul Școlii din Șimandul de Sus – Dumitru Busuioc – directorul Școlii din Șimandul de Jos până în anul 1943, când este urmat de către soția sa, Maria Busuioc – Irina Părău, Vasile Părău, Vasile Toma – refugiat din Satu Mare în momentele grele ale retrocedării Ardealului de Nord – Maria Costa, Maria Neață și Maria Constantinescu. Ultimii ani interbelici reprezintă și o dezvoltare fără precedent a învățământului românesc, inclusiv a celui rural. Se îmbunătățesc programele școlare, manualele sunt editate cu mai multă responsabilitate, iar disciplinele studiate sunt mult mai variate: scris, citit, aritmetică, istorie, geografie, științele naturii, fizică, igienă, cunoștințe de comerț și de contabilitate,

---

³¹⁹ *Ibidem*, p.28.

³²⁰ Gabriel Gosta, Carmen Gosta, *op.cit.*,p.65

desen, caligrafie, cânt, educație fizică, lucru manual și lucrări practice.

Școala din Șimand în anii celui de-al II-lea Război Mondial, până la reforma învățământului din anul 1948

După ultimii ani interbelici, caracterizați printr-o perioadă de prosperitate generală a țării, învățământul din Șimand se va confrunta iarăși cu o perioadă de criză: învățătorii iau drumul frontului, iar elevii trebuie să suplinească lipsa părinților din gospodărie. În această perioadă în fruntea Școlii din Șimandul de Sus era învățătorul Cornel Stângu, iar la cea din Șimandul de Jos Dumitru Busuioc. Acesta din urmă va fi concentrat în anul 1943, locul său fiind preluat chiar de către soția sa, învățătoarea Maria Busuioc.

Școala elementară din Șimandul de Sus		Școala elementară din Șimandul de Jos		
Anul școlar	Elevi înscriși	Repetenți	Elevi înscriși	Repetenți
1938-1939	193	33	306	55
1939-1940	180	23	293	40
1940-1941	212	47	249	33
1941-1942	204	70	291	60

Diferența mare de elevi dintre Școala din Șimandul de Jos și cea din Șimandul de Sus se explică prin faptul că la Școala elementară din Șimandul de Jos sunt incluși și elevii maghiari și germani, deoarece Școala confesională romano-catolică a fost desființată.³²¹ Pe lângă faptul că numărul elevilor repetenți crește

³²¹ Elena Crișan, Dumitru Crișan, *op.cit.* pp.32-33.

de la an, la an³²², din observațiile scrise de către învățători în cataloage și în celelalte documente școlare, constatăm situația materială foarte grea a părinților, mulți dintre aceștia neputând asigura îmbrăcăminte sau încălțăminte corespunzătoare copiilor. Pe de altă parte, în lunile de primăvară și toamnă – când lucrările agricole necesitau mână de lucru – frecvența școlară era catastrofală. În pofida acestor greutăți, dascălii își fac treaba cu maximă conștiințiozitate, deoarece într-un raport de inspecție efectuat de către un revizor școlar de la Regiunea Timișoara în anul 1939 la Școala din Șimandul de Jos, acesta consemnează despre învățătorul Dumitru Busuioc: „*A îmbunătățit frecvența școlară, ridicând-o la 90%. Lecțiile sunt bine pregătite și predate metodic, cu respectarea principiului activismului. Elevii au colaborat efectiv și cu rezultate frumoase. Răspunsurile date sunt clare și corecte.*”³²³ De fapt, toate procesele verbale de inspecție din această perioadă evidențiază grija învățătorilor față de întreținerea școlilor și a grădinilor aplicative aferente. Acțiunile și activitățile extrașcolare sunt încurajate în aceste vremuri de război, astfel că se înființează farmacii școlare, precum și o cantină școlară deschisă în Șimandul de Jos în luna decembrie a anului 1941. Pusă la punct la inițiativa învățătorilor și a comitetului școlar, cantina era provizionată îndeosebi din lotul aplicativ al școlii, dar și din gospodăriile părinților mai înstăriți. Micul dejun și prânzul erau pregătite de către elevele din ciclul superior, sub directa supraveghere a învățătoarelor. În acest fel, fetele învățau și să gătească, lucru ce le va ajuta ulterior. Masa de la cantină reprezenta un real ajutor pentru elevii proveniți din familiile nevoiașe sau pentru cei rămași orfani. De asemenea, era și un imbold suplimentar pentru ca elevii să frecventeze cursurile

---

³²² Din 37 de elevi înscriși în clasa a V-a în anul școlar 1942-1943, 17 rămân repetenți, dintre care 15 exclusiv din cauza nefrecventării cursurilor. În luna octombrie a aceluiași an școlar, la clasa I din Șimandul de Sus erau doar 6 elevi fără nici o absență, iar 39 de elevi acumulasera mai multe absențe. (*Idem.*)

³²³ *Idem.*

școlare. Tot în această perioadă reușesc să se perfecționeze și învățătorii de la cele două școli din Șimand din punct de vedere profesional: învățătorii Dumitru Busuioc și Cornel Stângu vor obține gradul didactic I, iar învățătoarea Maria Busuioc, gradul didactic II.³²⁴ Ultimul an de război avea să se abată în mod direct și asupra comunei Șimand, astfel că în toamna anului 1944 în localurile școlii se va amenaja un spital de campanie pentru răniți. Din această cauză anul școlar 1944-1945 va începe abia în luna noiembrie, în condiții deosebit de grele: mobilierul școlar fusese distrus în cea mai mare parte, ferestrele și ușile defundate, pereții compromiși etc. În perioada 1945-1948, până la reforma școlară, la Șimand și-au continuat activitatea învățătorii Dumitru Busuioc, Maria Busuioc, Maria Constantinescu, Cornel Stângu și Irina Costa, iar în aceeași perioadă mai sosesc la Șimand și învățătorii Epifanie Burlacu, Eftimie Ardelean și Olivia Ardelean, care vor sluji catedra șimândană până la vârsta pensionării. În anul școlar 1945-1946, situația frecvenței elevilor la Școala din Șimandul de Sus era cea oglindită în tabelul de mai jos:

Clasa	I	II	III	IV	V	VI	VII
Elevi înscriși	23	29	30	32	29	21	11
Elevi frecvenți	20	20	21	23	17	13	11

Conform planului de școlarizare, în acele vremuri se studiau următoarele discipline: Limba română (citirea, gramatica, compunerea), Religia, Istoria, Matematica, Științele Naturale, Geografia, Deprinderi Sociale, Desen, Lucru Manual, Educație Fizică, Muzică, Practică Agricolă, Gospodărie și Purtare. În anul școlar 1945-1946 Școala Primară de Stat din Șimandul de Sus³²⁵ era încadrată cu următorii învățători: Teofila Cheivan, Irina Părau, Vasile Părau, Irina Costa, Gheorghe Dâmbu și Constantin Petrilă.

³²⁴ *Ibidem*, p.34.

³²⁵ Aceasta era titulatura vremii.

În pofida înmulțirii numărului de învățători, din procesele verbale întocmite în perioada 1945-1948 constatăm mai multe perioade de suspendare a cursurilor, cauza fiind lipsa combustibililor (lemnului) pentru încălzit.

Școala din Șimand în anii socialismului

Reforma învățământului postbelic se face prin Legea din 3 august 1948. Prin această lege, învățământul elementar de șapte ani devine obligatoriu. În Șimandul de Sus, începând cu anul școlar 1948-1949 se desființează ciclul gimnazial, rămânând doar Școala primară, cu clasele I-IV. În Șimandul de Jos, pe lângă Școala primară, va funcționa și Școala cu clasele V-VII, la care vor învăța toți elevii din comună, indiferent de etnie sau de confesiune. Tot în Șimandul de Jos va funcționa și Școala primară cu secție de predare maghiară-germană, în localul fostei Școli confesionale romano-catolice. Deoarece existau mai puțini copii de etnie maghiară sau germană în cele două Șimanduri, s-a luat hotărârea ca să se înființeze doar o școală primară cu limba de predare maghiară sau germană, ciclul gimnazial urmând să fie doar în limba română. Evident, elevii maghiari sau germani care doreau să învețe mai departe în limba maternă, puteau să frecventeze școlile din Arad sau din Timișoara, unde funcționau și gimnaziile sau liceele în aceste limbi. Începând cu anul școlar 1952-1953, pe lângă Școala Generală din Șimandul de Jos va fi arondată și Școala primară care se înființează pe lângă I.A.S. „Scânteia”, în colonia de muncitori agricoli care se încropește aici.³²⁶ Deoarece la Școala gimnazială nu existau decât cinci săli de clasă, în această perioadă se va construi o axenă cu încă patru săli de clasă și un laborator. De asemenea, școala a primit din partea autorităților locale și un teren arabil de trei hectare, pe care se efectuau cursurile practice

---

³²⁶ Elena Crișan, Dumitru Crișan, *op.cit.*, p.38.

Una dintre reformele mari ale legislației din 1948 este cea referitoare la introducerea profesorilor specialiști pentru învățământul gimnazial. Dacă până atunci învățătorii predau până în clasa a VII-a toate disciplinele de învățământ propuse, începând cu anul școlar 1848-1849 profesorii sunt cei care vor preda disciplinele de învățământ din gimnaziu. Firește, acest lucru nu s-a petrecut dintr-o dată, deoarece nu existau suficiente cadre didactice calificate în acest sens, astfel că învățătorii vor continua încă multă vreme să predea diversele discipline de la gimnaziu. Alții, cu timpul, se vor specializa, urmând cursuri de perfecționare profesională sau facultăți la fără frecvență. În ceea ce privește conținutul planului de învățământ, constatăm dispariția definitivă a orelor de religie, incompatibile cu statutul de țară „marxist-leninistă” pe care pășea România și introducerea limbii ruse ca limbă străină de studiu. La ciclul primar se predau următoarele discipline: limba română, limba maternă, aritmetica, istoria, geografia, științele naturii, gimnastica, desenul, cântul, lucrul manual și caligrafia. La ciclul gimnazial, în clasele V-VII, se predau: Limba română, limba rusă, istoria, geografia, matematica, fizica, chimia, științele naturii, educația fizică, muzica, desenul și aplicațiile practice.

În anul școlar 1948-1949 funcționau la școlile primare din cele două Șimanduri următorii învățători: Cornel Stângu, Vasile Călinici, Dumitru Mărcuț, Virgil Beraru, Irina Burlacu, Dumitru Busuioc, Ghizela Bokor și Rozalia Heuberger. La ciclul gimnazial predau următorii profesori: Eftimiu Ardelean, Epifanie Burlacu, Marin Popescu și Maria Țigu.

Cu toate schimbările politice din acele vremuri, se pare că situația țăranilor din Șimand nu s-a modificat în mod simțitor, deoarece doar 50-60% dintre elevii din ciclul primar
.....

Actuala situație a școlilor din Șimand

Unități de învățământ -total -6
Grădinițe de copii-2
Școli din învățământul primar și gimnazial -4
Copii înscriși în grădinițe -142
Elevi înscriși -total 499
Elevi înscriși în învățământul primar și gimnazial -persoane-499
Elevi înscriși în învățământul primar 267
Elevi înscriși în învățământul gimnazial 232
Personal didactic preșcolar 6
Personal didactic în învățământul primar și gimnazial -31
Personal didactic în învățământul primar 15
Personal didactic în învățământul gimnazial 16
Săli de clasă și cabinete școlare 22
Laboratoare școlare -1

Capitolul X VIAȚA CULTURAL –ARTISTICĂ ȘI SPORTIVĂ

În anul 1891 a luat ființă în localitate „Cercul de lectură al industriașilor din Șimand”, care după Marea Unire se va transforma în „Clubul cultural al industriașilor din Șimand”.³²⁷

Activitatea acestora a urmărit „stimularea înclinărilor spre frumos prin citirea de jurnale și reviste, prin ascultarea de conferințe a(le) oamenilor de specialitate”, desfășurarea de „jocuri sociale și petreceri”, „răspândirea spiritului social românesc”. Membrii clubului erau meseriașii din localitate.

Căminul Cultural

Vechiul cămin cultural s-a dovedit în anul 1937 neîncăpător, motiv pentru care consiliul parohial începe demersuri de construire a unei case de cultură. Aceasta urma să fie ridicată, cu sprijinul celor două primării³²⁸, în apropierea bisericii. Proprietara castelului de lângă biserică, văduva Csucky l-a oferit spre vânzare în vederea amenajării în el a viitoarei case de cultură³²⁹. În urma unor reclamaii făcute la protopopiatul din Chișineu – Criș, parohia renunță la achiziție iar pe fundalul războiului care începe construcția va fi amânată.

Noi demersuri, susținute de data aceasta de Vasile Ioanaș, ajuns deputat în Parlament, se vor face în 1946, însă în ciuda banilor alocați de guvern, Șimandul de Sus se alege doar cu o sală de joc, unde se vor ține horele satului. Abia după unificarea celor două sate se va trece la ridicarea Căminului Cultural. Înaugurarea a avut loc în 27 decembrie 1959.

---

³²⁷ Lucian Ienășescu, *Aspecte ale dezvoltării culturii instituționalizate românești din Arad 1900-1918*, Editura Mirador, Arad, 2007, p. 76-77

³²⁸ Șimandul de Sus și Șimandul de Jos avea în aceea vreme primării separate.

³²⁹ Pentru castel, încă o casă și 13 iugăre cadastrale de pământ a cerut 850.000 lei. Vezi Gosta, Gabriel, Gosta Carmen, *op.cit.*, p.71-72

Căminul Cultural 2012

Lăcașul de cultură avea o sală de spectacole de 600 locuri și alte 9 încăperi(bibliotecă, club,săli de repetiție).

Primul director al Căminului Cultural a fost Șandor Ioan(1958-1960).De activitatea Căminului Cultural s-a mai ocupat în perioada 1958-1964 și Borod Petru directorul Școlii generale, care era și șeful secției „Artă și Cultură” de la Chișineu- Criș.

Biblioteca comunală

Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea în Șimandul de Sus a funcționat un Cerc de lectură maghiară, a cărui sediu apărea pe vederile de la începutul secolului XX. Nu avem însă informații despre câți membrii avea și nici despre fondul de carte.

În anul 1960, în comună se înființează o bibliotecă comunală, care va ajunge să dețină după cinci decenii 10.500. În 1971 în Șimand funcționau 2 biblioteci publice, semn că se deschisese o filială și în Șimandul de Jos.

Activitatea corală

În anul 1905 s-a înființat primul cor mixt, condus de către învățătorul Ioan Tocănița. Tradiția corală se păstrează în localitate încă, în deceniul al V-lea, corului din Șimand era condus de un alt inimos, preotul Ioan Faur³³⁰.

În jurul anului 1960, învățătorul Epifanie Burlacu a reînființat corul mixt, în locul celui înființat de preotul Ioan Faur.

Calitatea noului cor este confirmată încă în 1960, când Radio Cluj transmite ascultătorilor un program susținut de corul din Șimand. Alcătuit din aproximativ 80 de persoane se desființează din nou după cinci ani.

Activitatea artistică

Din deceniul al VI-lea, după inaugurarea Căminului Cultural (27 decembrie 1959), au fost înființate mai multe formații artistice de amatori: teatru, taraf, echipă de dansuri, grup vocal bărbătesc, grup vocal feminin ș.a.m.d.. Toate aceste formații au avut o activitate intermitentă; activau doar atunci când era necesar (sărbători, concursuri, evenimente pe plan local etc.).

Formația de dansuri

Formația de dansuri a fost pregătită de profesorul Savu Popa.

Echipa de teatru

O echipă de teatru de amatori a funcționat în Șimand încă din 1948, de pe vremea vechiului Cămin Cultural. Dintre piesele jucate de această trupă menționăm „Valiza diplomatică” de Lucia Demetrius, „Doamna ministru” de Branislav Nușici, „O noapte furtunoasă” de I.L.Caragiale, „Omul care a văzut moartea” de Victor Eftimiu. Interpreții au fost unii țărani, muncitori, intelectuali: Ioan Anghel, Gavrilă Netea, Ioan Cojol, Marin Nedelcu.³³¹

---

³³⁰ Teodor Uiuu, George Didilescu, *O prezență necesară*, București, 1975, p.7

³³¹ Ibidem, p. 7

După terminare noului Cămin Cultural, echipa de teatru de amatori și-a mutat activitatea aicea, fiind conduși de profesorul Nicolae Stan. Trupa și-a încetat activitatea după 1989.

Formația artistică de agitație

Formația artistică de agitație, înființată în anul 1956 era formată din profesori, învățători dar și țărani și il aveau ca instructor tot pe profesorul Savu Popa. Primii membri ai formației au fost :Gavril Ciocan, Ioan Bembe, Ion Tătar, Ion Alici, Ana și Elena Pucea, Ion Ursu, Cornel Cohan. La aceștea s-au adăugat prof.Savu Popa, Maria Costea, inv.Epifanie Burlacu, inv.Livia Ciongradi, Maria și Ioan Iacob.

În perioada 1961-1962, brigada cuprindea 27 de membrii.

Ea a reprezentat Aradul la prima ediție a Festivalului de satiră și umor pentru amatori „Constantin Tănase” de la Vaslui.

Cu această formație, Șimandul s-a impus impus pe plan județean și chiar național, dobândind de 4 ori titlul de Laureat. De pildă la faza regională a celui de al VI-lea Concurs al formațiilor artistice de amatori, Brigada artistică de agitație din Șimand a luat locul I cu spectacolul „*Vezi asa-i la noi.*” La aceste calificări și premii trebuie să menionăm și aparițiile brigăzii la posturile naționale de televiziune și de radio.

Formația artistică de agitație a avut o activitate de patru decenii.

Instructorii și textierii acestei formații artistice au fost, în primul rând, actorul George Didilescu de la Teatrul de Stat din Arad și, pentru o scurtă perioadă, profesorul Dimitrie Otavă. Activitatea Brigăzii artistice de agitație a încetat în 1989. În cei 33 de ani de existență în această trupă satirică au activat mai mulți artiștii amatori . Cea mai îndelungată activitate au desfășurat-o Ecaterina Ciongradi, Gheorghe Negrău și Bătrânul Teodor. La aceștia s-au adăugat pentru diferite perioade de timp Șandor Ioan, Borod Petru, Bembe Ioan, Crișan Dimitrie, Cohan Cornel, Ciobotă Rodica, Ciongradi Flore, Ciocan Gavrilă, Popa Savu, Vîrciu Gheorghe, Faur Cornelia, Otavă Cornelia, Șușorcă

Elena, Rusu Adrian, Matica Cornel, Otavă Dimitrie, alături de mai tinerii Per Gheorghe, Cheta Gheorghe, Ursuț Ioan, Ardelean Monica, Fackelmann Helmut, Cătană Luminița, Ușvat Rodica și mulți alții.

Dintre membrii brigăzii în anul 1961 s-a remarcat Teodor Bătrânuț cu monologul „Nu mă las”, care începea astfel:

*„Vă spun drept de la-nceput
Că-n viață mi-a plăcut
Două lucruri: să fiu scurt,
Și-n viață n-am rămas
Niciodată la impas
Pentru că, nu mă las!
Și în munca pe ogor
Nu mă las mai fraților,
Nu stau ziua nici un pic
Și lucrez după tipic.
Când prășesc ăla-i prășit!
Nu fac lucru fușărit!
Pir sau rapiță neghină,
Eu le tai din rădăcină! Etc.*

Viața culturală după 1989

Șimandul a participat la ultimele două ediții ale Festivalului de Umor „Gura satului” de la Macea, cu două monologuri și un cuplet realizate de profesorul Dimitrie Otavă. La ediția din anul 2009, monologul prezentat de tânărul Tang Ciprian a ocupat locul I.

Azi în localitate activează două Ansambluri folclorice: Ansamblul Folcloric „Garofița” de pe lângă Căminul Cultural, condus de directoarea acestei instituții, Florica Naghi, și Ansamblul Folcloric „Junii șimăndani” .

Ansamblul „Junii Șimăndani” a fost înființat în luna aprilie 2009, de către Roman Dubeștean, preot paroh în parohia

greco-catolică Șimand, și este format din 9 perechi de dansatori și 2 soliști.

Activitatea principală a ansamblului este promovarea tradițiilor folclorice din Valea Crișurilor, Țara Zărandului și Valea Mureșului, având la bază șase dansuri specifice zonelor menționate mai sus.

Pe lângă participarea la spectacolele folclorice, ansamblul a mai participat, în baza invitațiilor primite, la diferite emisiuni ale posturilor de televiziune dintre care amintim Favorit TV, Antena 2, Info TV, Etno Tv, TV Timișoara, Tv Hora Zalău.

În vederea conservării tradițiilor locale, prof. Dimitrie Otavă a adunat o importantă colecție etnografică amenajată într-o casă muzeu .

Casa muzeu

Activitatea sportivă

Conducerea localității Șimand a sprijinit, tot timpul, activitatea sportivă. Așa se face că la Șimand s-a desfășurat finala Etapei Republicane la trântă și popice a Cupei Agriculturii, ediția 1964.

Șimandul beneficia, atunci, de singura popicărie din mediul rural din regiunea Crișana, clădire care era plasată la capătul actualului teren de fotbal (capătul opus față de clădirea Căminului Cultural).

Din păcate, această construcție s-a degradat treptat până la dispariția completă. În afară de popicărie, Căminul Cultural a oferit spaiu necesar desfășurării întrecerilor la trântă.

De asemenea elevii școlii din Șimand au desfășurat și desfășoară activități sportive cu foarte bune rezultate la nivel județean și chiar național. Mărturie stau zecile de diplome individuale sau ale echipelor, obținute în competițiile organizate de Inspectoratul Școlar. De pildă în anul 1969 echipa de gimnastică a școlii a obținut locul I la faza interșcolară.

Școala beneficiază azi de o bază sportivă, unde tinerii practică diferite jocuri sportive. Profesorul de sport Mărcuș Daniel, contribuie din plin la pregătirea viitorilor fotbaliști, școala fiind o adevărată pepinieră pentru echipele de fotbal din zonă. Singurul lucru care lipsește școlii este o sală de sport.

Echipa de fotbal „Șoimii Șimand”

Fotbalul a constituit o preocupare mai veche a tinerilor din Șimand. Astfel, dintr-un act de carte funciară reiese că, în anul 1924, echipa de fotbal din Șimand a primit în folosință o suprafață de teren extravilan, pentru amenajarea unui teren de fotbal. Acest teren, cunoscut sub numele de “icul fotbaliștilor”, a existat până la începutul anilor 50 a secolului XX.

Actuala echipă de fotbal a fost înființată tot prin anii 50.

Pâna în anul 1968, activitatea sportivă a fost coordonată de către Consiliul Raional Criș. Întâlnirile erau arbitrate de către o persoană din localitatea gazdă (de obicei un fost fotbalist)

iar noțiunea de observator nu era cunoscută la acest nivel. Deplasările se făceau la început cu căruțele iar după înființarea C.A.P.-urilor cu camioanele. De regulă, întâlnirile sportive erau organizate între localități din cadrul raionului, distanțele ce trebuiau parcurse fiind foarte mari. Cu toate acestea, dacă ne gândim că până în satul Vânători (com. Mișca) sunt cel puțin 20 de km, deplasarea cu căruța ar putea fi oricum (romantică, rustică, plină de poezie etc.) numai comodă nu.

De-a lungul vremii de asociația locală de fotbal s-au preocupat: Ungurean Ioan, Țăran Ioan, Morosteș Constantin, Gencz Andronius, Maghiar Gheorghe, etc. sprijiniți de către antrenori, dintre care-i amintim pe Bradea Gheorghe, Rus Adrian (I), Cergan Gheorghe, Sferdian Gheorghe, Dehelean Gheorghe, Jidoi Ioan, Uncruț Zenobie, Dema Florin, Balaban Ciprian, Mărcuș Daniel.

În prezent echipa „Șoimii Șimand”, joacă în prezent în categoria “Onoare”, fiind plasată în acest an pe locul 9.

Ultimul document care reconfirmează legalitatea Asociației Club Sportiv “Șoimii Șimand”, datează din data de 6 ianuarie 2012, act prin care sunt specificate culorile clubului – galben și albastru – precum și membrii fondatori: Cordoș Daniel – președinte, Cergan Mircea – vicepreședinte și profesorul de sport Mărcuș Daniel – secretar iar antrenor Truț Dimtrie. Fondurile sunt asigurate, în limita posibilităților, de către Primărie precum și prin sponsorizări.

Printre cei care de-a lungul vremii au jucat în echipa de fotbal „Șoimii Șimand” au fost : Corbaci Ioan, Anghel Ioan, Bulejan Ioan, Țica Dumitru, Anghel Traian, Rus Adrian (I), Ruzska Ioan (I), Tomicsek Ioan, Micu Ioan, Molnár Emeric, Faur Octavian, Fitzer Martin, Igna Gheorghe, Volentir Dumitru, Hauk Karol, Kardos Joska, Papp Ștefan, Cergan Gheorghe, Horvath Ioan, Negrău Gheorghe, Onaca Vasile, Sferdian Gheorghe și continuăm cu cei ce sunt mai apropiați în timp, Mitroi Gelu, Sferdian Flore, Mercea Cornel, Ruja Aurel, Șandor Viorel, Goron Petru, Goron Ioan, Filimon Mircea, Juchel Gheorghe, Șandor

Ioan, Rus Adrian (II), Ruzska Ioan (II), Ruja Remus, Berar Petru, Șodinca Iustin, Truț Dimitrie, Dehelean Gheorghe, Mihuț Ioan, Guler Moise, Buda Ioan, Țăran Marin, Mercea Petru, Mercea Ioan, Haloș Viorel, Haloș Florin, Horga Oleg, Fackelmann Martin, Perț Dumitru, Muscan Cornel, Radoczki Gheorghe, Dâmb Valentin, Macioca Sorin, Cohan Cosmin, Liga Ovidiu, Țăran Marcel, Mureșan Viorel, Mureșan Petru, Rus Florin, Ban Lucian, Borod Lucian, Constantinescu Paul și, cu siguranță, încă mulți alții.

Capitolul X FII SATULUI, OAMENI DE SEAMĂ

Un loc aparte între cei care s-au născut în Șimand sau care, născuți în altă parte și stabiliți în Șimand, au adus prin munca lor cinste comunei, îl ocupă preoții din familia Beleş, și mai ales **Augustin Beleş**, care în viață fiind dăruiește bisericii unul din clopote și își lasă după moarte întreaga avere pentru folosul obștii creștine pe care a păstorit-o.

Alături de această adevărată dinastie de preoți, fii ai Șimandului, sunt încă mulți alții care au făcut cunoscută comuna prin faptul că s-au născut aici:

Anghel Ștefan, născut în Șimand, ortodox, a urmat în perioada 1895-1898 cursurile Facultății de Drept și Științe Politice a Universității Regale Maghiare din Budapesta.

Bârză Ștefan, s-a născut în Șimand în anul 1902, ca fiu a lui Ioan Bârză și al Elenei. A absolvit Școala de mișcare la CFR după care a avansat de la impegat de mișcare la șef de gară la Timișoara, revizor general al Căilor Ferate Române și în final director general la Regionala C.F.R. Cluj, post din care se și pensionează. Moare în anul 1969, la vârsta de 67 de ani.

Grozda Aurel, născut în Șimand ca fiu a lui Petru Grozda proprietar, de religie ortodoxă, a urmat în perioada 1895-1899, cursurile Facultății de Drept și Științe Politice a Universității Regale Maghiare din Budapesta. În 20.10.1900 susține Doctortul în științe juridice la Facultatea de Drept și Științe Politice a Universității „Frerenc Josef” din Cluj. A funcționat ca avocat mai întâi la Buteni apoi la Arad.

Grozda Emil Petru, născut în Șimand în 22.08.1882, de religie ortodoxă, a absolvit Gimnaziul Superior Romano –Catholic din

Kassa după care în perioada 1901-1904 urmează cursurile Academiei Regale de Drept din Oradea și încă câteva semestre(1905/1906) la Facultatea de Drept și Științe Politice a Universității „Frerenc Josef” din Cluj. În 27 martie 1909 susține Doctoratul în științe politice iar în 7 mai 1910 Doctoratul în științe juridice. A fost primpretor la Pecica.

Grozda Cornel, născut în 1879 în Șimand, a urmat în perioada 1897-1902 cursurile Academiei Regale de Medicină Veterinară din Budapesta. A trăit în Șimand ca proprietar. A fost unul dintre cei care au participat din partea Comunei Șimand la Marea Unire de la Alba Iulia.

Hotăran Ioan, născut în Șimand ca fiu a lui Hotăran Ioan, agricultor, de religie ortodox, după absolvirea Gimnaziului Sferior Evanghelic din Sarvas după care se înscrie în anul universitar 1875/1876 la Academia Regală de Drept din Oradea.

Isaia Tolan. S-a născut în anul 1899 într-o familie săracă, cu 7 copii, el fiind al doilea. După terminarea școlii primare în satul natal urmează cursurile liceului „Samuil Vulcan” și în continuare cursurile Facultății de Litere din Cluj(1919-1922). În 1924 pleacă la București și lucrează vreme de trei ani la ziarul „Cuvântul”. Reîntors la Cluj în 1927 se angajează la ziarul „Națiunea”. Din 1929 până în 1932 lucrează ca profesor de engleză la Școala Superioară de Comerț din Arad. În 1932 tipărește „Noul dicționar ortografic al limbii române”. Din 1934 până în 1936 editează „Piatra de hotar”, o publicație proprie lunară. Mutat cu familia definitiv în București, ajunge în 1939 funcționar la Ministerul Minorităților Naționale iar din 1940 referent de presă la Președenția Consiliului de Miniștrii. Pensionat de boală în 1947, se stinge din viață în același an, la 31 august.

Bustul lui Isăia Tolan

Mihalca Alexandru, născut la 21 martie 1892 în Șimand ca fiu al preotului Ioan Mihalca, după ce a absolvit Gimnaziul Superior Greco-Catolic din Beiuș a urmat în perioada 1909-1912 cursurile Academiei de Minerit și Silvicultură Schemnitz, Secția Silvicultură.

Mișca Teodor, născut în 4 septembrie 1891 în Șimand, de religie ortodoxă, fiu a lui Mișca Teodor agricultor, decedat, a absolvit cursurile Gimnaziului Superior Romano-Catolic din Oradea după care în perioada 1911-1917 urmează cursurile Facultății de Medicină și Farmacie a Universității Regale Maghiare din Budapesta. La data de 23 mai 1919 obține titlul de Doctor în medicină.

Mormac Dumitru, născut în Șimand, ortodox, a urmat în perioada 1897-1898 cursurile Facultății de Drept și Științe Politice a Universității Regale Maghiare din Budapesta.

Tăședan Ștefan, născut în Șimand la 8 martie 1879, ca fiu al lui Petru Tăședan, agricultor, de religie gr.-cat., după ce a absolvit Gimnaziul superior greco-catolic din Beiuș a urmat în perioada 1899-1903, Facultatea de Teologie a Universității Regale Maghiare din Budapesta. În perioada 1905-1906 urmează și cursurile Facultății de Medicină și Farmacie a Universității Regale Maghiare din Budapesta.

Boloș Elena, născută Sighete, în 1931, la Șimand. După absolvirea Colegiului „Ghiba Birta” din Arad urmează cursurile Facultății de medicină din Cluj. Ca medic stagiar a fost repartizată la Chișineu –Criș de unde ajunge în final la spitalul Colentina din București, ca medic specialist hematolog.

Borod Petru, născut în 21 iulie 1930 ca fiu a lui Borod Petru și al Sofiei din Șimand. Din 1957 până în 1992, când s-a pensionat, a funcționat ca profesor de biologie la Școala generală din Șimand. După pensionare continuă să predea, cu jumătate de normă până în 1997. A avut gradul didactic I și a funcționat ca director al școlii cu o întrerupere de trei ani (1961-1964), din 1958 până în 1980.

Ciongradi Ioan. S-a născut în Șimand, în 1936, ca fiu a lui Ciongradi Flore și al Elenei. A terminat liceul la Roman, după care s-a înscris la Facultatea de Construcții din Iași. Doctoratul l-a susținut în Belgia, ajungând în final profesor la Universitatea din Iași. A încheiat diferite parteneriate cu facultăți similare din Algeria și Israel, a publicat numeroase articole, fiind interesat mai ales de rezistența construcțiilor la cutremure.

Ciongradi Mihai. Născut în 1943 (frate mai mic a lui Ciongradi Ioan), a urmat Facultatea de Medicină din Iași și a ajuns medic specialist pediatru și directorul spitalului din Iași.

Para Dan Cipria s-a născut 8 aprilie 1969, ca fiu al preotului Para Leonte și a preotesei Ana Cornelia, a absolvit în 1987 Liceul de muzică „Ion Vidu” din Timișoara și în 1993 Academia de Muzică „Gh.Dima” din Cluj, obținând licența în două specializări, dirijat cor academic și pedagogie muzicală. În continuare a efectuat diferite specializări în Franța și Italia pregătindu-se cu profesori renumiți.

În paralel cu activitatea pedagogică și didactică, susține numeroase concerte în țară și în străinătate cu corurile „Vox Transylvania”, „Antifonia”, „Cappella Transylvanica”, „Teophania” etc.

În anul 1994 câștigă locul II la Concursul internațional „Gh.Dima” la secțiunea dirijat.

În anul 1997, câștigă locul I la Concursul coral internațional de muzică sacră „Cu noi este Dumnezeu” de la Orăștie, cu corul „Astra” din Câmpia Turzii.

În 1996 devine asistent la Academia de Muzică din Cluj-Napoca. În anul 1999 susține doctoratul și devine lector universitar la catedra de dirijat.

Per Dumitru s-a născut în 1954 în Șimand, ca fiu a lui Per Dumitru și al Ilenei. După ce a absolvit Facultatea de Drept din Cluj se stabilește în Timișoara unde v-a fi până în 1992 procuror iar din 1993 avocat.

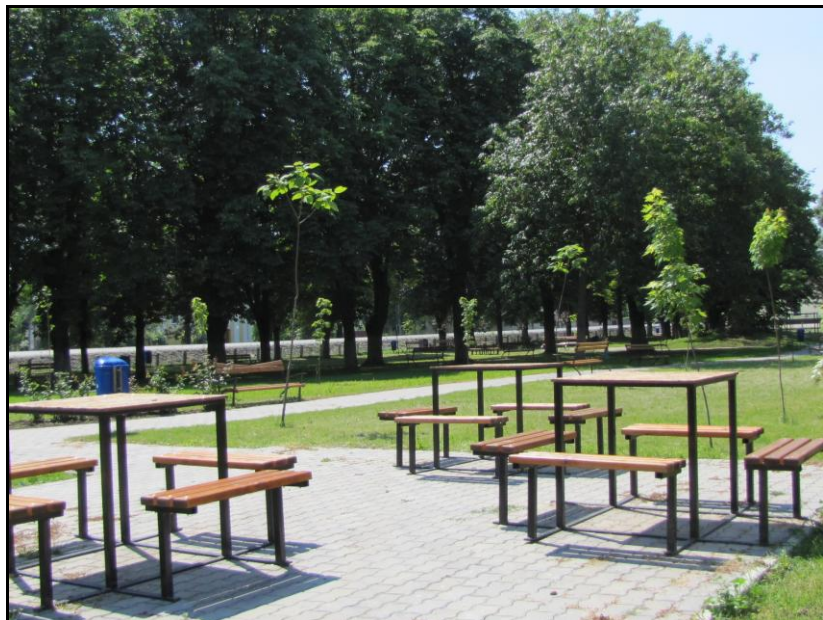
Per Gheorghe s-a născut în 1952 în Șimand, ca fiu a lui Per Petru și al Floarei. După ce a absolvit Facultatea de Drept din Cluj ajunge primprocuror la Parchetul de pe lângă Judecătoria Chișineu-Criș.

Doru Sinaci Rodica Colta Dimitrie Otavă

Capitolul XI
PREZENTUL ȘI VIITORUL COMUNEI

Suprafața totală a comunei .....224 h
Locuințe existente 1434
Locuințe din fondurile private 1434
Suprafață locuibilă-total 86.040 mp
Suprafață locuibilă -fonduri private -86.040 mp.
Lungimea simplă a reței de distribuție apă potabilă -14,7 KM.

Forța de muncă

Salariați -total persoane 291
Salariați în agricultură 148
Salariați în industrie 12
Salariați în industria prelucrătoare 12
Salariați în comerț 38
Salariați în transporturi, depozitare, poștă , comunicații -10
Salariați în administrația publică 16
Salariați în învățământ 42
Salariați în sănătate și asistență socială 7

Lucrări de investiții finalizate în perioada 2009-2011 sau în curs de finalizare

Nr. Crt.	Denumire lucrare de investiție	Valoare lucrare (cu TVA)	Sursa de finanțare	Data finalizării
1	Extindere rețele apă potabilă L = 3,8 km	357.090 lei	Bugetul local	2009
2	Construcție monument istoric	29570 lei	Bugetul local	2009
3	Construcție scenă	26.376 lei	Bugetul local	2009

4	Extindere rețele apă potabilă L = 3,7 km	350.280 lei	Bugetul local	2010
5	Pietruire străzi în comuna Șimand; L=2150 ml	242.100 lei	Bugetul local	2010
6	Construcție grup social la Căminul Cultural	24.823 lei	Bugetul local	2010
7	Amenajare parc în comuna Șimand	469.482 lei	Ministerul Mediului și Bugetul local	2010
8	Extindere rețele apă potabilă L = 2,8 km	314.027 lei	Bugetul local	2011
9	Pietruire străzi în comuna Șimand; L=1150 ml	208.000 lei	Bugetul local	2011

Facilități oferite investitorilor:

Teren

Forță de muncă

Gaz

Apă curentă

Energie electrică

Acces la linia ferată

DN 79

Acces la zona liberă Curtici

Proiecte de investiții:

Introducere canalizare

Modernizare infrastructură-drumuri, apă

Extinderea cu 17 km a rețelei de alimentare cu apă

Construcție grădiniță

Obiective turistice

În comuna Șimand se găsește castelul Cernovici. Construit în stil neoclasic, cu un singur nivel și un plan dreptunghiular, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, prezintă o arhitectură sobră. Atât terasa din față, cât și cea din spate, sunt străjuite de coloane cu capitele de rezonanță dorică.

Castelul este înconjurat de un parc.

BIBLIOGRAFIE

***

1978, *Aradul permanentă în istoria patriei*, 1978

Bognár-Kutzián Ida

1972, *The Early Copper Age Tiszapolgár culture in the Carpathian Basin*, Budapest

Botiș, Teodor

1922, *Istoria Școalei Normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*, Arad

Bulboacă, Sorin

2011, *Structuri politice și confesionale în Banatul Lugojului și Caransebeșului (1552-1658)*, Editura „Vasile Goldiș” University Press, Arad.

2012, *Comitatul Arad în vremea Arpadienilor*, în volumul *Administrație românească arădeană*, studii și comunicări, vol.IV, Doru Sinaci, Emil Arbonie coord. „VasileGoldiș” University Press, Arad, p.7-22

Chidioșan, Nicolae

1968 *Contribuții la cunoașterea cimitirului sarmatic de la Șimand*, în “Revista Muzeelor”, număr special, anul II, București

Ciuhandu, Gheorghe

1940, *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri*, Arad

Crișan, Elena

1980, *Integrarea elementelor de istorie locală în predarea istoriei în ciclul gimnazial*, lucrare metodică-științifică pentru obținerea gradului didactic I, coordonator conf.univ.dr. Liviu Maior, Arad, mss.

Crișan,Elena, Crișan,Dumitru,
1973, *O școală bicentenară 1773-1973*, Șimand
Crișan, Ioan Horațiu
1974, *Descoperiri celtice păstrate în Muzeul din Arad*, în
„Ziridava”, III-IV, Arad,p,37- 86

Decei, Aurel
1978, *Istoria Imperiului Otoman până la 1656*, București.

Dörner, Egon
1971, *Dacii și sarmații din sec. II-III e.n. în vestul României*, în
„Apulum”, IX, 1971
1972, *Urme celtice pe teritoriul arădean*, în „Revista Muzeelor”,
Anul IX, nr.2, București, p. 151
1974, *Dacii liberi din Câmpia Aradului și stadiul lor de
romanizare în secolele II-IV e.n. în „Ziridava”, III-IV, Arad,p.93-
103*

Dudaș, Florian
1985, *Manuscrisele românești din bisericile Bihorului*, vol.I,
Oradea

Enescu,Ion, Enescu, Iuliu
1920, *Ardealul.Banatul,Crișana și Maramurășul din punct de
vedere agricol, cultural și economic*,București

Fábián Gábor,
1835, *Arad vármegye letrása historiai, geographiai és statisztikai
tekintetben*, Arad

Gaal Jenő
1898, *Aradvármegye és Arad Szabad Királyi Város Közgazdasági,
Közigazgatási és Közművelődési Állapotának Leírása*, Arad

Glück,Eugen

f.a., *Date despre evreii din Șimand*, în Revista Cultul Mozaic nr. 666

2009, *Comunitățile israelite arădene n perioada 1849-1918*, în Procese și contexte social-identitare la minoritățile din România, editori Jakab Albert Zolt-Peti Lehel, Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2009

Pr.Gosta, Gabriel, prof.Gosta Carmen,

2000, *Monografia comunei Șimand* ,Editura Gutemberg ,Arad

Guțan, Manuel

2003, *Istoria administrației publice românești*, Edit. Universității „Lucian Blaga”, Sibiu

Lucian Ienășescu, Lucian,

2007, *Aspecte ale dezvoltării culturii instituționalizate românești din Arad 1900-1918* ,Editura Mirador, Arad

Hațegan, Ioan coord.

2007, *Cronologia Banatului. Banatul între 934-1552, Repere cronologice. Selecție de texte și date*, volumul II, partea I Editura Banatul, Timișoara

Kovách Géza,

1987, *Conscripția satelor arădene la 1828*, în Ziridava, XV-XVI, Arad, p.105-123

Luca, Adrian Sabin

1999, *Sfârșitul eneoliticului pe teritoriul intracarpatic al României*, Alba Iulia

Lupaș, Octavian

1941, *Voievozi și cnezi români în județul Arad*, Sibiu

Madgearu, Alexandru

1997, *Continuitate și discontinuitate culturală la Dunărea de Jos în secolele VII-VIII*, București

Márki Sándor,

1892, *Aradvármegye és Arad szabad királyi város története*, I

Maier,Radu Octavian

1979, *Arhitectura țărănească și elementele ei decorative în vestul țării*, Arad, 1979

Maxim, Zoia

1999, *Neo-eneoliticul din Transilvania*, Cluj-Napoca

Meteș,Ștefan

1977, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Științifică și Enciclopedică, București

Mihalca,Alexandru, Crăciun, Avram, Chiper, Gheorghe,

1995, *Aspecte din istoria agrară a județului Arad, Partea I-a.Până la Marea Unire din 1918*, Arad

Olahus, Nicolaus

1735,*Hungaria sive de originibus gentis, regionis, situ, divisionis, habitu atque opportunitatibus*, Pozson

Pascu, Ștefan

1979, *Voievodatul Transilvaniei*, vol.II, Editura Dacia, Cluj-Napoca

Pop,Ioan Aurel, Bolovan,Ioan coord.

2004, *Istoria României*, compendiu, Institutul Cultural Român, Cluj-Napoca

Popeangă, Vasile

1974, *Un secol de activitate școlară românească în părțile Aradului (1721-1821)*, Arad

1976, *Școala românească din părțile Aradului în perioada 1867-1918*, Arad

Prodan, David

1968, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, vol. II, Editura Academiei RSR, București.

***

1999, *Repertoriul arheologic al Mureșului Inferior județul Arad*, Edit. Orizonturi universitare, Timișoara

Roșuț, Nicolae

1973, *Dimitrie Constantini (1792-1865)*, în „Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe anul 1972-1973”, Arad, p119-130

Rusnac, Mircea

1998, *Proiectul de lege agrară întocmit de Ion Mihalache în 1920*, în *Ziridava*, nr. XXI, Arad, p. 239-245

Sava, Victor

2009, *Descoperiri neolitice și de epoca bronzului la Macea „Topila” (Județul Arad)*, în „Crisia”, XXXIX, 2009, p.17-40.

Sigmirean, Cornel

2000, *Istoria intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Presa Universitară Clujană, Cluj-Napoca

Șandru, Dumitru

1975, *Reforma agrară din 1921 în România*, Editura Academiei R.S.R., București

Doru Sinaci Rodica Colta Dimitrie Otavă

Uiuiu, Teodor, Didilescu, Gheorghe
1975, *O prezență necesară*, București

Vesa, Pavel
2000, *Biserici de mir arădene între tradiție și modernitate*,
Editura MIRADOR, Arad

2006, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități*, Presa
Universitară Clujană, Cluj-Napoca

2010, *Episcopia Aradului între 1786-1830*, Editura
Arhiepiscopiei Aradului, Arad

CUPRINS

Capitolul I.Cadrul natural
Capitolul II.Istoria comunei Șimand
Capitolul III.Populația
Capitolul IV.Organizarea administrativă
Capitolul V. Secvențe din viața economică a Șimandului
Capitolul VI.Viața și cultura tradițională
Capitolul VII.Viața bisericească
Capitolul VIII.Învățământul
Capitolul IX.Viața cultural-artistică și sportivă
Capitolul X.Fii satului,oameni de seamă
Capitolul XI Prezentul și viitorul comunei
Bibliografie